

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

*Видається з 2009 р.
Виходить 2 рази на рік*

**СТУДЕНТСЬКИЙ
НАУКОВИЙ ВІСНИК**

ВИПУСК 2(14). Частина 2
Економічні науки

Миколаїв
2019

Рекомендовано до друку вченою радою факультету менеджменту МНАУ.
Протокол № 1 від 23.08.2019 р.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: д-р техн. наук, професор, академік НААН
В.С. ШЕБАНІН

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

д-р екон.наук, професор Шебаніна О.В.
д-р екон.наук, професор Вишневська О.М.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Економічні науки:

д-р екон.наук, професор Сіренко Н.М.,

д-р екон.наук, доцент Дубініна М.В.,

канд. екон.наук, доцент Бурковська А.В.,

канд. екон.наук, доцент Іваненко Т.Я.,

канд. екон.наук, доцент Калюжна О.В.,

канд.пед.наук, доцент Тищенко С.І,

канд. екон.наук, доцент Крилова І.Г.,

канд. екон.наук, доцент Мельник І.О.

Адреса редколегії:

54020, Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9,
Миколаївський національний аграрний університет
тел.+380 (512)58-05-94 www.mnau.edu.ua

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2019

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

А. І. Боднарчук, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

У статті висвітлено сучасний стан, тенденції розвитку, особливості та переваги транспортної системи, охарактеризовані деякі аспекти діяльності підприємств даної галузі в Миколаївській області.

Ключові слова: транспорт, система, розвиток, область, підприємства.

Постановка проблеми. Економічний розвиток будь-якого регіону залежить від стану транспортної системи, розвиток якої веде до позитивних економічних і соціальних наслідків. Комфортне існування людини визначається необхідністю безпосередніх контактів у різних сферах діяльності, а це у свою чергу може викликати необхідність певного виду переміщення людини. Звідси, існуючий транспорт покращує умови проживання населення і сприяє ефективній роботі всіх підприємств і організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям та розвитку транспортної системи як на рівні регіонів, так і країни в цілому присвячено багато наукових праць, досліджень, серед них праці таких науковців та вчених як Першакова В.М., Белятинського А.О., Степанчука О.В., Кротова Р.В., Познанської І.В. та інших.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблене вивчення та дослідження сучасного стану, особливостей, визначення переваг та недоліків транспортної системи Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Миколаївська область розташована на півдні України у межах Причорноморської низовини в басейні нижньої течії ріки Південний Буг. На заході межує з Одеською, на півночі з Кіровоградською, на сході та північному сході з Дніпропетровською та на південному сході з Херсонською областями. Центр області — місто Миколаїв, потужний політичний, діловий, індустріальний, науково-технічний, транспортний та культурний центр країни, пов'язаний з областю тісними комерційними і соціальними зв'язками. Відстань до м. Києва становить 480 км, м. Одеси — 135 км, м. Херсона — 69 км, м. Стамбула — 970 кілометрів.

Миколаївська область - один з провідних морських регіонів України з добре розгалуженою транспортною системою та економічно вигідними схемами руху транспортних потоків. Наявність водних артерій та приморське розташування області визначили розвиток регіону як Бузько-Дніпровського транспортного вузла на північному узбережжі Чорного моря. Чотири морських, один річковий порти, морські термінали здатні переробляти 35 млн. тонн вантажів на рік. Область є одним із важливих центрів національних та міжнародних транспортних коридорів і визначена як транзитна за основними напрямками північ-південь (Київ-Сімферополь) і захід-схід (Одеса-Мелітополь). Через область проходять три міжнародних транспортних коридори: Євразійський (ЕАТК), ЧЕС (Причорноморські країни), Балтійське - Чорне море. Розвинена мережа залізничних та автомобільних шляхів створює великі можливості для ефективного використання портової інфраструктури області зі збільшення транзитних поставок вантажів, у тому числі до країн СНД, Європи, Азії, Африки. У м. Миколаєві знаходиться один з найбільших аеропортів півдня України з

пропускнуою здатністю до 45 літаків на день. Величезний потенціал для розвитку регіону мають міжнародні транспортні коридори ТРАСЕКА і Дунайський водний коридор. Географічне положення області, розгалужена потужна транспортна система, до складу якої входять всі види транспорту (залізничний, морський, річковий, автомобільний, авіаційний та трубопровідний), наявність судноплавних водних артерій - все це відіграє провідну роль у виконанні і нарощуванні вантажоперевезень і розвитку Миколаївського транспортного (інтермодального) вузла. Унікальне географічне розташування області на півдні України на перехресті міжнародних транспортних коридорів як одного із важливих центрів міжнародних економічних і транспортних зв'язків, через який проходять залізничні, автомобільні і трубопровідний міжнародні коридори. Область має розгалужену транспортну систему, в структурі якої функціонує 1 міжнародний аеропорт, 4 морських порти, 1 річковий порт та підрозділи залізниці. Мережа автомобільних доріг загального користування Миколаївської області становить 4792,4 км, з яких тверде покриття має 4778,3 км, або 99,7 відсотка, при середньому показнику по Україні 97,8 відсотка. Крім того, на балансі підприємств і організацій знаходиться 7556,1 км відомчих доріг, з яких 76,1% - з твердим покриттям. За протяжністю доріг з удосконаленими типами покриття 3723,4 км (77,7 %). З параметрами I та II категорії в області 537,2 км доріг (11,2 %).

Через область проходять такі міжнародні автомобільні транспортні коридори:

1. Євразійський із проходженням по Україні: Одеса – Миколаїв – Херсон – Джанкой – Керч;
2. Чорноморського економічного співробітництва із проходженням по Україні: Рені – Ізмаїл – Одеса – Миколаїв – Херсон – Мелітополь – Бердянськ – Маріуполь – Новоазовськ;
3. Балтійське море – Чорне море з проходженням по Україні: Ягодин – Ковель – Луцьк – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – порти Чорного моря.

Миколаїв пов'язаний автодорогою Р-06 з автомагістраллю М-05 в районі м. Умань, що має вихід на Люблін-Варшаву-Гданськ (Польща). Довжина шляху Гданськ-Миколаїв складає 1530 км. Через Миколаїв проходить автомагістраль М-14 (Рені - Ростов-на-Дону), пов'язана через автомагістраль М-05 (Одеса-Київ-Гомель) з автомагістраллю М-18 (Сімферополь-Харків-Москва). Крім того, в обласному центрі перевезення пасажирів здійснюється міським електротранспортом: довжина тролейбусних ліній 59 км, трамвайних - 73 км [1].

Експлуатаційна довжина магістралей залізничних колій загального користування становить 700 кілометрів. До складу залізничного транспорту входять локомотивне та вагонне депо, 53 залізничні станції, підпорядковані Одеській залізниці, у тому числі ряд потужних вузлів: Миколаїв, Миколаїв-Вантажний, Вознесенськ, Первомайськ-на-Бузі, Колосівка, Снігурівка, Миколаївське та Ольшанське міжгалузеві підприємства промислового залізничного транспорту. Потужність залізничного вузла "Миколаїв" з переробки вантажів - 800 вагонів на добу. Операції з обробки контейнерів здійснюються цілодобово [1, 2].

Географічне положення області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту і становленню позиції міста Миколаєва як транзитного транспортного вузла. Могутнім портовим містом не тільки області, але й України, є м. Миколаїв, де функціонують 4 морські та один річковий порти, які входять до єдиного Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла. Порти Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла та морські термінали зв'язані водними шляхами з Придунайськими країнами і портами Каспійського моря, що сприяє розвитку міжнародних транспортних коридорів та збільшенню транзитних поставок вантажів, у тому числі в країни СНД, Європи, Азії, Африки.

ДП «Миколаївський річковий порт» акціонерної суднохідної компанії «Укррічфлот» проводить переробку масових експортно-імпортних вантажів, таких, як метал, ліс, вугілля, кокс, металолом, катана проволочка, залізрудний концентрат, мінерально-будівельні вантажі, хімічні добрива, продукція сільського господарства. Порт володіє вантажними причалами протяжністю більше 1000 погонних метрів з підкрановими шляхами й залізничною гілкою. Для зберігання вантажів є критий й відкритий склади загальною площею 47 тис. м². Вигідне географічне положення і кліматичні умови дозволяють здійснювати цілорічну навігацію. Порт приймає вантажні судна до 140 метрів довжиною з осадкою 4,5 м біля причалу, а при завантаженні на рейді з барж плавкраном – судна з осадкою до 8,5 м. Для навантажувальних та розвантажувальних робіт є портальні та плавучі крани вантажопідйомністю від 5 до 16 тон, трактора, авто- та електронавантажувачі [2].

ДП «Спеціалізований морський порт «Октябрськ» спеціалізується на переробці і зберіганні тарно-штучних вантажів, у тому числі таких, що потребують особливих умов обробки і зберігання. З метою удосконалення та створення належних умов для забезпечення безпеки мореплавства, охорони життя людини та навколишнього середовища в області функціонує ДП «Дельта лоцман», на баланс якого передані Бузько-Дніпровсько-лиманський і Херсонський морський канали, а також покладені функції регулювання руху суден у встановленому районі.

ДП «Миколаївський морський торговельний порт» - одне з провідних підприємств морського транспорту України, що надає повний спектр послуг, пов'язаних з перевалкою різних видів вантажів в експортному, імпортному, транзитному напрямках і в каботажі (табл.1).

Таблиця 1 Перелік основних робіт і послуг в межах відведеної території і акваторії ДП «Миколаївський морський торговельний порт»

Для судновласників	Для вантажовласників
- забезпечення бункеровки водою, бонування суден; - зняття суднового сміття; - організація робіт з дератизації, дезінфекції, в тому числі води і ємностей, дезінсекції, фумігації вантажів і суден з наданням готелів для екіпажів суден, енергопостачання і телефонізація; - швартовні операції, буксирне обслуговування суден; - надання вільних причалів для проведення мілкового навігаційного ремонту суден, відстою та інших потреб; - оформлення вільної практики суден; - оформлення свідоцтва моряка і подовження терміну його дії; - медичні послуги.	- сортування вантажу по лотах, марках, розмірах, коносаментним партіям, доробка вантажів; - перевалка на морський транспорт вантажів з інших видів транспорту; - сепарація вантажів; - кріплення, штивка, розкріплення вантажів, сухе зачищення трюмів, твіндексів після вивантаження судів, що заходять у порт; - навантаження/вивантаження суден на рейді; - складські операції з вантажами; - роботи з пакування; - маркування і перемаркування вантажів; - перевантаження навалочних вантажів на залізничних і автомобільних вагах порту; - вантажні перевезення автотранспортом порту; - пасажирські перевезення за заявкою клієнта; - оформлення всього комплексу вантажних документів по прийому і відправленню вантажу; - інші роботи і послуги (обумовлені договором (угодою)).

ТОВ «Морський спеціалізований порт Ніка Тера» перевантажує та зберігає в своєму порту таку продукцію: хлористий калій, сульфат аммонію, карбамід, НРК, аміачна селітра, діамоній фосфат, нітроаммофос, фосфорити. Підприємство межує із залізничною станцією «Жовтнева», що забезпечує необхідний для порту вантажообіг.

Соціально-економічний розвиток Миколаївської області, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків багатьох підприємств з партнерами з ближнього та дальнього зарубіжжя, розвиток малого та середнього бізнесу в регіоні, а також інші фактори свідчать про те, що області необхідно мати аеропорт, який відповідає сучасним вимогам міжнародних стандартів. КП «Міжнародний аеропорт Миколаїв» - багатофункціональне транспортне підприємство, що є наземною частиною авіаційної транспортної системи, яка забезпечує зліт та посадку повітряних судів, їх наземне обслуговування; прийом і відправку пасажирів, багажу і вантажів, а також створює необхідні умови для функціонування авіакомпаній.

Враховуючи географічне розташування аеропорту - це центр повітряних трас, що з'єднують Західну Європу з Центральною Азією і Близьким Сходом; наявність розвиненої транспортної інфраструктури в регіоні: залізнична і автотранспортна мережа доріг, 6 морських портів та терміналів, річковий порт; наявність великих суднобудівельних, машинобудівних, металургійних підприємств і науково-дослідних центрів - «Міжнародний аеропорт Миколаїв» повинен стати сервісним вузлом по прийому, відправці жителів і гостей області авіатранспортом в крупні міста України та Європи, центром транспортної логістики в регіоні. Аеропорт «Миколаїв» входить до числа найбільш великих аеропортів півдня України. Довжина смуги аеропорту становить 2555 м, ширина 44 м. Аеропорт включає пасажирський термінал, площа якого – 3800 кв.м, розрахований на обслуговування 430 пасажирів за годину, з пропускною спроможністю – 45 літаків на день та максимальним пасажирообігом 226000 пасажирів на рік; вантажний термінал площею 720 кв.м, розрахований на обслуговування 100 т вантажу. Характер транспортних потоків – пасажирський і вантажний, рейси виконуються регулярні та чартерні [4]. Трубопровідний транспорт області представлений Миколаївським управлінням магістрального аміакопроводу «Укрхімтрансміак», що здійснює транзит рідкого аміаку по території України. Довжина магістрального трубопроводу, що обслуговується підприємством, становить 444 кілометрів. Технічна можливість для транспортування рідкого аміаку — до 3 млн. тонн на рік.

Висновки. В Миколаївській області функціонує потужна транспортна система, до складу якої входить залізничний, морський, річний, автомобільний, авіаційний та трубопровідний транспорт. Географічне положення області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту і становленню позиції Миколаєва в якості транзитного транспортного вузла. Миколаївська область тримає друге місце за переробкою вантажів морських торговельних і річкових портах протягом багатьох років. Частка перевезень автомобільним транспортом складає у середньому 2 % від загального обсягу перевезень по країні. Перевезення вантажів морським і річковим транспортом в регіоні за останні три роки, практично, не відбувається. Стан транспортної галузі складно оцінити за недостатністю даних, але загальні показники та традиційна роль і місце Миколаївської області в транспортній галузі країни формує основні напрямки розвитку в бік водного транспорту.

Інформаційні джерела

1. Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області про транспорт Миколаївської області. / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rtp.com.ua/uk/nikolaev/5/transport-mykolayivskoyi-oblasti.html>

2. Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2020 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.mk.gov.ua/ua/economy/strateg>
3. Першаков В.М., Белятинський А.О., Степанчук О.В., Кротов Р.В. Монографія "Дослідження транспортних потоків в аспекті заторових станів дорожнього руху" // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://er.nau.edu.ua/bitstream.1739/1_2015.pdf
4. Миколаївська обласна державна адміністрація "Про транспорт та інфраструктуру". // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.mk.gov.ua/ua/myko/transport/>
5. Бойчук І. Підручник "Економіка підприємства" // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12571/1.pdf>

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Горобченко О.А.

АНАЛІЗ РИЗИКІВ ВКЛАДАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В «ПАММ-РАХУНКИ»

К. А. Костерчук, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто особливості здійснення інвестицій в «ПАММ-рахунки». Обґрунтовано основні проблеми використання «ПАММ-рахунків» та запропоновано можливі шляхи їх вирішення. Проаналізовано сучасні показники та проблеми інвестиційного ринку, а також розглянуто, основні ризики вкладання в «ПАММ-рахунки».

Ключові слова: інвестиції, рахунки, інвестування, прибуток, залучені кошти.

Постановка проблеми. Виникнення нового виду інвестиційних вкладень в «ПАММ-рахунки», зумовило появу нових ризиків щодо правильного керування та використання рахунків, ризики великих втрат своїх та залучених коштів, можливість втрат від вкладень в іноземну валюту, через зміну законодавства, в тому числі податкового. А також технічні ризики, через втрату доступу до електронних грошей, зміни ситуації на ринку валюти під час якої можна понести збиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження нормативно правових актів, наукових статей про використання «ПАММ-рахунків», відповідної літератури, інтернет статей, даних рейтингу дають можливість стверджувати, що актуальність аналізу «ПАММ -рахунків» у нас час є досить великою. Дослідження інвестиційної діяльності в сфері електронних грошей розглядали в своїх працях такі вчені, як Журавель В. А., Кондаков К.Г., Федора А.В. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день більшість з людей хоче заробити гроші на різноманітних сайтах чи то криптовалюта, чи інвестиції в «ПАММ-рахунки». Більшість просто не хочуть віддавати свої сили на те щоб сидіти в офісі і виконувати повсякденну роботу. Через це, люди починають вчитися, напрацьовувати навички та поглиблюватися в інтернет заробіток.

«ПАММ-рахунки» являють собою фінансовий інструмент, який відрізняється високим ступенем надійності і прибутковості. Досить мати кілька таких рахунків, щоб регулярно отримувати непоганий прибуток, докладаючи мінімум зусиль. Однак перш ніж скористатися такою можливістю, важливо зрозуміти, в чому особливості такого фінансового інструменту, а також як краще його використовувати [3].

«ПАММ-рахунок» являє собою певний механізм використання торгового рахунку, за допомогою якого можна передати грошові кошти професійному управляючому в довірче управління з метою здійснення фінансових операцій на різних біржах [3].

В цілому опрацьований матеріал, дозволяє стверджувати, що «ПАММ-рахунки» являють собою економічні відносини юридичних та фізичних осіб з вільними грошовими ресурсами, задля отримання стабільного, нарощуваного прибутку шляхом використання різних бірж. Взагалі «ПАММ (РАММ)-рахунки» дістали свою назву від англійської фрази Percent Allocation Management Module, при дослівному перекладі вона означає модуль управління відсотковим розподілом [3].

Складовою «ПАММ-рахунку» є «Керовані рахунки», їх може бути як один так і декілька. Коли «Керованих рахунків» багато, то торгова платформа розглядає їх як одне ціле. Всіма «Керованими рахунками» керує «Керуючий», для нього це також є дуже вигідним, адже він отримує винагороду за керування рахунками всіх своїх інвесторів. Взагалі для інвесторів вкладання в такий тип інвестицій є дуже вигідним, тому що не потрібно досконало вивчати ситуацію на ринку інвестиції та сильно поглиблюватися в інвестиції взагалі, воникладають свої гроші, але всю роботу за них

роблять керуючі, натомість вони отримують лише дохід. Проте перед тим як вкладатися в такі рахунки слід ознайомитися зі списком всіх «Керуючих» та з динамікою біржі.

Коли «РАММ-рахунок» відкритий та інвестор залучив свій перший капітал, публікується перша оферта. Вона являє собою пропозицію інвесторам вносити грошові кошти на «РАММ-рахунок». Оферта в обов'язковому порядку містить наступну інформацію: мінімальна сума інвестицій в рахунок; протягом якого часу можна відкликати інвестовані кошти; відсоток прибутку, який буде переходити керуючому в якості винагороди [3].

Під час оферти інвестори перед внесення коштів аналізують всі вигідні пропозиції задля максимального прибутку. Чим більше «Керуючий» залучить інвесторів до свого «РАММ-рахунку», тим вищим буде рейтинг. Після залучення інвестицій «Керуючий» виконує фінансові операції не тільки власним капіталом, а вже загальною сумою залучених коштів. Прибутки та збитки розподіляються між всіма учасниками рівномірно, по їх інвестиційній частині.

Таблиця 1 Приклад розподілу інвестиційного прибутку
за «РАММ-рахунком»

Учасники рахунку	Сума вкладених коштів, \$	Частка, %	Прибуток, \$	Комісійні (20% від прибутку), \$
Керуючий	500	100	1000	-
Інвестор I	300	60	600	120
Інвестор II	120	24	240	48
Інвестор III	60	12	120	24
Інвестор IV	20	4	40	8
Підсумкові суми	1000	100	2000	200

Джерело: Сформовано автором на основі джерел [3]

Дані таблиці свідчать про те, що інвестиції за такою схемою є досить вдалою, адже прибуток зростає вдвічі. Але це за умови, що особистий «РАММ-рахунок» буде в найвищому рейтингу, а інвестори будуть вкладати свої кошти. Чим більше інвесторів, тим більше прибуток. За даними таблиці 1 інвесторів 4, кожен з них отримав прибуток в залежності від того скільки вклав, наприклад «Інвестор I» вклав 300 \$ та отримав 600 \$, а «Інвестор III» вклав 60 \$, проте отримав 120 \$. В залежності від того скільки буде становити прибуток, залежить комісійна винагорода «Керуючого» за фінансові операції на біржах.

Більшість операцій, які пов'язані з рухом грошових коштів і передачею їх третім особам пов'язані з ризиком втрат. Сюди ж відносяться і дії, які проводяться на фінансових ринках, вкладення в «РАММ-рахунки» не є виключенням.

При роботі на фінансових ринках неможливо обіцяти і гарантувати, який небудь відсоток прибутковості. Жоден керівник не може знати цієї інформації. Всі ризики можна розділити на 5 груп: ризик ефекту кредитного плеча; технічний ризик; правовий і соціально-політичний ризик; не торговий ризик; торговий ризик [5].

Ефект кредитного плеча (завантаження депозиту) - сума гарантійних коштів менше необхідного мінімального розміру однієї операції, тому операції здійснюються з кредитним плечем. Порівняльний невеликий рух ринку, буде мати пропорціонально великий вплив на активи, які керівник депонував для здійснення операцій на міжнародному валютному ринку. Якщо ринок рухається проти відкритої позиції трейдера, керівник може понести загальний збиток в розмірі спочатку внесених гарантійних коштів і будь-яких додаткових активів, депонованих з метою підтримки свій позиції [6, ст.15].

Технічний ризик включає несправності електронних коштів, що використовуються при здійсненні маржинальних і інвесторських операцій, можуть привести до несподіваних і непередбачуваних для учасника торгів результатам і як наслідок, до збитковості таких операцій на міжнародному валютному ринку. Досліджуваний теоретичний матеріал дозволяє зробити висновок про те, що при операції з використанням електронної торгової системи, керівник зазнає ризику, пов'язаного з неполадками самої системи, включаючи збої в апаратних коштах і її програмного забезпечення [7].

Консервативні стратегії – операції, які «Керівники» відкривають на тиждень і більше, але не використовуючи більше 5% депозиту. Проте як агресивні стратегії, намагаються здійснювати безліч коротких операцій, з використання депозиту на 40%. Коли як трейдери, виконуючи торгівлю в середині дня використовують помірну стратегію і можуть використовувати завантаження депозиту до 30%.

Початковий вклад для гри на платформі «РАММ-рахунків» становить 100\$ і більше він є не обмеженим. Хто першим запропонував використання «РАММ-рахунків» і досі невідомо, але це свідчить про те, що винахідник добре знав про всі тонкощі фінансового ринку. Для гри на будь-якій платформі чи то Alpari чи Forex потрібен досвід. Хоча деякі особи які хочуть вкладати гроші в «РАММ-рахунки» але не вміють правильно цього робити використовують «Керівників» і також просто виступають «Інвесторами» задля отримання прибутку.

За даними офіційного представника «РАММ-рахунків» Alpari, був складений рейтинг консервативних та агресивних «РАММ-рахунків» за аудиторським контролем протягом всього часу ofert на біржі.

Таблиця 2 Рейтинг «РАММ-рахунків» за консервативною стратегією (на 22.10.2018р.)

Назва РАММ - рахунку	Місце	Середня дохідність %	зростання (спад) капіталу за рік, % зростання (спад) капіталу за І місяць, % зростання (спад) капіталу за сьогодні, %	Період перебув ання на біржі	Загальна сума капіталу, USD		
<u>Tarb-1</u>		1173,2	501,3	27,3	1,92 ⁺	2,6	423939,42
<u>Wunderbar- invest</u>		337,8	28,4	2,1	0,00	2,7	143026,59
<u>Ecnc</u>		959,6	143,0	17,6	0,00	2,3	25471,98
<u>Goldclever</u>		2980,3	6,3 ⁻	28,0	0,75 ⁻	3,6	15621,74

<u>Cyborg01</u>	943,7	309,0	32,9	+3,26	2,5	246545,57	
<u>Movingup</u>	640,3	72,8	7,3	+0,96	2,1	289586,21	
<u>Real earnings</u>	235	15,0	3,0	0,00	1,11	27304,75	
<u>A0-hedge</u>	1531,7	89,7	8,1	-0,53	3,1	208594,16	
<u>Expensivebuyer</u>	107876,1	227,1	16,6	+5,78	9,0	384546,53	
<u>Moriarti</u>	0	54486,2	152,3	21,6	+2,57	3,10	582336,24

Джерело: Сформовано автором на основі джерел [4]

За даними таблиці 2 можна зробити висновок, що ТОП-3 не завжди входять ті, хто на ринку довше, більше залучених коштів впливає на фінансову діяльність на біржі, на кількість залучених інвесторів, на суму кінцевого прибутку, що і є критеріями для складання рейтингу. По дохідності спостерігається стрімке зростання на 10 місці, проте за рік 1 місце по залученим інвестиціям та по проведеним операціям займає інший «Керівник», тому що позиції стрімко зростають. Ще один фактором на вплив рейтингу є кількість збитків та понесених втрат під час операцій. Адже інвестори не залучають свої кошти до збиткових рахунків, навіть якщо збиток стався один або навіть перший раз. Під час дослідження ринку інвестори звертають увагу на кількість приросту депозиту, та на кількість кредитного плеча, щоб оцінити можливі прибутки від діяльності.

Правовий і соціально-політичний ризик – втрати пов'язані з валютними операціями, від зміни законодавчої бази або випуском нових законодавчих актів щодо регулювання фінансової та податкової діяльності, ризик кардинальної зміни в країні Парламенту або Президента.

Теорія того, що шахрайство з боку «Керівника» відсутнє є не досить правдивою, але в цьому переконуються не всі. Деякі вважаються що брокери в змові з «Керівниками» та навмисно «допомагають» успішним трейдерам втрачати свої капітали на «РАММ-рахунках», які знаходять в лідируючих рейтингах та мають велику кількість інвесторів.

Досить велику кількість короткотермінових операцій на біржах роблять агресивні стратегії, які за рахунок терміновості та залучення великої кількості депозиту зазнають великих ризиків та збитків. Для порівняння ситуації на ринку, відобразимо рейтинг «РАММ-рахунків» агресивних стратегій.

Таблиця 3 Рейтинг «РАММ-рахунків» за агресивною стратегією (на 22.10.2018 р.)

Назва «РАММ – рахунку»	Місце	Середня дохідність %	Зростання (спад) капіталу за рік, %	Зростання (спад) капіталу за 1місяць, %	Зростання (спад) капіталу за сьогодні, %	Період перебува ння на біржі, днів	Загальна сума капіталу, USD
<u>Probny shar</u>	9	753,7	0,0	87,8	-0,58	275	19727,41
<u>Investor rb_x2</u>	1	313,6	0,0	44,9	+0,36	257	27453,77
<u>Swiss invest geneva</u>	2	1268,3	874,2	38,1	+0,04	393	313296,31
<u>Fox.</u>	5	2079,6	1061,6	60,4	+0,02	461	174689,78
<u>Investor rb</u>	6	411,0	0,0	48,7	+0,55	342	157611,97
<u>Lightning EA</u>	1	527,0	0,0	33,1	+3,16	314	11093,48
<u>Cyborg01</u>		943,7	297,8	29,2	+0,43	884	239783,65
<u>Goldclever</u>		2980,3	-6,3	27,9	-0,80	1291	15614,35
<u>Swiss invest zurich</u>	6	740,1	575,3	26,3	+0,13	393	159513,77
<u>Steel balls</u>	29	2129,9	0,0	69,0	+0,55	250	7148,48

Джерело: Сформовано автором на основі джерел [4]

Проаналізувавши дані таблиці, можна зробити висновок, що в даній ситуації не важливе місце в загальному рейтингу, в агресивних операціях враховується кількість короткотермінових операцій за якими отримано більше прибутку за день, за тиждень, за місяць, за рік для збільшення депозиту рахунку. Розрахунок терміну перебування рахується по днях, тому що операції постійно відбуваються кожен час, а не по тижню як у консервативної сфери. Дохідність збільшується в два рази швидше в порівнянні з консервативною сферою, за сьогодні майже всі рахунки збільшили свої депозити на півтори три відсотки. Це є ризикованою стратегією але досить прибутковою.

Внаслідок доступу на міжнародний валютний ринок великої кількості учасників з різними розмірами капіталу, цілями і можливостями, цей ринок є одним з найбільш ризикованих з точки зору внутрішньо денних діапазонів зміни курсів валют. Внаслідок різких і значних змін курсів валют, розміщені керівником заявки можуть бути виконані

по курсах, значно відмінних від вказаних в заявках. А так само розміщення деяких заявок, які призначені для обмеження збитків або прибутку, може бути неефективним, оскільки ринкові умови можуть зробити не можливими виконання таких розпоряджень [2].

Висновки. Провівши аналіз щодо ризиків інвестування «РАММ-рахунків», нами було встановлено, що ризиків є досить багато саме під час вибору «Керівника», так як деякі брокери можуть з самого початку використовувати власника «РАММ-рахунку» для нарощування прибутку. Для інвесторів основною проблемою є обрання «РАММ-рахунку». Адже через необізнаність в даній сфері або недостатність інформації щодо успішності «Керівника», інвестори дуже часто зазнають збитків без покриття початкового вкладу. В цілому зазначимо, що «РАММ-рахунки» розвиваються досить стрімко та є перспективним напрямом вкладання коштів для отримання прибутку, але для ведення справ в цій сфері потрібен достатній досвід та обізнаність.

Інформаційні джерела

1. Журавель В. А. Управління капіталом на ринку Форекс / В.А. Журавель // Форекс Клуб. - 2012 – ст. 57-62
2. Кондаков К. Г. Вчимося заробляти на Форекс / К.Г. Кондаков // - 2012 – ст. 112
3. ПАММ - рахунки — що це таке і як почати інвестування. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <http://vseznayko.com.ua/pamm-rahunki-shho-ce-take-i-jak-pochati-inv.html>. - Назва з екрану.
4. Рейтинг ПАММ – рахунків. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <https://alpari.com/ru/>. – Назва з екрану.
5. Стратегія ПАММ-інвестування. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: http://4ua.co.ua/finance/vb3ac69b4d53b88421306c36_0.html. - Назва з екрану.
6. Федора А. В. Аналіз фінансових ринків і торгівля фінансовими активами /А.В. Федора // Форекс Клуб. - 2007 – ст.15
7. Федора А. В. Основи фінансових інвестицій /А.В. Федора// - 2009 – ст. 28

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Крилова І.Г.

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*П.Д. Костирко, здобувач вищої освіти групи
Миколаївського національного аграрного університету*

У статті розглянуто виробництво зерна в Миколаївській області. Встановлено що в структурі посівних площ зернові культури займають майже 60%. Визначено основні чинники з виробництва зерна, обґрунтовано основні фактори, які впливають на урожайність зернових культур.

Ключові слова: зерновиробництво, урожайність, валовий збір, агропромисловий комплекс, спеціалізація.

Постановка проблеми. Зернова галузь завжди посідала провідне місце у структурі агропромислового виробництва України завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, родючості ґрунтів і набутому історичному досвіду хліборобів, що в кінцевому рахунку забезпечували ефективне виробництво зерна.

Зернове виробництво належить до стратегічних галузей будь-якої держави. Протягом тривалого періоду Україна за показником виробництва зернових на душу населення належала до першої десятки країн світу. На сучасному етапі більшість сільськогосподарських товаровиробників вирощують зерно виключно на продаж крупним зернотрейдерам. До цього їх спонукає ряд факторів: світові ціни на зерно, відсутність розвинутої інфраструктури для зберігання і переробки продукції. Проте практика показала що ефективніше є реалізація готової продукції ніж сировини. У зв'язку з цим актуальним є питання переробки зерна і подальшого продажу готової продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями ефективності виробництва та переробки зерна висвітлені в працях таких відомих зарубіжних вчених, як П. Друкер, Ф. Кене, В. Петі, Д. Рікардо, однак підходи цих авторів щодо сутності, критеріїв та обґрунтування системи показників ефективності суттєво відрізняються. В Україні даними проблемами займалися такі автори, як П.П. Борщевський, О.П. Верещинський, І.О. Відоменко, А.Г. Гончарук, В.А. Самофатова, Н.С. Скопенко, І.В. Федулова, О.І. Шаповаленко, С.М. Попова, Ткаченко А.М. та ін. Незважаючи на значну кількість вітчизняних та зарубіжних наукових праць, питання ефективності виробництва та переробки зерна залишаються недостатньо висвітленими.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка сучасного стану виробництва зерна в Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво і реалізація зерна для сільського господарства України має особливе значення тому, що зернова галузь є провідною для абсолютної більшості сільськогосподарських підприємств. Українським підприємствам доречно цій галузі приділяти більшу увагу щодо її подальшого розвитку, що дозволить збільшити доходи і прибутки сільгосппідприємств. Адже сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, вигідне геополітичне та територіально-економічне розташування, працьовитий український народ вивели Україну в розряд зернових держав світу.

Зерно – це не лише сировина для хлібобулочної, кондитерської та круп'яної промисловості, але й для спиртової, пивоварної та медичної галузей. Від ефективності зерновиробництва залежить стан та рівень розвитку тваринництва. Разом з тим, у масштабі економічного розвитку країни та її економічного потенціалу зернове

господарство відіграє роль одного з головних джерел поліпшення ресурсного та розвитку експортного потенціалів.

Варто зазначити, що для зерновиробництва характерні певні закономірності в розміщенні по території держави. Такі особливості зумовлені різним складом земельних та агрокліматичних ресурсів, природних умов, що характерні для різних її регіонів.

Також розвиток зернового господарства залежить і від економічних та соціальних чинників. До них належать:

- рівень споживання продуктів харчування населення та потреби окремих галузей народного господарства в аграрній продукції;
- розміщення підприємств переробної та харчової промисловості;
- наявність трудових ресурсів;
- розвинута транспортна інфраструктура.

В основу зональної спеціалізації зернового господарства покладено ландшафтні зони рівнинної частини України [1]. Відомо, що землі України розташовані в трьох ландшафтних зонах:

1. Полісся (19% території країни);
2. Лісостеп (34% території);
3. Степ (40%).

Агрокліматичні ресурси також впливають на кількісні показники зональної спеціалізації зернових культур. До них належать:

- сума активних температур ($> +10^{\circ}$);
- гідротермічний коефіцієнт або, як його ще називають коефіцієнт зволоження території;
- тривалість безморозного періоду (тип зими).

Враховуючи особливості агрокліматичних ресурсів, зернове господарство в масштабах країни формує продовольчий фонд, забезпечує тваринництво фуражним зерном та іншими кормами, формує державні резерви зерна, а також значну частку експорту. Таким чином воно визначає сільськогосподарську спеціалізацію держави.

Слід зазначити, що зернові культури щорічно займають більше половини загальної посівної площі в Україні та забезпечують значну частину доходів сільськогосподарських підприємств. (табл.1.)

Таблиця 1 Зміни в динаміці розвитку виробництва зернових по Миколаївській області протягом 2005 – 2017 рр.

Показники	Роки					2017р. до: +, -		
	2005	2010	2015	2016	2017	2005	2015	2016
Площа з якої зібрано врожай, тис. га	846,9	876,8	948,2	834,2	874,9	28	-73,3	40,7
Питома вага зернових у структурі посівних площ, %	61,1	60,2	60,9	54,5	56,2	-4,9	-4,7	1,7
Урожайність, з 1 га, ц	20,8	25,1	30,5	32,7	30,6	9,8	0,1	-2,1
Валовий збір, тис. тонн	1763,4	2200,7	2896,4	2725,5	2674,6	911,2	-221,8	-50,9

Джерело: розраховано автором на основі [4]

Дані таблиці 1 свідчать, що за досліджуваний період прослідковується тенденція до зменшення питомої ваги зернових культур у структурі посівних площ. В 2005 році їх частка складала 61,1%, а в 2017 році 56,2% - зменшення склало 4,9%. А от урожайність зернових, навпаки збільшилась у 2017р. в порівнянні з 2005 роком на 47,1%.

Виробництво продукції зернових культур займає важливе місце у сільськогосподарському виробництві. Зернові займають найвищу питому вагу в структурі посівних площ та валових зборів продукції серед інших сільськогосподарських культур.

Основний напрямок роботи з виробництва зерна у кожному регіоні, районі й господарстві, на думку М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, В. Я. МесельВесесяка, П. Т. Саблука, М. М. Федорова, полягає у використанні таких чинників [5]:

- поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва на всіх рівнях його організації;
- оптимізація структури посівів, освоєння науково обґрунтованих сівозмін;
- удосконалення розміщення зернових культур у напрямі поглиблення спеціалізації базових районів кожної області з виробництва зерна;
- оптимізація міжрегіональних потоків зерна і продуктів його переробки в межах потреб у продовольчих та фуражних ресурсах інших регіонів та створення загальнодержавних і експортних ресурсів;
- упровадження ресурсозберігаючих екологоощадних технологій обробітку ґрунту;
- широке запровадження комплексної біологізації захисту рослин;
- використання переваг системи органічного удобрення ґрунтів;
- підвищення окупності застосування мінеральних добрив, фізіологічно активних речовин та пестицидів;
- удосконалення і розвиток системи насінництва в загальному контексті сортового забезпечення посівів;
- упровадження високоефективних конкурентоспроможних технологій вирощування зернових культур.

Таблиця 2. Динаміка посівних площ зернових культур в Миколаївській області, тис. га

	Роки					
	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Уся посівна площа	1268,8	1417,9	1524,0	1563,1	1533,4	1560,1
Зернові та зернобобові	718,5	866,6	916,9	952,1	835,8	877,4
Озимі:	391,0	523,5	661,6	682,6	544,0	601,0
пшениця	337,3	421,1	367,6	425,0	332,8	406,5
жито	11,2	4,1	1,3	0,4	0,4	0,4
ячмінь	42,5	98,3	292,7	257,2	210,7	194,1
Ярі	327,5	343,1	255,3	269,5	2941,8	276,4
у тому числі:						
пшениця	1,2	4,9	1,2	2,1	3,6	4,9
ячмінь	212,7	245,2	158,3	96,6	120,0	94,4
овес	16,9	5,3	2,2	1,7	1,8	1,5
гречка	18,8	8,4	5,2	4,1	5,3	3,8
- зернобобові	3,9	10,5	18,8	10,2	17,9	32,0

Джерело: розраховано автором на основі [4]

Аналізуючи дані таблиці 2 бачимо, що в структурі посівних площ найбільшу питому вагу серед озимих зернових займає озима пшениця, так у 2017 році в порівнянні з 2000 роком її площа зросла на 20,5%, найменшу – жито (у 2017 році площа жита зменшилась проти 2000 року на 96,4%). Що стосується ярих зернових, то тут також відбулось зменшення. Так, площа ячменя зменшилась на 43,6%, овса на 91,1%, гречки на 79,8%. А от площа пшениці зросла в чотири рази, а площа зернобобових у вісім разів.

Завдяки розташуванню зерновиробництва у різних ґрунтово-кліматичних умовах спостерігається значна відмінність у показниках врожайності зернових культур.

В цілому по Україні середня врожайність зернових суттєво поступається показникам вирощування у західноєвропейських та північноамериканських країнах. Однак потрібно враховувати, що на території України є регіони, де врожайність пшениці сягає світового рівня і навіть перевищує його. Потрібно враховувати, що на обсяг валових зборів зернових культур безпосередньо впливають наступні чинники: кліматичні умови; рівень інтенсифікації сільськогосподарського виробництва; земельні ресурси. Також слід зазначити, що за цей період спостерігалось стійке підвищення рівня врожайності яке досягло максимуму в 2016 р. (табл. 3).

Таблиця 3 Урожайність основних зернових культур в Миколаївській області, ц з/га

	Роки					
	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Зернові культури	14,7	20,8	25,1	30,5	32,7	30,6
Озимі зернові:	16,2	21,8	25,9	31,8	33,8	32,6
пшениця	16,4	22,4	28,6	34,2	36,2	34,8
жито	14,5	14,4	18,7	23,9	22,2	19,3
ячмінь	14,9	19,7	22,6	27,8	30,1	28,0
Ярі зернові:	12,7	19,2	22,8	27,3	30,5	26,1
пшениця	8,3	14,3	17,7	25,2	26,6	33,4
ячмінь	11,5	16,5	16,7	23,2	23,2	24,4
овес	10,1	14,7	15,0	18,3	22,6	17,8
кукурудза на зерно	21,7	34,6	43,2	32,0	39,0	30,8
просо	8,0	11,4	15,0	20,5	17,0	8,3
гречка	5,1	7,1	9,6	10,2	11,3	5,7
зернобобові	9,4	14,0	18,2	17,8	33,6	19,0

Джерело: розраховано автором на основі [4]

У 2017 році врожайність групи зернових, з врахуванням кукурудзи, по всіх виробниках досягала 30,6 ц/га, а в 2016 році – 32,7 ц/га. Отже, у порівнянні з 2000 роком, коли урожайність зернових культур становила 14,7 ц/га, вона зросла до 2016 та 2017 років у 2,2 рази, порівняно з 2010 роком – на 70,1 %, Водночас, потрібно враховувати, що у західноєвропейських країнах середній рівень виходу врожаю складає 50-60 ц/га. У 2017 році виробництва зерна в цілому по Миколаївській області сягнуло 2674,6 тис. т., проти 1763,4 тис. т. у 2005 р., тобто спостерігається збільшення виробництва даної продукції на 51,6%.

Вплив на врожайність можна здійснювати за рахунок:

- більш ранніх строків сівби, пролонгації (продовження) періоду дозрівання зерна, а також за рахунок вжиття заходів до активізації процесів та підвищення ефективності фотосинтезу в рослинах злаків та до збільшення частки зерна в складі біомаси дозрілих зернових культур.

- шляхом збалансування поживних речовин, що вносяться в ґрунт в процесі вирощування зерна, та формування оптимальних доз їх внесення.

Зерновиробництво в Миколаївській області має великий потенціал росту, в основному за рахунок підвищення урожайності на основі використання інноваційних факторів.

За останні роки у технологіях виробництва зернових і інших сільськогосподарських культур відбулись революційні зміни, які стали можливими завдяки науково-технічному прогресу. До них можна віднести зміну структури посівних площ, нові техніко-технологічні можливості, появу нових сортів і гібридів, використання мікродобрив, ЗЗР, біостимуляторів тощо.

У структурі посівних площ в Миколаївській області зернові культури займають в середньому 60 %, тобто щонайменше 20 % будуть висіватися зернові по зернових. Дуже проблемним при побудові сівозмін з малою кількістю культур є соняшник, який є одним із найгірших попередників для більшості культур. Тому важливим позитивним моментом є розширення посівних площ ріпаку, який сприяє підвищенню родючості ґрунту, виконує фітосанітарну функцію, слугує добрим попередником для зернових культур.

Зараз створюються багатофункціональні агрегати, які дозволяють виконати різні операції за один прохід. Завдяки цьому зменшується кількість проходів техніки по полю, менше руйнується важкою технікою структура ґрунту, економиться паливо.

На сьогодні набирають популярності «функціональні добрива» - добрива специфічної спрямованої дії, вони містять у своєму складі поживні елементи, і за рахунок їх співвідношення та форми здійснюють на рослину певну позитивну дію, окрім безпосередньо живлення. Таким чином, «функціональні добрива» суттєво відрізняються від решти агрохімікатів (регуляторів росту, фунгіцидів, інсектицидів тощо), адже бажаний результат досягається саме завдяки наявним у їх складі елементам живлення, які, перебуваючи у певній формі і співвідношенні, проявляють, наприклад, фунгіцидні та інші властивості.

Висновки і пропозиції Отже, важливим напрямком підвищення економічної ефективності в зерновій галузі є оптимізація її ресурсного потенціалу та раціональне використання матеріальних, матеріально-технічних, трудових і земельних ресурсів. Це досить важливі складові частини зниження собівартості зерна та підвищення економічної ефективності його виробництва. Раціонального використання матеріальних, матеріально-технічних, трудових і земельних ресурсів як правило, досягають шляхом застосування кращих методів організації праці, матеріального стимулювання працівників за економію ресурсів, а також шляхом впровадження у виробництво ресурсоощадних технологій виробництва продукції, прогресивних систем землеробства та тваринництва. Це сприятиме підвищенню рівня економічної ефективності сільськогосподарських товаровиробників.

Інформаційні джерела

1. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва): моногр. / [В.І. Бойко, Є.М. Лебідь, В.С. Рибка та ін.]; за ред. В.І.Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 400 с
2. Іванишин В.В. Інноваційне забезпечення оновлення техніко-технологічної бази підприємств АПК/ В.В. Іванишин // Економіка АПК. - 2010. - № 1. - С. 128-133.
3. Кафлевська С. Г., Козяр Н. О. Стан та проблеми розвитку ринку зерна в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1928>

4. Статистичний збірник сільське господарство Миколаївської області за 2014 рік: Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2017. - 228 с.
5. Христенко Г.М. Розвиток та напрями підвищення ефективності зернової галузі // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства - Харків: НТУ «ХПІ». - 2013. - № 53(1026). - С. 182-188

Науковий керівник: Олійник Т.Г., к.е.н., старший викладач

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК БАГАТОРІВНЕВА СИСТЕМА

***О. А. Лівандовська здобувач вищої освіти факультету менеджменту,
Миколаївський національний аграрний університет***

У статті обґрунтовано й досліджено економічну безпеку України як багаторівневу систему. Проаналізовано та визначено особливості складових економічної безпеки України. Розглянуто основні принципи забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, економічна політика, національні ризики, стратегічні ризики.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення економічної безпеки набуває виняткового значення для національного господарства в умовах трансформаційних змін та глобалізації. Як показує світовий досвід, високий рівень економічної безпеки є гарантією незалежності країни, визначальною передумовою стабільного розвитку економіки і суспільства. З погляду системного підходу безпека національної економіки є складною багаторівневою системою, яка об'єктивно потребує захищеності життєво важливих інтересів усіх її елементів на різних рівнях ієрархії управління. Ці обставини породили потребу розроблення такої системи управління підприємствами, як економічна безпека їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особлива значимість цієї проблеми в теперішній час підтверджується низкою фундаментальних праць провідних вітчизняних та зарубіжних науковців: Абалкіна Л.І., Варналія З.С., Гальчинського А.С., Корецького М.Х., Чернюк Л.Г. та інших. У роботах науковців аналізується взаємозв'язок економічної безпеки з іншими категоріями національної безпеки України (військової, соціальної, інформаційної і т.д.), з одного боку, і проблемами розширеного відтворення та регіонального соціально економічного розвитку – з іншого.

Постановка завдань. Метою статті є дослідження економічної безпеки як багаторівневої системи з метою визначення основних елементів її забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Донедавна такі поняття як "економічна безпека" та "фінансова безпека" практично не використовувалися в економічній науці, а тим паче не привертали уваги вітчизняних науковців і практиків. Майже до середини ХХ ст. проблема економічної безпеки як явища в науковій теорії не піднімалася. Не зустрічалося і самого поняття "економічна безпека", хоча проблеми безпеки, що розглядалися переважно у зв'язку із зовнішньою загрозою, особливо військовою, існували завжди.

Пік інтересу до проблеми наукового осмислення економічної безпеки на Заході припадає на кінець 80–х початок 90–х років минулого століття. Це пояснюється валютною і структурною кризою 70–х років; борговою кризою 80–х років, і, зрештою, розпадом РЕВ і СРСР на початку 90–х років ХХ ст., що привели до більшої відкритості національних економік, економічної інтеграції, що супроводжувалися зростанням не просто залежності, а взаємозалежності між державами, посиленням глобалізації світової економіки. У таких умовах одним із ключових завдань багатьох країн світу стало забезпечення національної економічної безпеки.

На сучасному етапі, що характеризується вченими як епоха глобалізації, питання економічної безпеки не втратило своєї гостроти, а навпаки, ще більше актуалізувалося. Це зумовлено діалектичною суперечністю, яка проявляється, з одного боку, у стрімкому розвитку процесів лібералізації та інтеграції, що призводять до відкритості

та взаємозалежності національних економік, розвитку глобального ринку, в умовах якого політична замкнутість та економічна ізоляція окремих держав не мають змісту; а з іншого – постає проблема самозбереження та розвитку окремих суверенних держав, їх політичного та економічного самоутвердження на міжнародній арені [1].

На початку XXI ст. глобалізація фінансової сфери, що проявляється у розвитку ринку євровалют, системи транснаціональних банків, формуванні розгалуженої мережі офшорів і глобальних комп'ютерних мереж, які забезпечують миттєві переміщення капіталів, створюють можливість руйнування навіть стійких економічних систем, зумовлюючи адекватні політичні зміни. Передчуття негативних наслідків глобалізації привело до розробки у багатьох країнах світу концепцій національної безпеки, базовими елементами яких стали економічна та фінансова безпека.

При визначенні економічної безпеки національної економіки слід розмежувати поняття національної безпеки, економічної безпеки та економічної безпеки держави.

Державна безпека і національна безпека є однопорядковими поняттями з позиції горизонтальної структури, у вертикальній структурі державна безпека — один з рівнів національної безпеки.

З точки зору національної економіки економічна безпека описує такий її стан, за якого забезпечується захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави. При аналізі економічної безпеки виділяються передусім три основні складові: економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами; стійкість і стабільність національної економіки передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності; здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати і захищати національні економічні інтереси, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни [2].

Належний рівень економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризи, примусити працювати механізм управління економічною ситуацією, створити ефективні механізми соціального захисту населення.

Економічна політика — це діяльність органів законодавчої влади і управління, яка визначає цілі й завдання, пріоритети, методи і засоби їх досягнення в національній економіці. Зокрема, до основних принципів забезпечення економічної безпеки України відносять: дотримання законності на всіх етапах забезпечення економічної безпеки; баланс економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави; взаємну відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки; своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів; надання пріоритету мирним заходам у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру; інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

До об'єктів економічної безпеки відносять не тільки державу, її економічну систему, а й суспільство та особистість. Суб'єктами економічної безпеки України є центральні державні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації різних форм власності [3].

Забезпеченням економічної безпеки національної економіки має перейматися комплексна система, яка має досить велику кількість напрямів. Для національної економіки України розрізняють наступні складові: макроекономічна, фінансова,

зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково–технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека[4].

Макроекономічна безпека — це стан економіки, за якого досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій.

Фінансова безпека — це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

Фінансова безпека, у свою чергу, містить такі складові: бюджетна безпека ; валютна безпека — це такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках; грошово-кредитна безпека — це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення; боргова безпека — це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи; безпека страхового ринку — це такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування; безпека фондового ринку — це оптимальний обсяг капіталізації ринку (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів та держави в цілому.

Зовнішньоекономічна безпека — це такий стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці.

Інвестиційна безпека — це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів.

Науково-технологічна безпека — це такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалу національної економіки, який дає змогу забезпечити належне її функціонування, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоздатності вітчизняної продукції, а також гарантування державної незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів.

Енергетична безпека — це такий стан економіки, який забезпечує захищеність національних інтересів у енергетичній сфері від наявних і потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, дає змогу задовольняти реальні потреби в паливно-енергетичних ресурсах для забезпечення життєдіяльності населення та надійного функціонування національної економіки в режимах звичайного, надзвичайного та воєнного стану.

Соціальна безпека — це такий стан розвитку національної економіки, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Демографічна безпека — це такий стан захищеності національної економіки, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України.

Продовольча безпека — це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність в суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави.

Виробнича безпека — це такий рівень розвитку промислового комплексу країни, що здатний забезпечити зростання економіки та її розширене відтворення.

Кожен з виділених напрямів економічної безпеки переслідує реалізацію відповідних національних інтересів. Серед найважливіших національних економічних інтересів, від реалізації яких залежить майбутнє України, добробут і процвітання нації, співробітники Національного інституту стратегічних досліджень виділяють наступні: створення самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямованої, потужної національної економіки; створення надійної системи економічної безпеки України, забезпечення можливості самостійного, прогресивного національно-економічного розвитку; здійснення структурної перебудови економіки; забезпечення ефективного розвитку національної промисловості; пошук і освоєння родовищ нафти, газу, вугілля, золота, алмазів тощо; створення достатніх запасів державних золотовалютних резервів; здійснення політики енерго- та ресурсозаощадження; здійснення широкого комплексу інституційних змін з метою динамічного розвитку національної економіки; забезпечення фінансової стабілізації, подолання кризи платежів; подолання інфляції; проведення земельної реформи, підтримка фермерських господарств; забезпечення конвертованості національної грошової одиниці; залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів до розвитку національної економіки; зростання добробуту українських громадян; вирішення державою соціальних проблем; забезпечення населення продовольчими товарами, поліпшення якості і структури споживання; розвиток внутрішнього ринку та внутрішнього попиту; проведення рішучої боротьби з «тіньовою» економікою; забезпечення зайнятості населення та високого рівня трудових ресурсів; здобуття Україною належного місця у світовому розподілі праці та міжнародній торгівлі, інтеграція у світове господарство; побудова економічних відносин з іншими країнами на засадах рівноправності та взаємовигідності; вдосконалення товарної структури експорту та імпорту; забезпечення географічної збалансованості експорту, та імпорту; підтримка вітчизняних експортерів, сприяння виробникам імпорто-замінної продукції, особливо критичного імпорту; захист національного ринку від несприятливої дії світової кон'юнктури та іноземної конкуренції.

Гарантом захисту національних економічних інтересів повинна виступати держава. Однак в Україні ще відсутні чітко визначені національні економічні інтереси, не сформовано їхню цілісну систему. Для створення цілісної системи національних, економічних інтересів та їх ефективного функціонування насамперед необхідно: створити відповідну нормативну базу; проводити моніторинг національних економічних інтересів та їх моделювання; створити банк даних щодо національних економічних інтересів; забезпечити баланс національних економічних інтересів та їх гармонійне поєднання.

Серед першочергових проблем забезпечення економічної безпеки є відстеження й оцінка рівня загроз пріоритетним національним інтересам, а отже їх

взаємозалежність: розрахунок сумарного потенціалу, розкриття закономірності в системі «пріоритети національних інтересів — загрози».

Загрозами економічній безпеці України слід вважати фактори, що безпосередньо чи у перспективі унеможливають або ускладнюють реалізацію національних економічних інтересів, створюючи перешкоди на шляху нормального розвитку економіки і небезпеку незалежному державному існуванню та добробуту народу.

Загрози економічній безпеці України набули, на жаль, перманентного характеру і провокують її критичний стан за цілим рядом основних критеріїв. Тому завдання усіх суб'єктів національної економіки зараз полягає у створенні надійної системи блокування і упередження економічних загроз, яка б забезпечувала її стабільність та розвиток[5].

Виходячи з ситуації в українській економіці, а також з тенденцій, які спостерігаються в процесі її реформування, можна виділити стрижньові внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці України.

До внутрішніх загроз відносяться: відсутність на державному рівні розробленої концепції та системи економічної безпеки; низький рівень науково-технічного потенціалу, втрата лідерства на важливих напрямках науково-технічного розвитку; високий рівень зношеності матеріально-технічної бази багатьох економічних галузей, передусім матеріального виробництва; усунення держави від монополії у виробництві й реалізації алкогольних напоїв та тютюнових виробів, необґрунтована лібералізація зовнішньоекономічної діяльності; надто різка диференціація у доходах та споживанні населення, зростання рівня бідності, високий рівень безробіття; негативна, антисоціальна політика у сфері приватизації, що призводить до значного зниження вартості об'єктів приватизації; криміналізація економіки, зростання її «тіньового» сектора, поширеність організованої злочинності на ключові галузі економіки України; високий рівень корупції у державно-управлінській сфері; недосконалість законодавства у сфері економічних відносин та механізмів формування економічної політики; низький рівень заробітної плати, відсутність мотивації до праці тощо.

До основних зовнішніх загроз слід віднести: зниження інвестиційних надходжень в економіку держави; значна частка сировинного експорту у зовнішньоекономічній діяльності та втрата традиційних ринків збуту; залежність забезпечення України від імпорту продовольчих товарів, товарів повсякденного попиту, технологічної продукції стратегічного значення; скуповування іноземними фірмами підприємств України з метою усунення їх як з зовнішніх, так і внутрішніх ринків збуту; негативний вплив на національну економіку світових фондових, фінансових та валютних ринків; високий рівень зовнішнього боргу тощо.

Загрози економічній безпеці у перспективі породжують стратегічні та національні ризики. Кожній загрозі відповідає певний ступінь ризику. Національні ризики — це імовірність втрати державою частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у результаті здійснення певної діяльності в умовах невизначеності. За умов, що нині склалися в Україні та світі, зростає роль стратегії національної безпеки, яка має полягати не так у захисті держави та її політичних інститутів, як — людини і суспільства. Основним принципом стратегії національної безпеки має бути принцип балансу інтересів людини, суспільства та держави. Національні ризики включають в себе стандартні ризики, які мають певну ступінь вірогідності настання, що характеризують стан розвитку економіки та політики даної країни, а також сукупність специфічних ризиків, характерних для розвитку даної країни. До стандартних ризиків будь-якої країни відносять такі: природі, країнові, політичні, загальноекономічні, фінансові.

Чинним законодавством України визначені основні напрямки державної політики з питань своєчасного виявлення, попередження і нейтралізації зовнішніх та внутрішніх загроз в економічній сфері. Ними, зокрема, передбачається: забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки; прискорення прогресивних структурних та інституціональних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів; вдосконалення антимонопольної політики; створення ефективного механізму державного регулювання природних монополій; забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування і розвитку паливно-енергетичного комплексу, в тому числі послідовного й активного проведення політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергозабезпечення; забезпечення продовольчої безпеки; захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту - поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу; посилення участі України у міжнародному поділі праці, розвиток експортного потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції у європейську і світову економічну систему та активізація участі в міжнародних економічних і фінансових організаціях; створення економічних і суспільно-політичних умов для підвищення соціального статусу наукової та технічної інтелігенції.

За нових умов основу стратегії національної безпеки України мають становити універсальні ціннісні орієнтири, спрямовані на побудову правової демократичної держави, громадянського суспільства і соціально орієнтованої ринкової економіки.

Підвалини забезпечення економічної безпеки закладені відповідними документами, що прийняті і впроваджені в державі.

Правовою базою, що регламентує забезпечення економічної безпеки України, є:

– Конституція України — у ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.

– Закони України: «Про національну безпеку України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»; податкове та валютне законодавство; законодавство України про приватизацію, банкрутство, зовнішньоекономічну діяльність; Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Цивільний, Цивільно-процесуальний, Митний, Бюджетний, Господарський кодекси України тощо, які мають безпосереднє відношення до регулювання відносин в економічній сфері.

Висновки. Дослідження цієї проблеми у такому контексті переконує, що економічна безпека — це не лише дієздатність самої держави, тобто її спроможність реалізовувати власні владні рішення, а й можливість для економічних суб'єктів різних рівнів діяти відповідно до своїх базових інтересів, проте у загальному руслі зміцнення економічної безпеки країни. Реалізація такої моделі економічної безпеки передбачає раціональне використання точкових технологій господарювання, зорієнтованих на максимальну результативність у мінімально стислі терміни. На сучасному етапі розвитку, який характеризується посиленням процесів глобалізації, що зумовлює появу високого рівня нестабільності та незвичності впливу окремих факторів, ефективним методом забезпечення економічної безпеки країни є адаптація до зовнішнього середовища, що постійно змінюється.

Інформаційні джерела

1. Амоша О.І. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення / О.І. Амоша, О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленко та ін. // Фундаментальні

орієнтири науки : Збірник статей за матеріалами проектів Державного фонду фундаментальних досліджень. – 2005. – С. 340–354.

2. Бесчастний А. Економічна безпека України у контексті світової економічної кризи / А. Бесчастний // Економіка та держава. – 2009. – № 5. – С. 67–69.

3. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави / Єрмошенко М.М. - К.: Експерт, 2001 – 350 с.

4. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави / Сухоруков А.І. - К.: Вища школа, 2007 – 300 с.

5. Шуршин В.О. Типологія систем економічної безпеки регіону / В.О. Шуршин // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Вип.19. – Черкаси: ЧДТУ, 2008. – С. 148–152. – (Серія „Економічні науки”).

Науковий керівник – Горобченко О.А. канд. екон. наук, доцент

УДК 331

РИНОК ПРАЦІ ДЛЯ МОЛОДІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

А.А. Лісова, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто таке глобальне питання як працевлаштування молоді після закінчення вищих навчальних закладів. Розглядається підтримка молоді з боку держави та загалом на законодавчому рівні. Досліджується зайняте та безробітне населення України відповідної вікової групи. Здійснюється пошук оптимальних рішень щодо працевлаштування по здобутій спеціальності.

Ключові слова: ринок праці, зайняте населення, безробіття.

Постановка проблеми. В сьогоdnішній час ринок праці має досить розгалужені та різноманітні професії для різних вікових груп. Деякі професії втрачають свою популярність на ринку праці, деякі її підвищують, а інші залишаються стабільно на своєму місці, це загалом ті професії, які постійно необхідні в суспільстві та соціально-економічному розвитку країни.

Після закінчення вищого навчального закладу більшість молодих людей вперше шукає робоче місце та є соціально вразливою категорією населення на ринку праці, так як має високу імовірність опинитись у стані безробіття.

В загальному розумінні ринок праці – це система обміну індивідуальних здібностей до праці на фонд життєвих цінностей, необхідних для відтворення робочої сили [1, ст.14]. Тобто люди обмінюють свою робочу силу, як фізичну так і духовну, на соціально-економічні потреби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ставлення ринку праці вивчалось у всі часи, так представниками цього напрямку були О.Курно, Дж.М.Кейнс, А.Маршал, А.Сміт, М.Фрідмен, Ф.Макхлуп, Л.Роббінс. Також А.Г.Савченко, Г.О.Пухтаєвич, О.М.Тітьонко, які виділяють три сфери його вираження: 1) потенційну, тобто ту сферу, де формується сама праця; 2) циркулюючу, тобто сферу купівлі-продажу робочої сили; 3) внутріфірмову, де боротьба за робочі місця ведеться на підприємствах між зайнятими працівниками [7, с.245].

Постановка завдання. Молодість – це саме той період, коли людина вступає в доросле життя і виходить на ринок праці з новими ідеями, перспективами та амбіціями. Представлено деякі з проблем молодих людей на початковому рівні ознайомленні з ринком праці:

- немає потреби в робітниках без досвіду роботи;
- низька заробітна плата;
- відсутність стимулювання з боку держави;
- переважання неофіційного працевлаштування.

І це лише деякі з тих проблем, з якими зіштовхуються молоді спеціалісти.

Нерідко можна почути, що антидискримінація молоді дискримінує всіх інших працівників. Тобто переваги отримує не той, хто краще працює, а той, хто молодший. Інші висловлюють думку, що значна кількість особливих норм «не забезпечує для молодих людей рівності можливостей, навпаки – сприяє дискримінації» – усвідомлюючи, які витрати тягне за собою найм молодих, роботодавці просто їх не братимуть на роботу [6].

Молоді люди навчаються у вищих навчальних закладах і вони вже впевнені, що вийшовши на ринок праці зможуть з легкістю знайти професію, яка буде цілком їх задовільняти, а саме головне мати кар’єрний зріст та великі перспективи в даній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для українського ринку праці характерне явище «надмірної освіченості» (overeducation). У 2002 році Україна встановила рекорд у Європі: 38,3% молодих людей були «надто освіченими» для роботи, яку вони виконували. Це стало можливим за умов руйнування промислового потенціалу та відносної доступності освіти (а відтак наявне викривлення не зникне без створення передумов для розвитку збалансованої економіки) [6].

Молоддю вважаються люди віком від 15 до 35 років, тому для початку проаналізуємо зайнятих та безробітних в певних вікових групах. Так ми зможемо розглянути ситуацію, яка склалась в Україні за даний період.

Таблиця 1 Зайнятість населення України за січень-червень 2018 року

Вікові групи	Тис. осіб	У % до всього населення відповідного віку
Усе населення у віці 15-70 років	16283,2	56,8
15-24 роки	1063,3	27,5
25-29 років	1992,8	71,0
30-34 роки	2488,8	75,2
35-39 років	2259,2	76,4
40-49 років	4292,5	79,1
50-59 років	3510,8	64,8
60-70 років	675,8	13,8

Джерело: Побудовано автором, на основі [5].

Аналізуючи таблицю 1 спостерігаємо, що із молоді віком з 15 до 24 років зайнято лише 27,5 %. Під цю групу попадають саме студенти, які лише починають свій шлях на ринку праці та аналізують пропозицію, яку він складає. Не слід забувати і про те, що в цій віковій групі багато молоді, яка працює без офіційного працевлаштування.

Роботодавці дуже вміло так можуть ухилятися від податків, користуючись недосвідченістю молоді в цих питаннях. Та й саме молоде населення більш прихильне до «тіньового сектору». Щоб цього уникнути потрібно запровадити соціально-економічні вигоди для обох сторін, але ми можемо спостерігати позитивну динаміку у віковій групі з 24-29 років, тут частка набагато більша – 71%, та у групі молоді з 30 до 34 років – 75,2% зайнятого населення.

Одним з головних показників ринку праці є рівень безробіття населення за методологією Міжнародної організації праці (МОП). Показники молодіжного безробіття нижчі в тих країнах, де держави виявляють активність у економіці загалом. Прикладом країни, яка здійснила політику, націлену на створення робочих місць, називають Словенію. Серед заходів слід згадати такі: посередництво в пошуку роботи, професійна орієнтація для молодих учасників ринку праці й безробітних, стимулювання малого бізнесу, стажування та програми зайнятості локального рівня [6].

Таблиця 2 Безробіття населення України (за методологією МОП)
за січень-червень 2018 року

Вікові групи	Тис. осіб	У % до економічно активного населення відповідного віку
Усе населення у віці 15-70 років	1600,4	8,9
15-24 роки	219,4	17,1
25-29 років	238,4	10,7
30-34 роки	264,7	9,6
35-39 років	233,2	9,4
40-49 років	345,5	7,4
50-59 років	298,8	7,8
60-70 років	0,4	0,1

Джерело: Побудовано автором, на основі [5].

Міжнародна організація праці (МОП) (англ. International Labour Organization) — спеціалізована установа Ліги Націй, а після Другої світової війни — Організації Об'єднаних націй (ООН), що була заснована у 1919 році урядами різних країн для підтримки міжнародного співробітництва у справі забезпечення миру в усьому світі й зменшення соціальної несправедливості за рахунок поліпшення умов праці [2].

У таблиці 2 простежується, що найбільший рівень безробіття у віковій групі від 15 до 24 років (17,1%) та від 25-29 років (10,7%). Такий рівень безробіття через молоді можемо пояснити тим, що дуже складно знайти роботу по спеціальності без досвіду та певного стажу роботи, які роботодавці суворо потребують. На сьогоднішній день діє Закон України «Про зайнятість населення», у якому в Статті 14 вказані категорії громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню:

1) один з батьків або особа, яка їх замінює і має на утриманні дитину (дітей) віком до шести років; виховує без одного з подружжя дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю; утримує без одного з подружжя особу з інвалідністю з

дитинства (незалежно від віку) та/або особу з інвалідністю I групи (незалежно від причини інвалідності);

2) діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу;

3) особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування;

4) молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу;

5) особи, яким до настання права на пенсію за віком відповідно до статті 26 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" залишилося 10 і менше років;

6) особи з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування";

7) особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу;

8) учасники бойових дій, зазначені у пунктах 19 та 20 частини першої статті 6 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" [8].

Для працевлаштування зазначених громадян (крім осіб з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", норматив працевлаштування на роботу яких встановлюється згідно із Законом України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні") підприємствам, установам та організаціям з чисельністю штатних працівників понад 20 осіб встановлюється квота у розмірі 5 відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників за попередній календарний рік [8].

На нашу думку тут потрібна більша підтримка держави з цього питання саме молоді. Наприклад встановити таку ж квоту організаціям, підприємствам тощо, щодо обов'язкової наявності п- кількості студентів для практики. Щоб роботодавці самі заохочували молодь на їх робочі місця та надавали певну перспективу в даній сфері. Адже це допоможе не лише молоді, а й самим організаціям, можливо новими ідеями, запровадженням нових розробок та технологій. Це обґрунтовано тим, що з тих 5 відсотків громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштування може не опинитися жодного з категорії молоді, яка яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах.

Кабінет Міністрів України розробив та схвалив розпорядження від 30 вересня 2015 р. № 1018-р щодо схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016—2020 роки. Програма побудована з урахуванням вікових меж молоді від 14 до 35 років включно, у тому числі дітей віком від 14 до 18 років [3].

Проблемами, які потребують розв'язання, є:

- несистемний характер формування у молодих людей громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості;
- відсутність у молоді мотивів та навичок до самостійного отримання знань;
- низький рівень зайнятості молоді на ринку праці за обраною професією та практичних вмінь і навичок молодих фахівців;
- складність та тривалість переходу молоді від навчання до стабільної та задовільної роботи;
- повільні темпи розвитку підприємництва серед молоді;
- недостатнє використання інноваційного потенціалу молоді;

- низька якість загальної середньої освіти молоді;
- високий рівень захворюваності та смертності молоді, слабка мотивація до дотримання молодими людьми здорового і безпечного способу життя, недостатній рівень знань та навичок молоді у галузі безпеки життєдіяльності;
- недостатнє набуття молодими людьми знань, умінь та навичок поза системою освіти з метою підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці;
- низький рівень професійної орієнтації молоді;
- відсутність сталої тенденції до зниження рівня злочинності у молодіжному середовищі, насильства та системної роботи у сфері їх профілактики;
- низький рівень забезпечення молодих сімей житлом;
- низький рівень організації та культури молодіжного дозвілля;
- слабка інтегрованість української молоді у європейське та світове молодіжне співтовариство [3].

Якщо заринутися в цю проблему, то спостерігаємо, що більшість із цих пунктів лишу на папері, а на досвіді мало застосовується Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України». Це відбувається за пасивності влади і не інтенсивного вирішення даних проблем.

Державна підтримка молоді у грошову вимірі після закінчення вищого навчального закладу є недостатньою. Мінімальна виплата у вигляді держдопомоги покладається наступним категоріям українців: тим, хто був звільнений з останнього місця працевлаштування за статтею; переселенцям; молодим людям, які тільки що закінчили навчання і не мали досвіду роботи; чоловікам, демобілізованим з лав української армії; людям, у яких трудовий стаж за останній рік складає менше 6 місяців. Дана сума становить 544 гривні [5].

Тобто якщо молоді необхідна буде державна підтримка, то навряд чи вони її знайдуть у матеріальному виразі. Навіть якщо дотримуватись думки, що обґрунтування цієї суми полягає в тому, що у молоді буде стимул працювати і зникне він якщо сума буде більшою. Але тут є головний і дуже великий мінус і так би мовити певний парадокс у цій ситуації.

Якщо бути реалістами, то всі розуміють, що одразу знайти роботу дуже складно, а то і неможливо. Тому з виплатою у розмірі 544 гривні молодий спеціаліст буде йти на будь-яку роботу, щоб забезпечити хоча б необхідні ресурси для існування в суспільстві і загалом фізіологічні потреби. Ця робота буде геть протилежна його спеціальності, і згодом відбувається втрата своїх навичок та знань як спеціаліста ц тій справі, на яку вчився та до якої прагнеш.

Даній проблемі пропонуємо наступне рішення, здійснювати більш високу виплату, але лише в перші 2-3 місяці безробіття. Людина, яка насправді прагне увійти до первинного ринку праці, за такий період вже знайде для себе роботу, можливо спочатку лише для здобуття досвіду, але що є не менш важливим, по своїй спеціальності, і вже буде напрацьовувати свої здібності у пристосованій економічній сфері.

З попитом і пропозицією в Україні досить оптимістична ситуація. Розглянемо навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію за професійними групами.

Таблиця 3 Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію за професійними групами в Україні у 2017-2018 рр.

Професійні групи	січень – червень 2017 року	січень – червень 2018 року
Усього	5	4
у тому числі		
законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	12	10
професіонали	4	4
фахівці	5	4
технічні службовці	5	5
працівники сфери торгівлі та послуг	5	4
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	13	8
кваліфіковані робітники з інструментом	2	1
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	5	4
найпростіші професії	5	4

Джерело: Побудовано автором, на основі [5].

Аналізуючи дану таблицю 3 спостерігаємо, що найбільше навантаження має професійна група законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів як і в 2017 році, так і в 2018 році за досліджуваний період (12 і 10 осіб на 1 вакантне місце). Найменше навантаження займають кваліфіковані робітники з інструментом це в 2017 році за січень-червень 2 особи, а в 2018 році за січень червень 1 особа на 1 вакантне місце. Загалом прослідковується тенденція збільшення пропозиції. Тобто у 2018 році в порівнянні до 2017 року відбувається зменшення навантаження зареєстрованих безробітних на одне вакантне місце.

Висновок. Отже, дослідивши проблеми функціонування молодіжного ринку праці для молоді, простежуються досить позитивні зрушення та збільшення попиту на більшість професійних груп. Також різноманіття професій зростає на ринку праці і у населення є набагато більший вибір пошуку для себе оптимальної роботи.

Ринок праці розширюється з кожним днем, і питому вагу в ньому повинно займати законодавство, яке буде регулювати всю систему відносин роботодавців та працівників. Підтримка зі сторони держави займає на сьогоднішній день незначну частину, а для амбіційної молоді ця підтримка є досить важливою в становленні себе на ринку праці.

Економіка України могла би бути продуктивнішою, якби держава спрямувала зусилля на розкриття продуктивного потенціалу молоді. Держава повинна грати активнішу роль у економіці, і створюючи робочі місця в державному секторі, і заохочуючи підприємців за допомогою стимулів у перспективних галузях.

Виникає необхідність стимулювання молоді виходу з «тіньового сектору». Такий процес можливо виконати запровадивши на законодавчому рівні соціально-економічні вигоди (грошова премія, перспективний розвиток і т.д.). Важливим аспектом є саме довіра молоді до влади країни, щоб усі зазначені умови були виконані, та була присутня соціально-економічна безпека молодих спеціалістів. Встановлення таких умов було би переконливим аргументом у підписанні офіційного трудового договору.

Інформаційні джерела

1. Волкова О.В. Ринок праці. Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 624 с.
2. Визначення та сутність Міжнародної організації праці. Офіційний сайт Міжнародної організації праці [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
3. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 30 вересня 2015 р. № 1018-р Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2016—2020 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248528402>
4. Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/>
5. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
6. Дудін Віталій, Ткалич Олена ПРАЦЯ ЗАМІСТЬ МОЛОДОСТІ: загрози для

Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент Крилова І.Г.

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

М.В. Луценко, здобувач вищої освіти

Миколаївського національного аграрного університету

У статті розкриті історичні передумови та особливості розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки. Охарактеризовано найпоширеніші трактування сутності підприємництва, виділено чотири «хвилі» еволюції концепцій підприємництва, висвітлено їх особливості.

Ключові слова: підприємство, особливості підприємництва, еволюція, концепції, неокласична школа, форми власності, власність, синергетичний підхід.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки підприємництво є основою соціально-економічного розвитку країни. Підприємницькі структури задовольняють попит на товари та послуги, формують додану вартість, створюють найбільшу кількість робочих місць. У сільському господарстві розвиток підприємництва набуває особливого значення, оскільки гарантує продовольчу безпеку, постачає продукти харчування для населення та сировину для переробних підприємств, сприяє функціонуванню та розвитку сільських територій.

Однак в Україні аграрне підприємництво розвивається з певними труднощами. Серед існуючих проблем слід виділити слабку адаптацію аграрних підприємств до мінливого зовнішнього середовища, відсутність ефективного стратегічного управління ними, недосконалу державну підтримку суб'єктів господарювання в галузі. Функціонування сільськогосподарських виробників відбувається в умовах зростаючої конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках аграрної продукції.

Аналіз останніх досліджень. Перші дослідження у сфері підприємництва належать закордонним дослідникам: Р. Кантільйону, А. Сміту, Д. Рікардо, Ж. Сею, А. Маршаллу, М. Вебер, В. Зомбарт, К. Макконнелл, Й. Шумпетер. Широке коло питань із дослідження сучасних проблем організації та здійснення підприємницької діяльності висвітлено в роботах вітчизняних науковців: В. Андрійчука, А. Виноградської, Ю. Губені, В. Зіновчука, В. Ляшенка М. Маліка, П. Саблука, Г. Черевка, В. Юрчишина та ін.

Узагальнення результатів проведених досліджень засвідчує, що, незважаючи на значний науковий внесок у розв'язання проблем розвитку підприємництва в аграрному секторі, чимало аспектів поки що залишаються нез'ясованими.

Постановка завдання - розкрити історичні передумови та особливості розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкової економіки одним із визначальних факторів розвитку господарства країни загалом та сільського господарства зокрема, є підприємництво. Тому важливе значення має дослідження як прикладної, так і теоретичної сторони явища. Від глибини і чіткості визначення теоретичних аспектів підприємництва залежить продуктивність загальнодержавних та регіональних програм сприяння його розвитку, подальше поглиблення трансформаційних процесів і ефективність функціонування економіки в цілому.

Хоча підприємництво є одним із важливих елементів розвитку суспільства, серед визначень його сутності вітчизняними і зарубіжними авторами немає найбільш повного. Тлумачення категорії “підприємництво” характеризується різноманітністю підходів вчених. Опрацювання наукових джерел свідчить, що глибшого дослідження потребують теоретичні аспекти підприємництва в сільському господарстві, зокрема вдосконалення його тлумачення як економічної категорії.

Основа сучасного поняття підприємництва, його визначальна роль в економіці закладена представниками австрійської школи: В. Зомбартом, Л. Мізесом, Й. Шумпертом, Ф. Хайеком та ін., відповідно до якої підприємництво розглядається як складне комплексне явище, для нього характерні новаторство, нова комбінація факторів виробництва, ризик і невизначеність, спрямованість на одержання прибутку, самостійність, жорсткість вимог до особистих якостей підприємця і, насамперед освіченість. Компетентність, виваженість, природні якості особистості щодо вміння приймати блискавичні рішення, налагоджувати необхідні контакти, брати на себе ризик, відповідальність не тільки за свою долю, а й підлеглих, управляти людьми, йти на компроміс, шукати і знаходити нове діло тощо [8].

Відповідно до Господарського кодексу України підприємництво – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних, соціальних результатів та одержання прибутку [2]. Згідно законодавства, якщо господарська діяльність юридичних і фізичних осіб не має на меті одержання прибутку – вона не може визначатись як підприємницька. Підприємництво в Україні ведеться у будь-яких організаційних формах, передбачених законом, на вибір підприємця.

Розглядаючи еволюцію концепцій підприємництва, слід співвідносити її з розвитком: а) економічної думки в цілому; б) науки, технологій і наукової картини світу; в) форми власності; г) з розумінням єдності предметно-матеріального і ідеального-творчого начал підприємницької діяльності.

В економічній літературі звичайно виділяють чотири «хвилі» еволюції концепцій підприємництва [4].

Перш за все відмітимо, що родоначальники економічної науки Аристотель і Платон досліджували економічне життя з точки зору аристократії, зв'язаної із сільським господарством, яка протиставляла себе зростаючому класу купців, а тому не змогли скласти цілісну економічну теорію оточуючій їх господарській діяльності.

Усвідомленням феномену торгівлі в господарському житті держав явилось становлення класичної політичної економії. І хоч підприємництво ще не стало самостійним предметом досліджень, але уже народжувався сам термін «підприємництво». У XVII ст. підприємцем називали купця (Merchant), протиставляючи його фінансисту (Geldgeber) [2]. І це тривало аж до середини XVIII ст. В цілому меркантилізм як XVIII ст. мав певний вплив на формування перших концепцій підприємництва, які включали матеріальні стимули в якості домінуючих мотивів підприємницької діяльності. З точки зору проблеми єдності предметно-матеріального і ідеально-творчого начал у підприємницькій діяльності вже на цьому етапі були створені передумови розподілу цих категорій, спочатку нерозривних для натуральних господарств.

Торгівля в період становлення – внутрішня і зовнішня – капіталістичних відносин являла собою надзвичайно ризиковий вид діяльності. Це, на наш погляд, і визначало концентрацію досліджень XIX ст.) на діяльності в умовах – підприємництва першої «хвилі» (XVIII - XIX ст.) на діяльності в умовах ризику і невизначеності. Автор цього підходу Р. Кайтільон відокремив підприємницьку функцію від функції капіталіста-власника і керуючого. Відмітимо, що більшість сучасних авторів прямо зв'язує поняття «підприємництво» із поняттям «власність». Але уважне ознайомлення з першими спогадами щодо вживання цього терміну у науковій і довідково-лінгвістичній літературі [5] дає нам змогу зробити висновок, що воно логічно асоціюється з поняттям «управління правами власності», а не з володінням власністю в чистому вигляді.

Формування класичної політичної економії, незважаючи на різноманітність наукових поглядів її засновників, в певній мірі сприяло розширенню розуміння суті і

змісту підприємницької діяльності. Тут особливо важливим є вклад французького економіста Ж. Б. Сея, який виділив функцію підприємця як комбінатора факторів виробництва, а також представників німецької класичної школи XVIII ст. І. Тюнена і Г. Мангольдта, які дослідили вплив ризику як основної функції підприємництва. Проте базове положення класичної політичної економії про головні фактори виробництва - землю, працю і капітал не включало підприємницьку здатність і природно, інформацію в якості самостійних ресурсів господарської діяльності. В працях К. Маркса, який ототожнював капіталіста або власника засобів виробництва з особистістю підприємця, також ігнорувалася роль підприємницької здатності як особливого виду виробничого ресурсу [1].

З розвитком неокласичного напрямку в економічній науці змінюється і розуміння ринку від простого обміну продуктами і послугами до агрегрованої сукупності індивідуальних обмінів із вбудованим механізмом саморегуляції. Ідеалізація неокласиками вільної конкуренції і недооцінка ролі держави мали вплив і на концепцію підприємництва, посиливши первонаочно властивий їм акцент на мікрорівні. Макросередовище при цьому сприймалось і здебільшого продовжується сприйматися як щось об'єктивно присутнє, але споконвічно задане і незмінне протягом часу.

Зрілість неокласичної школи характеризується підвищенням уваги до питань розвитку підприємництва протягом всього XX ст., на які приходяться друга, третя і четверта «хвилі» еволюції концепцій підприємництва. При цьому поряд із розвитком теорії підприємництва як ризикової діяльності (Ф. Найт розробив теорію виключаючого і необчислюючого ризику у підприємницькій справі) значно розширюється спектр досліджуваних питань. Загальною характеристикою робіт другої «хвилі», можна признати їх концентрацію на особистості підприємця. Названі фактори збурюють рівновагу економічної системи (стан «шумпетерівського шоку») і стимулюють економічний ріст як адаптацію до шоку. Завдяки працям Шумпетера підприємницька здатність була визнана специфічним господарським ресурсом [14].

Відмітимо, що розвиток концепцій підприємництва другої «хвилі», які акцентували увагу на ролі особистості підприємця, чудово співпадає за часом із становленням в кінці XIX - середині XX ст. неокласичного природознавства, однією із ключових характеристик якого було нове розуміння ролі суб'єкта процесу пізнання. Цей період знаменується революційними змінами в фізиці (відкриття подільності атому, квантова теорія тощо), у космології (концепція нестаціонарності всесвіту), у хімії (квантова хімія), у біології (генетика), виникненням кібернетики і теорії систем. Разом з тим у світі названих відкриттів формується нове розуміння залежності змісту результатів пізнавальної діяльності від способу постановки питань і методів дослідження, тобто від спостерігача як суб'єкта процесу пізнання. В цьому контексті значення праць Шумпетера, який поставив у центр процесу розвитку підприємця (а його можна розглядати в якості суб'єкта процесу пізнання через власний досвід), для становлення теорії підприємництва в цілому, на наш погляд, можна співставити із значенням відкриття теорії відносності для фізики. Проте Шумпер не приділив належної уваги безпосередньо середовищу та інституціональній структурі ринку, які оточували підприємця і його підприємство. Ці аспекти стали включатися на розгляд у працях спочатку третьої і потім четвертої «хвилі», розвиток яких відбувався уже на фоні кризи неокласичної школи (1929-1933 рр.).

В цей час починають розвиватися напрями, які зосереджуються на макроекономічних проблемах. Вони не мали прямого впливу на теорію підприємництва, але надали імпульс розвитку популярної у 1970-1980-ті роки теорії пропозиції, яка внесла важливий вклад у формування принципів державної економічної політики стимулювання приватного підприємництва.

Починаючи із другої половини ХХ ст. все більше число дослідників підприємництва третьої «хвилі» робить спроби інтегрованого розгляду підприємництва як поліфункціональної діяльності у взаємозв'язку з її макросередовищем. Виникнення цілісної поліфункціональної теорії підприємництва зв'язують з роботами Л. фон. Мізеса і Ф. фон. Хайєка. В них вперше підприємництво було розглянуте як процес розвитку ідеї, а їх послідовник І. Кірцнер побудував теорію підприємництва як процесу переходу від одного рівноважного (все ще!) стану «арбітражних угод» до іншого.

Праці П. Дракера можна віднести уже до четвертої «хвилі» розвитку концепції підприємництва, більшість представників якої включають до розгляду не тільки сутнісні, але і управлінські аспекти підприємницької діяльності, переходячи на міждисциплінарний рівень аналізу" [3]. Роботи Г. Піншотта, який увів термін «інтрапренер», «інтрапренерство» і «інтракапітал» (intrapreneur, intrapreneurship, intracapital), поклали початок формуванню сучасних концепцій «внутріфірмового підприємництва», зміцнили розуміння підприємництва як глобального процесу явища, яке не обов'язково асоціюється з розумінням власності [10].

Дослідження малого бізнесу, а також неформального сектору, досить важливі у аспекті формування теорії підприємництва, одержали розвиток переважно в останні 25-30 років. Перш за все це праці В. Репке, де аналізується оптимальний розмір підприємства, прогнозується феномен широкого розповсюдження малого і середнього бізнесу. До них відносяться і роботи А. Гібба, де підприємництво і малий бізнес розглядаються через призму організаційного життєвого циклу. Особливості функціонування неформального сектору вивчаються у працях К. Поланьї, Т. Шаніна, К. Харта, Дж. Скотта. Досягнення інституційної теорії також важливі для формування теорії підприємництва, оскільки в межах інституціонального підходу організації розуміються як відкриті системи. Синтез вказаних підходів знаменує початок другого глобального етапу розвитку теорії підприємництва [9].

Таким чином перший етап еволюції теорії підприємництва, пов'язаний із становленням економічної теорії рівноваги і її лінійної пізнавальної парадигми охоплює більшу частину робіт першої, другої, третьої і частково четвертої «хвилі».

Його особливості:

- 1) розгляд підприємницького процесу в якості середовище його замкнутої системи "підприємець/підприємство середовище його розвитку;
- 2) розподіл предметно-матеріального і ідеально-творчого начал в підприємницькій діяльності людини і організацій. Вони обумовлені, по-перше, впливом економічної теорії рівноваги у різноманітних її варіантах; по-друге, ідеологією економічного детермінізму, який однаково проявляється у суспільно-політичних формаціях як з приватною, так і з суспільною власністю на засоби виробництва.

Але уже на цьому етапі ідеї Р. Кантільона, Й. Шумпетера, А. Чаянова, Г. Гінса, К. Поланьї та інших вчених стали могутнім фундаментом для створення теорії підприємництва, які описують нерівноважну динамічну еволюційную сукупність різноманітних економічних систем [15]. Дальший розвиток цієї теорії здійснюється у ряді робіт другого глобального етапу. Особливістю цього етапу, виступає усвідомлення зростаючої міри нерівноважностей ЕМІ - обмінних процесах життєдіяльності організацій, які функціонують переважно за принципом відкритих систем і змінюють середовище свого функціонування до якісно нових форм. На цьому етапі із розвитком пізнавальної діяльності людини усвідомлення єдності предметно-матеріального і ідеально-творчого— людського і природного повинно стати домінуючою— особливістю найбільш життєздатних соціально-економічних систем.

Що ж до розуміння самого поняття «підприємництво», то тут можна виділити два підходи:

- підхід, який фокусується на підприємстві і його діяльності в конкретних умовах зовнішнього середовища, сприймається дослідником в якості об'єктивного і незмінного в часі фактору (лінійний рівноважний підхід, який виходить із замкнутості системи «підприємець/підприємство середовище його розвитку»);

- підхід, який акцентує взаємозалежність підприємця/підприємства і середовища його діяльності (інтерактивний, нелінійний, нерівноважний або синергетичний підхід, що виходить із відкритості системи «підприємець/підприємство - середовище його розвитку»).

Сучасне підприємництво швидко адаптується до змін в навколишньому середовищі: у політиці, економіці, суспільстві, технологіях. Без цього підприємець не в змозі забезпечити своє майбутнє. Показником підприємницької діяльності є конкурентоздатність організації, а сама підприємницька поведінка характеризується як енергійна, ризикована, спрямована на максималізацію можливостей.

Як бачимо, на кожному з цих етапів є пріоритетною одна зі складових підприємницької діяльності. На першому пріоритетною умовою розвитку є спрямованість на виробництво і пошуки нових технічних (технологічних) можливостей для досягнення бажаного результату. На другому етапі зростає питома вага нетрадиційних рішень у підприємстві з урахуванням новітніх досягнень у науково-технічній та економічній сферах. Подальший розвиток підприємництва - це врахування специфіки потреб споживачів продукції, послуг, а також більш диференційований підхід до людського чинника. Наступний етап знаменує собою зміщення акцентів на вдосконалення системи управління.

Висновок. Сучасний етап розвитку підприємництва передбачає врахування дедалі зростаючої кількості факторів (політичних, соціальних, етнічних, економічних, психологічних), що мають як безпосередній, так і опосередкований вплив на виробничі процеси. Найбільше цінується здатність підприємців адекватно реагувати на зміни, вміння їх передбачити.

Інформаційні джерела

1. Pinshot Incubation of incubators: innovation as a triple helix of university industry government networks / H. Etzkowitz // Science and Public Policy. – April 2002. – Vol. 29, No. 2. – P. 115-128.
2. Господарський кодекс України: закон України від 16 січня 2010 року №4565-IV// Відом.Верховної Ради України. – 2015. – № 18.
3. Дракер П. та ін. Вступ до бізнесу. – К., 2005.
4. Збарський В.К. Основи підприємництва та бізнесу: Курс лекцій . К.: ДАККіМ, 2014.
5. Кантільон Р. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу. – К.: Вид-во ОКУ, 2001.
6. Малік М. Й. Підприємництво та його організаційно-правові форми / М. Й. Малік, П. І. Гайдуцький, О. Г. Шпикуляк // Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – С.164-166
7. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток та ефективність організаційно - правових форм господарювання в сільському господарстві України / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2004. - №11. – С. 20-81.
8. Молдаван Л. В. Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах глобалізації / Л. В. Молдаван // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 13–17. , с.13.
9. Онищенко Д. Про підприємницькі форми господарювання в аграрній сфері / Д. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. – 1997. – № 4. – С. 52 – 58.

10. Основи аграрного підприємництва: / П.Т. Саблук, М.Й. Малік, В.В. Зіновчук и др; За ред. М.Й. Маліка. - К. : [б. и.], 2000. - 582 с.
11. Основи аграрного підприємництва: наукове видання / П.Т. Калінчик М.Й. Жидяк, В.В. Славченко; За ред. М.Й. Костенко. - К. - 2011.
12. Тюнен І, Мангольдта Г. Фирма в мировой экономике: Пер. с англ. – СПб.: Лениздат, 1999.

Науковий керівник: Олійник Т.Г., к.е.н., старший викладач

УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

**О.В. Маєвський., здобувач вищої освіти групи
Миколаївського національного аграрного університету**

У статті обґрунтовано теоретичні підходи до вирішення проблем управління трудовими ресурсами регіону, досліджено соціально-економічну суть управління трудовими ресурсами, висвітлено класифікацію трудових ресурсів регіону, охарактеризовано основні функції регіонального ринку праці висвітлено їх особливості.

Ключові слова: *трудові ресурси, управління трудовими ресурсами, ринок праці, аграрні підприємства, трудозбереження, класифікація трудових ресурсів, регіон, безробіття, заробітна плата.*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що нині відбуваються в економіці України, певним чином впливають на демографічну ситуацію в країні, її регіонах, і особливо тих, де проживає переважно сільське населення. Тому за сучасних умов розвитку економіки набула актуальності проблема управління трудовими ресурсами, перш за все зумовлена негативними демографічними змінами: погіршенням показників соціально-економічного розвитку, зменшенням кількості постійного та наявного населення, як сільського, так і міського, зростанням рівня безробіття, низькою кваліфікацією працівників, підвищенням показників смертності, зниженням народжуваності та міграційними процесами.

Трудові ресурси визначають стан і перспективи економічного та соціального розвитку регіону та країни в цілому. Водночас сфера праці залишається нині тією сферою, в якій найбільшою мірою поєднуються соціальні та економічні проблеми. Серед яких набуває актуальності питання управління трудовими ресурсами. Високий рівень безробіття, низька ефективність праці та заробітна плата, неформальна зайнятість і пов'язаний з нею низький рівень соціального захисту працюючих у тіньовому секторі громадян, – все це негативно впливає на демографічну ситуацію.

Аналіз останніх досліджень. Зміст і механізм управління трудовими ресурсами досліджували: О.Бугуцький, В.Данюк, В.Дієсперов, Л.Дорошенко, А.Колот, Л.Михайлова, В.Петюх та ін. Розробки наукових основ, базових чинників і напрямів ефективного використання трудових ресурсів знайшли висвітлення в публікаціях зарубіжних і вітчизняних вчених – О.Бородіна, А.Вороніна, М.Долішнього, О.Замора, С.Злупка, Є.Качана, Е. Лібанової, А.Маршалла, В.Мікловди, Т.Олійника, А.Пастуха, М.Пітюлича, М.Портера, П.Саблука, Н.Суліми, В.Травина та інших.

Узагальнення результатів проведених досліджень засвідчує, що, незважаючи на значний науковий внесок у розв'язання проблем управління трудовими ресурсами аграрної сфери, чимало аспектів поки що залишаються нез'ясованими.

Постановка завдання. Обґрунтувати науково-теоретичні положення формування ефективної системи управління трудовими ресурсами в аграрній сфері регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасній економічній ситуації, для якої характерна наявність кризових явищ, здійснення ефективної економічної діяльності на всіх рівнях залежить не лише від матеріально-технічного забезпечення, а й від достатньої кількості висококваліфікованих кадрів та ефективного управління ними. Трудові ресурси завжди були і є головним ресурсом країни та її регіонів. Тому вони здатні забезпечити високі темпи росту та конкурентоспроможність регіону.

У сучасних динамічних умовах працівники повинні володіти двома важливими компетенціями: орієнтованістю на потреби клієнта і орієнтованістю на результат. Головне в підприємстві – працівник, а за її межами – споживач продукції і послуг.

Тому, вирішуючи проблеми управління трудовими ресурсами в підприємстві, в першу чергу необхідно пам'ятати про специфіку трудових ресурсів, а саме:

- люди мають інтелект, їх реакція на зовнішній вплив емоційно-свідома, а це означає, що процес взаємодії між організацією і співробітниками повинен бути двостороннім;
- люди, на відміну від інших ресурсів, здатні до постійного удосконалення і розвитку;
- трудова діяльність людини проходить в сучасному суспільстві 30-50 років, відповідно взаємостосунки людини і організації носять довготривалий характер;
- на відміну від інших ресурсів, люди приходять в організацію свідомо, з певною метою і чекають від організації допомоги в її реалізації;
- управління трудовими ресурсами представляє з себе особливий вид діяльності, який вимагає виконання спеціальних функцій і наявності особливих якостей у тих людей, які займаються цією діяльністю.

Загальноприйнятим трактуванням терміну «трудові ресурси» є частина працездатного населення, яка володіє фізичними і розумовими здібностями і знаннями, необхідними для здійснення корисної діяльності. Одна з причин того, чому трудові ресурси є особливою категорією, полягає в тому, що головним елементом системи управління трудовими ресурсами є людина праці, власник робочої сили.

Існує багато підходів щодо визначення поняття «трудові ресурси». Так, В.О. Романішин визначає трудові ресурси як головну продуктивну силу суспільства [5], Є.П. Качан розглядає трудові ресурси як сукупність носіїв робочої сили, яка здебільшого визначається демографічною структурою населення, встановленими межами працездатності як тих, що беруть участь у процесі праці, створенні споживчих вартостей і соціально-культурних цінностей, так і потенційно здатних до суспільно-корисної діяльності [3].

Систематизація теоретичних аспектів управління трудовими ресурсами дала нам можливість обґрунтувати підхід до терміну «трудові ресурси регіону» як соціально-економічної категорії, що досліджує сукупність працівників, які володіють кількісними та якісними характеристиками, що відображають можливості їх результативної трудової діяльності в конкретному регіоні.

Трудові ресурси від інших видів ресурсів відрізняє той факт, що кожен найманий працівник може: самостійно відмовитися від умов праці; свідомо вимагати їх змінити в сторону покращення, опанувати ази та навички інших професій або спеціальностей; звільнитися з підприємства за згодою сторін або за власним бажанням.

Основними цілями управління трудовими ресурсами є:

- формування висококваліфікованого, відповідального за доручену справу персоналу з сучасним економічним мисленням та розвитком почуття професійної гордості;
- забезпечення максимальної відповідності інтересів підприємства та працівників, пов'язаних із професійною діяльністю;
- забезпечення соціальної ефективності колективу.

До складу трудових ресурсів включається населення в працездатному віці (чоловіки – 16-65 років, жінки – 16-60 років), крім непрацюючих інвалідів I й II груп і не працюючих осіб, які отримують пенсію на пільгових умовах; фактично працюючі підлітки і працюючі особи пенсійного віку.

Саме трудові ресурси підприємства є невичерпним резервом підвищення ефективності діяльності підприємства, важливим стратегічним потенціалом, впливають на його конкурентоспроможність, визначають напрями подальшого розвитку.

Структура трудових ресурсів включає такі компоненти як: стать, вік, освіта, місце проживання, професія, національність і мова, релігія, зайнятість за сферами.

Таблиця 1.1. - Класифікація трудових ресурсів регіону

Класифікаційні ознаки	Класифікаційні види
-----------------------	---------------------

За статтю	- чоловіки; - жінки
За віком	- молодь від 16 до 29 років; - особи середнього віку від 30 до 49 років; - особи перед пенсійного віку від 50 до 59 років; - особи пенсійного віку від 60 років і старше
за рівнем освіти	- особи з неповною середньою освітою; - особи з загальною середньою освітою; - особи з середньою спеціальною освітою; - особи з вищою освітою; - особи, що мають вчені ступені та звання
За складом	- працездатне населення працездатного віку; - працюючі підлітки від 15 до 19 років; - особи старше працездатного віку, які зайняті в економіці регіону
За відношенням до трудової діяльності	- трудові ресурси, зайняті в суспільному регіональному виробництві; - трудові ресурси, зайняті індивідуальною трудовою діяльністю; - трудові ресурси, що навчаються з відривом від виробництва

Розрізняють кількісні і якісні характеристики трудового потенціалу. Кількісна сторона представлена чисельністю працездатного населення, безробітних і статев-

віковою структурою, а якісна – сукупністю демографічних, інтелектуальних, психофізіологічних, освітньо-кваліфікаційних та інших характеристик.

Якість трудових ресурсів можна охарактеризувати декількома головними ознаками, а саме:

- 1) рівень здоров'я населення, його вплив на рівень трудової участі в процесі суспільного відтворення, якість та продуктивність праці;
- 2) рівень професійної підготовки, освіти та досвіду роботи на конкретних робочих місцях, професійно-освітній показник якості трудових ресурсів;
- 3) рівень економічної свідомості населення, що полягає в поділі населення на економічно активні та економічно пасивні групи;
- 4) якісний вміст індивідів, що мають підприємницькі здібності, як потенціал до подальшого розвитку недержавного виробничого сектору та сфери державного управління.

Ефективність залучення регіональних трудових ресурсів в процес виробництва залежить від значної сукупності факторів. Основними серед яких є:

- система мотивації регіональних трудових ресурсів;
- умови життя трудових ресурсів регіону та умови для їх трудової діяльності;
- рівень соціально-економічного розвитку регіону;
- якість та рівень організації освіти в регіоні;
- рівень та якість надання послуг регіональним службам зайнятості;
- ефективність державного регулювання регіонального ринку праці, законодавча база, яка регламентує права і обов'язки основних елементів регіонального ринку праці: роботодавців і робочої сили.

Трудові ресурси регіону реалізують свій потенціал на регіональному ринку праці. Відповідно до сутності регіонального ринку праці, з урахуванням характерних особливостей сучасного етапу соціально-економічного розвитку українського суспільства В.Я. Брич виділяє наступні функції регіонального ринку праці [1]:

- функція суспільного поділу праці – першооснова і рушійна сила ринкового господарювання – впливає із економічного закону економії праці, який регулює затрати на подолання просторової незбалансованості між районами видобутку, виробництва та споживання продукції. Тобто ринок виступає регулятором виробництва та економічних пропорцій. Ринок праці розмежовує найманого працівника та роботодавця, розподіляє найманих працівників за професіями і кваліфікацією, галузями виробництва та регіонами.

- відтворювальна функція – функція трудовозбереження. Її суть полягає в максимально можливому використанні його соціального та трудового потенціалів у процесі організації зайнятості з одночасним задоволенням відповідних потреб всіх учасників соціально-економічних відносин: роботодавця, працівника, трудового колективу, регіону та суспільства, адже людські ресурси є найдорожчими з точки зору економічних та соціальних витрат на їх формування та відтворення. Забезпечується єдиний і безперервний ланцюг економічних явищ: нагромадження та відтворення трудового та соціального потенціалу – зайнятість – трудовозбереження економія живої і уречевленої праці та ефективне використання соціального та трудового потенціалу – продуктивна зайнятість – ефективність суспільного виробництва.

- посередницька функція – ринок зводить роботодавця й найманого працівника з метою задоволення їхніх інтересів і потреб. На ринку праці встановлюється зв'язок між роботодавцями та найманими працівниками щодо вигідних умов купівлі-продажу робочої сили. Ринок праці виконує важливе завдання – сприяє підбору більш високооплачуваної і престижної роботи залежно від стану особистих здібностей і ділових якостей професійної майстерності найманих працівників.

Найманий працівник має можливість вибору оптимального для нього робочого місця з точки зору умов праці, професійної направленості, форми та розмірів заробітної плати, рівня кваліфікації та освіти. Одночасно роботодавець має можливість вибрати найбільш відповідну для його справи робочу силу.

- мотиваційна (створення конкурентного середовища). Ця функція полягає в тому, що ринок повертає економіку обличчям до потреб людей, робить усіх учасників конкурентного процесу матеріально зацікавленими в задоволенні цих потреб. З одного боку, завдяки механізму конкуренції ринок праці стимулює ефективніше і повніше використання працедавцями людських ресурсів з метою забезпечення розвитку і прибутковості виробництва. З іншого – висуває вимоги до робочої сили, стимулюючи найманих працівників поліпшувати її якісні характеристики з метою ефективної реалізації цього товару на ринку, що значною мірою залежить від конкурентоспроможності робочої сили.

- ціноутворююча функція. Лише на ринку діє закон вартості й відбувається загальне визнання затрат праці на відтворення робочої сили та його суспільної корисності. Тут виявляються суспільно необхідні умови відтворення цього товару і визначається його вартість. Основне, на чому базується механізм ціноутворення на ринку праці, це трудова теорія вартості та співвідношення і взаємозв'язку попиту і пропозиції. Ціна робочої сили набуває вигляду заробітної плати, за яку наймані працівники готові продати власні здібності до праці, і яку роботодавці готові платити.

- інтеграційна функція призводить до посилення відкритості економіки регіону та країни загалом в трудовому вимірі.

- соціальна функція означає забезпечення необхідного рівня доходів і добробуту для нормальної життєдіяльності та відтворення робочої сили, спосіб досягнення мети трудової діяльності, форма життєдіяльності людини та умова забезпечення її різноманітних потреб.

- інноваційна функція. Інноваційний тип розширеного відтворення передбачає розширене відтворення високоінтелектуальної, високоосвіченої та висококваліфікованої робочої сили. В сучасних умовах ринкова економічна система не може розвиватися без оновлення технології та техніки, при цьому створення та розвиток нової технологічної бази передбачає інвестиції в людський капітал і розвиток активної інноваційної діяльності.

- інвестиційна функція. Простежується зв'язок між рівнем інвестицій, зростанням обсягів виробництва і збільшення кількості робочих місць, що стимулює структурні зміни на ринку праці. Лише через інвестування в інноваційну діяльність і підвищення значення цього чинника в процесі реформування економіки можливо вийти на суттєві інвестиції в людину та розвиток сфери її життєзабезпечення: освіту, охорону здоров'я, житлове будівництво, науку, культуру, і т.д.

- інформаційна функція. Ринок дає учасникам процесу купівлі-продажу робочої сили інформацію про умови найму, рівні заробітної плати, пропозицію робочих місць і робочої сили, якість робочої сили, тощо.

- оздоровлююча. Процеси ринку досить жорстокі та безжалісні. Але вони забезпечують відносно демократичний механізм економічного відбору ефективно діючих господарств та банкрутство слабких. Ринок створює мотивацію праці, яка з одного боку, примушує працівників утримувати робочі місця, а отже і доход – матеріально зацікавлює, стимулює їх ініціативність, компетентність, кваліфікованість.

- регулююча функція. В умовах ринкових відносин об'єктивним є нерівномірний розвиток як окремих підприємств, так і цілих регіонів. Під впливом ринку формуються пропорції і співвідношення суспільного виробництва. В результаті в одному місці виникає надлишок робочої сили, в іншому – її дефіцит. Ринок праці

регулює динаміку надлишку трудових ресурсів, їх оптимальне розміщення і ефективне використання.

Висновок. До недавнього часу роль людських ресурсів в основному ігнорувалась. Сьогодні в умовах ринку більшість підприємств починає інтегрувати управління людськими ресурсами з визначенням довготривалої перспективи. Кожна людина, як відомо, індивідуальна; до кожної людини слід шукати особливий підхід, якщо керівник хоче, щоб даний працівник розкрив весь свій потенціал. Не знаючи природу людини, керівник не зможе розраховувати на успіх; кожний керівник повинен бути глибоко індивідуалізованою особистістю і виробляти свій власний стиль керівництва.

Основним визначним фактором удосконалення управління трудовими ресурсами є здійснення інвестиції в людину і кадрову політику, які стають довгостроковим фактором конкурентоспроможності і виживання підприємства.

Сьогодні потрібні нові методи і форми регулювання трудового потенціалу, адекватні сучасному етапу економічного розвитку і використання робочої сили, складним процесам формування дійового механізму стимулювання підвищення продуктивності праці та економії робочої сили на основі прогнозової інформації.

Інформаційні джерела

1. Брич В.Я. Трансформація ринку праці та проблеми підвищення життєвого рівня населення: методологія, практика, шляхи вирішення / В.Я. Брич. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 375 с.

2. Бубенко І. В. Управління трудовими ресурсами. // Навчальний посібник – Харків 2008 – с. 191

3. Качан Є.П. управління трудовими ресурсами: навч. посіб. / Є.П. Качан. – К.: Видавничий дім «Юридична книга», 2005. – 358 с.

4. Осовська Г.В. Управління трудовими ресурсами: навч. Посібн. / Г.В. Осовська, О.В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2008. – 224с.

5. Романишин В.О. Рынок труда Украины: современное положение и пути реформирования / В.О. Романишин // Актуальные проблемы экономики. – 2004. - №6. – с. 214-219.

Науковий керівник: Олійник Т.Г., к.е.н., старший викладач

НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*О.О. Мальчикова, магістр факультету менеджменту
Миколаївський національний аграрний університет*

Розкрито сутність понять «виробничий потенціал» та «виробничий потенціал аграрного підприємства», висвітлені характерні особливості виробничого потенціалу агропідприємств, подана класифікація основних факторів, що впливають на його використання, зазначені основні складові його структури та джерела фінансування.

Ключові слова: виробничий потенціал, підприємство, формування, розвиток, фактори, ефективність, аграрна сфера, державна підтримка.

Постановка проблеми. Подальший розвиток ринкової економіки України передбачає докорінні зміни в структурі управління ресурсним потенціалом як народного господарства в цілому, так і аграрної сфери зокрема. Від рівня сформованості виробничого потенціалу залежать напрями подальшого вдосконалення функціонування сільського господарства та аграрних підприємств, можливості стабілізації, активізації їх розвитку та перспективи виходу на міжнародні ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем організації та функціонування аграрних підприємств присвячено праці В.Г. Андрійчука, Ю.О. Богуцького, П.І. Гайдуцького, О.Д. Гудзинського, О.Ю. Єрмакова, М.Й. Маліка, Л.О. Мармуль, В.Я. Месель – Веселяка, П.Т. Саблука, Б.Є. Бачевського, І.В. Заблудської, О.О. Решетняк, В.І. Топіхи, І.Н. Топіхи, М.Й. Хорунжий, І.І. Червена, О.В. Шибаніної, П.В. Круша, Т.О. Бойко, С.В. Матейко, В.В. Прохорової та інших. Вагомий внесок в розробку теоретико-методологічних питань підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємств АПК зробили такі вчені, як: О.Д. Гудзинський, О.Ю. Єрмаков, С.А. Нестеренко, С.М. Судомир, М. Й. Малік, О. С. Федонін та ін. Проте актуальним залишається поглиблення теоретичних засад формування виробничого потенціалу, виявлення можливих закономірностей цього процесу, оцінка впливу регіональних чинників на ефективність користування наявних ресурсів, управління його використанням з метою його оптимізації.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності «виробничого потенціалу аграрних підприємств», його характерних особливостей та джерел фінансування у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Потенціал підприємства в загальному розумінні розглядається як джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведені в дію, використані для досягнення певної мети. До основних складових потенціалу підприємства можна віднести наступні: ринковий потенціал, інформаційний потенціал, соціальний потенціал та виробничий потенціал, фінансовий потенціал [9].

Сьогоднішні умови господарювання, для яких характерні демонополізація економіки та високий рівень конкуренції, вимагають перегляду сутності категорії «виробничий потенціал» підприємства із врахуванням його конкурентоспроможності, рівня задоволення потреб споживачів. Тому при трактуванні категорії «виробничий потенціал» необхідно враховувати максимально можливе та доцільне виробництво продукції при раціональному використанні ресурсів, що необхідні для процесу виробництва. Відзначимо, що при визначенні поняття «виробничий потенціал» не надається належної уваги тому, як саме взаємодіє людина у процесі виробництва з

навколишнім середовищем. Адже формування та нарощення виробничого потенціалу безпосередньо пов'язане із підвищенням антропогенним навантаженням на природне середовище у процесі аграрного виробництва. Тому необхідно створювати та розвивати виробництво при найменшій шкоді навколишньому середовищу, що дозволить формувати виробничий потенціал на якісно новому рівні [1, 2].

Виробничий потенціал – це сукупність вартісних і натурально-речовинних характеристик виробничої бази, що виражається в потенційних можливостях провадити продукцію певного складу, технічного рівня і якості в необхідному обсязі [1].

Виробничий потенціал підприємства — це властивість носія забезпечити виготовлення продукції певної номенклатури, що відповідає вимогам ринку за вихідними характеристиками, якістю, асортиментом, по максимуму, з орієнтацією не на попит, а на загальну місткість ринку цієї або альтернативної (що її виробництво забезпечено функціональним потенціалом відповідної системи) продукції [5].

Не дивлячись на те, що знов перелічуються «здатність», «сукупність характеристик», «потенційні можливості», це вже більш повне визначення, тому що вказуються вимоги не тільки до кількості але й до якості продукції. Проте, у першому визначенні нічого не говориться — що означає необхідний обсяг робіт, до того ж, якщо ринок чогось потребує, то устав змінити не важко. У другому, з усіх складових носія чомусь обрано лише виробничу базу. Якщо ж до цього поняття автори включають кадри, матеріальне забезпечення, систему управління та інше, то це вже не виробнича база, а підприємство.

На наш погляд, розглянуті визначення носять незавершений характер, оскільки навіть усі загалом не надають потрібних характеристик: обсяги виробництва можуть визначатися у натуральному, умовно-натуральному, вартісному вимірі, у відсотках або долях одиниці при порівнянні, то слід обрати потрібні одиниці; якісні характеристики продукції визначають попит на ринку, то вони повинні враховуватись у визначенні потенціалу; готову продукцію виробляє лише підприємство як система, то не можна прив'язувати виробничий потенціал лише до виробничої бази; сутність потенціалу повинна виражатись якоюсь однією категорією, а не переліком різнорідних характеристик.

Загалом вчені визначають декілька підходів до визначення даної економічної категорії [3, 4, 6, 8, 9]:

1. Ресурсний підхід, орієнтується на визначення виробничого потенціалу як сукупності виробничих ресурсів, визначає його як суму фізичних і вартісних оцінок окремих його складових.

2. Структурний підхід, зорієнтований на визначення раціональної структури виробничого потенціалу підприємства.

3. Цільовий підхід, спрямований на визначення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей, визначає його величину як рівень відповідності окремих складових елементів потенціалу.

З огляду на вищезазначене, ми поділяємо думку Круша П.В., Бачевського Б.Є., Заблудської І.В., Решетняк О.О., Воюєва Ю. А. та інших проте, що виробничий потенціал аграрного підприємства – це сукупність якісних та кількісних ознак (показників) функціонування та розвитку виробництва на засадах раціонального використання відповідних видів ресурсів (земельних, матеріальних, трудових, технічних, фінансових, інтелектуальних) для задоволення потреб споживачів при найменшій шкоді довкіллю [1, 6]. Його характерними риса при цьому виступають: відтворювальний процес ресурсів, певний обсяг та оптимальне співвідношення ресурсів; реальні можливості забезпечення потреб споживачів; раціональне ресурсовикористання. Характерними особливості виробничого потенціалу аграрних

підприємств є: реальні можливості (реалізовані чи нереалізовані) в тій чи іншій сфері економічної діяльності; певний обсяг та якісні характеристики ресурсів, як залучених у виробництво, так і ні, але можливих для використання; реальні можливості забезпечення потреб споживачів; нанесення найменшої шкоди навколишньому середовищу.

Процес формування виробничого потенціалу аграрного підприємства відбувається в таких основних напрямках: вибір нових форм і методів господарювання із врахуванням ринкових умов функціонування економіки; проведення моніторингу виробничого потенціалу з метою оцінки ефективності його використання, визначення його місця і ролі в економіці держави та виявлення пріоритетних напрямків його формування; формування ресурсної бази з позицій забезпечення комплексного розвитку територій та задоволення потреб населення [2, 7]. Сьогоднішні умови господарювання вимагають таких методів управління, які б дозволили сформуванню виробничий потенціал на якісно новому рівні. Методи управління повинні бути направлені на інтелектуалізацію, інформатизацію та екологізацію виробництва, що дозволить випускати конкурентоздатну продукцію та її реалізацію на внутрішньому і зовнішньому ринках [10].

Процес нарощення виробничого потенціалу підприємств включає [9]: виявлення резервів та пріоритетних напрямків підвищення рівня використання існуючих виробничих потужностей; виявлення існуючих і необхідних ресурсів та формування механізму забезпечення ефективного їх використання з метою підвищення конкурентоспроможності.

Отже, виробничий потенціал доцільно розглядати як сукупність локальних потенціалів: природного, трудового, науково-технічного, інформаційного, управлінського та матеріально-технічного. У сучасних економічних умовах функціонування аграрних підприємств структура їх виробничого потенціалу повинна включати такі складові: природно-ресурсний, трудовий, науково-технічний, інформаційний, інвестиційний, матеріально-технічний, управлінський потенціали. Всі вони у сукупності є основою для ефективного здійснення аграрного виробництва та функціонування аграрного ринку.

Складові виробничого потенціалу функціонують у відповідності до специфічних особливостей та закономірностей розвитку, від виявлення яких в значній мірі залежить формування виробничого потенціалу регіону. Таким чином, при формуванні та нарощенні виробничого потенціалу необхідно дотримуватись певних принципів, серед яких виділено [3]: цілісність; поєднання загальнодержавних інтересів розвитку виробництва з регіональними; задоволення потреб споживачів у високоякісних продуктах, роботою і послугами; раціональне використання природних ресурсів та охорона довкілля; системність.

Фактори, що впливають на використання виробничого потенціалу, охоплюють заходи, пов'язані з використанням резервів, що мають організаційний характер і не вимагають більших капітальних вкладень в основне виробництво. До основних факторів, що визначають величину виробничого потенціалу, відносяться: розмір угідь; кількість машин (робітників, робочих місць) та їх технічний рівень; операційна діяльність; прогресивна технологія; механізація й автоматизація технологічних процесів виробництва; якість матеріалів, досконалість конструкцій виробів; підвищення ступеня уніфікації й стандартизації; ступінь освоєння техніки робітниками. До основних факторів, що впливають на використання виробничого потенціалу, відносять: народногосподарська потреба в продукції; матеріально-технічне постачання підприємств; забезпечення висококваліфікованими працівниками підприємства; комплексне впровадження нових продуктивних потужностей; забезпечення

енергетичними ресурсами; структура парку устаткування; наднормативні прості устаткування в ремонті; підвищення змінності роботи устаткування; організація обслуговування виробництва; ступінь удосконалення виробництва; організація праці та її мотивація; кооперування та інтеграція [3, 9, 10].

Ефективність використання виробничого потенціалу підприємств аграрної сфери визначають фактори: загальнонаціональні (соціально-економічна ситуація в країні, рівень розвитку продуктивних сил, стабільність, нормативно-законодавче регулювання); регіональні (особливості ресурсного потенціалу регіону, інвестиційний клімат, дії регіональних органів влади); локальні (на рівні господарства) – розміри, організація діяльності, конкурентна позиція на ринку, мотивація праці, освіта та професійна підготовка фермера. Державна підтримка діяльності аграрних підприємств є запорукою ефективного формування та використання їх виробничого потенціалу. При цьому доцільно забезпечити взаємоузгодженість інтересів по вертикалі управління: держава – регіон – господарство. Першочергове значення серед засобів державної підтримки необхідно надати економічним: бюджетне фінансування програм розвитку агросфери, пільгове оподаткування та кредитування. Вагоме місце в організації підвищення ефективності ресурсокористування займає моніторинг аграрного виробництва та ринку, дорадництво та контроль діяльності, підтримка інтеграційних процесів та кооперативних зв'язків аграрних формувань [2].

Висновки. Формування виробничого потенціалу аграрних підприємств для ефективного протікання процесу виробництва повинне передбачати наявність відповідного якісного та кількісного складу ресурсів на його території. Цей процес безперервний і передбачає постійний пошук резервів щодо раціонального, ефективності використання існуючих ресурсів та постійного їх відтворення. У випадку ж відсутності певних видів ресурсів необхідно створити виважений організаційно-економічний механізм їх залучення зі сторони за умови державної підтримки.

Інформаційні джерела

1. Воюєва Ю. А. Проблеми ефективності використання виробничого потенціалу фермерських господарств / Ю. А. Воюєва // Таврійський наук. вісник: Зб. наук. пр. - Вип. 48.- Херсон: Айлант, 2007. - С. 224 – 228.
2. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О.Гуренко – К.: ПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.
3. Єрмаков О. Ю. Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств та напрями його розвитку / О. Ю. Єрмаков. – Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – № 4 (24), 2013. – С.9 – 13.
4. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика [текст]: навч. посіб. / І. В. Кривов'язюк. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 456 с.
5. Круш П.В. Виробничий потенціал підприємства та підходи до його оцінки / П.В. Круш, Т.О. Бойко // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. Випуск 16, 2015. – С. 267-270.
6. Матейко С.В. Формування економічної стійкості аграрних підприємств [Електронний ресурс] / С.В. Матейко. - Режим доступу : <http://disser.com.ua/contents/39168.html>
7. Підприємництво в аграрній сфері економіки / [М. Малік, Ю. Луценко, Л. Романова та ін.]; за ред. П.Т. Саблука, М.Й. Малика. – К. : ІАЕ, 1997. – 420 с.
8. Прохорова В.В. Потенціал підприємства: формування, управління та розвиток: колективна монографія / В.В. Прохорова. – Х.: НТМТ, 2013 – 304 с.

9. Шебаніна О. В. Формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств в умовах сталого розвитку регіону / О. В. Шебаніна, В. А. Возненко // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2013. - № 5. – С. 90-95.

Науковий керівник: Горобченко О.А., канд. екон. наук, доцент

УДК 631.12.009.12.338.434(477)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В.В. Пермякова, здобувач вищої освіти групи

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто наукові підходи щодо сутності понять «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність підприємств» України, виділено основні рівні конкурентоспроможності підприємства, проаналізовано принципи і положення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Досліджено структуру джерел фінансування підприємств сільського господарства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, конкуренція, джерела фінансування, рентабельність, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення конкурентоспроможність підприємств є однією з пріоритетних категорій ринкової економіки і характеризує можливість та ефективність пристосування підприємства до умов конкурентного середовища. Ключове положення в економіці України займають агропромислові підприємства. Це обумовлено тим, що аграрний сектор у структурі національної економіки займає вагомe місце. Тому проблема конкурентоспроможності аграрних підприємств на внутрішньому і на міжнародних ринках є актуальною як у сучасних умовах, так і в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і методологічні аспекти діяльності підприємств в умовах конкурентного середовища відображені наукових працях І.Абрамової, А.Воронкової, Г. Гамеля, О. Віленчука, Д. Деми, П. Друкера, К. Ендруса, М.Єрмошенка, Ю.Іванова, Ф.Котлера, М.Мескона, А.Наумова, О.Пешкової, В.Пономаренка, М.Портера, К. Прахалада, О.Пушкаря, Д. Рікардо, Ю.Рубіна, А. Сміта, Р. Солоу, О. Смолянської, Ю. Смолянського, Р.Тихонова, Р.Фатхутдінова, Ф. Хайєка, Й. Шумпетера й інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Однак, з врахуванням особливостей національної економіки, як теоретичні основи дослідження конкурентоспроможності підприємств, так і методи її оцінки вимагають більш комплексного аналізу та обґрунтування.

Постановка завдання. Проаналізувати конкурентні ситуації сільськогосподарських підприємств та джерел їх фінансування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміни в соціально-економічній політиці, які відбулися в Україні протягом останніх років, створили об'єктивні передумови для розвитку нових напрямів в економічній науці та практиці підприємств – менеджменту, маркетингу, інжинірингу, контролінгу тощо. Це відбулося шляхом калькулювання західних теоретичних розробок у вітчизняну теорію і практику, що вплинуло на визначення «конкурентоспроможність» та «конкурентоспроможність підприємства» різними науковцями і практиками.

Представники різних галузей науки виявляють інтерес до проблеми забезпечення конкурентоспроможності. З цих питань у світі щороку видаються десятки наукових праць, журналів, їх розробляють сотні наукових підрозділів, постійно

проводяться міжнародні та національні конференції, симпозиуми. І хоча механізм забезпечення конкурентоспроможності розроблений ще недостатньо повно, його теоретична, методологічна й практична значимість уже широко визнана, оскільки наука і практика відчувають потребу в нових ідеях.

Для формування системи управління конкурентоспроможністю підприємств в умовах ринкової економіки необхідні: ретельний аналіз існуючих точок зору; критичне осмислення існуючих у світі підходів до конкурентоспроможності. Узагальнюючи сутність категорійного апарату в цій галузі дослідження, вважаємо за доцільне звернути увагу на найбільш вдалі, на нашу думку, терміни, які характеризують відмінності конкретних категорій, наведені в табл.1.1.

Таблиця 1.1. Визначення термінів «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність підприємства» різними вченими-економістами

Автор	Визначення і трактування
Портер Майкл	Конкурентоспроможність – це обумовлений економічними, соціальними та політичними факторами стан країни або окремого товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках. Конкурентоспроможність – властивість товару, послуги, суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку на рівні з аналогічними товарами, послугами або конкуруючими суб'єктами ринкових відносин, що присутні на ринку[1].
Василенко В.О.	Конкурентоспроможність – здатність організації домагатися своїх цілей в умовах ринку, на якому з аналогічними цілями діють інші підприємства. Конкурентоспроможність підприємства – можливість його ефективної господарської діяльності й її практичної реалізації в умовах конкурентного ринку[2].
Должанський І.З.	Конкурентоспроможність підприємства – це можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку[3].
Покропивний С.Ф.	Конкурентоспроможність підприємства – означає його здатність до ефективної господарської діяльності та забезпечення прибутковості за умов конкурентного ринку. Тобто, конкурентоспроможність підприємства – це здатність забезпечувати випуск і реалізацію конкурентоспроможної продукції[4].
Савчук О.	Конкурентоспроможність – здатність у процесі суперництва досягати кращих результатів в деякій діяльності, сфері функціонування. Конкурентоспроможність підприємства повинна визначатися конкурентоспроможністю окремих видів продукції, яку воно випускає[5].
Алексєєв С.Б.	Конкурентоспроможність підприємства – це економічна категорія, яка дозволяє в умовах конкуренції представити на внутрішній і зовнішній ринок продукцію, яка з точки зору конкурентних переваг сприймається споживачем як краща за аналогічну продукцію конкурентів та дозволяє підприємству отримувати плановий дохід, реалізовувати стратегії конкурентної боротьби й забезпечувати виживання і бажане положення на ринку у довгостроковій перспективі[6].
Дикань В.Л.	Конкурентоспроможність – це особливе поєднання характеристик об'єкта, які визначають його місце в ієрархічній системі оцінок об'єктів, що до нього подібні[7].

Аналізуючи представлені погляди на визначення понять «конкурентоспроможність» та «конкурентоспроможність підприємства», спостерігаються точки зору, які згруповані таким чином: по-перше, більшість авторів вважають, що конкурентоспроможність підприємств – це поняття, яке визначається і залежить від конкурентоспроможності товарів. По-друге, автори вважають конкурентоспроможність підприємств як результат ефективної господарської діяльності за умов конкурентного ринку. По-третє, автори розглядають конкурентоспроможність підприємства як комплексну порівняльну характеристику підприємства, яка відображає ступінь конкурентних переваг його діяльності над іншими підприємствами-конкурентами.

Р. Хейс, С. Уїлрайт і Д. Кларк виділяють чотири основні рівні конкурентоспроможності підприємства [8]:

✓ Керівництво підприємств першого рівня розглядає організацію управління як щось внутрішньо нейтральне. Свою роль керівники підприємства бачать лише в тому, щоб випускати продукцію, не піклуючись ні про які сюрпризи для конкурентів і споживачів. Вони упевнені в конструкції і технічному рівні своєї продукції, організації збуту і ефективності реклами. Такий підхід приносить успіх, якщо підприємство зуміє знайти свою ринкову нішу, яка убереже його від негайної конкуренції. Але якщо підприємство переростає нішу, йому неминуче доводиться вступати в конкурентну боротьбу з іншими виробниками і піклуватися про створення конкурентних переваг;

✓ Підприємства другого рівня конкурентоспроможності прагнуть до того, щоб їх підприємства повністю відповідали стандартам, встановленим їх основними конкурентами, - технічним прийомам, технологіям, методам організації виробництва ведучих підприємств галузі. Вони слідуєть тим же принципам і підходам в управлінні якістю продукції і працею, але деяким компаніям використання стереотипів не додає конкурентоспроможності, і в умовах загострення конкурентної боротьби вони від них починають відходити.

✓ Підприємства третього рівня конкурентоспроможності досягають успіху в конкурентній боротьбі, завдяки не стільки функції виробництва, скільки функції управління, якості, ефективності управління і організації виробництва в найширшому сенсі. Такі компанії на багато років випереджають своїх конкурентів;

✓ Підприємства четвертого рівня конкурентоспроможності кидають виклик будь-якому конкуренту по всьому світу в будь-якому аспекті виробництва або управління; це підприємства світового класу.

Кожне підприємство, яке виходить на ринок з власною продукцією, намагається досягти переваги над іншими підприємствами-конкурентами. Можливості підприємства у досягненні такої переваги визначаються таким поняттям як конкурентоспроможність. Конкурентоспроможність відповідає таким принципам і положенням:

1. Конкурентоспроможність підприємства формується на основі впровадження нововведень, поліпшувань та змін (реструктуризація).

2. Конкурентоспроможність підприємства стосується всієї системи створення цінностей – це весь набір видів діяльності, які взаємодіють у процесі створення, виробництва і реалізації продукції.

3. Конкурентоспроможність підприємства повинна постійно підтримуватися безперервним удосконаленням.

4. Конкурентоспроможність підприємства може забезпечуватися різними методологічними підходами і характеризується різноманітними способами досягнення.

5. Конкурентоспроможність підприємства забезпечується завдяки наявності конкурентних переваг, які формують конкурентоспроможність продукції.

6. Конкурентна перевага, що забезпечує конкурентоспроможність підприємства, може формуватись в різних площинах діяльності підприємства: менеджменті, маркетингу, логістиці, фінансовій діяльності, підприємництві, і реалізуватися за допомогою різноманітних методичних підходів.

7. Дослідження конкурентоспроможності підприємства передбачає ретельний розгляд всіх складових, елементів, факторів внутрішнього і зовнішнього середовища діяльності підприємства.

Для виживання на ринку в умовах жорсткої конкуренції, підприємствам необхідно приділити увагу організації фінансування виробництва. Аналіз використаних джерел щодо формування фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору економіки [9], дає можливість встановити, що структура джерел фінансування діяльності підприємств включає в себе як власні кошти, так і довгострокові та поточні зобов'язання та забезпечення (табл.1).

Таблиця 2. - Структура джерел фінансування підприємств сільського господарства

<i>Джерела фінансування</i>	<i>2015 р.</i>	<i>2017 р.</i>
Власний капітал, млн. грн.	163 932	275 304
частка, %	41,97	40,14
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	62 975,4	68 127,2
частка, %	16,12	9,93
Поточні зобов'язання і забезпечення	163 617	342 359
частка, %	41,89	49,92
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами і групами вибуття	83,3	54,9
частка, %	0,02	0,01
Всього	390 607	685 845
частка, %	100	100

Джерело: розраховано автором на основі [10]

Аналізуючи наведені дані, можна сказати, що загальний обсяг фінансових ресурсів сільського господарства постійно зростає, що свідчить про розширення обсягів її функціонування. Одночасно з цим структура джерел фінансування зазнає постійних змін. Наведені тенденції свідчать про зміну загальної структури джерел фінансового забезпечення аграрних підприємств з боку зростання рівня їх фінансової залежності від джерел фінансування ззовні.

У зв'язку з цим аграрні підприємства можуть використовувати такі форми фінансування, як:

1) самофінансування – на основі власних коштів, якщо їхня питома вага становить не менше 75–80%;

2) боргове фінансування – за рахунок залучених ресурсів та позик, якщо їхня питома вага не перевищує 55–60% загальної ресурсної бази;

3) змішане фінансування – частки власних та залучених фінансових ресурсів приблизно рівні.

Потрібно не забувати також про кредитне забезпечення. Сільськогосподарські підприємства все більше і більше потребують залучення довгострокових фінансових ресурсів для оновлення технічного оснащення, будівництва нових об'єктів, запровадження інноваційних технологій. Через високі ризики цього бізнесу, низьку кредитоспроможність підприємств, низьку якість і ліквідність застави, яку підприємства можуть запропонувати банкам, а також через недосконалість механізмів законодавства, отримати кредити буває досить важко.

Показники рентабельності являються відносними характеристиками фінансових результатів та ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства. Вони дозволяють оцінювати результативність вкладених ресурсів(табл.3).

Таблиця 3. - Рентабельність сільськогосподарських підприємств України

Рік	Рентабельність сільськогосподарських підприємств, %		
	Уся діяльність	Рослинництво	Тваринництво
2003	37,3	98,3	22,2
2004	54,9	114,6	33,9
2005	99,3	206,5	76,1
2006	92,8	214,6	56,7
2007	45,8	123,2	15,7
2008	10,6	55,5	-16,5
2009	-11,2	29,7	-39,7
2010	-23,9	14,5	-54,3
2011	-28,3	-3,3	-49,9
2012	-22,1	8,0	-46,6
2013	9,0	30,8	-33,8
2014	5,0	35,8	-6,6
2015	-1,9	22,3	-19,8
2016	-0,03	41,7	-18,8
2017	12,6	20,3	-11,3

Джерело: за даними Державного комітету статистики України

Аналізуючи дані таблиці 3, слід зазначити про деякі позитивні зміни, що відбулися в 2009 р. – рентабельність продукції рослинництва зросла у 3,85 рази, збитковість тваринництва зменшилась на 17,5 %. У 2010 році показники рентабельності продукції виглядали набагато краще, ніж в 2008 – збитковість тваринництва зменшилась з 33,8 до 6,6 %, а прибутковість рослинництва зросла з 30,8 до 35,8 %. Щодо 2017 року то він характеризувався кращими результатами для тваринництва – збитковість зменшилась з -18,8 до -11,3 %, в рослинництві ж рентабельність зменшилась із 41,7 % до 20,3 %.

Висновки. Конкурентоспроможність аграрних підприємств України на сьогодні ще не можна назвати ефективною. Саме тому, на нашу думку, для збільшення конкурентних можливостей аграрному сектору необхідно: розвивати соціальну і ринкову інфраструктуру в сільського господарській місцевості; поліпшувати якість виробленої сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів; подолати невдалу інтеграцію науки та виробництва; розробити програму створення галузевих зон із виробництва найперспективніших видів продукції, яка має конкурентні переваги на світовому ринку; використовувати стратегічні технології й нові форми господарювання.

Інформаційні джерела

1. Портер М. Конкуренция. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2010. – 495 с.
2. Василенко Ю. В. Зовнішня торгівля України: чинники, моделі, тенденції / Ю. В. Василенко, Д. Ю. Василенко. – К., 2007. – 309 с.
3. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 384 с.
4. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: Навч. посіб. – КНЕУ, 2009. – 122 с.

5. Савчук О. Системний підхід до аналізу конкурентоспроможності промислового виробництва // Економіст. – М., 2011. – №12. – 61 с.
6. Алексеев С.Б. Теоретические аспекты конкурентоспособности предприятий // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 191: В 4 т. Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2015. – 619 с.
7. Дикань В.Л. Обеспечение конкурентоустойчивости предприятия. – Х.: Основа, 2015. – 158 с.
8. Хейс Р., Уилрайт С., Кларк К. Динамичное производство. – Нью-Йорк, 1988.
9. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи : монографія / [І.В. Абрамова, О.М. Віленчук, Д.І. Дема та ін.]; за ред. проф. Д.І. Деми. – Житомир: ЖНАЕУ, 2016. – 364 с.
- Науковий керівник: Олійник Т.Г., к.е.н., старший викладач*
УДК 349.412.33

АКТУАЛЬНІСТЬ МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

І.Ю. П'ятков, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

В статті проведено аналіз ринку землі, досліджено питання актуальності мораторію на продаж землі в Україні на основі чого зроблено відповідні висновки. Також проаналізовано міжнародний досвід, проведене порівняння ринку землі України з країнами Європи і світу. На основі досліджуваного матеріалу представлені рекомендації які потрібно виконати перед зняттям мораторію.

Ключові слова: мораторій, право власності на землю, ринок землі, землі сільськогосподарського призначення.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових відносинах питання актуальності мораторію на продаж землі набирає все більшого значення з року в рік. Спочатку потрібно роз'яснити суть цієї проблеми, розібратися в головних моментах і надалі робити висновки, головним з яких є питання необхідності мораторію для українського народу та екологічні, економічні і правові наслідки він несе.

Земля є головним багатством України і тому дуже гостро стоїть питання реформування ринку земельних відносин. На сьогоднішній день у земельній реформі одним з найважливіших завдань є включення земель сільськогосподарського призначення до економічного обороту й напруження прозорих інструментів його регулювання.

Наслідком сучасної експлуатації земельних ресурсів є деградація земель і в майбутньому це може стати катастрофічною проблемою. Саме тому потрібні реформи, які покращать ситуацію в земельних відносинах.

Аналіз останніх досліджень. Над проблемами і перспективами розвитку українського ринку землі працюють такі науковці : В. Є. Данкевич, О. В. Зигрій, Є. О. Колеснік, О. Лисанець, О. В. Маколка, М. П. Мартинюк, А. М. Мірошніченко, Т. В. Сальникова, І. С. Сіліна, В. О. Смаглій, О. І. Черечон. Однак дослідження актуальності мораторію на землі сільськогосподарського призначення і ринку землі в цілому потрібне і надалі для пошуку кращих перспектив та покращення економіки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ухвалений 18 січня 2001 року Закон України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» № 2242-III встановив, що до «...врегулювання порядку реалізації прав громадян і юридичних осіб на земельну частку (пай) Земельним кодексом України власники земельних часток (паїв) тимчасово не можуть укладати угоди щодо купівлі-продажу, дарування

земельної частки (паю) або іншим способом відчужувати ці частки (паї), – окрім передачі їх у спадщину та при викупі земельних ділянок для державних і громадських потреб...» [1].

Ухвалений 25 жовтня 2001 року Земельний кодекс (№ 2768-III) визначив термін заборони відчуження до 1 січня 2005 року, а також поширив її на земельні частки (паї) і земельні ділянки для ведення селянського (фермерського) господарства та іншого товарного сільськогосподарського виробництва незалежно від форми власності. Тому, під терміном “мораторій” розуміють відтермінування реалізації права на купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення і зміни їх цільового призначення, а також внесення їх до статутних капіталів підприємств [2].

Введений як тимчасовий захід у 2001 році, мораторій продовжувався Верховною Радою 8 разів (у 2004, 2006, 2008, 2010, 2011, 2012, 2015 і 2017 роках) відповідними законами.

Масштабність мораторію на продаж землі можна зрозуміти, проаналізувавши законодавство, згідно якого під мораторій підпадають такі категорії земель:

- сільськогосподарські угіддя у державній та комунальній власності – всього 10,5 млн га;
- несільськогосподарські угіддя в державній та комунальній власності – 1,3 млн га;
- невитребувані паї – 16 тис га;
- земельні частки (паї) – 27,7 млн га;
- сільськогосподарські землі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва у власності – у власності юридичних осіб близько 1 млн га, а у власності громадян оціночно 500 тис га [3].

Тобто під дію мораторію потрапляють 96% всіх земель сільськогосподарського призначення, 68% земель є земельними паями, які знаходяться у приватній власності. Законодавство дозволяє пайовикам здавати паї в оренду, обмінювати на іншу земельну ділянку, а також залишити пай нащадкам у спадщину. Водночас їм забороняється продавати свої ділянки, змінювати їх цільове призначення, вносити права на земельну частку (пай) до статутних капіталів господарських товариств та передавати у заставу.

Такі обмеження порушують конституційні права землевласників (а саме: статті 14, 21, 22 та 41 Конституції України) та не дозволяють їм розпоряджатися власністю на свій розсуд [3]. Тобто на даному етапі дослідження можна зробити висновок, що мораторій суперечить Конституції України, у той момент коли він повинен підпорядковуватися їй.

Безперечним є твердження, що відсутність в Україні цивілізованого ринку землі негативно впливає і на орендні відносини, тому що брак можливостей щодо конкурентного продажу земельних ділянок збільшує пропозицію їх орендодавців, що знижує ціну орендної плати. Середня вартість ціни за гектар становить 1 тис доларів, у той час як середня ціна гектара в ЄС становить 16 тис доларів, наприклад: в Іспанії – 14,5 тис доларів, у Франції – 7 тис доларів, у Польщі – 10 тис доларів [4].

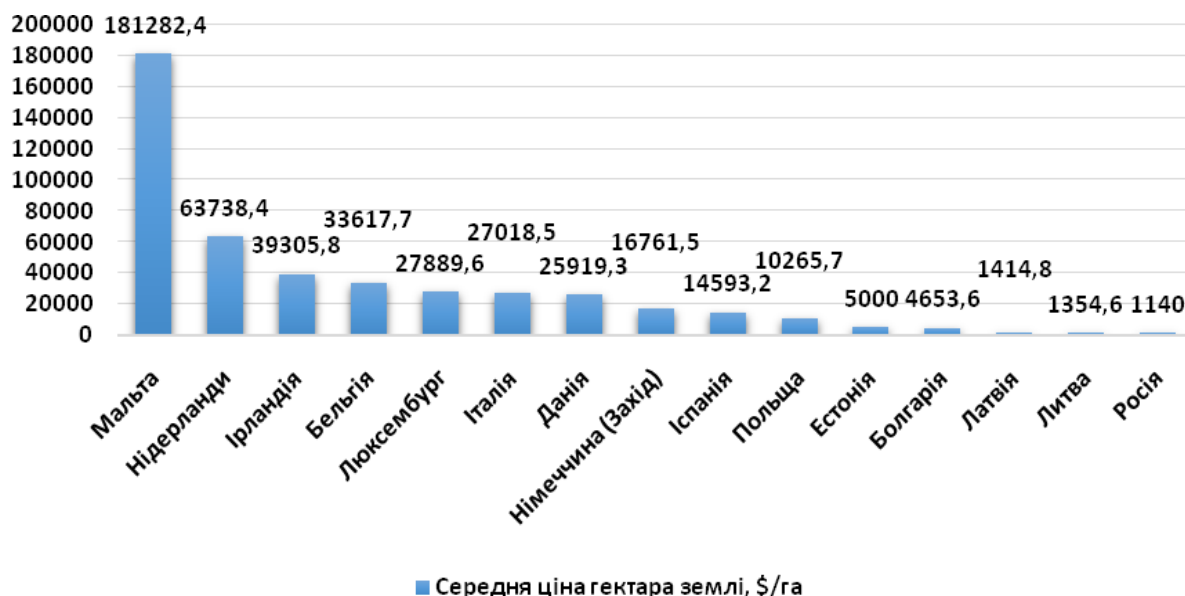

Рис. 1. Середні ціни одного гектара землі в країнах світу за 2016 р.
*Використано з [4].

Через низьку ціну на землю, ще нижча орендна плата за землю. Згідно даних Держгеокадастру середня ціна річної оренди по Україні 1369 грн, що є найнижчою з країн ЄС [5].

Рис. 1. Середня плата за паї в Україні у 2017 році згідно Держгеокадастру
*Використано з [5].

Єдиної думки з приводу скасування мораторію на сьогодні не існує, тому необхідна політична воля до прийняття правильних та виважених рішень щодо формування ринку землі. Зрозуміло, що надто важко знайти формат, який би зміг задовольнити всіх зацікавлених осіб і це є практично неможливо. Адже кращі

сільськогосподарські землі розпайовані (приблизно 27 млн га), загальна площа приватних земель становить близько 32 млн га [6].

Більша частка сільськогосподарських земель належить пайовикам, котрі не в змозі її обробити, тому повинна, в першу чергу, перейти до тих, хто хоче і може займатися агробізнесом. На даний час в Україні налічується 38,8 тис фермерських господарств, з них 72% мають площі землекористування до 100 га (для порівняння, в менших європейських країнах їх кількість вимірюється сотнями тисяч) [7].

З цього зрозуміло, що перешкодою для розвитку аграріїв і формуванню ринку землі є діючий мораторій, оскільки він несе такі негативні наслідки:

- перешкоджається оптимізація землеволодінь і землекористувань, які утворилися внаслідок паювання земель сільськогосподарського призначення;
- селяни похилого віку, їх спадкоємці, які проживають у іншій місцевості, не можуть реалізувати своє право власності на землю;
- знижується кредитоспроможність сільськогосподарських виробників через неможливість іпотечного кредитування;
- відсутність ринку землі істотно стримує розвиток як аграрного бізнесу, так і взагалі припливу інвестицій, що негативно позначається на ВВП та відтоку інвестицій [6].

Тому з приводу цього можна зробити висновок, що така ситуація вигідна лише аграрним холдингам, які за безцінь беруть в оренду землю. Але це є мінусом як для країни в цілому, так і для власників землі, тому що в такій ситуації виникають монополії і зникає розвиток аграрної галузі в цілому.

В Україні на даний час існує низка невирішених питань, які потребують розв'язання до того як відбудеться формування ринку землі. Майбутній ринок землі повинен формуватися за наступними принципами.

По-перше, необхідно заборонити приватизацію українських земель іноземцями та юридичними особами. Українські фермери через нестачу грошей не здатні купувати землю, а за юридичною особою може стояти хто завгодно, зокрема й іноземець.

По-друге, встановити чіткі межі у наданні певної кількості земель в одні руки, та дозволити купувати земельну ділянку з певним обмеженням у кількості гектар. Наприклад, у ЄС основним критерієм того, скільки може бути землі у фермера, є кілька показників: чи належить він до середнього класу; чи буде працювати на землі, яку придбає; чи здасть фермеру в оренду і все життя отримуватиме з неї кошти, не працюючи самостійно.

По-третє, застосування пріоритетного порядку, оскільки повинно бути чітке розуміння того, кому дозволяти купувати землю.

По-четверте, провести переоблік земель сільськогосподарського призначення.

По-п'яте, провести оцінку земель, визначення її якості для встановлення реальної, фіксованої ціни.

По-шосте, створити орган, який проводитиме контроль за збереженням якості, кількості та використання землі за призначенням.

Висновок. Розгляд і аналіз сучасного стану ринку землі в Україні, дослідження актуальності мораторію на продаж землі і його доцільності, завдяки цьому можна зробити наступні висновки:

1. Мораторій стримує розвиток сільської місцевості та сільського господарства, оскільки перешкоджає перерозподілу земельних ресурсів до більш ефективного власника та виробника, знижує ціну оренди та доходи власників, а також обмежує доступ до кредитних ресурсів.

2. Через мораторій погіршується стан земель сільськогосподарського призначення.

3. Скасування мораторію не уникнути, оскільки в більшості європейських країн давно функціонує ринок землі.

4. Перед проведенням кардинальних змін, потрібно дослідити ідеї реформ і їх наслідки, які проводилися у свій час в різних країнах світу і адаптувати їх до умов України.

Інформаційні джерела

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. (із змінами, внесеними згідно із законом № 1401-VIII від 02.06.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р. / Відомості Верховної Ради України, 2002. – № 3–4. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page>.

3. Лисанець О. Щодо впливу мораторію на становлення й розвиток ринку землі в Україні / О. Лисанець // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 3. – С. 128–130

4. Скільки коштує земля у Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dyvys.info/2016/09/30/skilky-koshtuye-zemlya-u/>

5. Держгеокадастр [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://land.gov.ua>

6. Зигрій О. В. Деякі питання щодо впливу мораторію на становлення та розвиток ринку землі в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Зигрій // Економіка та суспільство. – 2017. – № 8. – С. 250–254. – Режим доступу : <http://economyandsociety.in.ua>

7. Зигрій О. Вплив мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення / О. Зигрій // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – № 3(7). – С. 64–68.

Науковий керівник: Мельник І. О., канд. екон. наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

А.А. Разговорова, магістрант

Миколаївський національний аграрний університет

В статті обґрунтовано питання розвитку підприємництва на сільських територіях Миколаївської області. Виявлено необхідність розвитку галузей рослинництва та тваринництва. Проаналізовано статистичні дані зайнятості сільського населення. Проаналізовано статистичні результати чисельності різних за розмірами підприємств. Виявлено, що розвиток сільського підприємництва здатен відновити соціальну сферу села, яка нині перебуває в стані занепаду. Запропоновано шляхи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях.

Ключові слова: підприємницька діяльність, аграрний сектор економіки, попит та пропозиція робочої сили, інфраструктура села.

Постановка проблеми. В Миколаївській області вже давно назріла необхідність впровадження цілеспрямованої політики розвитку сільських територій шляхом створення сприятливих економічних, соціальних, політичних умов для забезпечення процвітаючого майбутнього сільського населення. Розвиток підприємництва чинить позитивний вплив не тільки на підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки, але також сприяє культурному і духовному розвитку поселень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку підприємництва в сільській місцевості достатньо широко розглядається такими науковцями як З. Варналій, Б. Бобиль, М. Крупка, Ю. Іванов, К. Петросян, Є. Сахаров, В. Сизоненко, Н. Колесник та інші. та ін.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз стану та шляхів розвитку підприємництва на сільських територіях Миколаївської області. Досягнення сформульованої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань: – визначити роль і місце підприємництва в економічному та соціальному розвитку сільських територій; – провести аналіз діяльності діючих підприємств за розмірами; – провести аналіз попиту та пропозиції робочої сили; – виявити шляхи розвитку підприємництва на сільських територіях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний розвиток аграрного сектору України здебільшого орієнтований на укрупнення господарюючих суб'єктів, створення великих аграрних компаній та холдингів. Майже у кожному регіоні України працюють по декілька компаній, які володіють десятками тисяч гектарів ріллі, займаються інтенсивним веденням землеробства, відмовляючись від малоприбуткових та соціально спрямованих напрямів діяльності. Це призводить до зменшення кількості робочих місць, міграції сільського населення у великі міста, далеке та близьке зарубіжжя [4].

Сільське господарство має визначальне значення у досягненні продовольчої безпеки держави, а Миколаївщина володіє вагомим природно-ресурсним потенціалом – налічується 2 млн га сільськогосподарських угідь, з яких 1,7 млн га – рілля, що становить 5% орної землі в Україні, і виробляє конкурентоспроможну як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках сільськогосподарську продукцію.

Розвиток сільського господарства та соціальної сфери села прямо залежить від розвитку галузі рослинництва та тваринництва, оскільки саме вони є основою

аграрного сектору економіки України в цілому, вони можуть гарантувати забезпечення населення країни продуктами харчування, добробут сільського населення та економічну стабільність в країні.

За роки реформ в Україні закладена велика кількість перепон для розвитку підприємництва в цілому, а особливо на сільських територіях. Відбулися законодавчі зміни статусу, функцій і ролі підприємств, формується інституціональна інфраструктура їх розвитку і підтримки, вдосконалюється податкове законодавство та механізми спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого та великого бізнесу. Разом з тим, економічне середовище функціонування бізнесу не можна вважати завершеним ні організаційно, ні функціонально.

На селі через прорахунки і помилки, які допущені у процесі ринкової трансформації аграрного сектору економіки, склалася напружена ситуація в сфері зайнятості, рівні життя сільських жителів, прослідковується занепад соціальної інфраструктури. На сьогоднішній день в сільській місцевості не сформована ефективна система взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємцями, відсутня розвинута інфраструктура малого бізнесу, немає дієвого механізму його фінансової підтримки, не діє система соціального партнерства. Як наслідок, в сучасних умовах нагальною є необхідність реалізації комплексу заходів щодо сприяння розв'язанню проблем зайнятості в сільській місцевості, збереження трудового потенціалу на селі, запобігання трудовій міграції, а також розвитку сучасної інфраструктури для залучення безробітних до підприємницької діяльності.

У Господарському кодексі України (2003 р.) крім зазначених ознак у визначенні підприємництва підкреслюється, що воно як вид господарської діяльності, здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутків (ст. 42).

Суб'єктами підприємництва (підприємцями) в Україні можуть бути громадяни України та інших держав, особи без громадянства, необмежені законом у правоздатності, юридичні особи всіх форм власності. Це як правило, приватні особи – організатори одноосібної та великої економічної діяльності, а також група юридичних або фізичних осіб, пов'язаних між собою договірними відносинами та економічними інтересами.

Що ж стосується громадян або фізичних осіб (окремих індивідів) – суб'єктів підприємництва, вони виступають у цій якості як:

- організатори індивідуального виробництва, на якому застосовуються засоби виробництва, що належать йому та орендуються ним, і використовується власна праця;
- організатори виробництва, де підприємство (капітал) належить йому як власнику або як співвласнику (або орендуються) і застосовується наймана праця;
- менеджери, які не володіють часткою актуальної власності до початку їх діяльності, але таке володіння передбачається згодом, що стимулює їх реалізовувати підприємницькі здібності в управлінні капіталом корпорації [51, с. 146; 68, с. 36-40].

Суб'єктами підприємницької діяльності є і юридичні особи – господарські товариства, кооперативи, спільні підприємства, корпорації, різні асоціації, які працюють з обов'язковим залученням найманої робочої сили, у господарській діяльності виступають від власного імені й існують незалежно від осіб, що входять до складу організацій та об'єднань.

У розвинутих країнах провідну роль у галузі підприємництва відіграють акціонерні товариства і товариства з обмеженою відповідальністю: "це дає змогу окремим власникам заздалегідь визначити розміри підприємницького ризику, залучити до діяльності цих товариств значну кількість осіб і акумулювати великі кошти" [17, с. 921].

Особливу функцію в діяльності підприємницьких структур виконує держава та її відповідні органи. Оскільки в Господарському кодексі зазначено, що "здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування" (с. 43, п. 4), тобто, за загальними правилами ринкової економіки держава не може бути суб'єктом підприємництва, функцію регулювання і контролю підприємницької діяльності вона делегує корпораціям, асоціаціям, кооперативам, спільним та іншим підприємствам.

Аналіз наукових праць вітчизняних авторів щодо визначення сутності підприємництва і підприємницької діяльності засвідчує, що сучасна економічна теорія не дає однозначного трактування сутності підприємницької діяльності. Оскільки підприємницька діяльність в Україні перебуває практично у стадії становлення і перших ознак розвитку, і утверджується як перспективна форма ведення господарства, процес її становлення перебуває під впливом соціально- економічних чинників і залежить від потреб суспільства.

Таблиця 1 Кількість підприємств в Миколаївській області за їх розмірами
У тому числі, од.

Рік	Усього, од.	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства усього	з них мікропідприємств
2014	10449	6	338	10105	8982
2015	10569	7	333	10229	9148
2016	10051	8	337	9706	8645
2017	10801	8	334	10469	9352
2017 рік до 2016 року, %	107,5	100,0	99,1	107,9	108,2

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики Миколаївської області [3]

В Миколаївській області в 2016 році зафіксована найнижча кількість зареєстрованих підприємств та становить 10051 одиницю, що на 7,5 менше за 2017 рік, та на 4,9% нижче за 2015 рік (табл. 1). Варто відмітити, що припинила свою діяльність велика кількість саме малих підприємств. Припинення діяльності малих підприємств було спричинено такими факторами: адміністративний тиск, брак підприємницької ініціативи, дефіцит обігових коштів, незадовільне забезпечення правовою й економічною інформацією, нерозвиненість інфраструктури підтримки підприємництва, низький рівень знань і професійних навичок працівників сфери малого підприємництва, низька продуктивність праці, обтяжлива система оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності [2].

Таблиця 2 Попит та пропозиція робочої сили в Миколаївській області, осіб

Рік	Кількість зареєстрованих безробітних	Потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад)	Навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце (вакантну посаду)
2014	19669	985	20
2015	19583	1044	19
2016	16825	1443	12
2017	17816	1781	10
2017 рік до 2016 року, %	105,9	123,4	83,3

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики Миколаївської області [3]

Серед офіційно зареєстрованих підприємств майже 88,0% становлять мікропідприємства, які в 2017 році досягли свого максимуму 9352 одиниці. За досліджуваний період зростає кількість великих підприємств на території Миколаївської області, які протягом останніх двох років становлять 8 одиниць, що може мати негативний вплив на діяльність середніх та особливо малих підприємств. Нині однією з основних проблем, які негативно впливають на розвиток сільських територій, є безробіття.

Аналізуючи попит та пропозицію робочої сили в Миколаївській області (табл. 2) прослідковується зниження кількості зареєстрованих безробітних починаючи з 2014 року, де максимальна кількість безробітних досягла свого максимуму та становила 19669 осіб, а вже в 2016 році цей показник становив 16825 осіб. Проте вже в 2017 році кількість зареєстрованих безробітних починає стрімко зростати, та становить вже 17816 осіб, що вище 5,9% порівняно з 2016 роком. Причиною стрімкого підвищення офіційно зареєстрованих безробітних в 2017 році стала велика кількість підприємств, які припинили свою діяльність в 2016 році (табл. 1). Починаючи з 2014 року спостерігається стрімке підвищення потреби роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), та вже в 2017 році становить 1781 посада, що на 23,4% вище за 2016 рік (1443 посади), дане явище є наслідком відкриття в звітному році великої кількості підприємств, котрі потребували кваліфікованих кадрів. Відповідно знижується навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце, та вже в 2017 році становить 10 осіб на 1 вакантну посаду, що на 16,7% нижче за 2016 рік, та 50,0% нижче за 2014 рік, коли на 1 вакантну посаду навантаження становило 20 зареєстрованих безробітних.

Миколаївська область має потенціал для пом'якшення негативного впливу тенденції скорочення робочих місць у сільському господарстві, насамперед через розвиток сфери послуг, яка в сільській місцевості практично нерозвинена [1].

Висновки. Тільки розвиток сільського підприємництва здатен відновити соціальну сферу села, яка нині перебуває в стані занепаду. Державна підтримка заходів щодо заохочення інвесторів до інвестування у розвиток соціальної та інженерної інфраструктури села допомогла б підприємцям впроваджувати нові технології, вирощувати органічну продукцію та підтримувати підприємця при проходженні сертифікації продукції з метою її подальшого експорту. Проведення освітніх програм державою, що спрямовані на професійне навчання, перекваліфікацію сільського населення, сприяли би зниженню безробіття та підвищенню якості продукції і як наслідок підвищенню конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Але чи не найбільшим внеском заходів із розвитку та підтримки сільського підприємництва стане сприяння поступовій зміні менталітету селян у напрямку до формування ринково-орієнтованої поведінки.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій - [4-те вид.]. – К.: Т-во «Знання», 2008. – 302 с.
2. Головне управління статистики у Миколаївській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>.
3. Крупка М. І. Фінансово-економічні аспекти розвитку малого підприємництва в Україні / М. І. Крупка // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 72-81.

4. Панков О.І. Сталій розвиток у сільському господарстві [Електронний ресурс]/О. І. Панков // Ефективна економіка. –2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=750>.

Науковий керівник: Мельник І. О., канд. екон. наук, доцент

ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

А.О. Русов, магістр факультету менеджменту

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито сутність відтворення основних виробничих фондів підприємства, проаналізовані особливості його форм, висвітлені його характерні ознаки як процесу, визначені основні джерела фінансування відтворення основних засобів, їх переваги та недоліки.

Ключові слова: відтворення, процес, основні фонди, підприємство, джерела, фінансування, амортизація.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших чинників підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є забезпеченість їх матеріально-технічними ресурсами та основними фондами в необхідній кількості та структурі та більш повне їх використання. Ринкові відносини передбачають конкурентну боротьбу між різними товаровиробниками, перемогти в якій зможуть ті із них, хто найбільш ефективно використовує всі види наявних ресурсів. У зв'язку з цим, пріоритетні напрями розвитку АПК України направлено на вирішення сукупності проблем, серед яких важливе місце належить відтворенню основних засобів. Трансформація виробничих відносин, зміна організаційно-правових форм і характеру взаємозв'язків господарюючих суб'єктів в економічній системі є головними детермінантами процесу відтворення основних засобів, як базової ланки матеріально-технічного забезпечення підприємств АПК [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням відтворення основних виробничих фондів підприємства в усі періоди розвитку економіки являлось досить актуальним, тому ним займалося багато вчених, серед яких П.Т. Саблук, В.Я. Амбросов, Л.М. Анічін, А.П. Гайдуцький, О.О. Гетьман, О.І. Гупоров, М.Я. Дем'яненко, О.С. Іванілов, О.В. Олійник, В.Я. Плаксієнко, В.А. Сідун, О.О. Шаповал, Л.І. Шваб, В.Й. Шиян, Т. Щетілов, О.І. Добриніна, М. Джонка, В. Шарпа, В.Г. Швець та ін. Однак в сучасних економічних умовах господарювання дане питання потребує все більше уваги і дослідження, оскільки основні засоби виступають як фактор ведення конкурентоспроможної діяльності, який передусім пов'язаний з відтворенням та ефективним використанням основних фондів.

Постановка завдань. Метою статті є розкрити суть і доцільність розширеного відтворення основних фондів підприємства, проаналізувати можливі джерела їх фінансування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною метою діяльності кожного підприємства є отримання прибутку за рахунок задоволення потреб суспільства, що досягається у результаті виробництва та реалізації товарів, виконанні робіт та наданні послуг. Будь-яке підприємство характеризується наявністю певних ресурсів, за допомогою яких воно і здійснює свою діяльність. Одним з таких ресурсів є його основні фонди, що зазвичай виступають найважливішим елементом виробничого та економічного потенціалу підприємства.

Основні фонди будь-якого підприємства є матеріально-технічною основою, базисом ефективної та успішної діяльності, забезпечують підвищення технічної оснащеності та продуктивності праці виробничого персоналу, визначають потужність та конкурентоспроможність підприємства у ринковому середовищі [6].

Гетьман О. визначає основні фонди як засоби праці, що приймають участь у виробництві тривалий час (більше 365 днів), не змінюють своєї речовинної форми і

переносять свою вартість на щойно виготовлений продукт частинами, по мірі їх зносу (шляхом амортизаційних відрахувань) [1].

Діюче законодавство України визначає основні фонди – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [4].

Основною метою, з якою основні фонди утримуються на підприємствах, є, як раніше зазначалося, забезпечення процесу виробництва. Саме тому, дуже важливим є ефективне їх використання та відновлення, адже під час експлуатації вони втрачають свої функціональні властивості, що безпосередньо впливає на показники їх діяльності. Таким чином, можна сказати, що ефективність використання основних фондів напряму залежить від стану та процесу їх відтворення.

У зв'язку зі схильністю основних засобів до зносу в процесі використання перед підприємством виникає необхідність їх відтворення.

Відтворення основних засобів – це процес безперервного їх оновлення. Розрізняють просте та розширене відтворення.

Просте відтворення основних засобів – це їх відновлення в тому самому обсязі, в якому вони були зношені та вибули. Воно здійснюється шляхом заміни окремих зношених частин основних засобів, їх ремонту або придбання нових засобів.

Розширене відтворення – це таке відтворення, яке передбачає розширення діючих основних засобів за рахунок збільшення їх кількості та поліпшення або придбання більш продуктивних та економних основних засобів. Розширене відтворення може здійснюватися у вигляді нового будівництва, технічного переоснащення, реконструкції або розширення підприємств, модернізації обладнання або його придбання.

Відтворення основних виробничих засобів, як процес, має низку характерних ознак, зокрема [6, 7]: основні виробничі фонди поступово переносять свою вартість на вироблену продукцію; у процесі відтворення основних виробничих фондів одночасно відбувається рух їхньої споживної вартості та вартості; нарахуванням амортизаційних відрахувань здійснюється нагромадження в грошовій формі частково перенесеної вартості основних виробничих фондів на готову продукцію; основні виробничі фонди поновлюються в натуральній формі протягом тривалого часу, що створює можливість маневрувати коштами амортизаційного фонду.

Форми відновлення основних фондів відрізняються між собою розмірами необхідного фінансування та отриманими результатами від їх проведення: звужене відтворення передбачає зменшення загальної сукупності основних фондів, просте відтворення – збереження споживчих вартостей основних фондів (відновлюється попередня виробнича потужність), а розширене відтворення – збільшення споживчих вартостей основних фондів, їх загальної кількості та якості, що забезпечує вищий рівень продуктивності обладнання.

Постійний розвиток технологій та науки в наш час вимагає від підприємств наявності основних фондів, які б могли не просто забезпечити процес виробництва. Таким чином основні фонди виступають однією з конкурентних переваг підприємств, оскільки їх належний стан та використання безпосередньо впливають на ефективність

їх функціонування, дають змогу підвищити продуктивність праці, покращити якість продукції, мінімізувати витрати виробництва та вивести його на новий рівень розвитку [5]. Але такі способи як звужене та просте відтворення не в змозі забезпечити розвиток матеріально-технічної бази підприємства як такої. Забезпечення високих темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе лише за умови інтенсифікації відтворення та покращення стану діючих основних фондів підприємств, що можливе за розширеного відтворення основних фондів.

Розширене відтворення основних засобів відбувається у двох формах: інтенсивній і екстенсивній. Інтенсивна форма розширеного відтворення характеризується впровадженням у виробництво засобів праці, що втілюють останні досягнення науки і техніки, підвищуючи ефективність виробництва. Екстенсивна форма характеризується оновленням основних фондів на попередній технічній основі, але в збільшеній їх кількості [1, 6]. Як інтенсивна, так і екстенсивна форми розширеного відтворення дають змогу підприємству збільшити свої виробничі потужності на якісній або ж кількісній основі. Проте інтенсивне відтворення основних фондів все ж має істотну перевагу – воно дозволяє оптимізувати виробничий процес шляхом впровадження технічно досконаліших засобів праці.

Основною проблемою, з якою стикаються підприємства під час відновлення основних фондів – недостатність матеріальних ресурсів для його фінансування. Реальні інвестиції в основні засоби називаються **капіталовкладеннями**. Фінансування простого та розширеного відтворення основних засобів має свої особливості. Як правило, джерелом фінансування простого відтворення основних засобів є амортизаційні відрахування.

Основним джерелом фінансування розширеного відтворення основних засобів в умовах ринкових відносин є чистий прибуток в частині, яка не була виплачена у формі дивідендів власникам. У випадку недостатності власних коштів, кредитоспроможні підприємства можуть скористатися довгостроковими банківськими кредитами чи коштами, отриманими від випуску цінних паперів (акцій та облігацій). Ще одним джерелом фінансування розширеного відтворення основних засобів підприємств може бути цільове фінансування [2].

У сучасних умовах найбільш доступним і стабільним джерелом формування інвестиційних ресурсів на відтворення основних засобів є амортизаційні відрахування.

Коштів, спрямованих на відновлення матеріально-технічного забезпечення підприємства досить часто не вистачає не лише на розширене, а й на просте відтворення. Тож, на сьогодні, досить гостро постає питання пошуку джерел розширеного відтворення.

Процес пошуку фінансових коштів для відтворення основних фондів досить тісно переплітається з усім процесом їх відновлення: кожен з етапів відновлення може містити необхідні резерви, які дозволять максимізувати результати його здійснення.

Першим кроком процесу відновлення основних виробничих фондів є саме визначення потреби у їх відновленні. На даному етапі виявляються причини неефективного функціонування необоротних засобів виробництва та розглядаються можливі шляхи ліквідації чинників, що знижують ефективність їх використання, не застосовуючи механізм оновлення основних засобів [7]. Для цього підприємству необхідно провести оцінку стану своїх засобів праці, їх складу і структури, та адекватно оцінити ситуацію що склалася в результаті їх експлуатації. Також розробляються нормативи та норми потреби в обладнанні, його використання та ремонту. При необхідності встановлюється перелік основних засобів, які потребують відновлення, заміни, реконструкції тощо, а також визначається система пріоритетів в оновленні конкретних одиниць основних засобів.

Під час здійснення аналізу основних фондів щодо потреби їх відновлення, на підприємстві можуть бути виявлені засоби праці, які довгий час не використовувались, або ж взагалі були непридатними для використання в виробничій діяльності. Перебування таких основних фондів на балансі підприємства не лише не приносить користі, а й інколи негативно впливає на показники його діяльності, або ж взагалі потребує додаткових коштів для їх утримання. Основні засоби підприємства, а інколи й ціла їх група, які з різних причин є непридатними для використання, підлягають ліквідації. Підприємство саме має право обрати якою формою буде здійснено ліквідацію, тож у нього виникає можливість отримання додаткових вигід. Основні засоби підприємства, які не використовуються, можуть бути продані чи надані в оренду іншим підприємствам. Це, в будь-якому випадку, принесе підприємству додаткові кошти, які воно потім зможе спрямувати на відновлення та покращення стану своїх основних фондів. Важливим також є правильне визначення спрямування цих коштів: вклавши їх в нові, технічно досконаліші елементи виробництва підприємство зможе вивести своє виробництво на якісно новий рівень. Таким чином ліквідація не лише принесе додаткові грошові ресурси для підприємства, а й вплине на показники стану основних виробничих фондів в бік їх покращення.

Під час аналізу та вивчення структури джерел відновлення основних фондів слід враховувати те що в даний час з'явилося безліч нових способів для додаткового залучення коштів на відновлення основних фондів, але у зв'язку з ризиком залучених джерел фінансування для оновлення перевага все ж таки надається самофінансуванню. Самофінансування – це основне джерело фінансування капітальних виробничих вкладень і, передусім, в технічне оновлення основних фондів [3, 8].

Основними джерелами власних коштів для фінансування капітальних інвестицій є нерозподілений прибуток та амортизаційні відрахування. Якщо виробничий процес необхідно підтримувати в колишньому обсязі, тобто здійснювати просте відтворення, то для відшкодування вартості зношеної частини основних фондів кожне підприємство робить амортизаційні відрахування, тобто встановлює певну грошову компенсацію відповідно до розмірів фізичного спрацювання й техніко-економічного старіння. Ці відрахування включають до собівартості продукції, реалізують під час продажу товарів, а потім накопичують у спеціальному амортизаційному фонді, що служить відновленню основних фондів. Проте такий варіант фінансування в основні фонди підприємства частіше за все не дозволяє здійснювати розширене відтворення, а лише забезпечує заміну застарілого обладнання. Виходом з цієї ситуації є застосування методів прискореної амортизації що дозволяє здійснювати прискорене списання вартості основних фондів для подальшого вкладання коштів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих засобів.

При цьому підприємство повинно скласти план амортизаційних відрахувань та реінвестиції, який дозволяє проводити безперешкодну реінвестицію з коштів амортизаційного фонду, і одночасно показує, які еквіваленти амортизаційних відрахувань є наявні для додаткового фінансування інвестицій. Зрозуміло, що отримані залежності ґрунтуються на низці припущень, які на практиці в чистому вигляді не існують. Крім того, розглянутий ефект розширення виробничої потужності має й інші обмеження. Це пов'язано з тим, що розширення кількості одиниць обладнання підприємства призводить до розширення потреб в оборотному капіталі, що, в свою чергу, вимагає більше робочої сили, складських приміщень і т.д., і обумовлює необхідність додаткового фінансування [7, 8]. Таким чином, використовуючи прискорене нарахування амортизації, підприємство має бути обережним, йому

необхідно об'єктивно оцінити, чи доцільне проведення такої амортизаційної політики стосовно його подальших результатів діяльності.

Ще одним джерелом відновлення основних фондів є прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства. Напрями використання прибутку підприємства визначаються ним самостійно. Прибуток може бути використаний як на просту заміну виробничих потужностей, так і на їх удосконалення та покращення. Єдиною умовою є достатній його розмір, адже не всі підприємства зараз можуть дозволити собі інвестувати в свої основні фонди [2]. Існують й інші джерела фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на розширене відновлення основних виробничих фондів підприємства. До них відносяться залучені та позичені кошти. Але, їх недоліком є те, що вони мають такі риси як поверненість та платність. У сучасних нестабільних умовах господарювання, що склався в країні, підприємству просто недоречно йти на ризик залучення позикових коштів, оскільки існує досить велика ймовірність неспроможності їх повернення.

Отже, нині питання використання саме власних джерел фінансування основних фондів для їх розширеного відтворення стають першочерговими для більшості аграрних підприємств. В умовах занепаду ефективного відновлення основних виробничих фондів неможливі економічна стабілізація, пожвавлення і зростання виробництва, позитивні зрушення результатів діяльності підприємства.

Висновки. Для нормальної організації основних засобів виробництва необхідне своєчасне їх відтворення. При цьому відтворюється як вартість, так і натуральний вигляд основних засобів. Відтворення вартості основних засобів здійснюють шляхом створення амортизаційного фонду, а також за рахунок виручки від реалізації або ліквідації цих засобів. Організація відтворення основних засобів в натуральній формі полягає в закупівлі нових, одержанні безкоштовно або будівництві відповідних об'єктів. Слід враховувати, що для своєчасної заміни вибулих засобів новими, по можливості треба вчасно збільшувати їх кількість, поліпшувати і вдосконалювати їх структуру. Тобто відтворення має відбуватись на новій технічній основі. Використання вищенаведених джерел самофінансування при застосуванні розумної стратегії, дозволить сформувати ефективну систему оновлення основних фондів підприємства, поліпшити його фінансово-економічне становище з уникненням підвищення ризику діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства : Навч. посіб. 2-ге видання. К.: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
2. Гречко С.М. Джерела фінансування відтворення основних засобів : збірник тез Х Всеукраїнської наукової Internet-конференції студентів і молодих вчених, присвяченої видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та контролю І.В. Малишеву, П.П. Німчинову. ЖДТУ. 2012. С. 165-167.
3. Дмитренко Е.Д., Завіруха І.В. Відтворення основних фондів в сучасних умовах: форми, види та джерела. *Сучасна економіка*: Випуск 3. Київ: ДІПК, 2011. 122 с.
4. Кулакова С.Ю., Кордубан А. С. Теоретичні основи відтворення основних фондів підприємства в сучасних умовах. [Електронний ресурс] *Ефективна економіка*. № 6. 2015. Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>.
5. Сазонов Р. В., Данилов Є. Ю., Єгоров Є. О. Проблеми організації обліку витрат інноваційної діяльності та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2014. Вип. 11(2). С. 316-322. Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2014_11\(2\)_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2014_11(2)_45)

6. Сороківська М.В., Андрейків Т.Я. Фінанси підприємств: навч.посіб. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2015. 288 с.

7. Щирська О.В. Відтворення і новий підхід до амортизації основних засобів. [Електронний ресурс] *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 5. С. 298-312. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ape_2012_5_38.pdf

8. Яшан Ю.В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів : наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. 2012. № 22. С. 1-6.

Науковий керівник: Горобченко О.А., канд. екон. наук, доцент

УДК: 339.137.2: 658.62

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПСП «АГРОФІРМА «ВАСИЛІВКА» БЕРЕЗАНСЬКОГО РАЙОНУ

В.Д. Тютюнікова, здобувач вищої освіти

М. О. Булименко, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

В статті проаналізовано конкурентоспроможності продукції ПСП «Агрофірма «Василівка» Березанського району. Розглянуто теоретичні аспекти побудови матриці Мак-Кінсі. Досліджено методи оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Розглянуто матричні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства. Систематизовано фактори, що використовуються для оцінки конкурентної позиції. Проведено аналіз та надано рекомендації щодо діяльності підприємства. «Агрофірма «Василівка. Розглянуто можливості та загрози перед підприємством у майбутній діяльності.

Ключові слова: конкурентоспроможність продукції, аграрне підприємство, матриця Мак-Кінсі, привабливість ринку, конкурентні переваги.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств має глобальний характер, оскільки, з одного боку, визначає багато аспектів економічної і соціальної політики країни, з іншого – прямо пов'язана з інтересами її громадян, що виступають у ролі споживачів продукції цих підприємств. Процес формування конкурентоспроможних господарських структур ринкового типу, здатних з максимальною ефективністю використовувати землю та забезпечувати стабільну продовольчу безпеку держави посідає важливе місце в аграрній політиці всіх промислово розвинених країн.

Значення конкурентоспроможності підприємств аграрної сфери в умовах сучасної економіки зростає: набуває більшої необхідності насичення ринку сільськогосподарськими продуктами вітчизняного виробництва, вимагається покращення їх якості, розширення асортименту, що в кінцевому підсумку визначає здатність країни реалізовувати свою продукцію як усередині, так і за її межами [1].

Постановка завдань. Визначення рівня конкурентоспроможності продукції ПСП «Агрофірма «Василівка» Березанського району Миколаївської області.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вхідження аграрного сектору України у міжнародний господарський простір значною мірою пов'язане з процесами глобалізації світової економіки. Зумовлена цим явищем запекла конкуренція між країнами за інтернаціоналізовані ринки збуту викликала нагальну потребу підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках продовольчих товарів. Дослідженню питань аналізу та оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств присвячені праці видатних вчених-економістів, зокрема В. Я. Амбросова [2], Л.А.

Євчук [3], В.К. Збарського [4], С.М. Кваші, М.Й. Маліка, Б.Й. Пасхавера, О.О. Школьного, М.В. Ожерельєвої [5] та ін.

Дещо інший підхід до оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства пропонує А. О. Шепіцен. На його думку, оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства має ґрунтуватися на аналізі його потенційної та поточної конкурентоспроможності.

До показників, що дозволяють оцінити потенційну конкурентоспроможність, автор відносить грошову оцінку ріллі, фондозабезпеченість, працезабезпеченість, енергозабезпеченість, ефективність технології (вихід валової продукції на 100 га ріллі), фондоозброєність, енергоозброєність, продуктивність праці. Шляхом порівняння даних показників з максимальним їх значенням у відповідному році визначаються індекси співвідношення, які потім методом згладжування часток приводяться до підсумкового показнику, що характеризує потенційну конкурентоспроможність. Поточна конкурентоспроможність, виражена через конкурентоспроможність продукції, визначається окремо за кожним її видом як відношення інтегрального індексу якості до індексу вартості товару.

Для визначення конкурентоспроможності загальної продукції підприємства індекси якості за кожним видом продукції зважуються часткою виручки від реалізації певного її виду у загальній масі виручки. Після визначення потенційної і поточної конкурентоспроможності та приведення їх до складених величин, на основі аналізу кореляційно-регресійних зв'язків даних двох видів конкурентоспроможності з величиною рентабельності підприємства визначається реальна конкурентоспроможність сільгосппідприємства

Виклад основного матеріалу дослідження. Принципово всі застосовувані методи оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств можна об'єднати в наступні дев'ять груп: 1) методи, ґрунтовані на аналізі порівняльних переваг; 2) методи, що базуються на оцінці фінансового стану підприємства; 3) методи, засновані на теорії ефективної конкуренції; 4) методи, ґрунтовані на теорії якості товару; 5) матричні методи; 6) методи визначення конкурентної позиції з точки зору стратегічного потенціалу підприємства; 7) інтегральний метод; 8) метод бенчмаркінгу; 9) інші методи. При проведенні аналізу конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств ми пропонуємо методичний підхід, орієнтований на об'єктивність та оптимальність розрахунків по існуючим даним їх виробничо-господарської діяльності.

Групування сільськогосподарських підприємств за рівнем рентабельності є необхідною складовою рейтингової оцінки конкурентоспроможності. В якості групувальної ознаки доцільно обрати рівень рентабельності. Вибір даного показника можна пояснити універсальним характером його застосування. По-перше, він є результативною ознакою всіх аспектів діяльності підприємства – ресурсних, витратних, збутових та інших. По-друге, особливість рівня рентабельності полягає у тому, що він не враховує галузеві особливості сільськогосподарського виробництва, на відміну від показників ефективності використання землі, собівартості, які часто застосовуються в якості групувальної ознаки.

Вважаємо необхідним застосувати рейтинговий метод для загальної характеристики рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств області, використовуючи наступні показники: рівень рентабельності, прибуток, фондівіддача і частка ринку.

Фондовіддача є найважливішим показником ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. Враховуючи той факт, що в досліджуваній

сукупності представлені підприємства різних галузей спеціалізації, вплив основних видів ресурсів на кінцевий результат також буде варіюватись.

Показники ефективності використання трудових ресурсів також суттєво коливаються залежно від виду господарської діяльності господарства. На механізованих виробництвах фактор робочої сили відіграє менш важливу роль, ніж на трудомістких. Оскільки в сільському господарстві на даний час присутні два типи галузей, порівнювати господарства різної спеціалізації за рівнем продуктивності праці не зовсім доцільно.

Матричні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства базуються на використанні матриці - таблиці впорядкованих за рядками та стовпцями елементів. Матриця McKinsey є багатофакторною матрицею і більш детальним варіантом. Матриця складається з дев'яти квадрантів і характеризує довгострокову привабливість галузі (ринку) та конкурентну позицію підприємства в ній. Матриця враховує дію великої кількості чинників (чинники конкуренції, фінансово-економічні і соціально-психологічні чинники, а також параметри ринку чи галузі) [6].

Критерій визначення привабливості ринку включає:

- ❖ ємність ринку та темпи його зростання;
- ❖ інтенсивність конкуренції;
- ❖ вхідні та вихідні бар'єри;
- ❖ сезонність та циклічність коливань;
- ❖ потреба в капіталовкладеннях;
- ❖ загрози та можливості галузей, що розвиваються;
- ❖ вплив соціального, екологічного факторів, а також, державного регулювання.

Щоб отримати формальну, кількісну оцінку привабливості ринку, кожному показнику потрібно присвоїти вагу, що відповідає її важливості для керівництва та тій ролі, що відіграє цей показник у виборі стратегії. Сума всіх вагів повинна дорівнювати 1,0. Зважені оцінки привабливості розраховуються шляхом перемноження оцінки кожного показника привабливості ринку (при оцінці можна використовувати шкалу від 1 до 5 або від 1 до 10) на вагу конкретного показника. Сума зважених оцінок всіх факторів привабливості дає сукупну привабливість. Оцінка привабливості розраховується для одиниці продукції, яку виробляє підприємство. Рівень привабливості визначає її позицію в матриці по вертикалі.

До факторів, що використовуються для оцінки конкурентної позиції, належать:

- ❖ частка ринку;
- ❖ відносний рівень витрат;
- ❖ можливість перевершити конкурентів за якістю товарів, знанням споживачів;
- ❖ наявність бажаних переваг;
- ❖ рівень прибутковості відносно конкурентів.

Оцінка позиції в конкуренції визначає становище підприємства по горизонталі, а саме: досягло воно сильної, середньої чи слабкої позиції.

Відповідно до того в якому квадранті матриці позиціонується той чи інший товар, вибирають для нього наступні стратегії:

- а) для квадрантів 2,3,6 – інвестувати, зростати;
- б) для квадрантів 4,7,8 – не інвестувати, «збирати врожай» або відмовитись від бізнесу;
- в) для квадрантів 1,5,9 – інвестувати обмежено. Зокрема для бізнесу в квадрантах: 1 – закріпити стратегічні позиції, 5 – захищати і використовувати досягнутий стан, 9 – використовувати досягнутий стан [7].

В даній статті пропонуємо проаналізувати рівень конкурентоспроможності продукції ПСП «Агрофірма «Василівка» Березанського району за допомогою одного побудови матриці «Мак-Кінсі».

Отже, на сьогоднішній день в ПСП «Агрофірма «Василівка» Березанського району овочі відкритого ґрунту знаходяться в зоні обмеженого інвестування або ж вибіркового росту, також в даній господарській зоні знаходяться зернові культури. Для підприємства рекомендується застосувати стратегію розвитку для даної продукції. Наприклад, посилити слабкі сторони та визначити конкурентні переваги. За проведеним аналізом у найвигіднішому становищі виступає соняшник. Зона відповідає за досить конкурентоспроможній товар, який діє на ринку середньої привабливості. Підприємство збільшить прибуток за рахунок економії на масштабах виробництва саме соняшнику.

Висновок. Конкурентоспроможність продукції прямо характеризує конкурентоспроможність самого підприємства, тому потрібно адекватно оцінювати господарську діяльність. Високий рівень конкурентоспроможності товару свідчить про доцільність його виробництва й можливості вигідного продажу. Разом з тим конкурентоспроможність товару - це не тільки висока якість і технічний рівень, це й уміле маневрування в ринковому просторі й у часі, а головне - максимальний облік вимог і можливостей конкретних груп покупців. Причому об'єктивна оцінка всіх аспектів рівня конкурентоспроможності може бути вироблена тільки на основі критеріїв, якими оперує споживач, для якого цей товар призначений. Причини конкурентоспроможності товару необхідно шукати в конкурентних перевагах окремих його характеристик, що є наслідком більш ефективного управління процесом розробки, реалізації й експлуатації пропонованої продукції. Конкурентоспроможність продукції й конкурентоспроможність фірми виробника співвідносяться між собою як частина й ціле. Можливість компаній конкурувати на певному товарному ринку безпосередньо залежить від конкурентоспроможності товару, а також сукупності економічних методів управління діяльністю фірми, що роблять вплив на результати конкурентної боротьби

Інформаційні джерела

1. Ільїн В.Ю. Глобалізація та її вплив на конкурентоздатність підприємств аграрного сектору економіки України : [монографія] / В.Ю. Ільїн – Луганськ : Ноулідж, 2014. – 436 с.
2. Амбросов В.Я. Оцінка конкурентоспроможності агроформувань / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Вісник ХНАУ, серія «Економіка АПК і природокористування». – 2009. – № 10. – С. 23-28.
3. Євчук Л.А. Стратегічне управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств: монографія / Л.А. Євчук. – Миколаїв: Вид-цв Прокопчук Т.Ю., 2010. – 340 с.
4. Збарський В.К. Конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств / В.К. Збарський, М.А. Місевич; за ред. професора В.К. Збарського. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 310 с.
5. Кваша С. Конкурентоспроможність вітчизняної аграрної продукції в умовах вступу України до СОТ / С. Кваша, О. Лука // Економіка України. – 2003. – № 10. – С. 79-86.
6. Кухарук А.Д. Класифікація та аналіз методів оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://diplomba.ru/work/17713>
7. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства: Підручник. – Тернопіль: «Економічна думка». – 2006. – 390 с.

Науковий керівник: Олійник Т.Г., к.е.н., старший викладач

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

А.В. Чабаненко, магістрант

Миколаївський національний аграрний університет

В статті проведено дослідження теоретико-методологічних засад становлення і розвитку підприємницької діяльності. Здійснено теоретичні узагальнення і виокреслено окремі аспекти розв'язання наукової проблеми щодо становлення, функціонування і розвитку сфери малого підприємництва. Визначено особливу роль підприємця та підприємництва у формування економіки будь-якого рівня.

Ключові слова: підприємницька діяльність, аграрний сектор економіки, попит та пропозиція робочої сили, інфраструктура села.

Постановка проблеми. Знайти розумне співвідношення між державним регулюванням і ринковим саморегулюванням - одне з ключових завдань перебудови Української держави. На етапі становлення ринкової економіки перед державою постають такі основні завдання. По-перше, формування нової системи відносин власності, які притаманні змішаній, багатокладній економіці. По-друге, формування основних елементів ринкової інфраструктури. По-третє, сприяння становленню підприємства. До того ж, формування цього сектора економіки не може бути пущено на самоплив, а вимагає чіткого ініціювання, регулювання та підтримки з боку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку підприємницької діяльності розглядаються в працях значної частини науковців, серед яких: В.Г. Андрійчук, Г.О. Андрусенко, В.Я. Амбросов, М. В. Гладій, М.В. Калінчик, І.І. Копитко, В. І. Лукінов, Л.Ю. Мельник, П. Т. Саблук, І.Н. Топіха, В.І. Топіха, І.І. Червен, Ф.К. Шакіров, В.В. Юрчишин. Їх дослідження охоплюють цілу низку питань, пов'язаних з функціонуванням підприємницьких структур. Проте все ж ряд проблем залишаються не до кінця вирішеними.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення особливостей організаційного та правового регулювання підприємництва в Україні, обґрунтування й поглиблення теоретичних і практичних засад формування та розвитку підприємницької діяльності України в ринкових умовах, удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку підприємницьких структур, які б забезпечили становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки світового стандарту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна політика регіонів з проблем розвитку регіонального підприємництва повинна формуватись на підставі усвідомлення інтересів регіону та визначення стратегії його розвитку, ролі, місця і функцій регіонального підприємництва в ній. Регіональна система підтримки підприємництва, як правило, складається з таких чинників:

- адміністративних – взаємодія структур, що уповноважені здійснювати підтримку малого підприємництва на рівні регіону;
- нормативно-правових – підготовка та реалізація рішень регіонального рівня і участь у розробці проектів законів;
- організаційних – сфера інфраструктури, підприємства
- оператори і виконавці регіональних програм підтримки підприємництва;
- фінансово-економічних – розробка й вдосконалення механізму фінансової та майнової підтримки малого підприємництва, включаючи контроль за цільовим використанням коштів фінансової підтримки [2].

У більш загальному вигляді інституційний механізм регулювання розвитку підприємництва зводиться до трьох груп інститутів: організаційно-правових, фінансових та економічних, при цьому зусилля робиться на необхідності їх використання у комплексі на макро-, мезо- і мікрорівнях.

Таблиця 1 Інституційні механізми регулювання розвитку підприємництва

Організаційно-правові інститути	Економічні інститути	Фінансові інститути
Механізми підвищення якості договорів купівлі-продажу державного і комунального майна	Механізми мотивації і стимулювання науково-технічного розвитку виробництва;	Механізми перерозподілу фінансових потоків між державним і недержавним секторами економіки
Механізми контролю договірних зобов'язань	високоякісної праці; підприємництва; мотивації господарювання	Фіскальні механізми
Механізми заміни менеджменту на приватизованих малих підприємствах	Механізми створення додаткових робочих місць	Механізми мікрокредитування
Механізми вдосконалення правової і нормативної бази	Механізми ціноутворення при продажу державного майна	Механізми фінансової підтримки
Механізми інформаційної підтримки	Механізми перерозподілу кадрів між державним і недержавним секторами економіки	Механізми надання пільг окремим категоріям суб'єктів підприємництва
Механізми страхування		Механізми участі держави в капіталі компаній
Механізми легалізації тіньової економіки	Механізми переоформлення прав на землю	Механізми санації і банкрутства збиткових підприємств
Механізми захисту прав власності	Механізми розукрупнення великих державних підприємств (комерціалізація)	Механізми активізації ринку нерухомості
Механізми залучення малих підприємств у сферу зовнішньоекономічної діяльності	Механізми корпоративної діяльності	Механізми усунення територіальних диспропорцій у розвитку підприємницького сектора
Механізми квотування	Механізми реституції і реприватизації	Механізми залучення інвестицій: емісія акцій і облігацій; реінвестування прибутку
Механізми франчайзингу	Механізми конкуренції і ринкового ціноутворення Механізми бізнес-планування	

Як засвідчує вивчення закордонного досвіду, неодмінною умовою успіху в розвитку підприємництва є положення про те, що мале підприємництво має потребу у всебічній і стабільній державній підтримці. Вона втілюється в різних формах, передусім шляхом стимулювання виробництва найбільш пріоритетних видів продукції, надання податкових пільг, дотацій, пільгового банківського кредитування, створення інформаційно-консультативних і науково-технічних центрів, розвитку системи страхування, організації матеріально-технічного постачання. Важливу роль відіграють прийняття і виконання законодавства, розробка і реалізація конкретних комплексних програм.

Слід зазначити, що найважливіша функція держави - розробка законодавства та забезпечення виконання законів, тобто - правове регулювання. Це, власне, і визначає роль держави в ринковій економіці.

Формування та розвиток національного підприємства значною мірою залежить від створення відповідної правової бази, яка стимулювала б підприємницьку активність та добросовісну конкуренцію.

Сьогодні правове регулювання підприємства здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Однак уповільнення темпів зростання кількості суб'єктів підприємства, кількості зайнятих свідчить про недостатність і недосконалість нормативно-правової бази розвитку підприємства, яка повинна бути першоосновою, фундаментом (базою - в повному розумінні цього слова) формування та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Правова база підприємства - це сукупність законів, нормативних та інструктивних документів, які визначають порядок створення підприємств, реєстрацію фізичних осіб-підприємців, їхні правові та організаційні форми, порядок організації виробництва, забезпечення його необхідними ресурсами, збут, систему оподаткування, відносин між державою та підприємцями, суб'єктів підприємницької діяльності між собою, а також дають підприємцям певні правові гарантії [3].

Формування правової бази підприємства - найголовніша передумова його становлення та розвитку. Законодавство у сфері підприємства повинно становити єдину систему як за взаємною узгодженістю норм, так і за цілісністю нормативно - правового регулювання підприємницької діяльності.

Світовий досвід свідчить, про те, що для успішного розвитку підприємства необхідно створити правову базу його функціонування, забезпечити належним чином юридичне закріплення прав та постійне правове забезпечення з боку держави, що гарантує захист законного функціонування підприємства, сприяє його розвитку. Міжнародна практика господарювання доводить, що підприємство не може існувати без чітких та ефективних законодавчих актів. Тому формування сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності неможливе без прийняття та реальної дії таких законів, які б чітко визначали умови здійснення підприємницької діяльності.

У розвинутих країнах з ринковою економікою не існує спеціальних законів про підприємство. Свобода підприємницької діяльності в цих країнах закріплена в конструкції, цивільному законодавстві та в інших нормативно - правових актах, що регламентують господарську діяльність.

В Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах, необхідність прийняття спеціального закону з питань підприємництва обумовлена двома причинами:

По-перше, необхідністю відмінити існуюче в законодавстві обмеження (до 1991 р. приватна власність підприємства була заборонена, вона вважалась як карний злочин); По-друге, потрібно було сформулювати правове поле, яке спрямувало б розвиток підприємства та його підтримку;

Тому 7 лютого 1991 р. Верховна Рада України було схвалено Закон України "Про підприємство", який вступив у дію 1 березня 1991 р. Цей Закон визначає основні правові, організаційні, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємства) громадянами та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємства та його державної підтримки.

У підприємницькому законодавстві як самостійній галузі законодавства України можна виділити три блоки нормативно-правових актів:

- 1) Конституція України, що містить норми про підприємництво;
- 2) блок спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють виключно підприємницьку діяльність;
- 3) нормативно-правові акти, що містять окремі норми або їх сукупність, які регулюють підприємництво (наприклад, Цивільний кодекс України).

Найбільшу значимість серед зазначених нормативно-правових актів мають законодавчі акти.

Серед законів, що регулюють виключно підприємницьку діяльність, слід назвати Господарський кодекс України (розділ 4), закони України «Про підприємництво» від 07.02.1991 (редакція від 05.04.2015 р.), «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. (в останній чинній редакції від 2 листопада 2016 року), «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 (редакція від 03.03.2016 р.), «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991р. (редакція від 03.01.2017), «Про фінансовий лізинг» у редакції від 16.01.2004, «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р., (редакція від 05.07.2017 р.), «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. (редакція від 18.05.2016 р.) тощо [1].

Нарівні з ними велике значення мають закони, що регулюють відносини не тільки у сфері підприємництва, однак стосуються цих відносин. Це закони України «Про рекламу» від 03.07.1996 р. у редакції Закону від 26.04.2017р., «Про страхування» від 07.03.1996 р. у редакції від 01.01.2017р., «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. (редакція від 01.05.2016 р.), «Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» від 23.12.1997 р. (редакція від 06.09.2005 р.) тощо.

Значну роль у регулюванні підприємницької діяльності відіграють підзаконні акти. У їх числі — Укази Президента України. Серед Указів Президента України у сфері підприємництва слід зазначити такі: «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності» від 23.07.1998 р. (редакція від 08.06.2004 р.); «Про деякі питання діяльності Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства» від 30.03.2012. Крім того, низку важливих нормативно-правових актів, що регулюють підприємництво, було затверджено Указами Президента України.

Важливе значення мають також підзаконні акти Кабінету Міністрів України, особливо, положення, затверджені постановами уряду України. Серед них: «Про затвердження переліку підприємств, які підлягають приватизації відповідно до Закону України "Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі" та операції з безоплатної передачі частки державного майна (акцій) яких працівникам і прирівняним до них особам звільняються від оподаткування» (редакція від 30.11.2016 р.). До числа цих актів також відноситься постанова Кабінету Міністрів України «Про упорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» від 31.12.1992 р. (ред. від 05.08.2016 р.) тощо [5].

Серед джерел підприємницького права великий масив складають відомчі нормативно-правові акти, у тому числі Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (раніше - Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України,

Антимонопольного комітету України, Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку.

Значну роль у сфері підприємництва мають локальні нормативно-правові акти, що розробляються і приймаються безпосередньо суб'єктами підприємницької діяльності з метою її саморегулювання. Ці акти можуть регулювати діяльність суб'єкта в цілому (наприклад, статут), його окремих структурних частин або відособлених підрозділів (наприклад, положення про філію, представництво), або встановлювати режим комерційної таємниці тощо.

Поряд з нормативно-правовими актами за останні кілька років склалася певна судова практика застосування законодавства. Однак не завжди ця практика є однаковою. Тому важливе значення мають роз'яснення Президії Вищого господарського суду України.

Одним з напрямків удосконалення законодавства про підприємництво є забезпечення верховенства закону, в тому числі підвищення ролі закону в регулюванні відносин у сфері підприємництва, їх пряма реалізація або конкретизація в підзаконних нормативно-правових актах, виключення довільного тлумачення тощо [4].

Враховуючи розосередження регулювання підприємницької діяльності в різних нормативно-правових актах, існування в законодавстві про підприємництво численних нормативно-правових актів, представляється доцільним досягнення систематизації у формі кодифікованого закону. Підприємницький кодекс як комплексний, міжгалузевий нормативно-правовий акт необхідний для спільного і погодженого використання різнорідних норм у сфері підприємництва з метою належної реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність.

Висновки. Дослідженням підтверджено, що сфера підприємництва є невід'ємною складовою будь-якої ринкової господарської системи, без якої економіка не здатна існувати, про що свідчить і зарубіжний досвід, де малі та середні підприємства відіграють важливу роль в економіці, оскільки їх розвиток впливає на прискорення науково-технічного прогресу, насичення ринку товарами необхідної якості, створення додаткових робочих місць, тобто вирішує численні актуальні економічні, соціальні та інші проблеми. В усіх економічно розвинутих країнах держава здійснює підтримку малого та середнього підприємництва.

Водночас підприємництво, як економічна категорія, є певним типом господарювання де головним суб'єктом господарювання є підприємець, який раціонально комбінує чинники виробництва, на інноваційній основі та на власний ризик організовує і управляє виробництвом з метою отримання підприємницького доходу прикладаючи до цього власні творчі здібності і потенціал на основі врахування регіональних чинників впливу для удосконалення прикладних підходів до забезпечення перспективного розвитку малого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України // ВВР. - 2003. - № 18-22. - Ст. 144.
2. Головне управління статистики у Миколаївській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>.
3. Програма розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області на 2017-2018 роки [Електронний ресурс] // Департамент економічного розвитку та регіональної політики облдержадміністрації. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.mk.gov.ua/store/files/announce_1484125165.pdf.
4. Commission recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and mediumsized enterprises [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/business_environment/n26026_en.htm.

5. Діяльність підприємств Миколаївської області у 2016 році [Електронний ресурс] // Головне управління статистики у Миколаївській області. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>.

Науковий керівник: Мельник І.О., канд. екон. наук, доцент

КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ТА ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 338.45

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ НА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ

О.В. Ігнат'єв, здобувач вищої освіти

М.І.Шуберт, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

У статті визначено та систематизовано основні концептуальні підходи до попередження, прогнозування та запобігання банкрутства на підприємстві. Наведено алгоритм визначення загрози банкрутства підприємства. Згруповано основні стратегічні напрями уникнення банкрутства підприємства.

***Ключові слова:** підприємства, банкрутство, кризовий стан, система попередження, прогнозування, стратегічні напрями.*

Постановка проблеми. Умови, в яких функціонують вітчизняні підприємства, є досить динамічними, тому для нормальної роботи запобігання кризи кожен суб'єкт господарювання повинен максимально швидко та адекватно реагувати на будь-які зміни, які можуть вплинути на стабільність роботи. Для того щоб вирішити цю проблему, необхідно своєчасно виявляти і аналізувати загрози та фактори, причини, чинники, які їх можуть спричинити.

Елементи економічної кризи на мікроекономічному рівні залишаються виключно важливим чинником для підприємств, що проявляються, насамперед, у масовій збитковості та низькій рентабельності виробництва, цінових та структурних диспропорціях, недостатньому рівні конкурентоспроможності, незадовільній структурі балансу на рівні підприємств галузі, дефіциті оборотних активів, неплатоспроможності, незбалансованості відтворювальних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми розробки теоретичних та методологічних основ формування стратегій виходу підприємств з кризового стану внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: М. Антонець, І. Бланк, В. Василенко, А. Глєбова, К. Головач, О. Єлець, С. Іванчук, О. Комеліна, Е. Коротков, О. Костіна, А. Краснощок, Л. Москаленко, Л. Поливана, С. Рамазанов, Н. Файнова, С. Шастун та багато інших. Проте недостатньо вивченими залишаються проблеми запобігання банкрутства підприємств на інноваційних засадах.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є обґрунтування стратегічних напрямів запобігання банкрутства підприємств на інноваційних засадах.

Виклад основного матеріалу досліджень. Процес управління організаційно-економічним механізмом сільськогосподарських підприємств є складним та неоднорідним, оскільки відображає технологічну специфіку аграрної галузі та умови її сучасного розвитку. Організаційно-економічні моделі розвитку підприємств залежать від впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

В цьому аспекті питання попередження та запобігання банкрутства суб'єктів господарювання, в тому числі і в сільському господарстві, постає особливо гостро, у зв'язку з цим виникає необхідність пошуку ефективних форм управління діяльністю підприємств, підвищення їх стійкості та стабілізації поточного стану розвитку.

Попередження банкрутства залежить від своєчасного виявлення загрози банкрутства на підприємстві, розробки й упровадження відповідних антикризових заходів, які дозволяють подолати кризу, відновити ліквідність та платоспроможність і запобігти процедурі банкрутства й ліквідації підприємства.

В умовах нестабільності економіки, що супроводжується кризовими явищами прогнозування ймовірності банкрутства підприємства стає першочерговою необхідністю і складовою антикризового фінансового управління. Ефективна діяльність підприємств і фірм в умовах ринкової економіки в значній мірі залежить від того, наскільки вірогідно вони передбачають прогноз свого розвитку, на близьку і далеку перспективи.

Аналіз останніх досліджень та розробок, дозволив визначити і систематизувати основні концептуальні підходи до формування на підприємстві системи попередження, прогнозування та запобігання банкрутству та виокремити її основні функціональні складові (рис. 1).

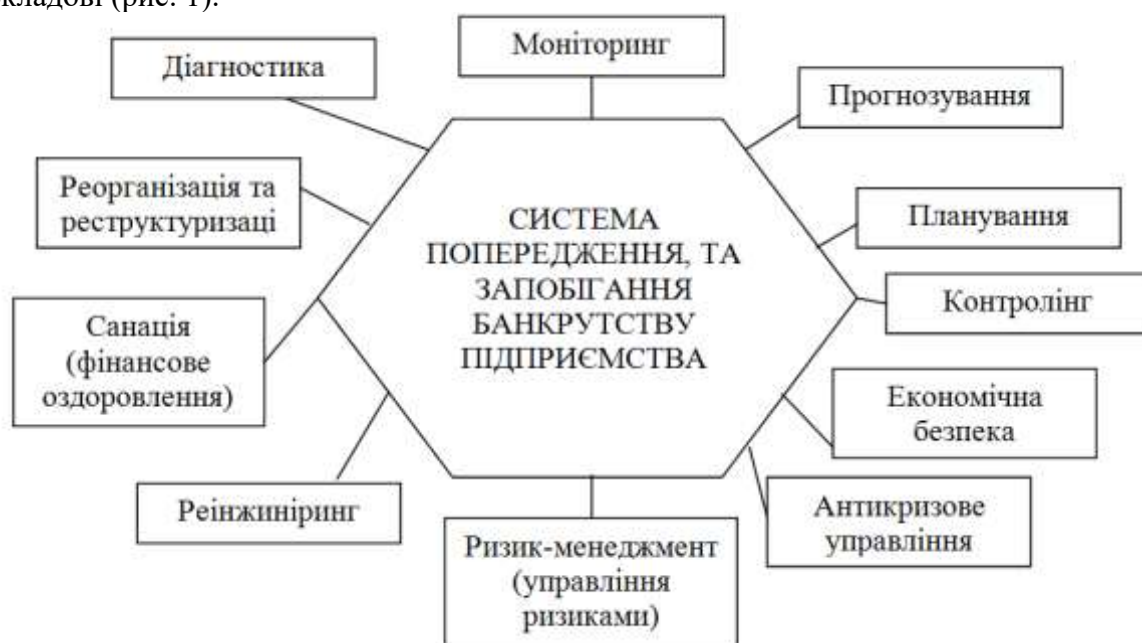

Рисунок 1 – Система попередження, прогнозування та запобігання банкрутству сільськогосподарських підприємства та її функціональні складові

Прогнозування передбачає формування прогнозу розвитку суб'єкта господарювання шляхом дослідження тенденцій його теперішнього розвитку. Зазвичай на основі проведеного дослідження аналізуються отримані результати і робляться певні висновки щодо майбутньої перспективи та подальшого розвитку досліджуваного підприємства. В цьому випадку доречним буде використання алгоритму послідовності визначення загрози банкрутства підприємства, що представлено на рисунку 2.

Діагностика за наведеним алгоритмом (рис. 2) дозволяє спрогнозувати ймовірність банкрутства і має ряд переваг для діяльності сільськогосподарського підприємства та його подальшого функціонування і розвитку. Найбільшою перевагою прогнозування є те, що негативний прогноз можна корегувати. Тобто, якщо на основі отриманих результатів прогнозування виявлені ознаки неплатоспроможності чи

початку кризових явищ, керівництво сільськогосподарського підприємства має можливість запобігти цьому, вживши всіх необхідних заходів для недопущення до банкрутства і виведення підприємства із кризового стану.

Таким чином, прогнозування банкрутства стає першочерговою необхідністю, що дасть можливість виявити основні проблеми і недоліки в роботі підприємства, а також врахувати вплив різноманітних зовнішніх чинників, і в результаті спрогнозувати ймовірність банкрутства і вжити заходів для його уникнення.

Також однією з найважливіших функцій управління підприємством є планування його діяльності, як процес прийняття рішень, який передуює майбутнім діям. Найважливішим принципом планування є чіткий вибір і обґрунтування цілей, кінцевої мети та результатів діяльності підприємства. Як відомо, планування завжди орієнтується на дані попередніх років з метою визначення розвитку підприємства в перспективі, відповідно надійність планування залежить саме від точності фактичних показників минулих років.

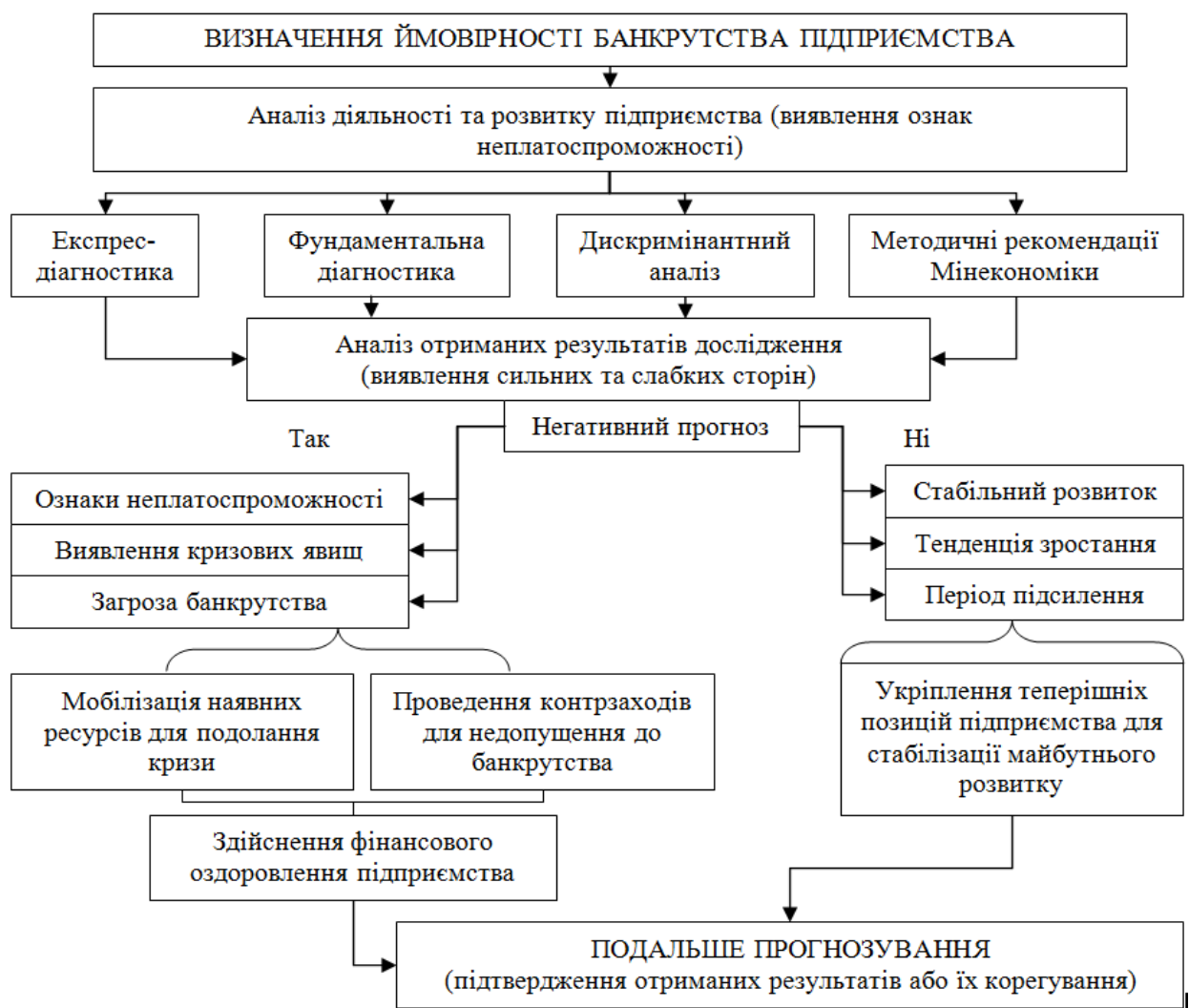

Рисунок 2 – Алгоритм визначення загрози банкрутства підприємства

Отже, прогнозування та планування діяльності підприємства з погляду менеджменту є найважливішими функціями управління. Основними перевагами запровадження прогнозування та планування на підприємстві є те, що вони: забезпечують орієнтири майбутнього стану організації (забезпечення стабільного

розвитку); сприяють вирішенню проблем, які виникають в процесі роботи (попередження кризових умов розвитку та запобігання їх поглибленню); стимулюють організацію, координацію та мотивацію праці (системність, цілеспрямованість та узгодженість дій); породжують корисну інформацію на основі сигналів зворотного зв'язку про фактичний стан керованих об'єктів; вимагають підвищення кваліфікації персоналу; потребують контролю виконаного, обліку та аналізу.

Виявлення кризових тенденцій розвитку підприємства здійснює систематичний моніторинг, який являє собою систему постійного спостереження за процесами і тенденціями, які протікають в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства із метою своєчасної оцінки виникаючих ситуацій. До основних структуро формуючих елементів моніторингу системи діагностики варто віднести механізми, які сприяють інформаційному забезпеченню організаційних структур стосовно нормального стану підприємства, його конкурентоздатного потенціалу та інших характеристик, а також відносно потенційно небезпечного та негативного. При проведенні моніторингу і діагностики діяльності підприємства необхідно врахувати галузеві особливості підприємства, його стратегію.

Досить вагому роль у попередженні та виявленні кризових явищ на підприємстві відіграє діагностика банкрутства, яка в свою чергу, відстежуючи і оцінюючи ключові сфери діяльності підприємства — аналізуючи тим самим його фінансовий стан, безбитковість, матеріальні і фінансові потоки оцінює ризик виникнення банкрутства й можливості його подолання, а також є базою для впровадження антикризових заходів. Комплексна діагностика дає змогу визначити поточний стан справ і оцінити інноваційний потенціал підприємства, детально вивчити проблеми, окреслені на етапі експрес-діагностики, і виявити причини їхнього виникнення. Активне антикризове управління ґрунтується саме на фундаментальній діагностиці — поглибленому аналізі кризових параметрів.

Одним з основних сучасних інструментів профілактики кризи є контролінг, який займає особливе місце в системі управління підприємством і згідно сучасному підходу, може інтерпретуватися як інформаційне забезпечення, орієнтоване на результат управління підприємством. Ключове завдання контролінгу полягає в умінні передбачати ситуацію і забезпечити досягнення поставлених цілей. Призначення контролінгу — у створенні гарантій виконання планів і попередження виникнення кризових ситуацій. Результатом впровадження контролінгу стає система, яка сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства і дозволяє передбачити результати діяльності, планувати діяльність з метою підвищення ефективності використання ресурсів, своєчасно отримувати точну інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень, ефективно використовувати податкове планування та схеми оптимізації оподаткування. Використання контролінгу в системі антикризового управління підвищує ефективність санаційних процедур, сприяє попередженню банкрутства підприємств.

Беззаперечною умовою ефективної діяльності суб'єкта господарювання повинно стати формування системи ризик-менеджменту на підприємстві. Система ефективного управління ризиками необхідна для забезпечення сталого безперервного функціонування і розвитку компанії шляхом своєчасної ідентифікації, запобігання або мінімізації ризиків, що становлять загрозу діяльності підприємства.

Однією з найбільш ефективних інновацій в управлінській справі за останні роки став реінжиніринг, необхідність якого обґрунтовується високою динамічністю сучасного ділового світу. Безперервні та істотні зміни в технологіях, ринках збуту і потребах клієнтів стали звичайним явищем, і підприємства, прагнучи вижити і зберегти конкурентоспроможність, вимушені постійно перебудовувати свою стратегію і тактику.

Головною метою реінжинірингу бізнес-процесів є значне прискорення реакції підприємства на зміни до вимог споживачів (або на прогноз таких змін) при багатократному зниженні витрат усіх видів. Вся суть реінжинірингу побудована на системі докорінних перетворень в організації. Цей підхід дає можливість радикального поновлення отримання результату за рахунок створення нових технологій бізнес-процесів.

Відомо, що фінансове оздоровлення підприємства здійснюється через санацію. Санація — це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді, тобто — це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.

Не допустити банкрутства, уникнути процедури ліквідації при банкрутстві чи самоліквідації й продовжити свою діяльність та підвищити фінансову стійкість підприємство як юридична особа може шляхом реорганізації. За змістом реорганізація являє собою комплекс організаційних заходів, завдяки якому умови функціонування окремих підрозділів та організаційні параметри всього підприємства наближаються до вимог зовнішнього середовища і власного бажання суб'єкта господарювання щодо свого місця в ньому.

Відновлення функцій і платоспроможності підприємства при більш глибокому розвитку кризових явищ можливе за умови використання комплексу радикальних інструментів антикризового управління, а саме, за допомогою реструктуризації, яку визначають як процес взаємопов'язаних змін у структурі активів, пасивів і (або) функцій підприємства, направлений на подолання (запобігання) кризи в розвитку підприємства, забезпечення його платоспроможності, стійкої довгострокової діяльності, реалізацію нових потенційних можливостей прибуткового зростання.

Аналіз останніх досліджень та розробок дав змогу визначити та згрупувати основні стратегічні напрями уникнення банкрутства підприємства (рис. 3).

Рисунок 3 – Стратегічні напрями уникнення банкрутства підприємства

Таким чином, стратегічні напрями уникнення банкрутства залежно від їх функціонального призначення та відповідно до фінансового стану діяльності сільськогосподарського підприємства (нормальний, передкризовий, кризовий) систематизовано в три основні групи:

- попередження банкрутства — передбачає застосування комплексної системи прогнозування та визначення ймовірності банкрутства сільськогосподарського підприємства, яка у свою чергу передбачатиме: постійний моніторинг фінансово-господарської діяльності підприємства та середовища здійснення його діяльності (на мікро- та макрорівні) — визначення основних ендегенних та екзогенних факторів, що можуть спровокувати виникнення банкрутства (іншими словами виявлення всіх потенційних загроз);

- проведення діагностики ймовірності банкрутства сільськогосподарського підприємства, а саме, виявлення негативних тенденцій розвитку, критичних відхилень (експрес-діагностика, фундаментальна діагностика);

- запровадження на сільськогосподарському підприємстві системи раннього попередження та реагування, завдання якої полягатиме у своєчасному інформуванні керівництва про потенційні загрози та ризики;

- використання основних вітчизняних та зарубіжних методик прогнозування ймовірності банкрутства сільськогосподарського підприємства (дискримінантний аналіз, експертна оцінка, SWOT-аналіз);

- запровадження на сільськогосподарському підприємстві прогнозування, як основного елемента визначення можливих кількісних і якісних змін стану підприємства (рівня розвитку в цілому, окремих напрямів діяльності) в майбутньому, а також альтернативних способів досягнення очікуваного стану;

- використання на сільськогосподарському підприємстві стратегічного планування, яке забезпечує конкретизацію його стратегії (базової стратегії як генерального напрямку розвитку) і досягнення сформульованих цілей на основі використання наявних переваг і створення нових.

Запобігання банкрутству — передбачає здійснення комплексу заходів, що підвищують рівень діяльності підприємства та його шанси на «виживання» в передкризових умовах розвитку, а також сприяють недопущенню до критичного стану діяльності підприємства, і як наслідку до банкрутства, шляхом:

- забезпечення економічної безпеки підприємства з метою гарантування його стабільного і максимально ефективного функціонування та перспективу розвитку;

- запровадження та систематичного проведення контролінгу на підприємстві, як спеціальної та саморегулюючої системи методів та інструментів функціональної підтримки менеджменту через інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль та внутрішній консалтинг;

- здійснення антикризового управління, що передбачає використання арсеналу управлінських рішень для фінансової стабілізації діяльності підприємства у динамічних умовах сучасності;

- створення на підприємстві своєрідного механізму управління ризиками - ризик-менеджменту, що включає ідентифікацію ризиків, планування заходів щодо зменшення ризиків, моніторинг ризиків і контроль виконання заходів з їх зменшення, аналіз ефективності реалізованих заходів та накопичення досвіду.

Подолання банкрутства — передбачає активізацію всіх можливих способів та заходів недопущення ліквідації підприємства, яке знаходиться в кризовому стані, шляхом мобілізації всі наявних сил та ресурсів, шляхом:

- проведення фінансової санації або фінансового оздоровлення підприємства шляхом послідовних взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-

технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення ним прибутковості та конкурентоспроможності;

- проведення реорганізації, тобто повної або часткової заміни власників корпоративних прав підприємства, зміни організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідації окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох, наслідком чого є передача або прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником;

- здійснення реструктуризації, тобто зміни структури підприємства, а також його елементів, що передбачає вдосконалення системи управління, фінансово-економічної політики компанії, її операційної діяльності, системи маркетингу та збуту, управління персоналом;

- ліквідація — припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного арбітражним судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна.

Конкретні шляхи виходу підприємств із кризової фінансової ситуації залежать від причин його неспроможності.

Враховуюче це, одним з найважливіших напрямків забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є своєчасне проведення антикризових заходів, тобто «ТОВ «Золотий колос», ТОВ «Родіна-Агро» і ТОВ «Оksamит» повинні розробити власну антикризову програму.

Антикризова програма — це спеціальним чином підготовлений внутрішній документ, у якому систематизовано викладається перелік основних заходів, що планується здійснити в межах підприємства, його структурних підрозділів та функціональних служб для досягнення поставленої мети — виведення підприємства з кризового стану. Метою антикризової програми є нормалізація виробничої діяльності і забезпечення прибутковості та конкурентоспроможності у довгостроковому періоді, яка досягається за допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та виробничо-технічних удосконалень. Антикризові заходи повинні охоплювати не тільки всі стадії розвитку кризового процесу на підприємстві, але й його профілактику та попередження.

Антикризові заходи мають реалізовуватись систематично, тобто підприємства повинні керуватись у своїй діяльності стратегічним планом, розроблять бізнес-плани по кожному напрямку бізнесу, а на їх підставі плани модернізації обладнання, план-графік маркетингових заходів тощо. Фінансування цих заходів має проводитись на підставі діючої на підприємстві системи бюджетування. Своєчасна діагностика та впровадження антикризових заходів надають можливості уникнення негативних наслідків сільськогосподарськими підприємствами за умови забезпечення належної фінансової безпеки підприємства і держави загалом.

Висновки. Отже, для запобігання банкрутства та відновлення платоспроможності сільськогосподарські підприємства СГВК «Авангард, ТОВ «Золотий колос» та ТОВ «Оksamит» можуть вжити наступні заходи: продаж частини нерухомого майна; позбавлення від надлишкових товарно-матеріальних запасів; збільшення статутного капіталу; отримання довгострокових позик або позики на поповнення оборотних коштів; розробка і здійснення програми скорочення витрат; поліпшення управління активами; отримання державної фінансової підтримки на безоплатній або поворотній основі з бюджетів різних рівнів, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів. Ці рекомендації являють собою лише загальні напрямки робіт із запобігання банкрутству. Для виходу з кризового стану і забезпечення стійкості

темпів зростання основних показників фінансово-господарської діяльності, необхідно розробити програму щодо оздоровлення фінансового становища підприємства.

Інформаційні джерела

1. Антикризисное управление: учебник / Коротков Э. М., Беляев А. А., Валовой Д. В. и др. / [Э. М. Коротков (ред.)]. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 432 с.

Гук О. В. Антикризисне управління як спосіб запобігання банкрутству підприємства / О. В. Гук // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 6 (22). – С. 193–198.

2. Довгань Д. А. Антикризисне управління як спосіб запобігання та упередження неплатоспроможності корпорації / Д. А. Довгань // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2013. – Вип. 3. – С. 152–156.

3. Костіна О. М. Методи та моделі діагностики кризового стану підприємства / О. М. Костіна, О. Є. Майборода // Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка. – 2012. – № 4. – С. 91–97.

4. Яцюк О. С. Інноваційні підходи до проведення та фінансування санації підприємства з використанням теорії обмежень / О. С. Яцюк // Економічний форум. – 2016. – № 2. – С. 228–233.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кушнірук В. С.

УДК 330.341.1

ЗРОСТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПРИБУТКОВОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ОЧАКІВСЬКОГО РАЙОНУ

В. Бичков, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств як стратегічного напрямку розв'язання проблем продовольчої безпеки України та розвитку сільських територій неможливе без визначення й подальшого розвитку пріоритетних галузей, до яких належить галузь зерновиробництва, що виражають економічну політику держави, що формується на довготривалій період.

***Ключові слова:** прибуток, базисні та ланцюгові показники, валютні доходи, збитковість, зростання обсягів виробництва.*

Постановка проблеми. Миколаївщина вважається одним із регіонів інтенсивного землеробства в Україні та має значні земельні ресурси. Особливе місце у структурі агропромислового комплексу області посідає зерновий підкомплекс, як основа продовольчої безпеки. Його функціональна діяльність спрямована на забезпечення населення хлібом і хлібопродуктами, промисловості – сировиною, тваринництво – концентрованими кормами, зовнішньої торгівлі – високоліквідним товаром, тобто зерном. За рахунок експорту останнього формуються валютні доходи держави.

В умовах ринкових відносин ефективність виробництва зерна визначає його конкурентоздатність, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, тобто здатність до розширеного відтворення, зростання обсягів виробництва, збільшення кількості робочих місць, підвищення заробітної плати працівників та інше.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку зерновиробництва присвятили свої праці вітчизняні і зарубіжні вчені: В.Я. Амбросов, М. М. Гаврилюк, П. Т. Саблук, В. Г. Чабан та ін. Ними досліджено і вирішено цілий ряд теоретичних і практичних проблем підвищення ефектного розвитку підприємств. Однак, не дивлячись на важливість проведених наукових досліджень, в них не знайшли відображення окремі теоретико - методологічні та практичні питання пов'язані з розвитком інноваційних процесів у сільськогосподарських підприємствах.

Постановка завдання. Визначити місце інноваційних процесів в економіці сільськогосподарських підприємств та основні напрями інноваційної діяльності, що сприятимуть підвищенню економічної ефективності функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво зерна є однією з ключових проблем аграрної економіки держави. З позицій продовольчої безпеки успішний розвиток цієї галузі має велике народногосподарське значення. Як традиційно прибуткова галузь, зерновиробництво є одним із основних джерел грошових надходжень для сільськогосподарських товаровиробників.

Нині зернова галузь має чітку спеціалізацію, займає половину посівних площ, у ній зосереджені матеріальні, фінансові ресурси, переважна частина інновацій. Але, незважаючи на це, галузь розвивається нестабільно.

Головне, що стримує розвиток зернової галузі – це рівень інтенсивності й ефективності виробництва зерна в Україні, який не гарантує товаровиробникам належної заінтересованості та не створює умов розширеного виробництва, успішного функціонування у конкурентній світовій спільноті.

Станом на 1.01.2018 року загальна площа сільськогосподарських угідь перевищує 2 млн га (займає близько 5 % площ України), з яких 1,7 млн га становить рілля. Земельний фонд Миколаївщини характеризується високим ступенем освоєння. Сільськогосподарські угіддя займають 81,6 % загальної земельної площі. Характерною особливістю структури сільгоспугідь є значна питома вага орних земель (84,7 %).

Зернове виробництво як пріоритетна галузь агропромислового комплексу має важливе стратегічне значення, адже від рівня виробництва зерна залежить продовольча безпека держави, її економіка і добробут населення. В 2017 році в господарствах Миколаївської області 60,6 % зайнятих посівами площ було відведено під зернові культури – 947,9 тис. га, що на 22,1 тис. га, або на 2,3% менше, ніж в 2015 році. Слід відмітити, що в звітному 2016 році вирощено 4,5 % загальнодержавного виробництва зернових культур, що перевищує аналогічний показник 2015 року на 0,1 в.п.

зерновиробництво відіграє значну роль у економіці району. Так, питома вага площі посівів зернових у загальній площі посіву аграрних формуваннях району у середньому за три роки перевищила половину. На нашу думку, керівники та спеціалісти сільськогосподарських підприємств повинні приділяти увагу своєчасному з та якісному виконанню технологічних операцій та зменшенню напруженості у проведенні польових механізованих робіт.

Питома вага грошових надходжень від продажу зерна склала майже третину 17,5 % загальної суми надходжень від реалізації всієї продукції району за цей період. На долю виробничих витрат у зерновиробництві приходиться майже половина всіх виробничих витрат по господарствах району.

Майже кожна сьома гривня прибутку, одержаного господарствами Очаківського району у середньому за останні три роки приходиться на зерновиробництво.

В останні роки виробництво зернових в районі є нестабільним.

Рівень рентабельності від реалізації зернових культур в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області поступаються аналогічному показнику по сільськогосподарських підприємствах Очаківського району.

Головною метою процесу виробничої діяльності сільськогосподарських товаровиробників району є виробництво зерна та одержання прибутку від його реалізації. Процес виробництва являє собою з одного боку, процес виробничого споживання засобів і предметів праці та робочої сили, а з другого - виготовлення продукції.

Рівень урожайності відображує вплив економічних і природних умов, а також якість організаційно-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Здійснимо аналіз показників урожайності зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Очаківського району у динаміці.

Проаналізуємо динаміку виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району (табл. 1).

Таблиця 1 Динаміка виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району

Показники	За роками						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Зібрана площа, га	9611	9618	10452	11082	7027	14287	17927
У % до 2008 року	100,0	100,1	108,8	183,9	131,7	224,8	186,5
Урожайність, ц/га	29,2	30,2	26,1	21,6	16,7	22,6	25,6
У % до 2008 року	100,0	103,4	89,4	73,9	57,2	77,4	87,7
Вироблено продукції, т	28064,1	29046,4	27279,7	23937,1	11735,1	32288,6	45893,1
У % до 2008 року	100,0	102,8	96,4	135,3	74,9	172,8	162,4

* розраховано за даними статистичних форм

Для характеристики динаміки визначають базисні та ланцюгові показники, які знаходяться за формулами:

Абсолютний приріст

$$\Delta b = I_i - I_o \quad (1)$$

$$\Delta l = I_i - I_{i-1} \quad (2)$$

Темп зростання

$$T_z = (I_i : I_o) \times 100 \quad (3)$$

$$T_z = (I_i : I_{i-1}) \times 100 \quad (4)$$

Темп приросту

$$T_{pr} = T_z - 100 \text{ або} \quad (5)$$

$$T_{pr} = ((I_i - I_o) : I_o) \times 100 \quad (6)$$

Абсолютне значення 1% приросту

$$A = \Delta l : T_{pr.l} \quad (7)$$

Результати розрахунків показників динаміки представимо у таблиці 2.10.

Таблиця 2 Показники динаміки урожайності зернових

Роки	Урожай-ність, ц/га	Абсолютний приріст		Темп зростання		Темп приросту		Абсолютне значення 1% приросту
		базов.	ланцюж	базов.	ланцюж	базов.	ланцюж	
2011	29,2	0	0	100,0	100,0	-	-	-
2012	30,2	1,0	1,0	103,4	103,4	3,4	3,4	-
2013	26,1	-3,1	-4,2	89,3	86,4	-10,7	-13,6	-
2014	21,6	-7,6	-4,5	73,9	82,8	-26,1	-17,2	-
2015	16,7	-12,5	-4,9	57,2	77,3	-42,8	-22,7	-
2016	22,6	-6,6	5,9	77,4	135,3	-22,6	35,3	0,167
2017	25,6	-3,6	3,0	87,7	113,3	-12,3	13,3	0,226

Визначимо узагальнюючі показники динамічного ряду. Для моментного ряду динаміки середній рівень ряду визначається за формулою середньої хронологічної:

$$Y = (Y_1 + Y_2 + Y_3 + Y_n) : n-1 \quad (8)$$

В нашому випадку використовується формула середньої арифметичної простої оскільки в основі лежить середня величина і представляє собою :

$$Y = \Sigma Y : n, \quad (9)$$

де n - кількість рівнів ряду

$$Y = (29,2 + 30,2 + 26,1 + 21,6 + 16,7 + 22,6 + 25,6) : 6 = 24,57 \text{ ц з 1 га}$$

Середній абсолютний приріст:

$$\Delta b = Y_n - Y_0 : n-1 \quad (10)$$

$$\Delta b = (25,6 - 29,2) : 5 = -0,72 \text{ ц з 1 га - базисний}$$

$$\Delta л = -3,6 : 5 = -0,72 \text{ ц з 1 га - ланцюговий}$$

Середній темп зростання:

$$\text{базисний : } T_p = \sqrt[n]{Y_n : Y_0} \times 100\% \quad (11)$$

$$T_p = \sqrt[5]{25,6 : 29,2} \times 100\% = 98,24 \%$$

$$\text{ланцюговий : } T_p = \sqrt[5]{1,03 \times 0,86 \times 0,82 \times 0,77 \times 1,35 \times 1,13} \times 100\% = 98,24 \%$$

Середній темп приросту:

$$T_{пр} = T_p - 100\% \quad (12)$$

$$T_{пр} = 98,24 - 100 = -1,76 \%$$

Середній рівень ряду врожайності зернових за 2011 – 2017 рр. складає 24,57 ц з 1 га. Максимальний рівень урожайності зернових був у 2012 р. і склав 30,2 ц з 1 га. В середньому щорічно врожайність зернових культур зменшувалася на 0,72 ц з 1 га. За даний період врожайність зернових щорічно в середньому зменшувалася на 1,76 %.

Щоб виявити закономірності зміни показників динаміки, тобто їх тенденції використаємо такі методи, як укрупнення періодів, ковзної середньої, вирівнювання за середнім абсолютним приростом, середнім коефіцієнтом зростання та за математичним рівнянням прямої та параболи.

Для методів укрупнення періодів та ковзної середньої використовуємо такі формули:

$$\text{Укрупнення періодів; } Y_1 = (Y_1 + Y_2 + Y_3 + Y_4 + Y_5) : 5$$

$$Y_2 = (Y_6 + Y_7 + Y_8 + Y_9 + Y_{10}) : 5$$

$$\text{Ковзна середня : } Y_1 = (Y_1 + Y_2 + Y_3) : 3;$$

$$Y_2 = (Y_2 + Y_3 + Y_4) : 3;$$

$$Y_3 = (Y_3 + Y_4 + Y_5) : 3$$

Для вирівнювання за середнім коефіцієнтом зростання використовуємо формулу:

$$Y_{п} = Y_0 \times K, \text{ де}$$

K - коефіцієнт зростання, $K = 0,0485$

t - час.

Одержане рівняння $y = 24,6 + 4,66 t$ - означає, що урожайність для центрального в динамічному ряді року, прийнятому за початок відліку складає 24,6 ц з 1 га, а коефіцієнт регресії свідчить що врожайність зернових в господарствах щорічно збільшується на 4,66 ц із гектара.

$$\sigma_1 = \Sigma(y - yt)^2 : n$$

$$\sigma_1 = 156,9 : 7 = 22,41 \text{ ц}$$

A відносна міра коливання урожайності характеризує коефіцієнт варіації:

$$V = (\sigma_1 : y) \times 100\%$$

$$V = 22,41 : 29,2 \times 100\% = 76,7 \%$$

Чим менше коливання рівнів ряду, тим стійкіше розвивається певне явище.

$$\text{Рівняння за параболою має вигляд : } yt = 23,64 - 3,211t - 0,61t^2$$

Це означає, що вирівняна врожайність для року, який передусе досліджуваному періоду, становить 23,64 ц з 1 га, початкова швидкість зменшення урожайності 3,211 ц з 1 га, а прискорення зміни щорічного зменшення рівня становить 0,61 ц з 1 га.

Розрахуємо коливання врожайності від вирівняної врожайності за рівнянням параболі:

$$\sigma = \sqrt{120,8 : 7} = 1,57$$

$$V = 1,57 : 29,2 \times 100\% = 5,3\%$$

Кінцевий корисний ефект від використання земельних ресурсів, застосування засобів виробництва і живої праці, а також сукупних їх вкладень і визначається відношенням одержаних результатів до сукупних виробничих витрат на одиницю площі посівів зернових характеризує економічна ефективність.

Проаналізуємо показники виробництва та реалізації зерна в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району (табл. 3)

Таблиця 3 Динаміка виробництва та реалізації зерна сільськогосподарських підприємствах Очаківського району*

Показники	За роками				
	2013	2014	2015	2016	2017
Вироблено продукції, т	27279,7	23937,1	11735,1	32288,6	45893,1
Кількість реалізованого зерна, т	20714,1	15168,3	15846,1	23431,0	35661,4
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	23085,2	19521,0	27667,0	32675,7	78465,9
Рівень товарності, %	75,9	63,4	135,0	72,6	77,7

* розраховано за даними статистичних форм

Аналіз показників виробництва та реалізації зерна в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району, наведені в таблиці 3 свідчать, що протягом 2013 – 2017 років сільськогосподарськими товаровиробниками щороку реалізовано майже три чверті всього виробленого зерна, за винятком 2012 року, коли рівень товарності зернових культур склав 135,0%.

Аналіз економічної ефективності зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах, наведений в таблиці 4 свідчить, що досліджувана галузь протягом 2011 – 2017 років є прибутковою в переважній більшості господарств району.

Таблиця 4 Економічна ефективність зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району*

Найменування господарств	Середня ціна реалізації 1 ц зерна, грн	Собівартість 1 ц реалізованого зерна, грн	Прибуток (+), збиток (-) від реалізації, грн. в розрахунку на:		Рентабельність (+), збитковість (-)%
			1 ц зерна	1 грн виробничих витрат	
ТОВ «Сонячний»					
2011 р.	83,26	142,29	-59,03	-0,41	-41,5
2012 р.	113,24	141,65	-28,41	-0,20	-20,1
2013 р.	155,05	161,91	-6,86	-0,04	-4,2
2016 р.	146,57	85,17	61,40	0,72	72,1
2017 р.	212,02	124,82	87,20	0,69	69,8
ПСП «Козирське»					
2011 р.	126,39	93,18	33,21	0,36	35,6
2012 р.	133,12	122,48	10,64	0,09	8,7
2013 р.	195,98	149,23	46,75	0,31	31,3
2016 р.	137,71	116,05	21,66	0,19	18,7
2017 р.	218,67	146,84	71,83	0,49	48,9
ТОВ АФ «Лиманський»					
2010р.	101,94	101,96	-0,02	0,0	-0,02
2012 р.	129,48	138,73	-9,25	-0,67	-6,7
2013 р.	164,74	157,59	7,15	0,05	4,5
2016 р.	141,44	136,19	5,25	0,04	3,9
2017 р.	214,95	114,41	100,54	0,88	87,9
ТОВ «Агро Кон»					
2011 р.	-	-	-	-	-
2012 р.	166,70	159,45	7,25	0,05	4,5
2013 р.	154,26	119,11	35,15	0,29	29,5
2016 р.	144,31	143,08	1,23	0,01	0,8
2017 р.	208,74	152,25	56,49	0,37	37,1
ВАТ «Очаківський райагрохім»					
2011 р.	117,04	90,97	26,07	0,29	28,7
2012 р.	126,04	87,19	38,85	0,45	44,6
2013 р.	178,16	152,17	25,99	0,17	17,1
2016 р.	138,67	103,43	35,24	0,34	33,9
2017 р.	211,15	134,87	76,28	0,57	56,6
СГЗАТ «Колос 2011»					
2011 р.	102,47	83,91	18,56	0,22	22,1
2012 р.	140,08	96,22	43,86	0,46	45,5
Продовження таблиці 3					
2013 р.	171,18	198,69	-27,51	-0,14	-13,8
2016 р.	154,94	105,97	48,97	0,46	46,2
2017 р.	215,67	114,41	101,26	0,89	88,5
ПСП «Україна»					
2011 р.	97,69	88,88	8,81	0,10	9,9

Продовження таблиці 4					
2012 р.	126,82	102,48	24,34	0,24	23,8
2013 р.	167,71	215,73	-48,02	-0,22	-22,3
2016 р.	148,98	154,40	5,42	0,04	3,5
2017 р.	197,78	123,18	74,60	0,61	60,6
СВК «Лиманський»					
2011 р.	100,00	80,00	20,00	0,25	25,0
2012 р.	112,87	98,44	14,43	0,15	14,7
2013 р.	205,14	145,50	59,64	0,41	41,0
2016 р.	149,97	141,95	8,02	0,06	5,6
2017 р.	208,90	167,12	41,78	0,25	25,0
ТОВ племзавод ім.Шмідта					
2011 р.	99,13	76,36	22,77	0,30	29,8
2012 р.	128,66	82,29	46,37	0,56	56,3
2013 р.	150,38	106,97	43,41	0,41	40,6
2016 р.	128,58	104,70	23,88	0,23	22,8
2017 р.	206,12	151,64	54,48	0,36	35,9

Збитковість зерновиробництва простежується в ТОВ «Сонячний», в СГЗАТ «Колос 2011» та в ПСП «Україна». Це пояснюється несприятливими природно кліматичними умовами. В ТОВ АФ «Лиманський» та в ТОВ «Сонячний» зерновиробництво зазнало збитків в 2011 та 2012 роках.

Найвищий рівень рентабельності галузі досягнутий в СГЗАТ «Колос 2011» та ТОВ АФ «Лиманський». В цих підприємствах на кожну авансовану у зерновиробництво гривню припадало 88,5 та 87,9 коп.

З метою підвищення рівня економічної ефективності підприємства повинні прикладати зусилля щодо економії матеріальних та енергетичних ресурсів за рахунок використання прогресивних енерго- та ресурсозберігаючих технологій, альтернативних джерел енергії.

Інформаційні джерела

1. Іваненко Т. Я. Напрями розвитку зерновиробництва на інноваційній основі [Електронний ресурс] / Т.Я. Іваненко, О. М. Лаврова, Ю. О. Чиж // Економіка та суспільство. – 2016. – № 6. – С. 65-70. – Режим доступу <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2567>
2. Іваненко Т. Я. Напрями системної інноваційної модернізації рослинництва Миколаївщини [Електронний ресурс] / Т. Я. Іваненко, М. А. Крилов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 19. – С. 158-164. – Режим доступу <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2571>
3. Шпикуляк О.Г. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності / О.Г. Шпикуляк [та 91н..] // Економіка АПК. – 2013. - № 12. – С. 109-116.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Іваненко Т.Я.

С.О. Керімов, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

Посередники чи переробники диктують сільськогосподарським виробникам умови закупівлі агропродукції і часто занижують закупівельні ціни на тлі загального суттєвого зростання цін на більшість продовольчих товарів.

Ключові слова: *виходом із цієї ситуації задля забезпечення формування та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є реалізація механізму логістичної інтеграції.*

Постановка проблеми. Становлення ринкових відносин в Україні потребує від сільськогосподарських товаровиробників стабілізацію своїх позицій на ринках сільськогосподарської продукції, підвищення конкурентоспроможності та ефективності виробництва.

На сьогодні процеси, які відбуваються на аграрному ринку України мають ознаки системної кризи, що зумовлено тривалим періодом адаптації економіки до ринкових умов, диспаритетом цін на продукцію сільського господарства та промисловості, недостатністю продовольчого забезпечення і низьким рівнем доходів населення; тривалою дією мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, інформаційною та інноваційною відсталістю, незабезпеченістю в повній мірі технічним обладнанням, що зумовлює низьку ефективність аграрного виробництва. На наш погляд, одна з проблем низьких доходів сільськогосподарських товаровиробників, полягає у тому, що вони займаються, в переважній більшості, не заготівлею і переробкою своєї продукції, поліпшуючи якість, а потім її реалізацією споживачам, а відразу збутом продукції суб'єктам господарювання переробної сфери АПК, або ж посередникам.

Посередники чи переробники диктують сільськогосподарським виробникам умови закупівлі агро продукції і часто занижують закупівельні ціни на тлі загального суттєвого зростання цін на більшість продовольчих товарів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багатоаспектність процесу інтеграції суб'єктів господарювання у процесі реалізації господарських завдань обумовила відбиття окремих його елементів у дослідженнях, що присвячені оптимізації плинку поточкових процесів і логістичної взаємодії та широко висвітлюються у зарубіжній та вітчизняній економічній літературі, зокрема М. Денисенко, В. Кислим, Є. Крикавським, Л. Миротіним, та ін. Однак деякі питання розглянуті в науковій літературі недостатньо і потребують поглибленого вивчення та удосконалення інтеграційного процесу з урахуванням особливостей логістичного ланцюга.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходом із цієї ситуації задля забезпечення формування та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є об'єднання аграрних товаровиробників у сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Саме такий вид кооперування надасть можливість сільськогосподарським виробникам максимально ефективно зберігати, переробляти, самостійно просувати продукцію на ринки збуту, що дозволить створити потужні агропромислово-торговельні структури, які забезпечать повний цикл руху сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача. Позитивний вплив створення обслуговуючої кооперації на підвищення конкурентоспроможності

сільськогосподарських товаровиробників важко переоцінити – це загальновідомий факт.

Проте, останнім часом розвиток та діяльність обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів дещо стримується. Основними причинами такої негативної тенденції є:

- відсутність єдиного мотиваційного підходу до створення та діяльності обслуговуючого кооперативу, недотримання коопераційних принципів (недобросовісність окремих осіб, членство в кооперативі лише з мотиву власної вигоди);

- слабка інформованість як сільськогосподарських товаровиробників, так і представників державної влади про принципи діяльності обслуговуючих кооперативів та їх переваги;

- невідповідність, суперечливість нормативно-правових актів, регулюючих діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

- нехтування принципу неприбутковості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як унікальних організацій самопомоги сільськогосподарським товаровиробникам через недосконалість правової бази, відсутність чітких норм відносно визначення їх статусу як неприбуткових (через це сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не можуть скористатися податковими пільгами);

- суперечки та недовіра між членами обслуговуючого кооперативу, сумний досвід колгоспів сформував стійку недовіру до ефективності спільної роботи (психологічний, соціальний фактор). Вищезазначені причини стримування розвитку та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів можуть бути усунені шляхом поєднання зусиль та консолідованих дій між науковими кваліфікованими кадрами, владними державними структурами та сільськогосподарськими товаровиробниками, що забезпечить:

- підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, здійснення маркетингових досліджень, проведення окремих технологічних операцій, а також збільшення прибутку від реалізації продукції;

- розширення доступу сільськогосподарських товаровиробників до агросервісних послуг;

- адаптація сільськогосподарських товаровиробників до умов ринкової економіки;

- зменшення кількості посередників при реалізації сільськогосподарської продукції;

- створення додаткових робочих місць, підвищення рівня життя в сільській місцевості, поліпшення соціального захисту сільського населення.

Задля ефективного функціонування та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників необхідно усунути вплив вищезгаданих негативних факторів, що стримують кооперативний рух. Адже сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи дають змогу значно підвищити ефективність галузі, забезпечують конкурентоспроможність сільськогосподарських товаровиробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Кооперативи є невід'ємною складовою ринкової економіки, вони – не лише тип підприємства чи форма господарювання, а й ідеологія виживання сільськогосподарського товаровиробника за умов ринкової економіки, бо саме кооперативний рух, кооперація дають змогу поєднувати приватну власність, конкурентну боротьбу, ринкове господарство, справжню демократію з можливістю

відчувати себе господарями. Таким чином, сільськогосподарська обслуговуюча кооперація виникла як засіб протистояння невеликих товаровиробників комерційним посередницьким структурам, які діють у споріднених сферах із сільським господарством.

Значення кооперації для сільськогосподарських товаровиробників і споживачів полягає в реалізації зовнішнього і внутрішнього конкурентних ефектів. Внутрішній конкурентний ефект кооперації передбачає реалізацію членам кооперативу економічних переваг від членства в ньому, дозволяючи їм уникати посередників, спільно використовувати об'єкти виробничої та соціальної інфраструктури і за рахунок цього знижувати собівартість продукції. Зовнішній конкурентний ефект передбачає, що споживачі також отримують економічні переваги від функціонування кооперативу, купуючи продукцію за нижчими цінами. Внутрішній і зовнішній ефекти кооперації формують її позитивний соціально-економічний потенціал [1]

Таблиця 1 Кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні в 2010–2016 рр. *

Станом на						
01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
645	583	885	1017	1022	1026	1017

*[1]

За дослідженнями Т.О.Бабан, при реалізації в рамках кооперативу зерна на експорт були порівняні дві умови поставки – EXW «Франко завод» та FOB «Вільно на борту».

Таблиця 2 Ефективність експорту зернових через сільськогосподарський обслуговуючий кооператив*

Показник	Реалізація с.г. підприємствам и самостійно	Реалізація через кооператив	
		на умовах EXW	на умовах FOB
Кількість продукції, тон	2500	2500	2500
Виробнича собівартість, тис грн	3484,25	3484,25	3484,25
Витрати на зберігання, тис грн	-	375,0	62,5
Додаткові витрати, тис грн в т.ч.:	425,0	502,4	2549,7
відвантаження (62 грн/т), тис грн	-	-	155,0
доставка в порт (320 грн/т), тис грн	-	-	800,0
перевалка (20 дол. США/т)*, тис грн	-	-	1092,3
адміністративні витрати, тис грн	-	328,2	328,2
інші витрати, тис грн	-	174,2	174,2
Повна собівартість, тис грн	3909,25	4361,7	6096,45
Ціна реалізації*: грн. дол. США	2400	3222,1	4139,6
	109,9	147,5	189,5
Виручка від реалізації, тис грн	6000	8055,3	10349,0
Прибуток, тис грн	2090,75	3693,6	4252,55
Прибуток на 1 т, грн	836,3	1477,44	1701,02
Рентабельність реалізації, %	53,5	84,7	69,8
Відхилення, + – в.п	-	+31,2	+16,3

*[1]

Результати проведеного аналізу засвідчили зростання рівня рентабельності реалізації зерна ячменю через кооператив на умові EXW в порівнянні з реалізацією підприємствами самостійно на 31,2 в.п., а при умові FOB – на 16,3 в.п. Розмір прибутку, отриманого на 1 тону продукції, найбільший отримано при експорті зерна на умовах FOB. Прибуток при реалізації за умовою EXW в порівнянні з традиційною системою зростає на 76,7 %, за умовою FOB – на 103,4 %.

Щодо умов поставки зерна на експорт, то необхідно зазначити, що на практиці найчастіше при експорті ячменю використовуються наступні умови: СРТ «Фрахт/перевезення сплачені до» – 47,7 % поставок, DAP «Поставка в пункті» – 16,6 % , FOB «Вільно на борту» – 13,7 %, FCA «Франко-перевізник» – 13,3 % поставок. За умовами DAT – 7,1 % FAS – 0,5 % поставок. Умова EXW майже не використовується.

Витрати на зберігання зерна, що експортується будуть залежати від строку зберігання, що в свою чергу може бути зумовлене очікуванням кращих експортних цін. Інша ситуація при експорті зерна за форвардними контрактами, умови та строки виконання яких фіксуються заздалегідь.

Однією з причин низького рівня конкурентоспроможності українського зерна ячменю на світовому ринку є його невисока якість. Експортується в основному фуражний ячмінь третього класу – 98,9 % сукупного експорту. На нашу думку саме кооперування сільськогосподарських товаровиробників може стати одним із шляхів вирішення питання стосовно покращення якості зерна. Адже ще на етапі підготовки до виробництва кооператив може закуповувати насіння ідентичної якості та сорту, однакові види добрив та засоби захисту рослин.

Використовуючи в подальшому єдину технологію виробництва, виконуючи операції в однакові строки виробники можуть отримати однорідну продукцію. Спільна обробка зерна та інші необхідні передпродажні операції дадуть можливість отримати однорідну продукцію однакової якості. Тобто кооперативна праця дасть можливість сформуванню товарної партії не лише необхідної кількості, але, що є дуже важливим, однакової якості. Це в свою чергу сприятиме підвищенню конкурентоспроможності товарного зерна.

Важливим питанням, що стоїть перед сільськогосподарськими товаровиробниками, яке можна вирішити за допомогою організації заготівельно-збутового кооперативу, є організація збутової логістики. Спільне будівництво елеваторів дасть можливість зекономити кошти на зберіганні виготовленого зерна, сформуванню якісної партії зерна, реалізувати зерно в більш сприятливий з цінової точки зору час.

Для того, щоб мати найвигідніші ціни, необхідно завжди знати, кому продати продукцію. Це робота професійного менеджера і виробник не може її виконувати, оскільки не має ні достатньо часу, ні професійних комерційних навичок. Кооператив може найняти професійного менеджера, який добре обізнаний із ринком олійних культур, має навички ведення переговорів, знає, як отримати надійну інформацію про ринок, вміє передбачати зміни на ринку та добре пристосовуватись до ситуації на ньому.

Організація успішного збуту продукції залежить від умінь враховувати і використовувати складну кон'юнктуру ринку і вносити відповідні зміни у стратегію поведінки на ринку. На ринок продукції значно впливає світовий ринок та місцеві умови. Прогнозування ситуації на ринку потребує збору різноманітної інформації.

За даними таблиці 3 можна зробити висновок, що середня ціна за умов самостійної реалізації зернових культур сільськогосподарських культур в 2015 році коливалася від 2508 грн до 3218 грн за тону, яка значно поступається ціні реалізаційних

умовах FOB. Таким чином, сільськогосподарські товаровиробники втрачають майже вдвічі, розміру грошових надходжень від реалізації виробленої ними продукції.

Таблиця 3 Реалізація основних сільськогосподарських культур в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району*

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2014 р
ПСП «Нова Зоря»				
Зернові та зернобобові				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	2529,3	3892,5	9705,1	в 3,8 разів
Продано зерна, ц	15395	14952	30658	в 2 рази
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	164,29	260,34	316,56	в 1,9 разів
Соняшник				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	5920,1	13635,2	23478,9	в 3,9 разів
Продано зерна, ц	17206	19326	27888	162,1
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	344,07	705,54	841,90	в 2,4 разів
ПСП «Новогригорівське»				
Зернові та зернобобові				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	3791,4	8269,6	12579,7	в 3,3 разів
Продано зерна, ц	21141	29323	36879	174,4
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	179,34	282,02	341,10	в 1,9 разів
Соняшник				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	8967,4	5539,1	4998,8	55,7
Продано зерна, ц	24922	7076	6520	26,1
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	359,82	782,80	766,69	в 2,1 разів
ПАТ «Облплемсервіс»				
Зернові та зернобобові				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	917,7	872,7	3418,2	в 3,7 разів
Продано зерна, ц	5171	3107	10916	в 2,1 разів
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	177,47	280,88	313,14	в 1,7 разів
Соняшник				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	1313,1	4711,	6369,5	в 4,8 разів
Продано зерна, ц	3049	6108	7284	в 2,4 разів
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	430,66	771,13	874,45	в 2 рази
СТОВ «Дмитрівське»				
Зернові та зернобобові				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	859,9	1450	2066,4	в 2,4 разів
Продано зерна, ц	5449	5781	6939	127,3
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	157,81	250,82	297,79	в 1.8 разів
Соняшник				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	550,7	804,5	1649,3	в 3 рази
Продано зерна, ц	1622	1202	1991	122,3
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	339,52	669,30	828,38	в 2,4 разів
ТОВ «Дружба»				
Зернові та зернобобові				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	31840,9	62659,4	53951,9	в 1,7 разів
Продано зерна, ц	172453	194686	161878	93,9
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	184,64	321,85	333,29	в 1,8 разів
Соняшник				

Продовження таблиці 3				
Грошова виручка від реалізації, тис. грн	44987,0	102762,3	91603,9	в 2 рази
Продано зерна, т	120172	137199	108593	90,4
Середня ціна реалізації 1 ц, грн	374,36	749,00	843,55	в 2,3 разів

Збутовий кооператив забезпечує своїх членів послугами по собівартості. Це означає, що ціна, за якою кооператив оплатить продану за дорученням товаровиробників – його членів продукцію, буде зменшена порівняно з реалізаційною ціною лише на суму, що відшкодовує витрати кооперативу (заробітна плата, орендна плата, амортизація). Якщо б сільськогосподарські підприємства продавали продукцію олійних культур через комерційні канали, то ціна була б зменшена ще й на суму прибутку для суб'єктів цього каналу.

Сільськогосподарські підприємства, що організовують кооператив, мають також можливість добиватися більш високої вигоди за рахунок того, що, у разі перевищення пропозиції над попитом і виникнення загроз падіння ціни, вони можуть тимчасово вилучити значний обсяг сконцентрованої в них продукції з торгів для вирівнювання цінової ситуації.

Висновки. Створення заготівельно-збутового кооперативу надає значні переваги для сільськогосподарських підприємств-членів, які формуються виходячи з його основних функцій:

- інформаційно-комунікаційної: збір інформації щодо виробничо-збутових технологій, збір інформації щодо кон'юнктури ринку, формування іміджу кооперативу, співпраця з іншими кооперативами та державними регулюючими органами;
- інвестиційної: спільне інвестування в нові технології виробничої та збутової логістики, фінансове забезпечення збутової служби, забезпечення доступу до зовнішніх джерел фінансування (державних та приватних);
- ціноутворюючої: формування принципів ціноутворення, планування та забезпечення максимальних цін реалізації;
- заготівельної: заготівля та доробка продукції, зберігання продукції до моменту її продажу;
- збутової: сертифікація продукції, аналіз та пошук ринків збуту, підготовка та доведення продукції до вимог споживача, формування товарних партій, організація прямих продажів (експорту), проведення переговорів та підписання контрактів, прогнозування майбутнього збуту

Створення заготівельно-збутового кооперативу підприємствами-виробниками зерна дасть можливість сформувати однорідні товарні партії якісного зерна, яке вони зможуть реалізувати на зовнішній ринок за більш вигідною ціною та отримати більший прибуток.

Інформаційні джерела

1.Бабан Т.О. Обґрунтування ефективності кооперації сільськогосподарських підприємств для експорту зерна ячменю / Т.О.Бабан // Економічні науки. - № 7(36). – 2017

2.Іваненко Т. Я. [Кластерна модель розвитку зернового господарства \[Електронний ресурс\]](http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2562) / Т.Я. Іваненко // Економічні науки : збірник наукових праць / за ред. І. Т. Кіщак. — 2015. — № 2 (5). — С. 58-61 — Режим доступу <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2562>

3. Крикавський, Є. В. Логістика. Основи теорії: підруч. [Текст] / Крикавський Є. В. – Львів: ІнтеллектЗахід, 2006. – 456 с.

4. Кислий ,В. М. Логістика: теорія та практика [Текст]: навч. посіб. / В. М. Кислий., О. А. Біловодська, О. М. Олефіренко, О. М. Смоляник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.

5. Миротин, Л. Б. Логистика интегрированных цепочек поставок. Учебник[Текст] /Л. Б. Миротин, А. Г. Некрасов. –М.: Экзамен, 2003. – 256 с.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Іваненко Т. Я.

УДК 631.11:633.1(477.73)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ

*Пасько М.В., здобувач вищої освіти, магістр
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті проаналізовано ефективність виробництва продукції технічних культур у аграрних підприємствах Вознесенського району. Обґрунтовано роль технічних культур в економіці аграрних підприємств району. Запропоновано основні шляхи підвищення ефективності виробництва та реалізації технічних культур.

Ключові слова: економічна ефективність, технічні культури, урожайність, валовий збір, прибуток, рівень рентабельності.

Постановка проблеми. Україна є потенціальним виробником технічних культур й займає чільне місце на світовому ринку як у ролі постачальника насіння їх для переробки його на заводах інших країн, так і продавця олії, шротів, рослинних твердих жирів, біодизеля. На півдні України вирощуванням технічних культур займаються сільськогосподарські підприємства різних форм власності. Технічні культури – економічно привабливі. Загалом в структурі посівних площ, на даний час, вони займають 15-35%, та забезпечують надходження до 60% виручки від реалізації продукції рослинництва. В умовах економічної кризи потенціал сортів та гібридів цих культур використовується дуже невдало лише на чверть їх можливостей. Хоча на даний час розвиток агротехнологій та техніки дозволяє повністю виконувати всі необхідні технологічні операції. Сучасна техніка при вмілій її експлуатації дозволяє з високою якістю виконувати задачі по інтенсивних технологіях вирощування. Але на жаль на даний час виробництво технічних культур в Україні йде шляхом екстенсифікації.

Світовий досвід переконує, що тільки інтенсифікація аграрного виробництва дає повною мірою використати потенціал цих культур, й дає можливість повністю розв'язати проблему власного забезпечення та їх експортом в інші країни. Оцінюючи зв'язки України як одного з головних світових експортерів технічних культур, зокрема соняшнику, насамперед слід зазначити, що практично з перших років незалежності нашої держави торгівля цією культурою була достатньо поширеною. Зумовлено це, безперечно, стійким попитом на насіння соняшнику країнами всіх континентів планети.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різним аспектам ефективного функціонування аграрного виробництва, питанням економічної ефективності, розвитку виробництва окремих технічних культур присвятили праці відомі вітчизняні вчені В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, В.І. Бойко, О.В. Воронянська, П.І. Гайдуцький, М.В. Гладій, О.Д. Гудзинський, М.В. Зубець, О.В. Крисальний, І.І. Лукінов, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, Л.О. Мармоль, П.Т. Саблук, М.Й. Хорунжий, Л.Г. Чернюк, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин. Проте недостатньо вивченими залишаються проблеми розвитку виробництва технічних культур на районному рівні. Виникає необхідність поглибленого аналізу факторів, що зумовлюють кінцеві

результати господарювання та обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва технічних культур за нинішніх умов.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка та аналіз показників ефективності виробництва та реалізації продукції технічних культур аграрними підприємствами Вознесенського району.

Виклад основного матеріалу досліджень. Україна займає провідні позиції з виробництва насіння соняшнику, забезпечуючи в окремі роки 15-16% його загальносвітового обсягу. Останніми роками почало динамічно розвиватись виробництво сої. Перспективність соєвого ринку, вигідність вирощування цієї культури, відсутність проблем зі збутом продукції приваблює дедалі більшу кількість сільськогосподарських підприємств. Проте темпи зростання виробництва сої в Україні значно відстають від потреб внутрішнього ринку. Крім того, за останнє десятиріччя зміцнив свої конкурентні позиції на ринку ріпак, валові збори насіння якого суттєво збільшилися, розширилися ринки збуту, досягли досить високого рівня продукти його переробки.

Продукція технічних культур для сільськогосподарських підприємств є одним з основних джерел формування доходності, що дозволяє забезпечити їх ефективну діяльність. Виробництво технічних культур відіграє важливу роль у забезпеченні населення цінними продуктами харчування, галузі тваринництва – поживним кормом, переробної промисловості – сировиною. В умовах ринкової економіки для суб'єктів господарювання олійні культури виступають надійним джерелом грошових надходжень, їх насіння і продукти переробки конкурентоспроможні і користуються попитом на внутрішньому і світовому ринках. Україна – світовий лідер з переробки соняшнику і виробництва олії, а вітчизняна олійно-жирова галузь демонструє позитивну динаміку виробництва і розвитку навіть в кризовий період.

Виробництво технічних культур в Україні вже багато років зорієнтовано переважно на соняшник, як основну сировину для промислового виробництва. Ріпак є ринково привабливою культурою, на яку постійно зростає попит. Ця культура виступає джерелом зелених кормів і відновлення родючості ґрунту, прекрасна сировина для виробництва біопалива. В Україні галузь ріпаківництва та промислової переробки має великі потенційні можливості, які необхідно реалізувати через ринкові механізми.

В умовах ринкової економіки прибуток відіграє важливу роль, будучи головною метою підприємницької діяльності, основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємства, що забезпечують його розвиток, створюючи базу економічного розвитку держави в цілому. Прибуток є головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства, найважливішим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства, а також основним захисним механізмом, що охороняє підприємство від загрози банкрутства. Одним з найважливіших результативних показників діяльності будь-якого суб'єкта господарювання в ринкових умовах є розмір отриманого прибутку, а показником ефективності – рентабельність.

У таблиці 1 проаналізуємо показники економічної ефективності виробництва продукції технічних культур у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району.

Таблиця 1 Економічна ефективності виробництва продукції технічних культур аграрними підприємствами Вознесенського району*

Показники	Соняшник	Соя	Ріпак озимий
Урожайність, ц з 1 га			
2015р.	15,69	3,48	12,18
2016р.	28,13	15,20	21,71
2017р.	28,75	17,20	37,34
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн			
2015р.	275,41	369,75	377,94
2016р.	375,41	270,15	383,27
2017р.	410,41	280,5	420,94
Ціна реалізації 1 ц, грн.			
2015р.	385,15	390,79	420,01
2016р.	740,00	950,00	950,00
2017р.	850,00	1187,00	1250,00
Продовження таблиці 1			
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн			
2015р.	109,74	21,04	42,07
2016р.	364,59	679,85	566,73
2017р.	439,59	906,5	829,06
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1га, грн			
2015р.	1721,82	73,22	512,41
2016р.	10255,92	10333,72	12303,71
2017р.	12638,21	15591,80	30957,10
Рівень рентабельності (збитковості), %			
2015р.	39,85	5,69	11,13
2016р.	97,12	251,66	147,87
2017р.	107,11	323,17	196,95

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи економічну ефективність соняшнику слід відмітити, що за останні чотири роки збільшилась врожайність на 54,6%, що обумовлено сприятливими погодними умовами та посівом більш врожайних сортів соняшнику. В той же час повна собівартість 1 ц реалізованої продукції збільшилась на 78,12%, що обумовлено зростанням цін на матеріальні витрати, а саме мінеральні добрива, засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали, які зросли практично за останній рік у 2-2,5 рази.

Зі зростанням цін на матеріальні ресурси, що використовуються при виробництві та отриманні насіння соняшника, насамперед, виробники за чотири роки підняли ціну на 195%, яка склала у 2017 році 850 грн за 1 ц.

Збільшення ціни реалізації дало можливість отримати на 661,3% прибутку більше з розрахунку на 1 ц порівнюючи 2017 рік з 2014 роком. При цьому прибуток з розрахунку на 1 га у 2017 році склав 12638,21 грн, а рівень рентабельності 107,11%.

Виробництво сої у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району за 2014-2017 роки свідчить про те, що урожайність даної культури занадто замала, варіація якої склала 3,48-17,2 ц з 1 га, що обумовлюється відсутністю зрошувальних систем та сприятливих природно-кліматичних умов. Саме зрошення здатне давати

високі врожаї. Наприклад, Корпорація «Сварог Вест Груп» Хмельницької області завершила збір сої на площі 38 тисяч гектарів. Середня врожайність сої у 2017 році склала 38 ц з 1 га, що на 27% перевищує показник по компанії у 2016 році (30 ц з 1 га), та майже удвічі перевищує середній показник по Україні (20,7 ц з 1 га). На окремих полях було отримано урожайність сої понад 50 ц з 1 га.

Незважаючи на зменшення обсягів виробництва насіння ріпаку в Україні, розвиток ріпаківництва в світі є більш стабільним. Для цього є всі підстави, адже ріпак має технічне, продовольче та кормове значення. У провідних країнах світу ця культура вважається стратегічною та займає важливе місце у продовольчих та енергетичних балансах. Так, у сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району урожайність озимого ріпаку зросла на 175,6% порівнюючи 2017 рік з 2014 роком і складала у 2017 році 37,34 ц з 1 га. При цьому ціна від реалізації 1 ц озимого ріпаку збільшилась на 312,9%, а повна собівартість 1 ц на 88,5%, що спричинило збільшення прибутку на 749,6 грн порівнюючи 2017 рік з 2014 роком. У той же час прибуток з розрахунку на 1 га збільшився на 29,88 тис. грн порівнюючи 2017 рік з 2014 роком і склав у 2017 році 30957,1 грн при рівні рентабельності 196,95%.

У таблиці 2 проаналізуємо динаміку показників економічної ефективності виробництва та реалізації соняшнику у товаристві з обмеженою відповідальністю «Дружба» Вознесенського району.

Таблиця 2 Динаміка показників економічної ефективності виробництва та реалізації соняшнику у ТОВ «Дружба» Вознесенського району*

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2017 р. у % до	
				2015 р.	2016р.
Урожайність, ц з 1 га	38,8	34,77	35,8	92,27	102,96
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	275	350,12	375	136,36	107,11
Ціна реалізації 1 ц, грн.	374,36	759,6	874,36	233,56	115,11
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1 ц, грн	99,36	409,48	499,36	502,57	121,95
Прибуток (збиток) у розрахунку на 1га, грн	3855,2	14237,6	17877,1	763,71	125,56
Рівень рентабельності (збитковості), %	36,13	116,95	133,16	97,03 в.п.	16,21 в.п.

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи показники економічної ефективності соняшнику у товаристві з обмеженою відповідальністю «Дружба» Вознесенського району слід відмітити, що урожайність збільшилась на 2,96% порівнюючи 2017 рік з 2016 роком та на 7,73% зменшилась порівнюючи з 2015 роком. При цьому збільшився прибуток з розрахунку на 1 ц на 402,57%, що обумовлено збільшенням ціни реалізації 1 ц на 133,56% та повної собівартості на 36,36% порівнюючи 2017 рік з 2015 роком. У той же час збільшився прибуток (на 663,71%) з розрахунку на 1 га порівнюючи 2017 рік з 2015 роком та на 21,95% порівнюючи з 2016 роком. Ці зміни призвели до збільшення рівня рентабельності на 97,03 в.п. порівнюючи 2017 рік з 2015 роком та на 16,21 в.п.

порівнюючи з 2016 роком. Слід також відмітити, що найкращі вартісні показники економічної ефективності було отримано у 2017 році, насамперед, прибуток на 1 ц – 499,36 грн, прибуток на 1 га – 17877,1 грн та рівень рентабельності 133,16%.

У системі заходів зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва чільне місце займає підвищення якості продукції. Поліпшення якості сільськогосподарської продукції має велике економічне і соціальне значення, воно рівнозначне збільшенню виробництва продукції. Підвищення ефективності виробництва і досягнення більш високих кінцевих результатів нерозривно пов'язані з проблемою якості, розв'язання якої вимагає вдосконалення технології виробництва сільськогосподарської продукції і збільшення потужностей для її переробки і зберігання. За рахунок використання резервів поліпшення якості та збереження виробленої продукції можна на 20-30 % підвищити рівень її споживання, що сприятиме більш повному задоволенню потреб населення в продуктах харчування.

У таблиці 3 проаналізуємо роль та значення технічних культур в економіці сільськогосподарських підприємств Вознесенського району.

Таблиця 3 Роль технічних культур в економіці аграрних підприємств
Вознесенського району*

Показники	Сільськогосподарські підприємства району				Технічні культури				Технічні культури у % до підприємств району
	2015р.	2016 р.	2017 р.	У середньому за 3 роки	2015р.	2016 р.	2017 р.	У середньому за 3 роки	
Валова продукція (в постійних цінах 2010 року), тис. грн.	109060	232222	281025	207436	67402	123889	194267	128519	61,96
Валовий дохід, тис. грн	71843	76215	148411	98823	52124	47491	104570	68062	68,87
Виручка від реалізації продукції, тис.грн	146134	235955	427438	269842	104146	141030	291114	178763	66,25
Прибуток (збиток), тис. грн	38709	28983	95856	54516	36009	28830	78216	47685	87,47
Фонд оплати праці, тис. грн	8746	10527	10275	9849	2686	2829	3162	2892	29,37
Виробничі витрати, тис. грн	105381	201689	288789	198586	49789	80241	174093	101374	51,05

*Розраховано за статистичними даними форм звітності 50-сг.

Аналізуючи дані таблиці 3 слід відмітити, що питома вага технічних культур у валовій продукції сільськогосподарських підприємств Вознесенського району в цілому займає 62%, по валовому доходу 69%, по виручці від реалізації соняшнику, сої, озимого

ріпаку 66,2%, по прибутку 87,5%, по фонду оплати праці 29,4% та по витратах виробництва 51,1%. Прибуток, що склав в середньому за три роки по технічних культурах 47685,4 тис. грн, насамперед, є важливим вкладом в покращення фінансового становища сільськогосподарських підприємств Вознесенського району. З вище викладеного слідує, що виробництво та реалізація продукції технічних культур відіграє важливу роль в економіці сільськогосподарських підприємств Вознесенського району.

Висновки. Отже, враховуючи різний рівень водоспоживання польових культур та особливості ґрунтово-кліматичних умов у структурі посівних площ слід дотримуватись оптимального набору і співвідношення зернових, технічних та кормових культур і парів, що забезпечить раціональніше використання запасів вологи і орних земель.

Загальна площа технічних культур більша ніж рекомендована і складає 32,8%, що не є добре. Тому, що соняшник та й озимий ріпак з своїм врожаєм виносить дуже багато поживних речовин, та повинен вертатись в сівозміні на своє місце через 7-9 років. Але на практиці це далеко не так. Великий попит на насіння технічних культур та їх стало висока ціна призводить до того, що господарства повертають їх на своє місце через 3-4 роки. В такому разі цим господарствам необхідно більш інтенсивно працювати з добривами та мікроелементами (листовими підгодівлями), щоб зберегти природний потенціал ґрунту. Незначну долю посівів займають овочі та інші посіви, які використовуються для власних цілей.

Для підвищення ефективності вирощування технічних культур в господарстві необхідно проводити комплексну інтенсифікацію виробництва. Вона передбачає концентрацію засобів виробництва і праці на одиницю земельної площі з метою збільшення виходу сільськогосподарської продукції, поліпшення її якості і підвищення економічної ефективності виробництва.

Головними заходами інтенсифікації повинна бути комплексна механізація та хімізація галузі, меліорація земель, застосування насіння високопродуктивних сортів та гібридів, впровадження раціональних сівозмін, поліпшення та оптимальні строки проведення робіт з догляду за посівами. Однак на сьогодні держава не забезпечує ні на законодавчому, ні на організаційному рівні належних процесів вирощування та реалізації даних культур, хоча має орієнтуватися на світовий ринок готових продуктів, а не сировини, до чого прагнуть всі економічно міцні держави

Інформаційні джерела

1. Капшук С. Стан та перспективи українського олієпрому / С. Капшук // Пропозиція : Український журнал з питань агробізнесу. – К.: ТОВ "Компанія "Юнівест Маркетинг". – 2011. – № 6. – С. 52–55.
2. Петренко В.С. Ринок соняшнику та проблеми його формування / В.С. Петренко // Вісник аграрної науки Причорномор'я: МДАУ, Миколаїв. – 2010. – Вип. 4 (57). – С. 86 – 93.
3. Цехмейструк М.Г. Урожайність гібридів соняшнику в умовах східного Лісостепу України / М.Г. Цехмейструк // Таврійський науковий вісник: Херсон : Айлант. – 2011. – Вип.75. – С. 123–130.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Кушнірук В.С.

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА В АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

М.С. Піляк магістр

Я.Л. Донець, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано тенденції розвитку галузі рослинництва в аграрних підприємствах Миколаївської області. Визначено роль галузі рослинництва в економіці аграрних підприємств. Проаналізовано обсяги реалізації продукції рослинництва. Оцінено рівень рентабельності сільськогосподарських культур.

Ключові слова: галузь рослинництва, аграрні підприємства, виробництво, зернові та технічні культури, обсяги реалізації, рівень рентабельності.

Постановка проблеми. Галузь рослинництва тривалий історичний період посідає одне з основних місць у розвитку сільського господарства. Продукція зернових та технічних культур слугує сировинною базою для виготовлення ряду різноманітних промислових виробів як для харчових, так і технічних цілей, належить до важливих джерел створення кормових ресурсів для розвитку тваринництва з метою забезпечення населення м'ясо-молочними виробами, має визначальну роль у формуванні експортних поставок продовольчих товарів. У галузі рослинництва перехрещуються економічні, організаційні, техніко-технологічні питання й інтереси товаровиробників і споживачів, окремих підприємств та держави. Галузь рослинництва, а саме зерновиробництво виступає основою хлібопродуктового підкомплексу регіону, який є однією з наймогутніших економічних систем агропромислового комплексу як за виробничо-технічними характеристиками, так і за обігом фінансово-грошових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку галузі рослинництва на регіональних рівнях розглядаються у працях В.І. Бойка, О.Ю. Єрмакова, О.В. Захарчука, І.В. Кобути, М.Г. Лобаса, П.М. Макаренка, Л.О. Марміль, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, В.П. Ситника, Л.М. Худолій, І.І. Червена, С.М. Чмиря, О.М. Шпичака та інших. Проте недостатньо вивченими залишаються проблеми розвитку ефективного виробництва, реалізації та підвищення рівня рентабельності.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є обґрунтування тенденцій розвитку галузі рослинництва в аграрних підприємствах Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хлібопродукти історично мають значну питому вагу в структурі споживання продуктів харчування населення. Хліб – найспоживаніший продукт у раціоні українця. Завдяки вигідному географічному положенню, природно-кліматичним умовам та родючим ґрунтам, у Миколаївській області склалася висока культура виробництва зерна. Більше половини фонду споживання основних продуктів харчування формується за рахунок рослинницької галузі.

У 2017р. обсяг продукції рослинництва (у постійних цінах 2010р.) складав 7197,9 млн.грн, що на 867,4 млн.грн (на 10,8%) менше в порівнянні з 2016р., та на 1630,4 млн.грн (на 29,3%) більше, ніж у 2010р. Питома вага області в ресурсах валової продукції рослинництва України торік становила 4% (15 місце серед регіонів держави). Лідерство тримають Вінницька та Харківська області (7,6% та 6,2% загальнодержавного обсягу). У 2017р. всіма категоріями господарств області сільськогосподарські культури було посіяно на площі 1560,1 тис.га, на 26,7 тис.га більше, ніж у попередньому році, та на 36,1 тис.га більше, ніж у 2010р.

Щодо зосередження площ посівів по категоріях господарств, то незмінно переважаючою у загальній посівній площі області залишається частка сільськогосподарських підприємств. У 2017р. вона складала 64,9%, основна частка (95,6%) посівів цієї категорії господарств припадає на недержавні підприємства. Питома вага посівної площі господарств населення у 2017р. у порівнянні з 2010р., як наочно демонструє вищенаведена діаграма, зросла з 31,6% до 35,1%.

Структура посівних площ основних груп агрокультур за останні роки зазнала певних змін. За рахунок збільшення питомої ваги технічних культур (з 33,3% у 2010р. до 37,5% у 2017р.), скоротилася частка зернових культур (з 60,2% до 56,2%), картоплі і овоче-баштанних культур (з 2,8% до 2,6%), а кормових – не змінилася.

Структура посівних площ у 2017р. у порівнянні з попереднім роком змінилася наступним чином. Питома вага технічних, кормових та картоплі і овоче-баштанних культур зменшилася на 1,2 в.п., 0,4 в.п. та 0,1 в.п. відповідно, а зернових – збільшилася на 1,7 в.п.

Зернове виробництво, як пріоритетна галузь агропромислового комплексу, має важливе стратегічне значення, адже від рівня виробництва зерна залежать продовольча безпека держави, її економіка і добробут населення. Торік в області 56,2% зайнятих посівами площ було відведено під зернові культури – 877,4 тис.га (на 41,6 тис.га більше, ніж у 2016р. та на 39,5 тис.га – ніж у 2010р.).

Розглядаючи динаміку посівних площ у групі зернових, слід відмітити, що в порівнянні з 2016р. розширилися посівні площі під зернобобовими (на 78,8%), пшеницею (на 22,3%) та кукурудзою (на 1,5%). Посівні площі під рештою зернових культур скоротилися: проса посіяно менше на 44,6%, гречки – на 28,3%, вівса – на 16,7%, ячменю – на 12,8%.

За підсумками 2017р. частка посівних площ фуражних культур зернового поля була переважаючою (52%) і складала 456,5 тис.га. За період, що аналізується, зерновий клин продовольчих культур мав перевагу у 2010 та 2013 роках (51% та 56% відповідно).

Суттєвим джерелом грошових надходжень і підтримки фінансового стану сільськогосподарських підприємств є виробництво технічних культур.

У всіх категоріях господарств у минулому році технічні культури займали 584,6 тис.га, що на 1,5% (або на 9,0 тис.га) менше, ніж у 2016р. Провідною технічною культурою залишається соняшник, який є одним із найліквідніших видів сільськогосподарської продукції, але разом з тим культурою, яка суттєво виснажує ґрунт. Під соняшником було зайнято 521,8 тис.га, що на 4,9% або на 26,8 тис.га менше, ніж у 2016р. На посівні площі цієї культури припадало 89,3% площ технічної групи. Цей показник хоча і дещо знизився у порівнянні з попереднім роком (на 3,1 в.п.), але залишається дуже високим. Вагому частку займав соняшник і в загальній посівній площі сільськогосподарських культур – близько третини, що суттєво перевищує науково-обґрунтовані норми (не більше 12% для зони степу).

Ріпак озимий та кольза (ріпак ярий) торік було посіяно на площі 31,2 тис.га, що в 3,2 раза більше, ніж у 2016р. Минулорічний показник нижче рівня 2010р. на 59,3%. Питома вага цієї культури в посівній площі технічних культур у 2017р. становила 5,3%, на 3,6 в.п. більше, ніж у 2016р. але на 9,8 в.п. менше, ніж у 2010р.

Посівні площі сої торік зменшилися на 2,6 тис.га і становили 17,2 тис.га. У структурі технічних культур питома вага цієї культури знизилася з 3,6% у 2010р. до 2,9% у минулому році.

Під коренеплоди та бульбоплоди, культури овочеві та баштанні продовольчі було відведено 40,8 тис.га, що на 1,4% менше, ніж у попередньому році. При цьому,

площі під баштанними продовольчими культурами скоротилися на 6,7%, під овочами – на 1%, під картоплею – на 0,5%.

Визначальним фактором впливу на ефективність діяльності в галузі рослинництва виступає врожайність сільськогосподарських культур. Аналіз її динаміки протягом останніх років засвідчив значний діапазон її варіації. Коливання урожайності свідчать про об'єктивне існування природнокліматичного ризику в галузі рослинництва.

Для вирощування більшості аграрних культур погодні умови року, що минув, були переважно сприятливими, зокрема для культур зернових та зернобобових, урожайність яких складала 30,6 ц з 1 га (на 21,9% більше, ніж у 2010р.). Однак, перевищити рекордні показники 2016р., коли з кожного гектара зібраної площі в усіх категоріях господарств було одержано по 32,7 ц зерна, не вдалося. У порівнянні з 2016р. урожайність зернових знизилася на 2,1 ц з 1 га.

Варто зазначити, що сільськогосподарським підприємствам 8 районів вдалося перевищити середньообласну урожайність зернових культур по цій категорії господарств (31,8 ц з 1 га), а найсуттєвіше – Снігурівського (на 11,3 ц з 1 га), Очаківського (на 5,7 ц) та Миколаївського (на 5,1 ц). Найнижчий рівень урожайності зафіксовано в господарствах Новобузького району (23,8 ц з 1 га).

Не врожайним був 2017р. для вирощування соняшника на зерно, продуктивність площ збирання якого у господарствах усіх категорій становила 16,4 ц з 1 га, що на 4,4 ц менше рівня 2016р. Вищою за останні вісім років продуктивність площ збирання соняшнику була в 2013р. – 21,5 ц з 1 га, найнижчою – у 2010р. та 2012р. – 14,8 ц з 1 га. Високою урожайністю в 2017р. відзначилися сільськогосподарські підприємства Очаківського (23,3 ц з 1 га), Миколаївського (23,0 ц), Снігурівського (21,2 ц), Вітовського та Кривоозерського (20,1 ц по кожному) районів. Середньообласний показник в них перевищено на 30,2–12,3%.

З кожного гектара зібраної площі овочевих культур господарствами всіх категорій отримано по 290,2 ц овочевої продукції, на 10,3% більше, ніж у 2016р. та на 51,9% – ніж у 2010р. Урожайність картоплі в цілому по області у порівнянні з 2016р. знизилася на 31,6% і становила 96,8 ц з 1 га. У порівнянні з 2010р. цей показник збільшився на 11,1% або на 9,7 ц з 1 га.

Урожайність культур плодових та ягідних складала 62,5 ц з 1 га, що на 4,2 ц нижче рівня 2016р. та на 7,9 ц – 2010р. Продуктивність площ збирання виноградних насаджень становила 95,6 ц з 1 га (на 6,8 ц менше, ніж у 2016р.). У порівнянні з 2010р. цей показник зріс на 30,6%.

Аналіз регіонального рівня врожайності основних агрокультур у 2017р., у порівнянні з загальнодержавним, свідчить про наступне. Продуктивність площ збирання картоплі виявилася нижчою на 42,3%, культур плодоягідних – на 39,4%, зернових – на 28%, соняшнику – на 18,8%, буряку цукрового фабричного – на 10,9%, винограду – на 3,7%. Урожайність овочів була вищою на 39,6%.

У минулому році хліборобами Миколаївщини зібрано 2674,6 тис.т зерна (у вазі після доробки), що на 1,9% менше, ніж у 2016р., та, водночас, на 21,5% більше, ніж у 2010р. Внесок Миколаївської області у загальнодержавне виробництво зерна в 2017р. складав 4,3%. На формування врожаю зернових культур у минулому році вплинуло, суттєве скорочення виробництва проса, гречки, вівса, кукурудзи на зерно та ячменю, валові збори яких зменшилися на 71,7%, 66,1%, 35%, 20,2% та 15,3% відповідно.

У структурі виробництва зернових 53,8% припадало торік на продовольчі культури (1439,5 тис.т). Фуражного зерна зібрано 1235,1 тис.т (46,2%). Питома вага продовольчих зернових культур у порівнянні з 2016р. зросла, а частка фуражних – скоротилася відповідно на 8,4 в.п.

У порівнянні з 2010р. розподіл зернових культур по групах змінився кардинально. Наведена вище діаграма наочно демонструє, що торік переважаючою була частка продовольчого зерна, у 2010р. – фуражного.

Провідною культурою серед продовольчих є пшениця. Усіма категоріями господарств області у 2017р. зібрано 1431,9 тис.т цієї культури, що на 216,8 тис.т (на 17,8%) перевищує рівень попереднього року. Більше третини (35,8%) загальнообласного валового збору пшениці в сільськогосподарських підприємствах забезпечено господарствами Снігурівського, Миколаївського, Веселинівського та Березанського районів.

Найбільш популярним представником олійної групи технічних культур, безперечно, залишається соняшник. У минулому році валовий збір цієї культури склав 875,8 тис.т, на 24,7% менше, ніж у 2016р., та водночас майже наполовину більше рівня 2010р. Найбільш вагомий внесок у загальнообласний ужинок в сільськогосподарських підприємствах належить господарствам Миколаївського, Вознесенського, Снігурівського, Веселинівського, Єланецького та Вітовського районів (6,1–8,7%). Серед регіонів держави по обсягах валового збору насіння соняшнику Миколаївщина займала п'яту позицію (у 2016р. – четверту).

Унаслідок розширення в 3,2 раза площ збирання, виробництво ріпаку озимого та кользи (ріпаку ярого) в усіх категоріях господарств у 2017р. у порівнянні з попереднім збільшилося в 4,1 раза і становило 71,5 тис.т. Валовий збір сої складав 18,7 тис.т, на 42,7% менше, ніж у 2016р.

Суттєве зниження врожайності картоплі (майже на третину) сприяло зменшенню її виробництва. Усіма категоріями господарств торік накопано 183,0 тис.т картоплі, що на 31,8% менше, ніж у 2016р.

Загальне виробництво овочів збільшилося проти попереднього року на 10,7% (становило 554,5 тис.т), а в порівнянні з 2010р. – в 1,6 раза. Значним залишається внесок господарств населення у виробництво овочевої продукції. Цією категорією господарств зібрано 214,4 тис.т овочів – 38,7% загальнообласного валового збору.

Найбільшу частку у структурі виробництва овочів відкритого та закритого ґрунту в усіх категоріях господарств займали помідори – 59,5%, чільне місце належить цибулі на ріпку (10,9%), огіркам (4,8%), моркві (4,7%), буряку столовому (4,5%) та капусті (3,7%).

Товаровиробниками області вирощено 28,6 тис.т плодів та ягід, на 8,1% менше, ніж у 2016р. та на 24,1% менше, ніж у 2010р. Структура виробництва за видами наступна: на зерняткові культури припадало 29,8%, кісточкові – 54,1%, горіхоплідні – 14,1%, ягідники – 2%.

Аналіз питомої ваги основних категорій господарств у виробництві продукції рослинництва в минулому році свідчить про таке: основними виробниками соняшнику, зерна та культур овочевих є сільськогосподарські підприємства (75,4%, 68,2% та 61,3% загального обсягу), а картоплі та, плодоягідної продукції – господарства населення (98,4% та 91,4% відповідно).

Сучасний розвиток аграрного сектору економіки потребує особливої уваги до формування та активізації діяльності суб'єктів ринкової інфраструктури, створення ефективної маркетингової мережі руху сільськогосподарської продукції від виробника до споживача, яка мала б забезпечити паритетність економічних інтересів виробників, переробників і кінцевих споживачів.

Протягом 2017р. сільськогосподарськими підприємствами (крім малих) області було реалізовано власно виробленої аграрної продукції на суму 16110,1 млн.грн, з якої вартість продукції рослинництва становила 15455,6 млн.грн (95,9% загальної виручки), відповідно тваринництва – 654,5 млн.грн (4,1%).

Загальний обсяг реалізації аграрної продукції порівняно з попереднім роком збільшився на 2,6%, у тому числі продукції рослинництва – на 2,7%, а тваринництва – зменшився на 1,3%.

Упродовж 2017р. аграрними господарствами області було продано 1544,5 тис.т культур зернових та зернобобових, що на 4,8% більше рівня 2016р. та на 12,9% більше, ніж у 2010р. У структурі реалізації зернових культур 59,2% припадало на пшеницю (на 2,5 в.п. більше, ніж у попередньому році), 19,7% – на ячмінь (на 4,5 в.п. менше), 17,2% – на кукурудзу (на 2 в.п. більше), 1,9% – на зернобобові (на 0,2 в.п. менше).

Таблиця 1 Обсяги реалізації окремих видів сільськогосподарської продукції, (тис.т)

Культури	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
Культури зернові та зернобобові	1368,2	1328,3	998,5	1386,0	1695,8	1773,9	1474,3	1544,5
у т.ч. пшениця	665,5	681,0	536,7	642,2	822,7	970,7	835,7	914,5
Насіння культур олійних	549,0	539,3	698,0	803,3	781,9	833,2	695,4	697,9
у т.ч. насіння соняшнику	434,1	444,9	638,4	694,0	677,1	761,4	649,1	610,5
Культури овочеві	138,1	201,6	239,0	175,5	243,1	243,2	238,6	324,2
Культури плодові та ягідні	11,6	11,0	9,6	11,3	8,1	7,8	8,0	2,9

Слід зазначити, що збільшення обсягів реалізації, порівняно з попереднім роком, відбулося по гречці – на 48%, кукурудзі на зерно – на 18,1%, пшениці – на 9,4%. По решті культур зернової групи відмічалось зменшення обсягів продажу: житу – на 77,5%, просу – на 71,9%, ячменю – на 14,4%, вівсу – на 10,4%, зернобобовим – на 4,1%.

Крім зменшення реалізації наведених вище видів рослинницької продукції, також відбулося скорочення продажу плодів та ягід (на 63,6%), баштанних культур (на 57,4%), буряку цукрового фабричного (на 13,2%), винограду (на 11,3%), насіння соняшнику (на 5,9%). Втім, більше ніж у 2016р. продано насіння ріпаку й кользи (у 3,9 раза), картоплі (у 3,8 раза), овочів (на 35,9%), бобів сої (на 4,5%).

Виробниками тваринницької продукції у минулому році реалізовано 7,3 тис.т худоби та птиці (в живій масі), що на 14,1% менше рівня 2016р., у тому числі великої рогатої худоби – 2,1 тис.т (на 12,5% менше), свиней – 4,1 тис.т (на 16,3% менше), птиці – 1,1 тис.т (на рівні попереднього року). У структурі реалізації худоби та птиці найвагомніше місце займає продаж свиней – 56,2% (у 2016р. – 57,6%).

Обсяг реалізації яєць в сільськогосподарських підприємствах (крім малих) торік зріс на 8,6% і склав 111,4 млн. штук. Продаж молока усіх видів становив 43,3 тис.т, що на 3,6% вище рівня 2016р.

Аналізуючи середні ціни на продукцію сільського господарства у порівнянні з 2016р., слід констатувати їх підвищення на 7,9%, зокрема на продукцію рослинництва – на 7%, тваринництва – на 27,2%.

Серед видів рослинницької продукції зернові культури подорожчали на 13,6%, боби сої – на 14,9%, насіння соняшнику – на 2%, насіння ріпаку й кользи – на 13,5%, продовольчі баштанні культури – на 14,8%, буряк цукровий фабричний – на 10,7%, картопля – у 2,4 раза, плодові та ягідні – на 45,4%. Виноград подешевшав на 5,7%, культури овочеві – на 7,1%.

Всі види тваринницької продукції у 2017р. виявилися дорожчими ніж у 2016р. Ціни на тварини сільськогосподарські живі зросли на 36,2%, молоко усіх видів – на 33,4%, вовну – на 5,1%, яйця – на 3,9%.

Дорожчими ніж у середньому по Україні, були картопля (на 55,1%), вовна (на 25,2), культури зернові та зернобобові (на 6,5%), буряк цукровий фабричний (на 5,8%), боби сої (на 4%), насіння ріпаку (на 2,1%) та насіння соняшнику (на 1,2%). Нижчий рівень цін зафіксовано на культури овочеві (на 58,7%), плодови та ягідні (на 25,7%), виноград (на 16,9%), тварини сільськогосподарські живі (на 4,8%), яйця (на 0,5%), молоко (на 0,4%).

Таблиця 2 Рівень рентабельності основних видів аграрної продукції в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області

	Миколаївська область		Україна
	2017	2016	
Культури зернові та зернобобові	25,7	35,4	25,0
Насіння соняшнику	50,0	66,6	41,3
Буряк цукровий фабричний	-15,1	-4,8	12,4
Картопля	-9,3	-39,4	10,0
Культури овочеві відкритого ґрунту	26,5	28,0	15,6

Серед видів рослинницької продукції зниження ефективності виробництва порівняно з 2016р. зафіксовано по всіх основних культурах, крім картоплі. Так, рівень рентабельності соняшнику знизився на 16,6 в.п., культур зернових та зернобобових – на 9,7 в.п., культур овочевих відкритого ґрунту – на 1,5 в.п.

У минулому році в галузі тваринництва в сільськогосподарських підприємствах покращився рівень рентабельності всіх видів худоби та птиці. Рівень збитковості птиці на м'ясо знизився на 61,7 в.п., овець та кіз – на 37,3 в.п., великої рогатої худоби – на 28,3 в.п. Виробництво свиней на м'ясо, на відміну від 2016р., торік було прибутковим (рівень рентабельності становив 28,7%). Прибутковість молока зросла на 27,6 в.п., збитковість яєць – на 5,1 в.п.

У порівнянні з загальнодержавними показниками вищим рівень рентабельності спостерігався по культурам зерновим і зернобобовим, насінню соняшнику, культурам овочевим відкритого ґрунту, свиням та вівцям і козам на м'ясо, молоку.

Висновки. Важливим напрямом збільшення обсягів виробництва зернових культур, підвищення її якості та окупності витрат є перехід до вирощування їх за інтенсивними технологіями. У той же час виробникам аграрної продукції необхідно подбати про те, щоб на ринок поставлялась не сировина зернових культур, а готова продукція, яка, насамперед, була направлена не тільки на внутрішній ринок, а й на зовнішній. Найбільш розвиненою галуззю сільського господарства є рослинництво. Його питома вага у структурі валової продукції сільського господарства торік сягала 81,5%. Зменшилося виробництво зернових культур, соняшнику, цукрового буряку фабричного, сої, картоплі, плодів, винограду.

Інформаційні джерела

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу /В.Г. Андрійчук// Підручник. – К.:КНЕУ. – 2013. – 779с.
2. Кушнірук В.С. Сучасний стан розвитку зерновиробництва в аграрних підприємствах Вітовського району [Електронний ресурс] / В.С. Кушнірук, Ю.Ю. Рогульська // Глобальні та національні проблеми економіки: МНУ імені В.О.

Сухомлинського, 2017. – №15. – С. 239–245. – Режим доступу: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2590>

3. Кушнірук В.С. Оцінка рівня ефективності землекористування в аграрних підприємствах Вознесенського району [Електронний ресурс] / В.С. Кушнірук, О.С. Міхєєва // Глобальні та національні проблеми економіки: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. – №15. – С. 400–404. – Режим доступу: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2728>

Науковий керівник - канд. екон. наук, доцент Кушнірук В.С.

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

УДК 331.34

СОЦІАЛЬНИЙ ПАКЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОТИВУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.О. Гриценко, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено місце та роль соціального пакету як найважливішого елемента системи стимулювання праці персоналу сучасних сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано завдання соціального пакету, роль соціального пакету для роботодавця і для працівників, наведено структуру соціального пакета.

***Ключові слова:** управління персоналом, соціальний пакет, система стимулювання праці персоналу, компанія, пенсійне страхування, медичне страхування.*

Постановка проблеми. Одним з напрямків вдосконалення мотиваційного забезпечення процесу менеджменту сільськогосподарських підприємств може бути запровадження соціального пакету. При цьому система соціальних компенсацій виступає ефективним заходом задоволення потреб працівників та їх родин, інструментом залучення та закріплення на селі молодих кваліфікованих кадрів, а також мотивації продуктивності праці та професійного зростання персоналу сільськогосподарських підприємств

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями щодо проблематики застосування соціального пакету на підприємствах займалися як вітчизняні, так і закордонні вчені, представниками яких є зокрема: Н. М. Горобець, О. Ю. Древаль, Е. М. Лібанова, І. Новак, М. М. Петрушенко, У. Тейлор, Р. Фрімен та інші.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення питання щодо визначення сутності, застосування, способів формування соціального пакету на сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із видів матеріальної мотивації є соціальна мотивація, яка передбачає надання соціального пакета. Соціальний пакет – це інструмент мотивації, у вигляді винагороди, яку надає роботодавець своїм працівникам у відповідності до норм законодавства, а також з метою стимулювання трудової активності персоналу на більш ефективну працю [2]. Соціальний пакет, окрім вирішення базових потреб персоналу таких, як: житлові, потреби в харчуванні, охороні здоров'я, відпочинку та інші, як інструмент мотивації включає в себе різні потреби.

Особливістю стимулюючого соціального пакету є те, що він містить як колективну складову, що надається всім без винятку працівникам з метою забезпечення сприятливих умов праці; так і індивідуальну складову, елементи якої можуть надаватися працівникам, що відзначилися кращими результатами в роботі, мають великий стаж діяльності та значний рівень трудової активності.

По-перше, соціальний пакет є складовою компенсаційного пакета.

По-друге, соціальний пакет формують винагороди (виплати, заохочення, блага, гарантії, компенсації тощо) соціального характеру, що вирізняє їх від інших складових компенсаційного пакета.

По-третє, за своїм функціональним призначенням складові соціального пакета можуть різнитися:

- компенсувати витрати, пов'язані з виконанням посадових обов'язків та функцій: оплата транспортних витрат, мобільного зв'язку тощо;

- сприяти підтриманню та поліпшенню здоров'я та працездатності працівників: медичне страхування, матеріальна допомога на оздоровлення, оплата харчування, путівок на лікування, абонементів у групи здоров'я тощо;

- заохочувати до професійного зростання: оплата навчання, передплата на газети та журнали та ін.

По-четверте, соціальний пакет є однією з основних характеристик, що формує імідж роботодавця та його привабливість на ринку праці, виплати та винагороди, що формують соціальний пакет, мають створювати конкурентні переваги підприємства на ринку праці [5].

По-п'яте, відсутній тісний зв'язок між винагородами та заохоченнями, що формують соціальний пакет, та кількістю і якістю праці

Вибір того або іншого елементу соціального пакета залежить від багатьох показників.

По-перше, це труднощі, що виникають при оподаткуванні послуг, які надаються. У зв'язку з цим роботодавець не може оперувати своєю фантазією, включаючи якісь «особливі» опції.

По-друге, це недостатнє фінансування.

По-третє, використання соціального пакета повинне відповідати потребам працівників і сприяти підвищенню ефективності їхньої праці.

У зв'язку з цим необхідним є грамотна розробка та впровадження соціального пакета, інформування персоналу про його впровадження та пояснення необхідності й корисності соціального пакета для персоналу.

На практиці існують такі основні підходи до формування соціального пакету:

- встановлення однакового набору соціальних виплат і заохочень усім працівникам підприємства;

- встановлення соціальних виплат і заохочень відповідно до ієрархічної структури підприємства;

- формування соціальних виплат і заохочень за принципом «шведського столу»;

- встановлення соціальних виплат і заохочень відповідно до грейдів;

- формування соціальних виплат і заохочень за принципом «кафетерію»;

- встановлення грошової компенсації [3].

Склад соціального пакету повинен періодично переглядатися. Окремі опції з них можуть надаватися на постійній основі. Це питання має розглядатися окремо на кожному підприємстві, в залежності від того, яку компенсаційну та мотиваційну політику воно проводить. Такий підхід забезпечує вітчизняним підприємствам можливість побудувати ефективно функціонуючу систему матеріальної мотивації для робітників.

Методичне забезпечення розробки та впровадження соціального пакету починається з постановки цілей для впровадження або зміни системи. Система стимулювання робітників виробництва визначається завданнями поліпшення діяльності підприємства, значенням і роллю даної виробничої ділянки, характером норм, обсягом і складністю планових завдань.

Для вдосконалення існуючої системи мотивації в першу чергу потрібно визначити основні положення розробки, впровадження та надання соціального пакета працівникам.

1. Нарахування і надання опцій соціального пакету проводиться на підставі наказу головної керівної особи підприємства.

2. Надання робітникам опцій соціального пакету проводиться за завчасно встановленими показниками, може проводитися як за місяць, квартал, рік, так і за фактом досягнення певних результатів праці.

3. Кількість та розмір опцій повинен бути пов'язаний з обсягом економічних вигод, який працівник приніс підприємству.

4. Усі витрати на надання опцій соціального пакету працівникам включаються до складу витрат за відповідними видами діяльності та видами витрат згідно податковій і обліковій політиці підприємства. Для цього може створюватися резервний фонд споживання, який формується шляхом перерахування сум чистого прибутку в кінці звітного року підприємства.

5. Усі бали соціального пакета нараховуються за виконання кожного показника окремо та при невиконанні основної умови надання опцій соціального пакету він не виплачується повністю.

6. Керівник підприємства має право в індивідуальних випадках збільшувати опції соціального пакету за особливі результати за встановленими показниками, але не більше ніж на певну фіксовану величину.

7. Керівник підприємства має право повністю або частково позбавити окремих працівників соціального пакету за виробничі помилки. Перелік виробничих упущень, за які працівники можуть повністю або частково позбавлятися соціального пакету, повинен бути заздалегідь встановлений і бути загальнодоступним. Приклад таких упущень: прогули, поява на роботі в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, порушення правил техніки безпеки, пожежної безпеки, правил внутрішнього трудового розпорядку і таке інше.

8. За кожною опцією соціального пакету повинні бути розроблені та затверджені локальні положення про нарахування балів за результати роботи. У положенні за кожною опцією соціального пакету повинні бути враховані особливості показників і умов виробничої діяльності, визначений конкретний круг премійованих за кожною з опцій соціального пакету, конкретизовані показники й умови надання опцій соціального пакету робітникам з урахуванням їхньої участі в діяльності підприємства [5].

Вказані положення затверджуються директором (керівником) підприємства та є додатками до колективного договору. Після постановки цілей і визначення основних положень розробки, впровадження та надання соціального пакету слід провести аналіз за такими напрямками:

- стану матеріальної системи мотивації праці на підприємстві;
- забезпечення гарантованого соціального пакету робітникам підприємства;
- надання на підприємстві додаткового соціального пакету [4].

Проведення аналізу має на меті визначення мотивів до праці робітників підприємства і визначення головних проблем матеріальної і нематеріальної мотивації робітників на промислових підприємствах.

Після проходження і завершення аналітичного етапу слід перейти до організаційно-методичного впровадження соціального пакету на підприємстві. Структура соціального пакету повинна відповідати стратегії підприємства, його цілям, стану ринку праці та загальним тенденціям на ньому, законодавству, системі оподаткування, розміру компанії та її фінансовим можливостям, потребам працівника, рівню посади працівника та інше.

Зиск від надання найманим працівникам соціальних виплат, винагород, заохочень і благ роботодавця очікує одержати у формі:

- поліпшення результатів праці, зокрема підвищення продуктивності праці за рахунок збільшення вірогідності залучення компетентних, кваліфікованих і талановитих працівників, посилення лояльності та мотивації найманих працівників, підвищення їхньої працездатності та поліпшення здоров'я;

- зменшення плинності персоналу, а відтак і додаткових витрат на пошук і відбір персоналу, адаптацію й навчання нових працівників і зменшення втрат унаслідок неукomплектованості персоналу;

- зменшення витрат, насамперед часу, на залучення працівників (у разі появи вакансій унаслідок об'єктивних обставин, таких як збільшення штату, звільнення працівників у зв'язку з виходом на пенсію тощо) за рахунок поліпшення іміджу компанії на ринку праці (бренда роботодавця);

- зменшення непередбачуваних фінансових витрат у разі виникнення нещасних випадків на виробництві (у разі запровадження страхування від нещасних випадків) тощо [6].

Набір соціальних виплат і благ може диференціюватися залежно від категорії персоналу, рівня ієрархії посади, яку обіймає працівник у структурі управління, грейду (кваліфікаційної групи), до якого належить посада (робоче місце), компетентності працівника, його результатів праці тощо.

Під час проектування соціального пакета потрібно обов'язково враховувати пріоритетні різні чинники, насамперед потреби та інтереси працівників. Формувати набір соціальних виплат і благ слід за результатами анкетування працівників.

Включати до соціального пакета варто ті виплати та блага, в отриманні яких зацікавлені більшість працівників. Лише у такому разі роботодавець може очікувати на посилення лояльності, а відтак і мотивації персоналу.

Висновки. Механізм регулювання трудових відносин є способом організації діяльності суб'єктів трудових відносин, спрямованим на впорядкування їхнього функціонування з урахуванням компоненти відповідальності.

Сьогодні існує необхідність удосконалення системи соціального захисту працівників сільського господарства в Україні. Розробка та запровадження соціального пакету, як елементу додаткових соціальних гарантій для працівників може стати оптимальним важелем для стабілізації соціальної напруги у сільськогосподарській галузі та зайняти гідне місце у системі соціального захисту спеціалістів сільського господарства.

Інформаційні джерела

1. Горобець Н.М. Особливості запровадження соціального пакету до трудових угод сільськогосподарських працівників. / Н. М. Горобець // Інноваційна економіка. – 2017. – №2. – С. 236-240

2. Древаль О.Ю. Методичні підходи до визначення складових соціального пакету / О. Ю.Древаль, О. О. Павленко // Вісник Сумського державного університету. Серія "Економіка". – 2015. – № 2., т.2. – С. 74-80.

3. Іванов С.Л. Роль нематеріальних чинників мотивації праці у формуванні людського капіталу сучасного підприємства в Україні / С.Л.Іванов // Наукові праці НДФІ. – 2010. – № 5. – с. 34-38.
4. Клименко М.П., Філатова О.О. Мотивація управлінського персоналу в реалізації загальної стратегії підприємства/ Клименко М.П., Філатова О.О.// Сталій розвиток економіки – 2011 - №5 – с. 81 – 85.
5. Міцкевич Н. А. Соціальний пакет як інструмент розвитку соціального підприємництва /Н. А. Міцкевич //Фінанси України.- 2016.- № 10.- С.28-30.
6. Новак І. Соціальний пакет як механізм удосконалення оплати праці / І. Новак // Україна : аспекти праці. – 2017. – № 3. – С. 6–12.
5. Репетяцька В.В. Соціальний пакет як інструмент сучасного механізму мотивування працівників. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2016/Economics/59501.doc.htm
6. Стожок Л. Г. Соціальний пакет як інструмент підвищення корпоративної соціальної відповідальності [Електронний ресурс] / Л. Г. Стожок. — Режим доступу: <http://kneu.kiev.ua/data/upload/publication/main/ua/..doc> (дата звернення: 03.03.2018)

Науковий керівник - к.анд. екон. наук, доцент Рябенко Г.М.

УДК 336.53

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Е.В. Гойдін, магістр

Миколаївського національного аграрного університету

У статті досліджено наукові погляди щодо сутності місцевих бюджетів, визначено їх роль у соціально-економічному розвитку регіонів та основні проблеми функціонування. Обґрунтовано пріоритети розвитку місцевих бюджетів. Зазначається, що місцеві бюджети відображають фінансове забезпечення місцевих органів влади.

Ключові слова: *місцеві бюджети, доходи, видатки, міжбюджетні трансферти, фінансове забезпечення, соціально-економічний розвиток, бюджетна децентралізація.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується динамічними змінами, які охопили усі сфери суспільного життя, у тому числі й систему органів місцевої влади. Все більш відчутною стає їх роль в економічному і соціальному розвитку територій. Проголошені принципи бюджетної децентралізації та автономності органів місцевої влади для втілення у життя вимагають належного наукового обґрунтування подальших реформ у цій сфері [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження щодо зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування, оптимізації механізму формування місцевих бюджетів, визначення обсягів міжбюджетних трансфертів досліджували такі вітчизняні вчені: О. Василик, О. Данілов, О. В. Зайчикова, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, О. Сунцова, Л. Тарантул, С. Юрій та ін..

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності місцевих бюджетів, визначення їх ролі у розвитку адміністративно-територіальних одиниць, обґрунтування напрямків вдосконалення формування фінансових ресурсів місцевих органів влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єднана територіальна громада виходить на якісно інший рівень функціонування: це посилює обов'язки

та відповідальність, насамперед, місцевих органів влади. Бюджетний кодекс України, всупереч положенням норм Конституції України та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, розмежовує поняття “місцевий бюджет” та “бюджети місцевого самоврядування”. Так, ст. 2 БКУ визначає, що бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об’єднань, в свою чергу, місцевими бюджетами є бюджет обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування [2].

У Конституції України вживається поняття “місцеві бюджети”, а саме, ст. 142 визначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об’єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [7].

Також, відповідно до ст. 1 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [12], “бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування”.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу саме обласні та районні бюджети вважаються місцевими [2]. Економічний зміст поняття «бюджет» трактується Бюджетним кодексом як «...план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [2].

Економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих, селищних та сільських рад, та використання цих фінансових ресурсів на фінансування, утримання та розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства [14].

Тобто, місцеві бюджети - це план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [2].

На думку К.В. Павлюк, яка займалася дослідженням питання стосовно формування та виконання доходів місцевих бюджетів, місцеві бюджети - це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань та функцій, покладених на органи місцевого самоврядування [11].

Місцевий бюджет є основним інструментом, за допомогою якого місцева влада може впливати на локальну активність, створювати умови для економічного та соціального піднесення території своєї юрисдикції [12].

Кириленко О.П. дає характеристику місцевому бюджету у трьох аспектах.

По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів.

По-друге, це план (кошторис) видатків і доходів відповідного місцевого органу влади чи самоврядування.

По- третє, це економічна категорія. Сунцова О.О. визначає місцеві бюджети як сукупність розподільчих відносин, які виникають у зв’язку з утворенням та використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади в процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства [13].

А.Б. Борисов зазначав, що місцевий бюджет - це бюджет адміністративно-територіальних одиниць, що управляються місцевими органами влади [1, с. 43].

С.В. Мочерний надає твердження, що місцевим бюджетом виступає кошторис щорічних доходів і видатків місцевих органів влади, що визначається державним устроєм і відповідним адміністративним поділом [9, с. 121].

В.М. Опарін визначає, що місцеві бюджети - бюджети адміністративно-територіальних одиниць, призначені для фінансового забезпечення закріплених і делегованих відповідним місцевим органам влади і самоврядування функцій [10, с. 183].

Погляди І.І. Єфремова базуються на визначенні місцевих бюджетів як економічної категорії, яка виражає сферу економічних відносин суспільства, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади і призначені для соціально- економічного розвитку певних регіонів країни [5].

Виходячи з вищесказаного слід зазначити, що місцевий бюджет -це план утворення грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням місцевих рад, та використання цих фінансових ресурсів для забезпечення реалізації завдань, функцій, а також повноважень покладених на органи місцевого самоврядування. Роль і значення місцевих бюджетів в економічній системі держави безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку [8, с. 218].

Для стимулювання громад до об'єднання, а також з метою забезпечення ресурсної бази бюджетів ОТГ для фінансування видаткових повноважень Бюджетним кодексом України (далі - Кодекс) визначено особливості формування бюджетів цих громад (ч. 4 ст. 67 Кодексу). Особливостями формування бюджетів ОТГ є:

По-перше, бюджети ОТГ мають міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Тобто, законом про державний бюджет на плановий рік цим бюджетам затверджуються обсяги міжбюджетних трансфертів. Це - базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів (статті 97, 99, 100, 102, 103-2, 103-4 і 108 Кодексу).

По-друге, до бюджетів ОТГ, крім доходів, що отримували бюджети до їх об'єднання, зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб. Раніше цей податок зараховувався до районного бюджету.

По-третє. За рахунок бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, фінансуватимуться видатки, які делегуються державою їм на виконання, а саме: видатки на утримання закладів бюджетної сфери – освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту та соціального забезпечення (перелік видатків визначено ст. 71, 89 і 91 Кодексу)

. Джерелом фінансування видатків є як доходи, закріплені Кодексом за бюджетами ОТГ, так і міжбюджетні трансферти з державного бюджету (базова дотація, освітня та медична субвенції, інші дотації та субвенції).

Бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності. Дана система вирівнювання передбачає, що місцевим бюджетам з рівнем податкоспроможності (середні надходження на 1 мешканця) нижче 0,9 середнього показника по Україні для підвищення рівня їх забезпеченості надається базова дотація (80 відсотків суми, необхідної для досягнення показника 0,9).

Роль місцевих бюджетів є багатогранною, адже саме вони виступають: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем; основою забезпечення конституційних гарантій, вирішення соціальних проблем, піднесення рівня добробуту населення

Роль місцевих бюджетів великою мірою визначається часткою доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, яка свідчить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні актуальних проблем розвитку держави, певну обмеженість функцій центральних органів влади. Така частка є загальним показником, який відображає рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, дає змогу оцінити ступінь розвитку місцевих бюджетів.

Висновки. Отже, значущість ролі місцевих бюджетів полягає в її різноманітності, адже вони є: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, розв'язання місцевих проблем.

Інформаційні джерела

1. Борисов А.Б. Місцеві бюджети як чинник стабільності розвитку регіонів: навчальний посібник / А.Б. Борисов, В.Ю. Ніколенко, С.М. Свешніков, В.В. Юрченко. – К. : ЦУЛ, 2016. – 241 с.
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] :від 08.07.2010 № 2456-УІ-ВР - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2014 рік. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring %20Quarter %202014/llkr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf](http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/llkr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf)
4. Василик О.Д. Бюджетна система України [Текст]: Підручник для студ. вищ. навч. закладів/ О. Д. Василик, К.В. Павлюк; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. - К. : Центр навчальної літератури. - 2012. - 539 с.
5. Ефремов І.І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення / І. І. Ефремов // Форум права,- 2017 - №1. - С. 157-161.
6. Кириленко О.П. Місцеві фінанси [Текст]: навч. посібник / О.П. Кириленко. – Тернопіль : Астон, 2014 - 140 с.
7. Конституція (Основний Закон) України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [із змінами і доповненнями, внесеними законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-ІУ]. - Київ : Атіка, 2016. - 46 с.
8. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України [Текст]: навч. посібник / В.І. Кравченко. -К. : Київ, 2017. -487с.
9. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія [Текст]: У трьох томах. ТІ / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. Ред.) та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 2010 - 864 с.
10. Опарін В.М. Бюджетна система [Текст]: навч. - метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В.М. Опарін, В.І. Малько., С.Я. Кондратюк. - К.:КНЕУ, 2010. - 208 с.
11. Павлюк К.В. Формування доходів місцевих бюджетів [Текст] / К.В. Павлюк // Фінанси України. - 2016. - № 4. - С. 24 - 37.
12. Про місцеве самоврядування в Україні // Закон України від 21.05.1997 № 280/97- Із змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
13. Сунцова О.О. Місцеві фінанси [Текст]: навч. посібник / О.О. Сунцова. - К.: ЦУЛ, 2016.-488 с.

14. Федосов В.М. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії [Текст] /В.М. Федосов, Т.С. Бабич // Фінанси України. - 2016. - №1. - С. 3-23.

Науковий керівник - канд. екон. наук, доцент Рябенко Г.М.

УДК 331.101.3

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОТИВАЦІЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.О. Лісовський, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено теоретичні засади стимулювання трудової діяльності персоналу сільськогосподарських підприємств. Розглянуті питання вдосконалення системи мотивації кадрового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Приділено увагу теоретичним основам мотивації праці персоналу підприємства.

Ключові слова: мотивація, стимулювання, стимули, оплата праці, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. На нинішньому етапі розвитку нашої країни вирішення задач, які стоять перед суспільством, можливе лише за умови створення належної мотиваційної основи, здатної спонукати персонал підприємств до ефективної діяльності. Актуальність дослідження зумовлена зниженням інтересу й уваги до проблем кадрового менеджменту, аналізу стану та перспектив розвитку ефективної трудової мотивації працівників на сільськогосподарських підприємствах, відсутністю цілеспрямованої стратегії та політики у сфері мотивування, а також низьким рівнем стимулювання працівників з урахуванням галузевої специфіки сільського господарства, незацікавленістю та фінансовою неспроможністю роботодавців забезпечувати високий рівень мотивації праці [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і прикладних формування мотиваційного механізму присвячено праці вітчизняних учених: А. А. Амоши, Г. А. Дмитренко, А. М. Колота, В. Д. Лагутіна, П. С. Маковеева, М. І. Мурашко, В.В. Степанова, Л. П. Червінської та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад мотивації трудової діяльності персоналу у сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотивація – це складний процес, ефективність якого оцінюється за результатами діяльності підприємства. Для успішного керування поведінкою людей у процесі їх трудової діяльності дуже важливо мотивувати працівників до праці.

Мотивування — це вид управлінської діяльності, який забезпечує процес спонукання себе та інших працівників до діяльності, що спрямована на досягнення особистих цілей або цілей організації [2].

Мотивування полягає у спонуканні персоналу до ефективної, сумлінної діяльності для досягнення цілей підприємства, тобто у визначенні потреб персоналу, розробленні систем винагороди за виконувану роботу, використанні різних форм оплати праці, застосуванні стимулів до ефективної взаємодії суб'єктів спільної діяльності. Керівник підприємства повинен розуміти, що ні прекрасно складені плани, ні досконала структура організації самі по собі не спонукають людей до роботи. Саме ефективна система мотивування покликана забезпечити високоякісне й сумлінне виконання працівниками підприємства своїх обов'язків.

Провідні мотиви працівників промислових підприємств можна об'єднати у чотири групи: інтелектуальні; матеріальні; моральні; статусні [3].

До першої групи можна зарахувати інтелектуальний саморозвиток, допитливість, захопленість ідеєю, прагнення до вирішення важких завдань та повної реалізації своїх інтелектуальних здібностей.

Другим, не менш важливим, стимулом до праці є матеріальна зацікавленість – одержання матеріальної винагороди.

Третім стимулом слугує моральна винагорода – визнання підприємством цінності роботи, внеску співробітника у розвиток підприємства; відчуття працівником своєї особливої значущості для підприємства, особливого покликання.

Статусні мотиви є внутрішньою рушійною силою поведінки, пов'язаної з прагненням людини посісти вищу посаду, виконувати складнішу, відповідальнішу роботу, працювати у сфері діяльності (організації), яка вважається престижною, суспільно значущою.

На жаль, в Україні, що володіє визнанням у світі кадровим й інтелектуальним потенціалом, підприємства недостатньо використовують інструменти, пов'язані з підвищенням мотивації працівників, роблячи основний акцент на маніпулюванні зарплатою: підвищуючи або знижуючи її залежно від успіхів структури на ринку. Тільки великі підприємства сьогодні, приймаючи на роботу, пропонують фахівцям високого рівня не тільки високу зарплату, але і щедрий соціальний пакет, що покриває частину важливих витрат життєдіяльності людини. Однак часто молодих працівників це не влаштовує: вони повинні бачити перспективу кар'єрного зростання у цій компанії, а якщо ж ні, то, як показує практика, вони шукатимуть інше місце роботи.

Дієва система мотивування працівників вітчизняних промислових підприємств повинна базуватися на таких принципах: сприйняття працівника як особистості, повага до нього, його потреб та інтересів; створення безпечних, комфортних умов праці; створення умов та надання однакових можливостей для професійного просування працівників; застосування об'єктивних критеріїв оцінки працівника; забезпечення відповідності винагороди працівника результатам його праці; справедливий розподіл доходів, участь працівників у прибутках; залучення працівників до управління виробництвом; забезпечення моральної та соціальної захищеності трудового колективу [4].

Формуючи систему мотивування працівників на вітчизняних підприємствах, доцільно скористатися світовим досвідом. Із всього розмаїття моделей систем мотивації праці можна виділити, як найхарактерніші, японську, американську, французьку, англійську, німецьку, шведську моделі.

Японська модель мотивування персоналу ґрунтується на трьох факторах: професійна майстерність, вік, стаж роботи. Вік і стаж є основою для визначення традиційної особистої ставки, а професійний розряд і результативність праці – базою для обчислення трудової тарифної ставки, яка називається “ставкою за кваліфікацію”. Використання трудової ставки унеможливорює автоматичне підвищення заробітної плати без підвищення кваліфікації працівника та зростання його трудового внеску, що посилює мотивацію до праці [5].

Американська модель мотивування праці ґрунтується на матеріальних стимулах. Найпоширеніші різноманітні модифікації погодинної системи оплати праці з нормованими завданнями та різноманітні форми преміювання. Гнучкість системи оплати праці досягається завдяки періодичній атестації працівників, на основі якої встановлюється їх рівень оплати праці на наступний період. Зарплата переглядається, як правило, в перший рік роботи кожних три місяці, після року роботи – раз на півроку або рік.

Французька модель мотивування працівників містить дві складові формування системи оплати праці: індексацію заробітної плати залежно від вартості життя та індивідуалізацію оплати праці. Принцип індивідуалізації оплати праці у Франції реалізується урахуванням рівня професійної кваліфікації, якості виконуваної роботи, кількості внесених раціоналізаторських пропозицій, рівня мобільності працівника.

У Великобританії існують дві модифікації системи оплати праці, що залежать від прибутку підприємства: грошова, основу якої становить регулярна доплата відповідної частки прибутку до встановленої заробітної плати, і акціонерна, яка передбачає часткову оплату у вигляді акцій. Крім того, заробітна плата на деяких підприємствах Великобританії не є стабільною, а залежить від прибутку підприємств.

Німецька модель мотивації праці ґрунтується на гармонійній комбінації – стимулювання праці та соціальні гарантії. Ринкове господарство Німеччини називається соціальним тому, що держава створює умови для всіх громадян, зупиняє прояви несправедливості й захищає всіх обділених і беззахисних.

Шведська модель мотивації праці відрізняється сильною соціальною політикою, спрямованою на зменшення майнової нерівності за рахунок перерозподілу національного доходу на користь менш забезпечених верств населення. Починаючи з 50-х років, шведські профспілки на переговорах щодо переукладання колективних трудових договорів проводять політику так званої солідарної заробітної плати, що ґрунтується на таких принципах: рівна оплата за однакову працю, скорочення розриву між розмірами мінімальної і максимальної заробітної плати [6].

Аналіз моделей мотивації трудової діяльності розвинених країн показав, що система мотивування праці не може бути дієвою без застосування сучасних форм і методів матеріального стимулювання персоналу. Сьогодні основним мотивуючим чинником працівників вітчизняних підприємств є бажання мати гарантовану заробітну плату. При цьому ні інтенсивність, ні якість праці до уваги не беруть, переважає бажання мати спокійну роботу з невеликим, але гарантованим заробітком, а не інтенсивну роботу з високою оплатою. У процесі мотивування треба зважати на об'єктивні й суб'єктивні фактори, що впливають на поведінку людей.

Так, для британців та американців найбільше значення має повага. Для французів та індійців – специфіка роботи, яку вони виконують. Для німців – люди, з якими вони працюють. Для японців – зарплатня. Існує багато різноманітних форм мотивації працівників у всіх куточках світу.

Матеріальні блага як у грошовій, так і в натуральній формі завжди є активним стимулом діяльності працівників. Інтерес до них у працівників визначається вже тим, що за рахунок цих благ переважно задовольняються не тільки матеріальні, але і культурні, духовні потреби працівників і членів їхніх родин.

Системи матеріального стимулювання повинні бути прості й зрозумілі кожному працівнику, бути гнучкими, давати можливість відразу ж заохочувати кожен позитивний результат роботи. Розміри заохочення повинні бути економічно і психологічно обґрунтовані (більше і рідше; частіше, але менше). Заохочення персоналу важливо організувати за такими показниками, що кожен сприймає як правильні. Нематеріальні блага узагальнено можна охарактеризувати як поліпшення умов роботи на підприємстві, що створює в працівника мотивацію до певних позитивних дій, певну позитивну поведінку, але, природно, лише у випадках, якщо поліпшення роботи у свідомості працівників відповідає їх уявленням про те, якими мають бути робочі місця, режими праці і відпочинку, участь працівників в управлінні виробництвом, відносини між працівниками в колективі і багато чого іншого, що приносить працівнику блага в нематеріальній формі.

Оскільки поліпшення умов роботи на підприємстві потребує проведення організаційних, технічних, психологічно-фізіологічних, соціально-економічних, суспільних заходів, то системи нематеріального стимулювання нерозривно пов'язані з цими заходами. Для розвитку трудової активності необхідна правова основа відносин керівника і виконавця, за якої працівнику надається право самостійно вибирати лінію трудового поведіння згідно з чітко зафіксованими правовими нормами. Це не суперечить принципу єдиноначальності на виробництві.

Зміцнення і використання правових методів керування в сфері праці ґрунтовані на чіткому й однозначному розподілі прав і відповідальності, що є необхідною умовою захищеності працівника від сваволі як адміністрації, так і колективу, сприяють чіткішому розмежуванню зон контрольованого і мотивованого поведіння.

При цьому природне внутрішньовиробниче протиріччя економічних інтересів керівників і виконавців стає джерелом розвитку, і через його вирішення забезпечується підвищення ефективності праці.

Оцінка керівником процесу виконання персоналом поставленого завдання також мотивує людей. Інтерес керівника до того, що робить працівник, похвала, зауваження, допомога й інші форми управлінського впливу стимулюють підлеглого до кращого виконання своїх обов'язків. Зміна обставин роботи, пріоритетів працівника тощо змінює і силу мотивації. Тому на підприємствах слід постійно здійснювати моніторинг мотивувального середовища, своєчасно реагувати на зміни середовища зміною мотивувальних факторів.

Висновки. Таким чином, система мотивації праці має включати в себе різноманітні елементи, що надають можливість задовольняти широкий спектр потреб працівника і розвивати у ньому якості, необхідні для нормального розвитку підприємства.

Під впливом різних факторів змінюються мотиви діяльності, а отже, повинна змінюватись система її стимулювання. Регуляція діяльності за допомогою стимулів тоді виявляється успішною, коли ці стимули адекватні мотивам поведінки робітників.

З цією метою необхідно розробити систему мотиваційного моніторингу, проведення якого дозволить визначити ієрархію мотивів, типи мотиваційних структур окремих суб'єктів, стійкість і силу мотивації, а також оцінити ефективність мотиваторів трудової діяльності.

Інформаційні джерела

1. Сметанюк О. А. Поняття мотивації та стимулювання трудової діяльності / О. А. Сметанюк, Роча Хорхе Густаво Дельгадо // Економічний простір. – 2014. – № 86. – С. 206- 213.
2. Музиченко-Козловський А.В. Основні елементи механізму мотивування працівників / А.В. Музиченко- Козловський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2016. – Вип. 21.6. – С. 361–367.
3. Мельник Л.Г. Удосконалення методів мотивації працівників на підприємствах України з урахуванням міжнародного досвіду / Л.Г. Мельник, О.Н. Волк, Н.М. Гайтина, М.В.Рибалка // Вісник СумДУ. Серія: Економіка. – 2017. – №4. – С. 55-63.
4. Соколенко В.А. Механізм впливу мотивації персоналу на підвищення рівня продуктивності праці / В.А. Соколенко, А.С. Клищенко // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХП», 2016. – № 69(1042). – С. 83-87.

5. Універсальні методи нематеріальної мотивації співробітників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jobs.km.ua/news/view_useful.php?id=101

6. Андрєєва Т.В. Мотиваційний механізм як засіб підвищення ефективності праці в банківській сфері / Андрєєва Т.Є., Терещенко Д.А., Величко В.А. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 42. – 2017. – С. 259-263.

Науковий керівник - канд. екон. наук, доцент Рябенко Г.М.

УДК 331.108.2:631.11

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

А. І. Проскурня, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито проблематику ефективного управління персоналом в аграрних підприємствах, підкреслено роль управлінців у діяльності підприємства, проаналізовано основні шляхи покращення роботи персоналу через дослідження методів управління.

Ключові слова: *сільськогосподарські підприємства, управління персоналом, методи управління.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах функціонування аграрних підприємств відбувається істотна заміна загальної парадигми управління. На даний момент персонал являє собою основний ресурс організації, на якому базують увесь економічний успіх всього товариства.

На всіх етапах розвитку економіки, управління персоналом є однією з найбільших сфер життя підприємства здатного підвищити його ефективність. Управління персоналом є елементом соціального управління, під яким традиційно розуміється управління людьми та їх колективами. Проблеми управління персоналом на сучасному етапі розвитку економічних відносин потребують детального аналізу. Головна мета управління персоналом полягає в забезпеченні підприємства працівниками, які відповідають вимогам даного підприємства, а також їхньої професійної та соціальної адаптації. Побудова ефективної системи управління персоналом, достатня забезпеченість підприємства працівниками справляє позитивний вплив на основні економічні показники їх діяльності, такі як: продуктивність праці, прибуток, рентабельність тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти управління персоналом досліджувались в працях Василенко В. А., Зорі С. П., Кравченко Т. С., Мігус І. П., Пушкарьова М. М., Храмова В. О. та інших. Однак через багатогранність цієї проблеми й сьогодні є питання, які висвітлені не повною мірою і потребують доопрацювання.

Постановка завдання. Основними завданнями роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад формування, функціонування та розвитку системи управління персоналом сільськогосподарських підприємств, визначення напрямків поліпшення системи управління персоналом на підприємствах, аналіз напрямків поліпшення праці та умотивованості працівників.

Викладення основного матеріалу дослідження. Запорукою розвитку сільськогосподарських підприємств є ефективне управління. Як відомо, Україна має один із найкращих потенціалів для розвитку сільського господарства у Європі. Однак, аби вести аграрний бізнес, потрібно на належному рівні володіти знаннями та навиками у сфері ефективного управління. Адже, на відміну від промислового, аграрне виробництво чутливе до багатьох незалежних від підприємця чинників - погодних умов, родючості ґрунту, епізоотичної ситуації тощо, тому методи підвищення ефективності підприємницької діяльності саме в агропромисловому виробництві не завжди відповідають законам розвитку промислової сфери [2].

Одним із сукупності складових підприємства, як цілісної виробничогосподарської системи, поряд з управлінням діяльності є управління персоналом. В літературі можна зустріти інші варіанти структурування системи підприємства, але завжди виділяється кадрова складова, як основна частина системи управління [1].

Скорочення чисельності працівників сільськогосподарських підприємств, низька оплата праці, відсутність заходів з розвитку персоналу, значна його плинність – тільки окремі факти, що свідчать про недостатню увагу до управління персоналом. Заходи з управління персоналом мають підпорядковуватись меті та цілям діяльності підприємств поєднано з потребами й інтересами працівників. Їх налагодження з урахуванням наукових засад, методів, підходів, принципів, зовнішніх і внутрішніх чинників впливу підвищить віддачу всіх наявних виробничих ресурсів і поліпшить соціально-економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств.

Управління персоналом здійснюється в межах організаційних структур, через які реалізується планомірний і систематичний вплив на поведінку членів колективу організації та відносини між ними. Ці структури мають сприяти цілеспрямованому й ефективному управлінню персоналом і всією організацією через механізм взаємодії принципів і засобів управління. Щодо сказаного вище влучно висловився Бенджамін Франклін: «Добре виконане завжди краще, ніж добре сказане» [8].

Зараз широко використовуються такі поняття, як: управління трудовими ресурсами, управління працею, управління кадрами, управління людськими ресурсами, управління людським фактором, кадрова політика, кадрова робота і т.д., котрі так чи інакше відносяться до трудової діяльності людини та управлінню його поведінки на виробництві.

Управління персоналом набуває дедалі більшого значення як чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства, досягнення успіху в реалізації його стратегії розвитку.

Управління - це доцільна праця, пов'язана з упорядкуванням множини доцільних операцій: спостереження, фіксування, зберігання, логічні перетворення, обчислювальні дії, оцінка варіантів дії, вибір найкращої програми дій, прийняття рішень, спрямованих на досягнення мети. Управляючий повинен бути професіоналом. Тому управління виробництвом це свідомо творча діяльність, здійснювана спеціалістами, які мають професійну підготовку.

Управління персоналом в організації включає в себе наступні функції:

- 1) планування трудових ресурсів: розробка плану задоволення майбутніх потреб у людських ресурсах;
- 2) набір персоналу: створення резерву потенційних кандидатів по всіх посадах;
- 3) відбір: оцінка кандидатів на робочі місця і відбір кращих із резерву, створеного в ході набору;
- 4) визначення заробітної плати і пільг: розробка структури заробітної плати і пільг із метою залучення, наймання і збереження службовців;

5) профорієнтація й адаптація: вступ найнятих робітників в організацію і її підрозділи, розвиток у працівників розуміння: чого очікує від нього організація і яка праця в ній одержує заслужену оцінку;

6) навчання: розробка програм для навчання трудовим навичкам, необхідним для ефективного виконання роботи;

7) оцінка трудової діяльності: розробка методик оцінки трудової діяльності і доведення їх до працівника;

8) підвищення, зниження, переклад, звільнення: розробка методів переміщення працівників на посади з більшою або меншою відповідальністю, розвитку їх професійного досвіду шляхом переміщення на інші посади або ділянки роботи, а також процедур припинення договору найму;

9) підготовка керівних кадрів, управління просуванням по службі: розробка програм, спрямованих на розвиток здібностей і підвищення ефективності праці керівних кадрів.

Сучасне управління розглядає підприємницьку діяльність в сільськогосподарських підприємствах не як сукупність відділів, а як сукупність бізнес-процесів, що відбуваються в її межах. Підпорядкування структури процесам, а процесів – стратегії означає, що спочатку треба вибудувати стратегію, тобто сформувати бачення майбутнього підприємства і визначити його стратегічні цілі, потім вибудувати бізнес-процеси таким чином, щоб кожний з них був орієнтований на досягнення конкретної мети, і тільки після цього формувати організаційну структуру підприємства, яка б забезпечувала ефективне виконання бізнес-процесів [3].

У сучасних умовах нестабільної кон'юнктури ринку праці основними складовими управління трудовими ресурсами, зокрема керівниками різних ланок управління і спеціалістами, в сільськогосподарських підприємствах мають бути:

- планування, підбір, розстановка (переміщення) кадрів,
- оцінка кандидатів на робочі місця;
- формування системи мотивації праці;
- аналіз та оцінка результатів трудової діяльності;
- адаптація персоналу і підвищення його кваліфікації.

Для характеристики системи управління персоналом часто розглядають функції організованих систем, які забезпечують цілісність їх структури, підтримання режиму функціонування згідно із закладеною програмою. Управління в такому розумінні є атрибутом певного класу систем (під системою розуміється безліч структурно розчленованих взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, які виконують певні функції і створюють деяку цілісну єдність, що володіє новими, інтегративними властивостями, котрі не зводяться до суми властивостей окремих елементів).

У загальному вигляді управління щодо будь-яких систем можна уявити як виявлення (шляхом передавання каналами прямого зв'язку командної інформації) впливу управляючої підсистеми на керовану. Звідси каналами зворотного зв'язку в управляючу підсистему надходить інформація про її стан. Крім того, ці підсистеми мають також інформаційні зв'язки з навколишнім середовищем. Управляюча та керована підсистеми, канали прямого та зворотного зв'язку, а також навколишнє середовище створюють систему управління [5].

Отже, основними компонентами управлінської системи є:

1) суб'єкт управління, тобто джерело керівного впливу, той, хто здійснює управління, виконує функції керівництва і впливу на об'єкт з метою приведення його в новий, бажаний для суб'єкта стан;

2) об'єкт управління, тобто те, що функціонує під керівним впливом, на що спрямовано цей вплив суб'єкта;

3) керівний вплив, тобто комплекс цілеспрямованих й організуючих команд, засобів, прийомів і методів, за допомогою яких здійснюється вплив на об'єкт і досягаються реальні зміни в його стані;

4) зворотні зв'язки, тобто інформація для суб'єкта про результативність керівного впливу і зміни в об'єкті.

Часто керівники основну увагу приділяють фінансовим, виробничим питанням, проблемам матеріально-технічного забезпечення чи збуту готової продукції, не приділяючи при цьому достатньої уваги людям, які забезпечують роботу підприємства в усіх напрямках.

Розвиток персоналу застосовується для підвищення потенціалу й продуктивності праці. Він забезпечує: підвищення рівня компетенції персоналу, оволодіння передовими методами й прийомами праці, задоволення потреб працівників в особистій мотивації, прибутковості, зростання вартості компанії, зміцнення ринкових позицій.

Важливим напрямом підвищення якості персоналу сільськогосподарських підприємств є формування «корпоративного духу» підприємства. Для цього в кожного працівника слід виховати почуття унікальності підприємства, в якому він працює. Це почуття співзвучне з почуттям патріотизму. Воно проявляється в розумінні того, що ніхто інший, крім нас, не може краще виконувати ті функції, які ми виконуємо: забезпечення споживачів тими видами продукції, які ми виробляємо. Це породжує такі глибокі почуття, як важливість твоєї праці, гордість за те, що виконуєш виняткову місію.

Кожен працівник з плинністю часу впливає в робочу атмосферу і показує нижчі показники праці, ніж тоді, як його прийняли на роботу. Для того, щоб персонал працював результативніше необхідно застосовувати мотиваційний механізм стимулювання праці.

Основним завданням формування системи мотивації праці, якщо виходити з точки зору соціології, є створення такого стану схильності чи готовності, наміру людей, який би викликав їх намір ефективно і з задоволенням працювати. На жаль, у сільському господарстві надзвичайно низький рівень трудової мотивації через те, що заплата вже давно втратила роль основного стимулюючого фактора.

Управління персоналом здійснюється при допомозі науково розроблених методів. Методи — це спосіб впливу на колектив або окремого працівника для досягнення поставленої цілі, координації його діяльності в процесі виробництва. Мистецтво управління людьми проявляється у тому, наскільки гнучко, доцільно, ефективно керівники використовують різноманітні методи, їхні комбінації з урахуванням конкретної виробничої ситуації [6].

Класифікація методів управління персоналом [7]:

- Адміністративні методи: формування структури й органів управління; підбір і розміщення кадрів; затвердження адміністративних норм і нормативів; видання наказів і розпоряджень; розробка положень, посадових інструкцій;
- Економічні методи: техніко-економічний аналіз; планування; матеріальне стимулювання; ціноутворення; додаткова система; економічні норми і нормативи;
- Соціально-психологічні методи: соціальний аналіз у колективі працівників; соціальне планування; соціальний розвиток колективу; психологічний вплив на працівників.

Отже, методи управління персоналом спрямовані керівниками підприємств на трудову поведінку підлеглих для досягнення поставленої мети.

Існує декілька основних напрямків удосконалення системи управління підприємством [4]:

- удосконалення організаційної структури управління підприємством;
- оптимізація організації менеджменту і бізнес-процесів через поліпшення системи планування, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства;
- удосконалення управління виробничими ресурсами і запасами;
- підвищення ефективності управління інноваційними процесами на підприємстві, поліпшення якості вироблюваної продукції.

Аналіз та оцінка результатів трудової діяльності необхідна для визначення ефективності використання персоналу. Це дозволяє здійснювати контроль за цим процесом з метою прийняття керівництвом рішення про перегляд розміру заробітної плати (підвищення, зниження) та кар'єрного зростання. Для претендентів на постійну роботу доцільно застосовувати випробувальний термін перебування на тій чи іншій посаді, що дає змогу детальніше вивчити та оцінити якості фахівця і по завершенню його або зарахувати на підприємство або відмовити в працевлаштуванні. Висновок про придатність кандидата на основі оцінки його якостей дають працівник кадрової служби і безпосередній керівник структурного підрозділу, де планується використання нового працівника. Саме вони і мають нести персональну відповідальність за результати оцінки.

Таким чином, підприємство повинно постійно навчатися і пристосовуватися до нових технік та технологій. Які в свою чергу будуть збільшувати ефективність та покращувати умови праці робітників, що може в свою чергу вплинути на їхню продуктивність праці. Саме тому підприємства постійно оновлює свою техніку, та йде в ногу з новітніми технологіями господарювання, що дає їм перевагу на ринку пропозиції продукції над конкурентами. Оскільки в даний період економічної кризи підприємства знаходяться в стані постійної конкурентної боротьби, тому для отримання максимального прибутку вони повинні постійно відслідковувати напрямки удосконалення системи управління підприємством.

Висновки. Система управління персоналом сільськогосподарських підприємств є підсистемою менеджменту, яка відповідає за ефективне використання специфічного ресурсу – персоналу. Незважаючи на зорієнтованість цієї системи на кадровий потенціал, вона забезпечує також взаємодію інших систем підприємства, які спрямовані на фінансовий, виробничий, господарський, інноваційний результат. Формування та функціонування системи управління персоналом сільськогосподарських підприємств передбачає постановку цілей, завдань, розбудову організаційної структури та структурних елементів, спеціалізованих на виконанні однорідних функцій.

Погіршення умов формування та функціонування системи управління персоналом сільськогосподарських підприємств, ускладнює механізм і процедуру реалізації стратегічних цілей, що безпосередньо позначається на ефективності діяльності аграрних підприємств. Удосконалення процесу формування і використання персоналу сільськогосподарських підприємств дає змогу досягати позитивних змін в одному з основних складників внутрішнього середовища. Ці зміни одночасно стають результатом їх економічної поведінки і основою перспективних змін у ній. Особливість управління персоналом в аграрному підприємстві повинна розкривати приховані знання персоналу, розширювати межі цих знань, змінювати відносини між людьми і тим самим збільшувати людський капітал, який сьогодні є найціннішим ресурсом аграрних організацій. На даний момент персонал являє собою основний ресурс організації, на якому базують увесь економічний успіх всього товариства. Тому персоналом потрібно вміти раціонально управляти, створювати необхідні умови для його розвитку та вкладати засоби у цей розвиток.

Інформаційні джерела

1. Василенко В.А. Теорія і практика розробки управлінських рішень: Навч. посіб. / В.А. Василенко. – К., 2012. – С. 37-44.
2. Зоря С.П. Формування стратегії інноваційного розвитку аграрних підприємств в контексті підвищення їх конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/78.pdf>
3. Каменнова М. С., Громов А. И., Гуслистая А. В. Процессно-ориентированное внедрение ERP-систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rias-tk.ru/mmqa/detail.php?ID=7757&sphrase_id=1713138
4. Конституція України: [зі змін. та допов., внесеними Законом України від 1 лют. 2011 р. № 2952-VI]. – Харків : Фактор, 2011. – 118 с.
5. Кравченко Т.С. Аналіз концепцій кадрового менеджменту / Т.С. Кравченко // Персонал. – 2015. - №7. – С. 13-21.
6. Мігус І.П., Черненко С.А. Сучасні підходи до оцінки персоналу суб'єктів господарювання з позицій економічної безпеки, БІЗНЕСІНФОРМ №10, 2013.
7. Пушкаръов М.М. Кадровий менеджмент: конспект лекцій/ М.М. Пушкаръов. – К., 2014. – С. 23-35.
8. Храмов В. О., Бовтрук А. П. Основы управления персоналом: навч.-метод. пос. – К. : МАУП, 2001. – 112 с.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Максименко А.Г.

УДК 338.124.4

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ НА КРИЗОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

А.А. Русакова, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на кризовий стан сільськогосподарських підприємств та поняття банкрутства підприємств.

Ключові слова: криза, кризовий стан, заробітна плата, банкрутство, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. Успішність економічної політики держави в цілому полягає у забезпеченні фінансової незалежності, платоспроможності базису економіки – окремих підприємств різних галузей економіки, форм власності. Проблема ймовірності банкрутства є важливою для значної кількості вітчизняних підприємств, які на фоні сталих, роками невіршених проблем, у тому числі пов'язаних з дієвістю фінансово-економічної системи країни, функціонують в умовах як світової, так і глибокої внутрішньодержавної економічної кризи, вкрай нестабільної політичної ситуації, недосконалості правового та податкового законодавства. Все це призводить до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які чітко прямують до банкрутства, що, на жаль, призводить у більшості випадків до ліквідації таких підприємств. І це стає поширеним явищем [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке кола питань, пов'язаних з банкрутством підприємства ґрунтовано досліджували відомі, як зарубіжні науковці, такі як, Альтман Е., Лис Р., Таффлер А., Спрингейт Г., Грязнова А.Г., Іванова Г.П., Федотова М.А., Зайцева О.П., Сайфулін Р.С. і Кадиков Г.Г., так і вітчизняні науковці –

Бланк І.О., Базілінська О.Я., Колісник М.К., Подольська О.В., Терещенко О.О., Штангрет А.М. та ін. Дослідження проблем банкрутства також займаються й Войнаренко М., Гук О.В, Матвійчук А.В., Троц І.В., Шапурова О.О. та багато інших. Однак, достатньо фрагментарне висвітлення питань, присвячених саме проблемам банкрутства, а також важливість економічної сутності банкрутства підприємства для сталих ринкових відносин, підтверджують значущість цієї тематики і вимагає продовження дослідження

Постановка завдання. Метою статті є визначення внутрішніх та зовнішніх факторів, які спричиняють кризовий стан підприємств та можуть привести до його банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття банкрутства характеризується різними його видами. У законодавчій і фінансовій практиці виділяють наступні види банкрутства підприємств [2]:

1. Реальне банкрутство - характеризує повну нездатність підприємства відновити у майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність у силу реальних втрат використовуваного капіталу. Катастрофічний рівень втрат капіталу не дозволяє такому підприємству здійснювати ефективну господарську діяльність у майбутньому періоді, внаслідок чого воно є банкрутом юридично [1].

2. Технічне банкрутство - характеризує стан неплатоспроможності підприємства, викликаний істотним простроченням його дебіторської заборгованості. При цьому розмір дебіторської заборгованості перевищує розмір кредиторської заборгованості підприємства, а сума його активів значно перевищує обсяг його фінансових зобов'язань. Технічне банкрутство при ефективному антикризовому управлінні підприємством, включаючи його санування, звичайно не призводить до юридичного його банкрутства [8].

3. Навмисне банкрутство - характеризує навмисне створення (чи збільшення) керівником чи власником підприємства його неплатоспроможності; нанесення ними економічного збитку підприємству в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб; свідомо некомпетентне фінансове управління. Виявлені факти навмисного банкрутства переслідуються у кримінальному порядку [9].

4. Фіктивне банкрутство - характеризує свідомо помилкове оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в оману кредиторів для одержання від них відстрочки (розстрочки) виконання своїх кредитних зобов'язань чи знижки із суми кредитної заборгованості. Такі дії також переслідуються у кримінальному порядку.

Передумови банкрутства різноманітні - це результат взаємодії численних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Їх можна класифікувати у такий спосіб.

Внутрішні фактори:

1. Дефіцит власного оборотного капіталу, як наслідок неефективної виробничо-комерційної діяльності чи неефективної інвестиційної політики.

2. Низький рівень техніки, технології й організації виробництва.

3. Зниження ефективності використання виробничих ресурсів підприємства, його виробничої потужності і як наслідок - високий рівень собівартості, збитки, використання власного капіталу.

4. Створення наднормативних залишків незавершеного будівництва, незавершеного виробництва, виробничих запасів, готової продукції, у зв'язку з чим відбувається затоварення, сповільнюється оборотність капіталу й створюється його дефіцит. Це змушує підприємство залучати кредити, що може бути причиною його банкрутства.

5. Ненадійна клієнтура підприємства, яка розраховується із запізненням чи не розраховується зовсім через банкрутство, що змушує підприємство самому залазити в борги. Так зароджується ланцюгове банкрутство [3].

Відсутність збуту через низький рівень організації маркетингової діяльності по вивченню ринків збуту продукції, формуванню портфеля замовлень, підвищенню якості і конкурентоспроможності продукції, розроблення цінової політики.

Залучення позикових коштів в обіг підприємства на не вигідних умовах, що призводить до збільшення фінансових витрат, зниженню рентабельності господарської діяльності і неспроможності до самофінансування.

Швидке і неконтрольоване розширення господарської діяльності, у результаті чого запаси, витрати і дебіторська заборгованість зростають швидше обсягу продажу. Звідси з'являється потреба у залученні короткострокових позикових коштів, що можуть перевищити чисті поточні активи (власний оборотний капітал). У результаті підприємство підпадає під контроль банків та інших кредиторів, у результаті може загрозовувати банкрутство.

До зовнішніх факторів відносяться наступні:

1. Економічні: кризовий стан економіки країни, загальний спад виробництва, інфляція, нестабільність фінансової системи, ріст цін на ресурси, зміна кон'юнктури ринку, неплатоспроможність і банкрутство партнерів. Однією з причин неспроможності суб'єктів господарювання може бути неправильна фіскальна політика держави.

2. Політичні: політична нестабільність суспільства, зовнішньоекономічна політика держави, розриви економічних зв'язків, втрата ринків збуту, зміна умов експорту й імпорту, недосконалість законодавства у сфері господарського права, антимонопольної політики, підприємницької діяльності й інших проявів регулюючої функції держави.

3. Посилення міжнародної конкуренції у зв'язку із розвитком науково-технічного прогресу.

4. Демографічні: чисельність, склад народонаселення, рівень добробуту народу, культурний рівень суспільства, що визначають розмір та структуру потреб і платоспроможний попит населення на ті чи інші види товарів і послуг.

5. Неплатоспроможність пов'язана з недосконалим податковим законодавством, коли підприємство, отримавши від покупця кошти, повинне сплачувати податки. Виходить парадокс — не вигідно бути законослухняним суб'єктом. Якщо заплатиш усі податки, не отримавши кошти від покупця, то станеш банкрутом, і навпаки, не заплатиш податків — можна сподіватися на їхню відстрочку чи прощення, але банкрутом не будеш [4].

Банкрутство є, як правило, наслідком спільної дії внутрішніх і зовнішніх факторів. У розвинутих країнах з ринковою економікою, стійкою економічною і політичною системою руйнування суб'єктів господарювання на 1/3 пов'язано із зовнішніми факторами і на 2/3 - із внутрішніми [5].

Банкрутство підприємства є фінальним етапом кризового стану підприємства, яке характеризується фіксацією негативних результатів фінансово-господарської діяльності в процесі просування в напрямку від тимчасової локальної до стабільної загальної неможливості виконувати свої зобов'язання. Важливим є розпізнавання ранніх симптомів кризового стану підприємства, постійний моніторинг сукупності показників діяльності підприємства, які здатні сигналізувати про приближення такого стану. Необхідність використовувати систему економічних індикаторів — таких показників діяльності підприємства, динаміка яких чітко відповідає негативним змінам в економічному розвитку підприємства, його економічної активності. Враховуючи

важливість саме ранній діагностики ймовірності банкрутства, можна навести наступну послідовність і склад груп симптомів банкрутства.

Перша група симптомів чітко характеризує уповільнення ділової активності підприємства: зменшення коефіцієнтів оборотності активів, заборгованостей, запасів, фондів; збільшення тривалості операційного циклу, оборотності капіталу, запасів, заборгованостей на фоні зменшення прибутку та рентабельності підприємства. Але погіршення цих показників є результатом несприятливої динаміки характеристик, які не дають поки що підстави розглядати поточний фінансовий стан підприємства як критичний, але сигналізують про можливість різкого його погіршення в майбутньому при відсутності своєчасних дієвих заходів: відсутність стратегії розвитку підприємства; обмеженість джерел капітальних вкладень; недооцінка відновлення техніки і технології; неефективна амортизаційна політика; втрата позицій на ринку; неритмічна робота і змушені часті простої підприємства; відтік досвідчених співробітників.

Другу групу симптомів сигналізують вже про такий обсяг і вид заборгованості підприємства, що в найближчій перспективі обов'язково призведе до повної його неплатоспроможності. Фіксування наявності неплатоспроможності різних ступенів – поточної, критична або понад критична, сигналізує про фінансовий стан вже реального підприємства-боржника [6].

Вищезазначене вказує і на необхідність діагностування ймовірності банкрутства на самих ранніх стадіях неефективного функціонування підприємства, і на необхідність формування дієвої управлінської реакції на своєчасне розпізнання симптомів першої групи. Значення банкрутства підприємств в умовах сталих ринкових відносин важко переоцінити.

Так, основною умовою оздоровлення вітчизняної фінансово-економічної системи, засобом запобігання банкрутства є відновлення платоспроможності платників податків, які знаходяться на порозі банкрутства, запобігання ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності. Це забезпечує фінансове оздоровлення підприємств, збереження робочих місць, підвищення виробничого потенціалу, що покладено у базис важливіших напрямів реалізації економічної політики держави. Кризова ж економіка потребує дієвий механізм протидії, функціональним призначенням якого є відновлення платоспроможності підприємств-боржників, який містить у собі систему контролю, діагностики і, по можливості, захисту підприємств від ймовірного економічного краху

Таким чином, у законодавчій і фінансовій практиці існує декілька видів банкрутства підприємств. Банкрутство підприємств обумовлено різноманітними факторами як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Не дивлячись на статистику розвинутих країн, у нашій країні значна частина банкрутств підприємств пов'язана із зовнішніми факторами.

Висновки. Підприємствам, з метою забезпечення власної економічної стабільності, як запоруки подальшого успішного функціонування, доцільно приділяти достатньо уваги прогнозуванню можливих загроз, діагностиці криз і кризових явищ та застосуванню системи раннього попереджування та реагування. Різні управлінські рішення можуть приводити до різних наслідків, тому криза повинна бути повністю контрольованим та керованим процесом з боку вищого керівництва. У цьому випадку все залежить від професіоналізму, мистецтва управління, характеру мотивації, розуміння причин, факторів та наслідків кризових ситуацій, а також відповідальності перед собою та оточуючими.

Інформаційні джерела

1. Варгіч С. Банкрутство і шляхи його подолання. // С. Варгіч, Д. Полозенко / Вісник НБУ. - 2016. - с. 59 - 65.

2. Войнаренко М.П. Формування системи попередження, прогнозування і подолання банкрутства промислових підприємств. / М.П. Войнаренко, І.В. Троць // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – №4 (20). – С. 272-278. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>.
3. Гега П.Т. Деякі особливості банкрутства в Україні та недоліки правового регулювання – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankrotam.net/ua/prints/article1/>.
4. Капустін В. В. Банкрутство: генезис, сутність і поняття в умовах сьогодення / В. В. Капустін // Порівняльно-аналітичне право. – № 3,2. – 2013. – С. 165–168.
5. Матвійчук А.О. Діагностика банкрутства підприємства / А.О. Матвійчук // Економіка України. — 2017. — № 4. — С. 20-28.
6. Петренко В.П. Механізм банкрутства підприємства / В.П. Петренко // Фінанси України. — 2016. — №2.— С.67—70.
7. Пластун О.Л. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі //О.Л. Пластун / Вісник ЖДТУ. – 2015. – № 2. – С. 256– 261.
- 8.Третяк О.І. Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти / О.І. Третяк // Фінанси України. —2017. — № 4. — С. 25—26.
9. Шапунова О. О. Політика антикризового управління при загрозі банкрутства / О. О. Шпунова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С. 147-154.

Науковий керівник: к.е.н., доцент Г.М. Рябенко

УДК 331.4

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

О.О. Шерстюченко, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено теоретичні засади оплати праці на сільськогосподарських підприємствах та наведено напрями її підвищення.

***Ключові слова:** оплата праці, заробітна плата, стимулювання праці, рівень заробітної плати, сільськогосподарське підприємство, продуктивність праці.*

Постановка проблеми. За сучасних умов соціально-економічного розвитку підприємств України істотно зростає актуальність проблеми підвищення рівня заробітної плати та вдосконалення механізму управління оплатою праці. Від рівня заробітної плати кожного працюючого залежить сукупний дохід населення, в залежності до якого формується попит на товари, роботи, послуги. Відповідно відбувається стимул зростання виробництва. Отже, організація оплати праці є одним з найбільш проблематичних та актуальних питань в економіці. Рациональна організація та стимулювання праці забезпечує ефективне функціонування виробництва. Недостатня мотивація у сучасних умовах часто негативно впливає на реалізацію сільськогосподарськими підприємствами своїх потенційних можливостей, призводить до масового відчуження людей від результатів трудової діяльності, до зниження продуктивності праці й ефективності використання персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявність різних форм власності та господарювання в аграрному секторі, важливі аспекти дослідження проблем реформування та регулювання заробітної плати, напрямів її підвищення та зменшення диференціації працюючих за її розмірами знайшли висвітлення та набули розвитку у працях українських вчених: Бочарової Н. О., Вачевської Н. Л., Величко О. В., Гарват О. А., Дієсперова В. С., Дяченка Б. І., Іванченка В. Т., Єрохіна К. Я., Мазур Н. А., Мельянкової Л. В. та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад оплати праці у сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі є кілька десятків трактувань сутності оплати праці, що пояснюється різними науковими поглядами дослідників. Однак її слід розглядати з кількох позицій, а саме: з позиції підприємця (по-перше, це стаття витрат, що знижує прибуток; по-друге, правильна мотиваційна політика є запорукою підвищення ефективності діяльності організації, оскільки зростає зацікавленість працівників у продуктивності та якості роботи, яку вони виконують), із позиції працівника (є основним джерелом доходу і, як наслідок, детермінантою підвищення рівня життя); як елемент ринку праці (її рівень впливає на попит та пропозицію робочої сили); як «грошове вираження вартості та ціни товару «робоча сила» і частково результативності її функціонування; а також - як економічну категорію, що відображає стосунки роботодавця і найманого працівника.

Більшість науковців визначають заробітну плату та оплату праці як тотожні. Наприклад, Лаптії І. вважає, що ці поняття – рівноцінні, хоча між ними і є певна відмінність: видатки на заробітну плату здійснюються із фонду заробітної плати, а інші заохочувальні виплати проводяться за рахунок підприємства або «коштів спеціального призначення та цільових надходжень» [1].

Колот А. М. зазначає, що оплата праці – це матеріальна винагорода трудового внеску працівника відповідного до кількості і якості праці, яку власник або уповноважений ним орган виплачує робітникові за виконану роботу [2].

У сучасній економічній літературі зустрічаються різні визначення заробітної плати, найпоширеніші з яких наведені нижче:

- економічна категорія, що відображає відносини між роботодавцем та найманим працівником з приводу розподілу новоствореної вартості (доходу);
- грошове вираження вартості і ціни робочої сили, що виступає у формі заробітку, виплаченого власником підприємств працівнику за виконану роботу;
- трудовий дохід, який отримує найманий працівник у результаті реалізації здатності до праці і який має забезпечити об'єктивно необхідне відтворення робочої сили;
- елемент витрат на виробництво, що включається до собівартості продукції (робіт, послуг), і водночас – головний чинник матеріальної зацікавленості працівників у досягненні високих кінцевих результатів праці;
- виражена в грошовій формі частина національного доходу, що розподіляється за кількістю та якістю праці, витраченої кожним працівником, що надходить у його особисте споживання;
- винагорода або заробіток, обчислений у грошовому виразі, який за трудовим договором роботодавець сплачує працівникові за роботу, яку виконано або має бути виконано[3].

Заробітній платі властиві такі риси:

в умовах переходу до ринкової економіки складається нова система оплати праці;

підпорядкування завдання інтенсивного типу розвитку економіки. Оплата

праці використовується як найважливіший засіб стимулювання зростання праці, прискорення науково-технічного прогресу, підвищення якості продукції, підвищення ефективності виробництва і зміцнення дисципліни;

забезпечення прямої та жорстокої залежності оплати праці від кінцевих результатів господарської діяльності трудових колективів;

оптимальне поєднання інтересів трудових колективів з загальнонародними;

усунення будь-якої «зрівнялівки» і верхньої межі в оплаті праці, що дає можливість послідовніше здійснювати принцип соціальної справедливості;

посилення зацікавленості працівників у використанні робіт меншим числом працюючих;

створення переваг в оплаті тим категоріям працівників, від яких залежить

прискорення темпів науково-технічного прогресу;

чіткість та доступність механізму нарахування заробітної плати, що сприяє розумінню широкими верстами працівників у зв'язку оплати праці з результатами виробництва [4].

Нині сільськогосподарське виробництво в Україні є малоефективним сектором економіки. Низька ефективність галузі, її неконкурентоспроможність мають багато причин, серед яких не останнє місце займає відсутність дійової системи мотивації продуктивності праці зайнятих у галузі трудівників.

Основними причинами низького рівня заробітної плати є:

1) скрутне фінансове становище і збитковість більшості підприємств виробничої сфери, недостатність обігових коштів, спад обсягів виробництва, криза платежів;

2) недосконалість бюджетної, податкової, грошово-кредитної систем, політики ціноутворення, що призвело до відповідного підвищення споживчих цін;

3) незадовільна організація системи державного та колективно-договірного регулювання оплати праці, соціального партнерства на всіх рівнях;

4) низький рівень продуктивності праці та наявність значної надлишкової чисельності працівників, відсутність належного нормування праці, що призвело до втрати зв'язку заробітної плати з кінцевими результатами праці;

5) відсутність індексації заробітної плати у зв'язку з інфляцією [5].

Основними завданнями реформування оплати праці є:

- визначення заходів, спрямованих на забезпечення зростання номінальної заробітної плати та формування джерел її дальшого підвищення на державному і регіональному рівнях та на рівні підприємства;

- забезпечення стабільного зростання реальної заробітної плати, виходячи з макроекономічної ситуації та фінансово-економічного стану підприємств;

- удосконалення механізмів державного і колективно-договірного регулювання оплати праці;

- відновлення функцій заробітної плати з розширеного відтворення робочої сили і поетапне наближення її рівня до реальної вартості робочої сили на ринку праці [4].

Важливою передумовою підвищення заробітної плати має бути залучення інвестицій у розвиток малого та середнього бізнесу для створення нових робочих місць, скорочення безробіття, а також легалізація тіньового сектора економіки [3].

Підвищення рівня заробітної плати назазначених концептуальних засадах потребує здійснення на державному рівні організаційно-економічних заходів, спрямованих на вишукування необхідних для цього коштів, зокрема:

1) забезпечення зростання обсягів виробництва, продуктивності праці, фінансової стабілізації підприємств, ліквідація заборгованості із заробітної плати;

2) подальше зниження ставок кредитування комерційними банками для підвищення конкурентоспроможності виробництва і зростання на цій основі заробітної плати, розширення обсягів кредитування реальної економіки шляхом зниження податкового навантаження на прибуток комерційних банків, які надають довгострокові кредити на розвиток вітчизняного виробництва;

3) посилення державного впливу на порядок формування валових витрат і собівартості продукції підприємств;

4) запровадження дійового механізму індексації заробітної плати як засобу захисту від інфляції;

5) зниження нарахувань на фонд оплати праці підприємства та спрямування вивільнених коштів на підвищення заробітної плати, що сприятиме її легалізації [6].

На регіональному, галузевому рівнях і на рівні підприємства:

1) забезпечення збільшення частки оплати праці в собівартості продукції при одночасному зменшенні матеріальних витрат, витрат на електроенергію, паливо, сировину, напівфабрикати тощо;

2) застосування сучасних мотиваційних і стимулюючих механізмів високопродуктивної праці, зокрема таких, як визначення розмірів заробітної плати шляхом оцінки особистого внеску та ділових якостей працівника;

3) створення оптимального механізму колективно-договірного регулювання фондів оплати праці залежно від результатів виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємств [7].

За нових економічних умов господарювання значно зростає роль доплат і надбавок спеціалістам за високі досягнення у праці, а також за виконання особливо важливих і відповідальних робіт.

Широке застосування цих доплат та надбавок зумовлюється трьома обставинами:

- по-перше, уможлиблюється більш об'єктивна оцінка трудових зусиль конкретних спеціалістів і здійснення спонукального мотиву щодо виконання ними найвідповідальніших робіт;

- по-друге, спеціалісти, внесок яких у загальні результати діяльності підприємства виявляється найбільшим, матимуть завдяки цьому й вищу оплату;

- по-третє, доплати й надбавки до посадових окладів спеціалістів дають змогу систематично коригувати їхній зарібок подібно до збільшення заробітної плати робітників-відрядників за виконання та перевиконання ними встановлених норм виробітку.

Надбавки до заробітної плати за високі досягнення в праці мають відповідати конкретним результатам діяльності спеціаліста чи керівника і запроваджуються на тих ділянках роботи, де застосовуються показники вимірювання досягнень.

Окреслюючи конкретні напрями пошуку оптимальних варіантів встановлення розмірів доплат та надбавок до заробітної плати, варто звернути увагу на доцільність:

- переходу до нарахування компенсаційних виплат в однаковому абсолютному розмірі всім категоріям персоналу за умови праці, що відхиляються від нормальних чи нормативних, незалежно від рівня їхньої кваліфікації та посади;

- обов'язкового використання доплат компенсаційного характеру, які не зв'язані з певною сферою діяльності, тобто поширюються на всіх працівників, передовсім за роботу у святкові, неробочі й вихідні дні, у надурочний час.

Висновки. Отже, оплата праці є однією з найскладніших категорій, яка відбиває різнобічні інтереси сторін суспільно-трудових відносин – працівників, роботодавців та держави. Особливість оплати праці як економічної категорії полягає в вирішенні нею щонайменше двох життєво важливих проблем: по-перше, відтворення

робочої сили, по-друге, мотивації до праці, а значить, зацікавленості працівників в результативності діяльності своїх організацій, а відтак, розвитку економіки регіонів, країни і суспільства в цілому.

Інформаційні джерела

1. Лаптій І. Оплата праці і заробітна плата: щодо питання термінології / І.Лаптій // Право України. – 2017. – №7. – С. 81-84.
2. Колот А. М. До проблеми розвитку теорії розподільчих відносин / А.М. Колот// Україна : Аспекти праці. - 2014. - № 8. - С.7.
3. Мриглюд С.О. Оплата праці та її місце в системі ефективної мотивації / С.О. Мриглюд // Економіка АПК.- 2016.- №12.- С. 131-136.
- 4.Парфьонова І.І. Проблеми оплати праці в Україні/ І.І. Парфьонова //Фінанси України.- 2015.- № 10.- С.28-30.
- 5.Столпакова Н.М. Іноваційні підходи до мотивації праці в сільському господарстві / Н.М. Столпакова // Україна: аспекти праці.- 2017.- № 9.- С. 45-51.
- 6.Тищенко С. Оплата праці в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області/ С. Тищенко// Економіка АПК.- 2011. - №1.- С. 123-126.
7. Артюх М.В. Удосконалення системи оплати праці в Україні / М.В. Артюх //Економіка АПК. – 2016. - № 3. - С.147 – 151.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Рябенко Г.М.

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АМІНІСТРУВАННЯ І МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 005.21:2

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СІЛЬСЬКОГО БІЗНЕСУ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

***Я. В. Аксьонова, здобувач вищої освіти
Миколаївський національний аграрний університет***

У статті проведено аналіз сучасних підходів до інформаційного забезпечення аграрної складової у розрізі ведення сільського бізнесу. Виокремлено очікувані тенденції розвитку сільського господарства в умовах використання сучасних інформаційних технологій.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, аграрний сектор, бізнес, інформатизація, економіка, інформаційні технології.

Постановка проблеми. Інформатика входить до складу більш загальної науки кібернетики, що вивчає загальну теорію управління і передачі інформації. Основна властивість кібернетики полягає в тому, що вона придатна для дослідження будь-якої системи, яка може записувати, накопичувати, обробляти інформацію, завдяки чому її можна використовувати з метою управління.

На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу України важливу роль відіграє впровадження новітніх технологій та досягнень науково-технічного прогресу. У сформованих умовах зростає потреба науки як генератора науково-технічного прогресу, а необхідність загального розвитку науки тісно пов'язана з науково-технічним розвитком та впровадженням сучасних інформаційних технологій. Інновації є засобом підвищення ефективності виробництва продукції, а також засобом

адаптації підприємства до змін соціального, економічного, політичного середовища. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток інноваційного процесу у сфері вітчизняного сільськогосподарського виробництва досліджували такі економісти-аграрники, як В. Амбросов, О. Дацій, М. Зубець, О. Крисальний, М. Кропивко, П. Музика, П. Саблук, В. Трегобчук, В. Ситник, О. Шубравська. Деякі аспекти окремих технологій ведення сільського господарства вивчали В. Гармашов, В. Каплуненко,

Виклад основного матеріалу дослідження. Період ринкової трансформації українського сільського господарства характерний, крім іншого, нерозвиненістю ринкової інфраструктури, яка могла б сприяти ефективному веденню господарства та інтенсифікації бізнесової діяльності членів сільських громад.

До основних галузей інфраструктури належить сфера інформаційно-консультаційного забезпечення (ІКЗ) сільськогосподарських товаровиробників та інвесторів. Особливе значення органів і структур ІКЗ серед інших елементів інфраструктури аграрного ринкового середовища обумовлене цілим рядом чинників, до основних з яких належать:

1. Воно стосується дуже великого числа незалежних товаровиробників, для яких виробництво продукції і продаж її на ринку є практично єдиним джерелом існування. Така масовість споживачів послуг системи ІКЗ обумовлена тим, що до їх числа необхідно включати не тільки працівників великих сільськогосподарських підприємств і фермерів у традиційному розумінні цього терміну, а і всіх, хто веде присадибне господарство, вирощуючи на своєму городі та подвір'ї продукцію рослинництва, худобу, птицю для продажу.

2. Ці товаровиробники територіально віддалені від центрів розповсюдження ринкової та науково-технічної інформації (бірж, наукових центрів, дослідних станцій, аграрно-економічних закладів освіти тощо).

3. Незважаючи на наявність принаймні середньої освіти у громадян, що живуть у сільській місцевості, їм часто не вистачає спеціальних знань у галузі застосування новітніх аграрних технологій, які, до того ж, швидкими темпами удосконалюються. У той же час, з розпадом колгоспно-радгоспної системи з її значним потенціалом спеціалістів різного профілю, члени сільських громад залишилися практично без можливості отримати необхідну їм пораду на місці.

4. В українському селі відсутні традиції залучення сторонньої допомоги до вирішення своїх виробничих та бізнесових проблем. Роль інформаційного забезпечення, як головного із чинників сільського підприємництва буде постійно зростати по мірі інтенсифікації та глобалізації економіки України, активізації участі нашої країни у міжнародних економічних організаціях, переходу до світових стандартів ведення бізнесу.

Тому в Україні зараз створюється мережа організацій ІКЗ з метою допомогти підприємцям та іншим членам сільських громад налагодити і підтримувати процес ведення високопродуктивного виробництва продуктів харчування та сировини. Основними методами дорадчої діяльності у відповідності до Закону України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" є:

- навчання суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність в сільській місцевості, та сільського населення;
- дослідження соціально-економічних проблем сільської місцевості та розробка варіантів їх розв'язання;
- демонстраційні покази форм і методів роботи суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність в сільській місцевості, та сільського населення;

- інформаційне забезпечення суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність в сільській місцевості, сільського населення тощо. Аналіз методів проведення робіт з ІКЗ загалом і наведених у зазначеному Законі методів сільськогосподарського дорадництва зокрема свідчить про те, що для їх ефективної реалізації необхідне застосування новітніх інформаційних та комунікаційних технологій [2].

До сучасних інформаційних технологій (ІТ) забезпечення ІКЗ представників сільського бізнесу можна віднести:

- технологія проектування, побудови і ведення баз даних;
- інтернет-технології;
- програмні комплекси побудови бізнес-планів, ведення бухгалтерського обліку, розв'язування оптимізаційних задач, проведення аналізу господарської діяльності та ринкового середовища;
- системи підтримки прийняття управлінських рішень;
- експертні інформаційні системи.

Для широкого і ефективного застосування вказаних інформаційних засобів дуже важливо, щоб вони дійсно були доведені до рівня технологій, а не носили характер одноразових рішень, реалізованих напівкустарним способом.

Сучасний підхід до розробки та впровадження інформаційних технологій передбачає не тільки створення високоякісних інформаційних продуктів високої якості (web-сайти, прикладні комп'ютерні програми, бази даних), а і їх постійна підтримка, оновлення, надання гарантій, навчання користувачів і здійснення ряду інших заходів, що забезпечують ефективність витрат на впровадження ІТ у практику всіх сфер агробізнесу.

Розглянемо основні напрямки застосування ІТ у системі ІКЗ сільського підприємництва.

1. Навчання, передача розрізнених знань, консультування з сучасних проблем розвитку села і сільськогосподарського виробництва.

Для використання потенціалу ІТ при реалізації цього напрямку уже зараз можливе широке застосування:

- систем керування базами даних (СКБД) – для накопичення інформації, необхідної для забезпечення роботи викладачів та консультантів, а також передачі систематизованих даних слухачам та клієнтам;
- програм створення і проведення презентацій – для організації аудіовізуальної підтримки проведення навчань та самостійного отримання знань і навичок слухачами при відсутності викладача (консультанта);
- систем дистанційного навчання (на основі програмних продуктів Moodle, Прометей-4 тощо), які дозволяють університетам, дорадчим службам та консалтинговим фірмам створювати власні віртуальні навчальні програми, насичені методичними, дослідницькими, рекомендаційними та іншими матеріалами.

Такі навчальні курси викладаються на спеціальних сайтах і стають доступними широким верствам потенційних користувачів. Застосування такої ІТ особливо актуальне для сільських підприємців, які часто територіально віддалені від наукових та освітніх центрів.

2. Підвищення ефективності управління виробничою та комерційною діяльністю сільських підприємств. Застосування ІТ має вирішальне значення для широкого і оперативного впровадження нових методів управління у цій сфері агробізнесу.

Складні економіко-математичні методи і методики аналізу, планування, контролю "вкладаються" (інкапсуються) у програмний продукт і дозволяють легко

реалізовувати відповідні алгоритми опрацювання інформації без тривалого отримання сільським підприємцем детальних знань про ці методи і алгоритми.

Дорадчі та консалтингові організації можуть зараз рекомендувати фермерам та іншим сільським підприємцям широкий спектр доступних і надійних інформаційних продуктів для автоматизації управління. У цій сфері перспективним є застосування таких ІТ:

- спеціалізовані інформаційні системи, що охоплюють певну функцію або множину пов'язаних функцій управління підприємством: облік (1С:Підприємство, Дебет Плюс), фінансовий менеджмент (ФінЕксперт, Фінанси без проблем), бізнес-планування (Project Expert 7, БІЗНЕС План М, Business Plan Pro) та інші;

- програмні продукти універсального характеру, потужність яких дозволяє розв'язувати практично всі управлінські задачі малого і середнього бізнесу. До таких продуктів належить, перш за все, пакет MS Office;

- локальні мережі на базі порівняно дешевої технології RadioEthernet, яка дозволяє організовувати комп'ютерну передачу даних на значні віддалі (в межах села, групи сіл чи району) без затрат коштів і часу на прокладання дорогих підземних кабелів. Такі мережі можуть підключатись до Інтернет або слугувати основою функціонування розподілених інформаційних систем чи множини пов'язаних автоматизованих робочих місць (АРМ).

3. Удосконалення управління роботою організацій ІКЗ сільського бізнесу. Ефективність діяльності системи ІКЗ багато в чому залежить від рівня управління їх діяльністю.

Інформаційні технології дозволяють зберігати величезну кількість даних, аналізувати їх та на основі отриманих результатів, пропонувати вирішення завдань, які б мінімізували витрати та максимізували прибутки аграрних підприємств.

Висновки. Інформаційне забезпечення суб'єктів сільського бізнесу на основі використання сучасних інформаційних технологій підвищує продуктивність праці, відповідно до цього процесу вирішується багато завдань. Адже інформаційні технології дозволяють зберігати величезну кількість даних, аналізувати їх та на основі отриманих результатів, пропонувати вирішення завдань, які б мінімізували витрати та максимізували прибутки аграрних підприємств. Використання інформаційних технологій дозволить суттєво покращити систему інформаційного забезпечення АПК, що супроводжуватиметься підвищенням конкурентоспроможності вітчизняного аграрного виробництва.

Щоб залишатися конкурентоспроможними в умовах прогресивного еволюційного ринку, що швидко змінюються, поряд з новими застосуваннями вже існуючих технологій і рішень вітчизняним підприємствам необхідно використовувати всі переваги новітніх технологій. Для того, щоб успішно вирішувати проблеми, пов'язані з ІТ, підприємствам необхідно постійно поновлювати свої системи і щорічно інвестувати засоби в їх удосконалювання на регулярній основі. Такий підхід дозволить зберігати високий технічний рівень і надійно захищати від зниження ефективності роботи. Активне впровадження ІТ в сфері управління підприємствами забезпечить підтримання необхідного рівня конкурентоспроможності економіки України, незважаючи на складну ситуацію.

Інформаційні джерела

1. Марін Б.М. Математичне моделювання діяльності організацій інформаційно-консультаційного забезпечення сільського господарства регіону / Б.М.Марін //

Актуальні проблеми економіки АПК: Колективна монографія [За ред. Д.К. Семенди, О.І. Здоровцова]. – Умань: Видавець «Сочінський». – 2009. – С. 299-308.

2. Тищенко С.І. Використання інформаційних технологій у діяльності аграрних підприємств/ С.І.Тищенко // Вісник Харківського національного аграрного університету. Серія "Економічні науки". Випуск 3. – 2015. – с. 291–298.

3. Марін Б.М. Модель планування діяльності дорадчих служб з інформаційно-консультаційного забезпечення сільських громад / Б.М.Марін // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка та менеджмент". Випуск 5–6 (22–23). – 2006. – с. 102–108.

4. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі : путівник щодо поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ/DCFTA) між Україною та ЄС. – К. : Представництво ЄС в Україні, 2013 – 10 с.

5. Сватош М. Вплив глобальних процесів на стійкий розвиток сільського господарства / М. Сватош, Ю. Губені // Аграрна економіка. – 2008. – Т. 1, № 1-2. – С. 38-43.

6. Вардовський В. Перспективи євроатлантичної інтеграції України / В. Вардовський // Аграрна економіка. – 2008. – Т. 1, № 1-2. – С. 63-65.

7. EU integration [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.modernukraine.eu/euintegration/>.

8. Haydutsky P. Ukraine: integration problems [Electronic resource] / Pavlo Haydutsky // National Security and Defence magazine. – Mode of access : http://www.razumkov.org.ua/eng/files/category_journal/Zhrnl_EC_2013_e_site_rdc_78-93.pdf

Науковий керівник - канд.пед. наук, доцент Тищенко С.І.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСОВУВАННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ «АСКОД»

Т.О. Банторіна, здобувач вищої освіти
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто перспективи застосування системи електронного документообігу «АСКОД» в органах місцевого самоврядування в Україні. Виявлено проблеми, які негативно позначаються на функціонуванні цієї сфери системи електронного документообігу.

Ключові слова: електронний документообіг, система електронного документообігу «АСКОД», органи місцевого самоврядування.

Постановка проблеми. З настанням ери активного використання комп'ютерних технологій, як елемента спрощення багатьох процесів, було необхідне подальше розширення використання електронних систем. Таке розширення дозволило пришвидшити процедури не тільки на великих підприємствах, а і в органах місцевого самоврядування. В той час як електронний документообіг на момент 90-х років досить активно застосовувався в країнах Європи, в Україні таке поняття стало відомо у 2000-х роках. Для подальшого стабільного розвитку та руху на одному рівні з іншими розвиненими країнами потрібне програмне забезпечення, яке б виконувало функції збору, обробки, збереження та контролю усієї документації, на основі якої, в подальшому, буде відбуватися побудова проектних дій установ та організацій. На даний момент, найрозповсюдженішою системою такого рівня в Україні є «АСКОД».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне значення електронного документообігу викликає значний науковий інтерес. Особливості, проблеми та перспективи впровадження електронного документообігу в органах місцевого самоврядування викладено в наукових працях таких сучасних вчених, як І. Двойленко, В. Корнута, В. Писаренко та інші [2].

Постановка завдання. Дослідити проблеми і перспективи застосування системи електронного документообігу «АСКОД».

Викладення основного матеріалу дослідження. Згідно зі статтею 9 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», електронний документообіг (обіг електронних документів) – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів. Електронний документообіг здійснюється завдяки використанню систем електронного документообігу. Система електронного документообігу (далі – СЕД) – це організаційно-технологічний комплекс методичних, технічних, програмних та інформаційних засобів, який забезпечує комплекс функцій для роботи з електронними документами: перетворення паперових документів у електронні, організація захисту і розподілу доступу до електронних документів, їх маршрутизація, механізми узгодження документів та інші [2].

Система електронного документообігу АСКОД призначена для автоматизації процесів діловодства, службового, господарського та управлінського документообігу, для організації колективної роботи над документами з використанням без паперових технологій та для забезпечення електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису (ЕЦП). Сучасна версія системи електронного

документообігу АСКОД™ функціонує на платформі системи управління базами даних ORACLE [3].

Oracle Database (Oracle) – об'єктно-реляційна система керування базами даних від Oracle Corporation [1]. Система електронного документообігу АСКОД™ застосовується тривалий час у багатьох державних установах та органах місцевого самоврядування, а також в банківських установах, промислових, енергетичних та комунальних підприємствах.

На даний час на основі системи електронного документообігу АСКОД™ виконується декілька проектів з електронного урядування, а саме: створення та впровадження систем електронного документообігу, систем електронної взаємодії структурних підрозділів державних підприємств та установ, автоматизованих систем центрів надання адміністративних послуг та інші проекти.

Система АСКОД підтримує обмін даними і документами з системою електронної взаємодії центральних органів виконавчої влади. Система АСКОД забезпечує можливість формування переліку публічної інформації (даних та електронних копій документів) для публікації на WEB-сайтах.

Також система АСКОД має у своєму складі функціонал - АРМ Керівника, який надає можливість керівникам підприємства (установи) підписувати документи електронним цифровим підписом, здійснювати розгляд документів, приймати рішення щодо їх виконання (накладати резолюцію, формулювати доручення та завдання) та здійснювати контроль за їх виконанням. АРМ Керівника може функціонувати як на настільних персональних комп'ютерах так і на мобільних планшетних засобах (на базі операційних систем Windows, iOS та Android). АСКОД відповідно підтримує технології Workflow надає засоби автоматизації документообігу різноманітних ділових процесів, включаючи:

- розробку маршрутів (схем бізнес-процесів);
- контроль виконання;
- розсилання повідомлень засобами самої системи, електронної пошти, SMS-повідомлень, тощо;
- можливість виконання автоматичних операцій системою електронного документообігу та/або іншими системами при досягненні певного кроку (етапу) маршруту або стану документу.

Система АСКОД дозволяє впровадити технологію централізованого документообігу для підприємств (установ) з територіально-розподіленою організаційною структурою та забезпечує повноцінну роботу територіально-віддалених користувачів системи через WEB-доступ. WEB-інтерфейс системи АСКОД дозволяє територіально віддаленим та мобільним користувачам отримати доступ до центральної бази даних системи для виконання всіх необхідних дій в процесах документообігу, у тому числі ведення власного локального документообігу, відповідно до наданих прав і повноважень. Робота користувачів в системі системи АСКОД через WEB-доступ може здійснюватися шляхом застосування браузерів: Mozilla FireFox 3.5+, Google Chrome 5+, Internet Explorer 8+, Safari 5+, Opera 12.0. Система АСКОД має програмний інтерфейс (API) для інтеграції з іншими програмними додатками, а також підтримує можливість експорту (імпорту) даних в інші формати (наприклад, XML, MS Office).

На серверах центральному офісу підприємства (установи) встановлюється програмне забезпечення та база даних системи електронного документообігу АСКОД. Користувачі системи АСКОД в територіально-віддалених підрозділах та мобільні користувачі можуть працювати в системі АСКОД через WEB-доступ або шляхом застосування планшетних засобів.

WEB-додаток системи АСКОД забезпечує повноцінну автоматизацію процесів документообігу територіально-віддалених підрозділів. Застосування WEB-додатку системи АСКОД не потребує встановлення на робочих місцях користувачів додаткового програмного забезпечення, достатньо забезпечити доступ до центральних серверів через канали Інтернет або інші телекомунікаційні мережі. [3].

Недолікам системи АСКОД є відсутність централізованого сховища документів та користувацьких нагадувань, а також не повна реалізація електронного цифрового підпису в усіх працівників органів місцевого самоврядування та інтеграції з іншим програмним забезпеченням.

Вирішити проблему з електронним цифровим підписом можна, завдяки створенню внутрішнього центру сертифікації, тоді кожен працівник органу місцевого самоврядування матиме власний цифровий підпис. Важливим є також створення централізованого сховища документів, оскільки це значно полегшить процедури пошуку та зберігання документів. Окрім цього необхідно вдосконалити процеси інтеграції СЕД з іншим програмним забезпеченням, що зробить її більш дієвою [2].

Висновок. Отже, враховуючи сучасний розвиток інформаційних технологій та розвитку економічних процесів на державному рівні, слід зазначити про необхідність вдосконалення системи електронного документообігу АСКОД. Покращення недоліків системи, може значно спростити користування продуктом та нормалізувати виконання проектів електронного врядування.

Інформаційні джерела

1. Вікіпедія — вільна енциклопедія. Oracle Database. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Oracle_Database.
2. Хом'як І. Порівняльний аналіз систем електронного документообігу в органах місцевого самоврядування України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2015/порівняльний-аналіз-систем-електрон/>.
3. Центр комп'ютерних технологій “ІнфоПлюс”. Стислий опис системи електронного документообігу АСКОД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.docflow.ua/products/ackod.pdf>.

Науковий керівник: - *д-р екон. наук, доцент Ключан І.В.*

РОЛЬ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ПАЛАТИ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В.О. Буднік, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто роль Регіональної торгово-промислової палати Миколаївської області в активізації підприємницької діяльності, визначено перспективні напрями її розвитку. Обґрунтовано доцільність створення Центру медіації при Регіональній торгово-промисловій палаті Миколаївської області.

Ключові слова: медіація, медіатор, підприємництво, Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області, Торгово-промислова палата.

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність є основою економічного і соціального розвитку країни та забезпечує високий рівень життя громадян.

Торгово-промислова палата України, відіграє важливу роль у розвитку підприємництва, шляхом надання допомоги у здійсненні торговельно-економічних угод на внутрішньому і зовнішньому ринках, сприянні збільшення експорту товарів та послуг, проведенні незалежної експертизи товарів, здійсненні оцінки рухомого і нерухомого майна, забезпеченні штрихового кодування продукції, наданні патентно-ліцензійних послуг та інше. Торгово-промислова палата є важливим елементом у розвитку підприємництва регіону, а від ефективності її діяльності залежить розвиток економіки країни в цілому та її імідж на зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва, досліджували багатьох вітчизняних вчених економістів, зокрема Біломістний О. [2], Воронков В. [3], Воротіна Л.І. [4], Марачов В. [8] та інші. ТПП є об'єктом досліджень таких вчених, як: Б.В. Александрова [1], Наumenко С.В. [9] та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємницька діяльність є фундаментом економічного розвитку, вирішення соціальних проблем, подолання бідності та покращання рівня життя мешканців певного регіону.

Розвиток малого і середнього підприємництва в регіоні – один із важливих факторів підвищення життєвого рівня мешканців міста, сталого економічного зростання, створення нових робочих місць, структурної перебудови та зміцнення економіки міста (табл. 1).

У подальшому дослідженні визначимо роль Регіональної торгово-промислової палати Миколаївської області у розвитку підприємництва регіону.

Миколаївська торгово-промислова палата є найбільшою бізнес-асоціацією в регіоні, одним з провідних центрів ділової активності у Миколаївській області, економічний потенціал і інвестиційна привабливість якої стрімко зростає. За короткий час РТПП Миколаївської області об'єднала близько 200 компаній, підприємств і підприємців регіону [12].

Миколаївська торгово-промислова палата - єдиний в регіоні сервісний центр з просування миколаївського малого і середнього бізнесу на нові ринки, історія якої бере свій початок з 1964 року. На сьогодні вона є невід'ємною частиною української та міжнародної системи торгово-промислових палат, які вже 400 років відомі в світі як самі авторитетні і солідні ділові асоціації.

ТПП Миколаївської області пропонує компаніям і підприємцям організовану участь у бізнес-місіях в інші країни, організацію колективних експозицій на

міжнародних виставках, зустрічі в Миколаєві з представниками іноземних ділових кіл.

Таблиця 1 Основні показники діяльності підприємств Миколаївської області

Показники	Роки			
	2013	2014	2015	2016
Кількість підприємств, од.	10767	10449	10569	10051
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	134,9	126,3	119,7	119,6
Кількість найманих працівників, тис. осіб	130,1	121,5	114,3	115
Середня заробітна плата, грн.	3034	3344	3984	4887
Частка обсягу реалізації продукції до загальної кількості, %	1,3	1,5	1,8	1,9
Частка підприємств, що одержали прибуток до загальної кількості підприємств, %	71,8	72,4	79,5	79,8

** сформовано за даними [5]*

Дані таблиці 1 свідчать про позитивну тенденцію розвитку підприємницької діяльності в Миколаївській області. Заробітна плата збільшилася на 1853 грн, що в більшій мірі зумовлено зростанням мінімальної заробітної плати. Також зросла частка обсягу реалізації продукції та частки підприємств, що одержали прибуток на 0,6% та 8% відповідно. З 2013 по 2016 роки спостерігається зменшення кількості підприємств на 716 одиниць, зайнятих і найманих працівників на 12% та 12% відповідно.

Торгово-промислова палата є недержавною неприбутковою самоврядною організацією, яка об'єднує юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання [6].

Таблиця 2 Питома вага членів РТПП Миколаївської області в кількості суб'єктів господарювання в Миколаївській області

Показники	Роки			
	2013	2014	2015	2016
Кількість членів РТПП Миколаївської області	185	188	163	160
Кількість суб'єктів господарювання в Миколаївській області	52489	57368	58065	55253
Питома вага членів РТПП Миколаївської області в кількості суб'єктів господарювання в Миколаївській області, %	0,35	0,33	0,28	0,29

** сформовано за даними [7]*

З таблиці 2 бачимо, що кількість членів РТПП Миколаївської області є незначною, тому необхідно розвивати її діяльність та залучати більше підприємств до діяльності Палати, адже вона надає своїм членам певний ряд переваг (право першочергового обслуговування в палаті, надання електронного інформаційного бюлетеню, пільги, знижки та інше).

Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області надає такі послуги:

-практичну допомогу підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- сприяє розвитку експорту українських товарів та послуг, для чого надає своїм членам широкий спектр професійних послуг, в тому числі консультації з питань зовнішньої торгівлі та оцінки ринків;
- проводить незалежну експертизу товарів;
- здійснює оцінку рухомого і нерухомого майна, нематеріальних активів;
- надає послуги з штрихового кодування товарів, патентно-ліцензійні послуги, оформлення документації з метою забезпечення захисту прав на інтелектуальну власність.

Таблиця 3 Послуги Регіональної торгово-промислової палати Миколаївської області, од.

№	Послуги	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	У 2017 р.
						В порівнянні до 2014 р.
1	Надання сертифікатів походження товарів	10630	10977	10267	10995	365
2	Товарознавча експертиза	1766	2433	4608	4508	2742
3	Надання свідоцтва про присвоєння штрих-коду	683	264	353	303	-380
4	Надання інформаційних послуг	231	147	300	261	30
5	Проведення навчальних семінарів	23	37	18	16	-7
6	Оцінка майна	808	739	307	513	-295

* сформовано за даними [7]

Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області є одним з провідних центрів ділової активності і найбільшої бізнес-асоціацією регіону, об'єднуючи підприємств, організацій та підприємців з різних сегментів і галузей економіки Миколаївщини.

В Україні, як і в інших країнах, складовою частиною розвитку підприємництва є суперечки. Суб'єкти підприємницької діяльності зіштовхуються з великою кількістю корпоративних і інших економічних суперечок, які сповнені конфліктами, а в поєднанні з судовими позовами, наявністю значних фінансових витрат, обумовлюють все більш зростаючу роль альтернативних методів вирішення спорів.

Медіація - альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора [11].

Медіатор - незалежний посередник, який допомагає сторонам конфлікту налагодити комунікацію, проаналізувати ситуацію дійти взаємовигідного рішення. Важливо, що під час медіації сторони доходять згоди самі-медіатор не приймає рішення замість них, а є лише професійним комунікатором.

До переваг медіації можна віднести: 1)сторони мають повний контроль над процедурою вирішення спору; 2)процедура примирення визначається сторонами, зокрема встановлюється обсяг повноважень посередника; 3)сторони самостійно приймають рішення, яке підходить для конкретного випадку.

Відповідно до статистичних даних [5], у Центрах медіації медіаторами проводяться близько 96% вдалих процесів медіації.

Однак, питання медіації в Україні й досі законодавчо не врегульовано, на відміну від європейських та пострадянських країн. Там медіація вже багато років є популярним та дієвим методом вирішення спорів. В Україні ж до відповідного законопроекту вносяться зміни з 2015 року, й остання редакція закону чекає розгляду Верховною Радою в другому читанні.

Висновки. Підприємницька діяльність в Миколаївській області має позитивні тенденції до розвитку, про що свідчить підвищення заробітної плати, частка обсягу реалізації продукції, частка підприємств, що одержали прибуток, проте кількість підприємств та зайнятих області має тенденцію до скорочення.

Торгово-промислова палата України може стати однією з провідних організацій-медіаторів, адже в ТПП України вже є позитивний досвід медіації у вирішенні спорів.

Для розвитку підприємницької діяльності, пропонуємо Регіональній торгово-промисловій палаті Миколаївської області надавати послуги з медіації, створивши на її базі Центр медіації, адже вона володіє багаторічним практичним досвідом третейського судочинства, наданні ряду юридичних послуг.

Медіація є інноваційним методом вирішення спорів, що дозволяє конфіденційно, швидко, з економією ресурсів знаходити рішення, які з високою ймовірністю виконуються учасниками добровільно, без звернення до суду або залучення державної виконавчої служби. При цьому медіаційні процедури можуть ефективно використовуватися не тільки для вирішення конфліктів між підприємствами, а й всередині підприємства, а також, для пошуку найкращих управлінських рішень в діяльності організації.

Інформаційні джерела

1. Александрова Б.В. Торгово-промислова палата України в системі факторів розвитку підприємництва / Б.В. Александрова // Академічний огляд. – 2015. – № 1 (42). – С. 35–43.
2. Біломістний О.М. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні на сучасному етапі розвитку економіки / Біломістний О.М., Савельєва М.О. // Економічний простір – 2008. – №15.
3. Воронков В.Г. Основи підприємництва: теорія і практикум: навч. посіб. / В. Г. Воронков, А. Г. Беліченко, В. О. Желябін, М. А. Ажажа. – Львів: Магнолія 2006, 2009. – 459 с.
4. Воротіна Л.І. Малий бізнес та підприємництво: [навч. посібник] / Воротіна Л.І. – К. : Європейський університет, 2004. – 310 с
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Закон України «Про торгово-промислові палати» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр>
7. Звіти Регіональної торгово-промислової палати Миколаївської області за 2014-2017 роки.
8. Марачов В. Малий бізнес у регіоні: реалії і соціально-економічні партнерства / В. Марачов // Управління сучасним містом. — 2004. — № 1 — С. 120 — 123
9. Наumenко С.В. Регіональна палата — ключ до нових ринків / С.В. Наumenко // Діловий вісник. – 2003. – № 4 (107). – С. 22–23.

10. Про розвиток медіації та примирних процедур за участю посередника // Євро-Азіатська асоціація медіаторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediatorural.ru/mediacia.php?chapter=mediacia>
11. Проект Закону України «Про медіацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558
12. Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rtp.com.ua/chamber/1>
13. Торгово-промислова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ucci.org.ua>

Науковий керівник – д-р екон. наук Ключник А.В.

УДК 005.8:004

ВИКОРИСТАННЯ ІТ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ

*О.Д. Кучер, здобувач вищої освіти
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті визначено сутність понять «проект», «план», «програма», а також пояснено різницю між ними. Виявлено заходи, через які здійснюється управління проектами, досліджено роль та значення інформаційних технологій в управлінні проектами.

***Ключові слова:** управління проектами, інформаційні технології, система управління проектами, проектний менеджмент.*

Постановка проблеми. Застосування інформаційних технологій набуває все більшого значення в процесі управління підприємством. Досвід успішних компаній доводить, що ефективне управління підприємством неможливо без управління її інформаційною діяльністю та всією системою корпоративної інформації. Використання інформаційних технологій в управлінні підприємством здійснюється з метою ефективною та оперативною комп'ютерною обробки інформаційних ресурсів, зберігання великих обсягів економічно важливої інформації та передачі її на будь-які відстані в мінімальні терміни. Тобто основним завданням є оптимізація діяльності підприємства на основі застосування інформаційних технологій

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні аспекти досліджень з управління проектами містяться у працях таких українських та зарубіжних вчених, як, зокрема О.О. Кулінич, С.Д. Бушуєв, Ю.С. Грисюк, І.В. Кононенко, В.І. Максимова, В.Б. Силова, Є.К. Корноушенко, О.Г. Тімінський, В.І. Пран-гішвілі, Долорес Шервуд Стайгер, Ю.М. Теслі, Паула Мартін, Карел Тейт, Л.А. Заде, Деніз Колонна д'Істріа. У своїх працях вони висвітлювали питання розробки інформаційних технологій в проектному менеджменті.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження наявних теоретичних підходів до визначення слова «проект», а також роз'яснення його доведення незамінності інформаційних технологій в управлінні проектами; огляд найвідоміших інформаційних систем, що надають істотну допомогу в управлінні проектами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління господарюючих суб'єктів здійснюється через різні проекти, тому що це підвищує ефективність

управлінських рішень. Раніше під проектом розумілась сукупність документів, паперів з кресленням та розрахунками, які люди використовують для створення якогось виробу чи споруди, тому до проектів заздалегідь відносили науково-дослідну, проектно-конструкторську діяльність, зараз часи змінились, тлумачення слова «проект» стало ширше та містить у собі всі наявні види діяльності.

Проект – це комплекс певних дій, які спрямовані на досягнення встановлених цілей за відведений для цього проміжок часу за обмежених ресурсів, але слід зазначити, що не треба проект ототожнювати з поняттями «план» або «програма». План – це фіксація системи цілей, задач і засобів, які передбачають спрямовану зміну ситуації за передбаченого стану середовища. Програма – це запланований комплекс економічно-соціальних, науково-дослідницьких заходів, спрямованих на досягнення генеральних цілей або реалізацію певного напрямку розвитку.

Зараз в управлінні проектами збільшується роль інформаційних технологій. Завдяки інформаційним системам управління проектами (ІСУП) підвищується ефективність управління, незавершених проектів стає все менш, бо ця система дає змогу управляти всіма факторами, які мають істотний вплив на проект. Завдяки інформаційним технологіям комунікація між учасниками стає стійкою, виявляти та реагувати на відхилення від плану простіше, документування всіх етапів проекту здійснюється без зайвої трати часу, контроль стає оперативним.

Існує багато методів та інструментів управління проектною діяльністю, що дають змогу ефективно реалізовувати проекти при врахуванні зазначених обмежень. Зокрема, до цих інструментів належать графіки робіт (обмеження в часі), кошториси, бюджети та плани фінансування проекту (щодо грошових ресурсів), проектна документація (обумовлена технічним завданням), контроль і нагляд за реалізацією проекту (усі види обмежень), страхування ризиків (обмеження різних видів допуску) – усі вони потребують інформаційної підтримки завдяки використанню відповідних ІТ. Ознаками проекту, як об'єкту управління, є обмеженість за часом, бюджетом, ресурсами; мінливість (цілеспрямоване переведення системи від існуючого до бажаного стану, що описується в термінах цілей проекту); комплексність; правове та організаційне забезпечення; новітність щодо підприємства, що здійснює проект – підкреслюють передумови використання ІС управління проектами. Сьогодні ефективне управління проектами неможливе без використання сучасних програмних засобів, оскільки зростають розміри проектів, частота їх виконання, обсяги інформації.

В управлінні проектами необхідні теоретичні дослідження в напрямі впровадження інформаційних технологій для автоматизації ефективного управління декількома проектами та контролю виконання проектів.

Впроваджуючи інформаційні системи управління проектами підприємств, слід пам'ятати, що використання інформаційних систем потребує певних змін процесів управління підприємством. Реалізація різних функцій інформаційної системи управління проектами може впливати на роботу різних підрозділів організації. Тому підключення підприємства до нової інформаційної системи управління проектами варто здійснювати структурно послідовно. А сам процес впровадження потребує системного підходу, що передбачає планування комплексу робіт і контроль за їх здійсненням. Тобто використання інформаційних технологій в управлінні проектами підприємств потребує проведення попередніх теоретичних досліджень механізмів впровадження інформаційних технологій з метою автоматизації процесів ефективного управління проектами та контролю виконання проектів.

На сучасному українському ринку найбільш розповсюджені та впроваджуються такі ІСУП :

1) система Microsoft Project – найпоширеніша у світі система управління проектами. Відмітними рисами пакету є його простота, наочність, стандартний інтерфейс. Значна увага приділяється використанню сучасних стандартів, що дозволяють ефективно інтегрувати пакет з іншими додатками. Наприклад, підтримка стандартів ODBC і OLE 2.0 спрощує задачі інтеграції бізнес-додатків. Підтримка Microsoft Mail і Microsoft Exchange дозволяє полегшити і систематизувати групову роботу з проектами. Настроювання повідомлень для команди проекту включає можливість визначення складу проектних даних, що пересилаються учасникам проекту електронною поштою, та встановлення обмежень на корекцію інформації, що пересилається одержувачам. Збереження проектів у папках Exchange забезпечує додаткові засоби розмежування доступу до файлів проектів. Microsoft Project містить можливості покрокової розробки проекту та інтелектуального підказування, а також гнучкі засоби створення звітів, набір засобів планування і керування ресурсами;

2) Primavera Project Planner (P3) - використовують для управління середніми і великими проектами в різних сферах, хоча найбільшого поширення цей програмний продукт набув у сфері управління будівельними та інженерними проектами. Для моделювання проекту P3 пропонує широкий набір інструментів, який включає близько 20 рівнів. У програмі передбачаються дев'ять типів робіт (задача, віха, гамак, зустріч тощо), усі типи залежностей між роботами, 10 типів обмежень. Поточний варіант проекту може порівнюватися з необмеженою кількістю базових планів. P3 представляє можливості: групування і впорядкування робіт за різними ознаками на різних рівнях деталізації проекту, що дозволяє подати інформацію в більш зручному вигляді залежно від конкретної управлінської ситуації (наприклад, використовуючи ці засоби, всю інформацію з проекту можна згрупувати за фазою проекту на першому рівні ієрархії, за відповідальним ресурсом — на другому і відсортувати за датою початку роботи — на третьому); розбити екран по горизонталі для незалежного перегляду двох частин проекту; швидко виділити роботи, які потребують уваги в заданий період часу.

3) Time Line 6.5 (Фірма Time Line Solutions). Основними відмінними рисами Time Line 6.5 є реалізації концепції багатопроєктного планування в рамках організації, гнучкі засоби підтримки формування звітів і засоби налагоджування на інформаційне середовище користувача. У Time Line 6.5 немає обмежень на розмірність проектів. Дані, що стосуються проектів організації, можливо зберігати в єдиній SQL-базі даних, що крім опису проектів та єдиного для організації списку ресурсів містить усі елементи налагодженого управлінського середовища, що прийнято у компанії для роботи з проектами. Всі основні об'єкти бази даних об'єднані у вікні у відповідних розділах. За допомогою даного вікна можна переглянути структуру бази даних проекту і здійснити доступ до будь-якого елементу, а також створити свої користувацькі елементи у списках.

4) Artemis Views (Фірма Artemis International). Використовуються для управління великими інженерними проектами. Складається з набору модулів, що автоматизують різні аспекти управління проектами: ProjectView (дозволяє реалізувати мультипроектну, багатокористувацьку систему планування і контролю проектів в організації), ResourceView (спеціалізована система для планування і контролю використання ресурсів як у проектному або матричному середовищі управління, так і для поточних робіт), TrackView (надає засоби ведення фактичної інформації з виконаних обсягів робіт, контролю за станом виконання і вартістю поточних робіт), CostView (забезпечує підтримку центрального депозитарію для інформації щодо усіх витрат і прибутків проектів). Усі модулі сумісні за даними, працюють в архітектурі клієнт/сервер, підтримують ODBC-стандарт і легко інтегруються з популярними СУБД Oracle, SQLServer, Sybase.

5) SpiderProject (Spider Technologies Group, Росія). Має цілу низку відмітних рис, що дозволяють йому конкурувати із західними системами на великих промислових проектах: містить потужні алгоритми планування використання обмежених ресурсів; реалізована можливість використання під час упорядкування розкладів робіт взаємозамінних ресурсів (пули ресурсів), що дозволяють одержати більш короткі розклади та звільняє менеджера необхідності жорстко призначати виконавців на роботи проекту. Це дозволяє і скоротити непродуктивні простой ресурсів, і полегшити роботу проектного менеджера, позбавляючи його і необхідності робити стомливі на великих проектах оцінки і “що-якщо”; можливість використання нормативно-довідкової інформації - про продуктивність ресурсів на тих або інших видах робіт, витрати матеріалів, вартість робіт і ресурсів; потужність, гнучкість, можливості створювати і використовувати в розрахунках будь-які додаткові табличні документи та БД, вводити будь-які формули розрахунку. Недоліки – в галузі програмної реалізації (стандартизації та користувацького інтерфейсу);

Перед тим, як вибрати ту чи іншу інформаційну систему, необхідно визначити, для управління яких самих проектів вона буде використовуватися. Ефективність майбутньої системи управління можна визначити за допомогою прорахунку сукупності понесених на неї витрат, а також прибутків, одержанню яких вона буде сприяти. Управління проектами можна оптимізувати за допомогою трьох основних параметрів, таких як час, вартість та якість роботи. Треба завжди пам'ятати, що за неефективного управління проектом підприємство, компанія чи будь-яка інша організація зазнає збитків, це викликано, як правило, зривом строків, перевищенням бюджету проекту.

Тому перед тим, як почати використовувати інформаційні технології управління проектами, потрібно скласти детальний план їх впровадження, бо саме планування та контроль часових параметрів є основою, потім слід опанувати ресурсне планування, а завершити весь цей процес варто плануванням та контролем витрат, це все робиться для того, щоб запобігти виникненню негативних наслідків та зменшити стрес співробітників від нової введеної технології.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що використання інформаційних технологій в управлінні проектами доцільне та суттєво допомагає вирішувати низку завдань, сприяє ефективному управлінню декількома проектами одночасно та контролю виконання проектів. Нині інформаційних систем для управління проектами багато, проте до вибору треба ставитися обачно. Також слід пам'ятати, що впровадження інформаційних технологій в управлінні проектами потребує проведення попередніх досліджень, планування комплексу робіт та контролю за їх здійсненням. Все це проводиться з метою автоматизації процесів управління проектами та контролю їх виконання, що буде сприяти ефективному управлінню.

Інформаційні джерела

1. Бурков В.Н. Как управлять проектами / В.Н. Бурков., Д.А. Новиков. – М.: Синтег, 1997. – 188 с.
2. Василевська А.О. Роль інформаційних технологій в управлінні проектами // А.О. Василевська. – Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2011. – № 2 (47). – С. 139-142.
3. Василевська А.О. Управління проектами підприємства із використанням інформаційних технологій // А.О. Василевська. – Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 1. – С. 99-105.
4. Вілфрід Т. Проектний менеджмент. Конспект лекцій і семінарів / Т. Вілфрід. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 95 с.

5. Дубинин Є. Финансовое управление по проектам / Є. Дубинин. – [Електронний ресурс] Режим доступа: <http://www.cfin.ru/press/management/1998-6/11.shtml>.
6. Жигалкевич Ж.М. Інформаційні технології в управлінні підприємством / Ж.М. Жигалкевич, А.С. Онопко // Сучасні підходи до управління підприємством: Збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28 квітня 2016 р. – К: Вид-во «Політехніка», 2016. – 104 с. – С.23.
7. Тарасюк Г.М. Управління проектами: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Г.М. Тарасюк. – 2-е вид. – К.: Каравела, 2006 – 320 с.

Науковий керівник - д-р екон. наук, доцент Ключан І.В.

УДК336.56.12

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

***К.С. Охріменко, здобувач вищої освіти
Миколаївський національний аграрний університет***

В статті досліджено діяльність Антимонопольного комітету України на ринку сільськогосподарської продукції та запропоновано напрями її активізації задля покращення умов діяльності для сільськогосподарських товаровиробників

***Ключові слова:** конкуренція, ринок сільськогосподарської продукції, Антимонопольний комітет України, виробники сільськогосподарської продукції.*

Постановка проблеми. Характеристика ринку сільськогосподарської продукції буде неповною, якщо не розглянути таку суттєву економічну закономірність, як конкуренція та антимонопольне регулювання. Наразі, на ефективний розвиток більшості виробників сільськогосподарської продукції дестабілізуючий вплив здійснює недосконалість державного регулювання діяльності суб'єктів ринку сільськогосподарської продукції, тоді як саме ці суб'єкти найчастіше допускають зловживання монопольним становищем на ринку. Розвиток ринку сільськогосподарської продукції, формування сприятливого для сільськогосподарських товаровиробників конкурентного середовища потребує розширеного трактування ролі антимонопольного регулювання, як чинника забезпечення стабільного економічного зростання та продовольчої безпеки держави. Саме тому вивчення особливостей діяльності Антимонопольного комітету на ринку сільськогосподарської продукції є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематику економічної конкуренції як суспільного економічного явища досліджено в працях Г. Азоева, Л. Антонюка, Я. Базилюка, В. Геєця, Р. Фатхутдінова, А. Юданова, А. Маршала, А. Пігу, та інших вчених. Крім того, опубліковано цілий ряд наукових робіт, які присвячені проблемам антимонопольного регулювання в аграрному секторі економіки, обмеження монополізму та удосконалення антимонопольного законодавства. Серед авторів публікацій можна виділити: О. Бородіну, Є. Бузовського, В. Воротіна, В. Гейця, Б. Губського, Л. Євчук, С. Квашу, М. Латиніна, Т. Лозинської, Ю. Лузана, О. Рижкова, Н. Розанова, С. Майстра, О. Макеєву, О. Маслака, М. Мельника, О. Могильного, І. Прокопу, Т. Осташко, Б. Пасхавера, В. Трегобчука та інших. Разом з тим, дослідження діяльності Антимонопольного комітету України на ринку сільськогосподарської продукції.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження діяльності Антимонопольного комітету України на ринку сільськогосподарської продукції та розробка пропозицій щодо її покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок сільськогосподарської продукції займає особливе місце в структурі економіки України. Його можна трактувати як систему економічних відносин, яка формується за участю різних інституцій, забезпечує та регулює виробництво продукції аграрного сектора економіки та рух товару до споживача у сфері обміну [7]. Даний ринок структуризований і відповідно охоплює чимало галузевих ринків: ринок зерна, ринок цукру, ринок овочів, ринок м'яса, ринок молока, ринок продукції птахівництва тощо. Значення цих класифікацій радше можна вважати пізнавальним, аніж практичним, проте всі вони охоплюють таку категорію ринку, як товарний [15].

Ринок є одним з механізмів координації поведінки економічних суб'єктів. Тому в світі не існувало і не існує жодної держави, економіка якого функціонувала б без використання механізму державного регулювання економіки.

На думку Г. Є. Бистрова, державним регулюванням сільського господарства позначається діяльність держави щодо впливу на систему аграрного підприємництва, функціонуючого переважно на ринковій основі із застосуванням методів економічного регулювання (цін, податків, кредитів, мит), а також державних замовлень, ліцензій, квот, інших адміністративних методів впливу [1].

Необхідність державного регулювання сільського господарства викликана зокрема особливостями, притаманними аграрному сектору економіки: значний вплив природно-кліматичних факторів на сільськогосподарське виробництво і спеціалізацію господарств, використання землі як головного засобу виробництва, диспропорції в ціноутворенні між сільськогосподарською і промисловою продукцією, залежність сільськогосподарського товаровиробника від локальної монополії переробника даної продукції, багатогалузевий характер значної кількості організацій, наявність специфічних форм організації сільськогосподарського виробництва та ін.

Антимонопольне регулювання – це окремий напрям державного регулювання економіки; найчастіше розглядають антимонопольне регулювання економіки, або антимонопольне регулювання підприємницької діяльності, або антимонопольне регулювання.

Антимонопольне регулювання – це система забезпечення цілеспрямованого впливу інститутів держави на процеси конкуренції шляхом узгодження заходів та послідовного використання інструментів і механізмів координації, організації, упорядкування конкурентних відносин, забезпечення дотримання законів, відстоювання національних інтересів [6].

Щодо ринку сільськогосподарської продукції то на практиці, як правило, об'єктами антимонопольного регулювання є агрохолдинги, агротрейдери, великі сільськогосподарські товаровиробники, котрі займаючи монопольне становище на ринку, або на підставі домовленостей між собою, впливають на встановлення цін, визначення параметрів партії продукції (якість, кількість), цим самим порушуючи основні принципи теорії конкуренції, через встановлення умов функціонування на ринку сільськогосподарської продукції для малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників.

Сьогодні в Україні створено цілісну систему правових та організаційних механізмів антимонопольної діяльності. Антимонопольне законодавство в Україні представлено Законами України: «Про захист економічної конкуренції» (2002 р.), «Про Антимонопольний комітет України» (2003 р.) та ін.

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів;контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;сприяння розвитку добросовісної конкуренції;здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель;проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [4].

Стосовно реальних показників роботи Антимонопольного комітету України, то розмір економічного ефекту внаслідок вжитих Комітетом заходів із припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема попередження неправомірних втрат і витрат юридичних та фізичних осіб у 2017 р. становить 2561,1 млн грн, що у 1,8 разу більше, ніж у 2016 р. 2017 р. став рекордним за всі роки діяльності АМКУ в частині сплати порушниками законодавства про захист економічної конкуренції штрафів та пені. Так, розмір сплати штрафів та пені в 2017 р. становив 340,6 млн грн та перевищив більш ніж в 10 разів розмір 2016 р. На 22,7% збільшилась кількість задоволених судами протягом 2017 р. позовів органів Комітету порівняно з минулим роком. У 2017 р. порівняно з 2016 р. збільшився відсоток виявлення Комітетом антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання під час проведення конкурсних процедур закупівель – на 4,5% всіх припинених порушень. Ця тенденція відповідає структурі порушень законодавства, притаманній Європейським конкурентним відомствам, в яких більша частина порушень стосується саме антиконкурентних узгоджених дій [2].

Антимонопольний комітет України є тим державним органом, що згідно з повноваженнями забезпечує захист конкуренції на різних ринках, у тому числі на ринках сільськогосподарської продукції. За наявності ознак порушень комітет проводить розслідування, надає рекомендації, накладає штрафи чи приймає інші рішення, спрямовані на захист економічної конкуренції.

Протягом 2017 року органами Комітету проведено 76 виїзних перевірок дотримання вимог законодавства про захист економічної конкуренції. Кількість перевірок зменшилась на 36% порівняно з минулим роком. Скорочення кількості проведених перевірок обумовлено необхідністю зменшення адміністративного тиску на бізнес.

Найбільшу частину припинених порушень становили зловживання домінуючим становищем. Такі порушення призводять до дестабілізації ринків, встановлення нерівних умов здійснення господарської діяльності, поглиблюють кризу неплатежів та інфляційні процеси, мають визначальний вплив на ціноутворення в інших галузях та заважають структурним змінам в економіці.

Аналізуючи ринок АПК бачимо, що найбільшу частку припинених порушень займає недобросовісна конкуренція, яка майже в шість разів більша за частку зловживання монополюючим становищем (табл. 1).

Таблиця 1. Структура припинених порушень у 2017 році за галузями та видами, %

Ринок	Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання	Зловживання монополюючим становищем	Антиконкурентні дії органів влади	Недобросовісна конкуренція	Всього разом з іншими
АПК	10,09	4,28	5,25	29,3	10,64
Транспорт	5,99	9,81	13,28	7,03	9,36
Послуги землевпорядкування та послуги оренди нерухомого майна	0,63	2,52	4,92	1,56	2,71

Антимонопольний комітет України, забезпечуючи захист економічної конкуренції на ринках України, приділяв увагу насамперед тим ринкам, які мають найбільший вплив на добробут громадян України. Так, діяльність Комітету з виявлення та припинення порушень законодавства пр. захист економічної конкуренції у 2017 році зосереджувалася на таких проблемах:

- припинення зловживань монополюючим (домінуючим) становищем на ринках: житлово-комунального господарства (11,8% усіх припинених порушень); паливно-енергетичного комплексу (7,9% усіх припинених порушень); транспорт (3,2% усіх припинених порушень); охорони здоров'я та лікарських засобів (3,1% усіх припинених порушень)
- визнання антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання під час проведення конкурсних процедур закупівель (11,8% усіх припинених порушень);
- припинення недобросовісної конкуренції на ринках агропромислового комплексу (3,1% усіх припинених порушень).

У 2017 році Комітетом розглянуто 666 заяв про надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (у 2016 році – 547 заяв). Концентрація – процес злиття підприємств, компаній та інших ринкових активів, внаслідок якого зростає економічна влада учасників ринку. Концентрацією визнається не лише придбання акцій, але і створення нових підприємств, передача певних об'єктів у оренду, і навіть призначення керівників великих компаній. Усі великі концентрації повинні погоджуватися з Антимонопольним комітетом.

Найпопулярнішим ринком серед наданих Комітетом дозволів на концентрацію є ринок сільськогосподарської продукції, що становить 25,7% (155 дозволів) від загальної частки наданих дозволів [5]. Прикладом дозволеної концентрації із зобов'язаннями є Учасники концентрації «BayerAktiengesellschaft» (м. Леверкузен, Німеччина) «MonsantoCompany» (м. Вілмінгтон, США) Концентрація полягає у набутті

контролю компанією «BayerAktiengesellschaft» над компанією «MonsantoCompany» на загальнодержавному ринку насіння сільськогосподарських культур та овочів, зокрема, огірків та хімічних засобів захисту рослин – гербіцидів. Зобов'язаннями є :

1) не створювати неправомірних перешкод доступу на ринки дистрибуції засобів захисту рослин та насіння сільськогосподарських культур та овочів (кукурудзи, пшениці, олійного ріпаку, капусти, моркви, огірків, баклажанів, салату латук, цибулі, перцю, кабачків, томатів, кавунів, редиски, солодкої кукурудзи) чи усунення з ринків засобів захисту рослин та насіння сільськогосподарських культур і овочів суб'єктів господарювання резидентів чи нерезидентів України продавців/виробників засобів захисту рослин та насіння сільськогосподарських культур і овочів;

2) зобов'язати компанію «BayerAktiengesellschaft» протягом трьох років, починаючи з наступного року після здійснення концентрації надавати Антимонопольному комітету України копії договорів з усіма відповідними додатками, що є невід'ємною частиною договорів укладених Групою Ваєр із дистриб'юторами щодо дистрибуції засобів захисту рослин та насіння сільськогосподарських культур і овочів.

Ці вимоги свідчать про те, що Антимонопольний комітет виконує свої прямі обов'язки щодо захисту української сторони в процесі злиття підприємств, компаній та інших ринкових активів та попередження або недопущення виникнення монополій.

Одним з основних завдань Антимонопольного комітету України на ринку сільськогосподарської продукції є демонополізація встановлення ціни на продукцію. Проведені нами дослідження засвідчують наступну ситуацію. У Миколаївській області більшість сільськогосподарських товаровиробників реалізують свою продукцію великим зернотрейдерам так, як через обмеженість ресурсів не можуть самостійно вийти на зовнішній ринок. Найпотужнішим зернотрейдером в даному регіоні є ПАТ СП «Нібулон», саме дане підприємство найбільше впливає на цінову ситуацію на ринку зерна, при чому воно диктує рівень цін відповідно до ситуації на світовому ринку та своїх експортних можливостей.

Згідні з думкою, що монополіям легше та потенційно ефективніше запобігати, ніж потім боротися з ними. Це можна реалізовувати через посилення акценту діяльності Антимонопольного комітету та інших міністерських відомств на законотворчий процес, тобто недопущення умов створення монополій чи інших протиправних зловживань. Надання Антимонопольному комітету права законної сили нормативно-правових актів дозволить унеможливити потенційні зловживання з боку ринку.

Зважаючи на вище викладене вважаємо, що пріоритетними напрямками конкурентної політики, спрямованої на визначення дії зазначених факторів, створення ефективного конкурентного середовища в аграрному секторі України, повинні стати:

- створення та здійснення прозорих «правил гри» в аграрному секторі, спрямованих на формування рівних умов для розвитку та функціонування усіх господарюючих суб'єктів, що діють у цій сфері;

- активна державна підтримка сільськогосподарських виробників шляхом надання державної допомоги у вигляді дотацій, заснованої на принципах конкурентності та прозорості при розподілі бюджетних коштів;

- захист вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції на основі застосування основних інструментів політики неопротекціонізму(експортного кредитування, надання пільг експортерам, підтримка приватних фірм закордоном);

- всебічне сприяння створенню та розвитку виробничої та маркетингової інфраструктури аграрного сектору;

– активізація діяльності Антимонопольного комітету України у напрямі виявлення та запобігання проявам монопольної влади в аграрному секторі, зокрема в таких його сегментах як матеріально-технічне забезпечення діяльності аграрних підприємств, закупівля сільськогосподарської сировини, оптова та роздрібна торгівля сільськогосподарською продукцією та продукцією харчової промисловості тощо.

Здійснення цих заходів дасть змогу не лише підсилити стимулюючий вплив економічного суперництва на діяльність вітчизняних аграрних підприємств, а й підвищити рівень їх інноваційної активності та покращити конкурентні позиції на міжнародних ринках.

Інформаційні джерела

1. Біла І. С. Конкуренція в Україні: необхідність якісно нового управління / І.С. Біла, Н.І. Насікан // Часопис економічних реформ. – 2012. – № 1 (5). – С. 6-11.
2. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
3. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках : наук. доповідь / [Трегобчук В. М., Пасхавер Б. й., Бородіна О. М. та ін.] ; за ред. В. М. Трегобчука, Б. Й. Пасхавера. – К. : Ін-т екон. та прогноз., 2016. – 260 с.
4. Немченко, А .В. Особенности и перспективы инновационной деятельности в сельском хозяйстве / А .В. Немченко, Е. Н. Кашинская // Sustainable economic development of regions Monograph, Vienna, 2015. – С. 90-99.
5. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>
6. Прокопа І. Яка модель агросектора потрібна Україні? / І. Прокопа, О. Бородіна // Земельний інвестиційний вісник України. – 2012. – № 6. – С. 18-20.
7. Рibaкова О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення / Рibaкова О.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>

Науковий керівник - канд. екон. наук, доцент Федосєєва Г.С.

УДК 65.052.9(4Укр)29

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ І КОНТРОЛЬ ПРИ РОБОТІ З ПРОЕКТАМИ

І.А. Потриваєва, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто теоретичні основи системи управління і контролю при роботі з проектом.

***Ключові слова:** проект, управління проектом, система контролю проекту, організаційна структура.*

Постановка проблеми. Система управління проектами повинна працювати так, щоб вчасно виявити та вжити заходи в вузьких місцях проекту тоді, коли помилки ще можна виправити без особливих наслідків. Пізно виявленні відхилення фактичних

показників від планових, відхилення строку і фінансових ресурсів щодо проекту від затвердженого бюджету, помилки у визначених та розрахованих ризиків у проекті здатні стати причиною неможливості управління проектом в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи визначення управління проектом є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених таких, як Янковець Т.М., Башинська І.О., Лучко Г.Й, Лебідь Т.В., Когут І.В, Романова М.В., Мазур І.І., Шапіро В.Д., Гулюк Н.В., Ольдерогге Н.Г., Клиффорд Ф. Грей та інші [2,4].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних основ системи управління і контролю при роботі з проектами з метою підвищення ефективності їх реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під проектом розуміється певне завдання з визначеними вихідними даними й встановленими результатами (цілями), що обумовлюють спосіб його вирішення [1].

З даного визначення слідує, що проект завжди націлений на результат та досягнення певних цілей, на визначену предметну область. Тому реалізація самого проекту здійснюється повноважним керівництвом, менеджером і командою, та всіма іншими учасниками проекту, які виконують специфічні види діяльності та процеси проекту.

Існує п'ять основних етапів, які забезпечують якість виконання проекту [2]:

1. Початок проекту. На початковому етапі проекту визначаються цілі, виявляються ризики компанії, пов'язані з досягненням поставлених проектом цілей.

2. Планування проекту. Основою успішного проекту є етап планування. Менеджер проекту і команда розробки повинні виявити необхідні для реалізації проекту роботи і оцінити час їх виконання. Під час дослідження проекту менеджер може з'ясувати необхідні ресурси, фінансування і кваліфікацію співробітників. На основі цих даних менеджер проекту формує пропозицію про реалізацію проекту.

3. Реалізація проекту. Після затвердження плану проекту менеджер створює мережеву діаграму проекту, розподіляє ресурси і організовує команду розробки проекту. Менеджер проекту узгоджує граничні терміни, витрати, бюджет і роботи з реалізації проекту.

4. Управління проектом. На цьому етапі менеджер проекту займається контролем всіх циклів реалізації проекту. Контроль допомагає менеджеру проекту керувати одержанням звітів про виконані завдання, проведенням нарад з командою розробки, розподілом ресурсів, внесенням змін і забезпеченням якості. Для контролю необхідні програмне забезпечення, спілкування та участь членів команди.

5. Завершення проекту. На цьому етапі оцінюється виконані роботи. Аналізується відповідність розроблених частин проекту, інформаційної системи цілям проекту, затвердити результати проекту в керівництва компанії і оцінити ступінь задоволення кінцевих користувачів. На цьому завершальному етапі проект переходить з робочого стану в стан використання в бізнесі компанії – в стан компонента, що дає дохід на зроблені інвестиції. Крім того, на етапі завершення проекту готується документація, звіти команди розробки і остаточний документ з оцінкою проекту.

Управління проектом являє собою методологію організації, планування, керівництва, координації трудових, фінансових і матеріально-технічних ресурсів протягом життєвого циклу проекту, спрямоване на ефективне досягнення його цілей шляхом застосування сучасних методів, техніки і технології управління для досягнення визначених у проекті результатів за змістом і обсягом робіт, вартості, часу, якістю і задоволенням учасників проекту [3].

Організація системи управління проектом, в свою чергу, реалізується через відповідну організаційну структуру.

Існує кілька типів організаційних структур, які широко застосовують в управлінні проектами: функціональна, матрична та проектна.

За функціональної структури управління здійснює лінійний керівник через групу підпорядкованих йому функціональних керівників, кожен з яких керує певними підрозділами в межах своїх функцій

Матрична структура управління створюється на базі функціональної. У цьому разі взаємовідносини базуються на прямих вертикальних зв'язках «керівник – підлеглий». З метою розв'язання конкретних проблем створюються тимчасові проектні групи, які очолюють керівники проектів. Ці групи формують зі спеціалістів відповідних функціональних відділів, що перебувають на різних рівнях ієрархії управління. Керівники проектів взаємодіють з функціональними відділами по горизонталі; ці зв'язки накладаються на традиційні вертикальні зв'язки «керівник – підлеглий», утворюючи матрицю взаємодії. Для того, щоб ця структура була ефективною, необхідно мати ефективну систему контролю за виконанням робіт, пов'язаних з проектом, якістю їх виконання, витратами та термінами. Необхідно постійно стежити за тим, щоб фактичні показники відповідали плановим.

Проектна структура управління є прямою протилежністю функціональній, у якій у кожного члена команди проекту також один безпосередній керівник, але підрозділи організовані за проектним принципом – команди управління проектами утворюють власні підрозділи, очолювані менеджерами відповідних проектів.

В таблиці 1 приведені порівняльні характеристики організаційних структур під час реалізації проекту.

Таблиця 1. Вплив організаційних структур на реалізацію проекту*

Показники	Організаційна структура управління		
	Функціональна	Матрична	Проектна
Повноваження керівника	Невеликі або відсутні	Від слабких до помірних	Майже повний контроль
Зайнятість керівника	Часткова	Повна	Повна
Контроль бюджету	Функціональний керівник	Змішаний контроль	Керівник проекту
Частка персоналу, які беруть участь в проекті	Майже відсутня	15 - 60%	85 - 100%
Можливість отримання ресурсів	Невелика	Від низької до середньої	Висока

*Джерело: складено на основі [6].

Недоліками системи управління проектам можна визначити [4]:

- 1.Залежність від професіоналізму команди проекту, зокрема керівник проекту.
- 2.Збільшення затрат замовника на управління проекту та в цілому на проект.
- 3.Необхідність контролю над діяльністю проекту.

Як бачимо, що однією із складових недоліку проекту є контроль над ним, який визначає результативність та ефективність управління проекту.

Система контролю являє собою частину загальної системи управління проектом. Саме визначення контролю проекту означає виявлення результатів діяльності на основі оцінки і документації фактичних показників виконаних робіт та порівнянні їх з плановими. На жаль, в управління проектами можна бути абсолютно впевненим у тім, що відхилення між плановими і фактичними показниками трапляються завжди.

Процес контролю при роботі з проектом включає в себе такі елементи, як: моніторинг дотримання плану;

- контроль вартості;
- аналіз статусу проекту;
- розрахунок показників виконуваних робіт і показників завершеності проекту;
- прогноз остаточної вартості проекту.

Для контролю необхідно точно розрахувати витрати і скласти кошторис так як на протязі всього життєвого циклу проекту вони є основою порівняння плану і факту.

Для того, щоб зробити процес контролю більш чітким і вдосконалити процес прийняття рішень витрати над проектом поділяють на наступні складові [5]: прямі затрати (праця, матеріали, обладнання, інші витрати); накладні витрати проекту, загальні і адміністративні накладні витрати.

Контроль дозволяє розв'язати наступні задачі в процесі управління проектом:

- організувати отримання своєчасної і достовірної інформації щодо реалізації проектної задачі та проекту в цілому;
- виявлення факторів і ризиків, які здатні впливати на результат проекту, та оцінити ступінь їх впливу;
- прогнозувати, приймати управлінські рішення за проектом, розроблювати рекомендації щодо визначення негативних ситуацій та підтримки позитивних тенденцій.

Висновок. Отже, в управлінні проектами особливе значення для своєчасного отримання цільового результату є контроль, який більш орієнтований на організаційну структуру підприємства.

Система контролю – це сукупність взаємопов'язаних елементів, завдяки яким суб'єкти господарювання досягають запланованих результатів за проектом.

Ефективна система контролю характеризується наявністю актуальної та повної інформації щодо проекту, оптимізації строків і вартості проекту, ефективним управлінням ризиків та забезпечує фінансову стійкість організації в процесі роботи з проектами в поточних та майбутніх періодах часу.

Інформаційні джерела

1. Ноздріна Л. В. Управління проектами. Підручник/ Л. В. Ноздріна, В. І. Ящук, О. І. Полотай; за заг. ред. Л. В. Ноздріної. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 432 с.
2. Демиденко М.А. Д30 Управління проектами інформатизації : навч. посіб. / М.А. Демиденко ; Нац. гірн. ун-т. — Електрон. текст. дані. – Д. : 2014. – 114 с. – Режим доступу: <http://nmu.org.ua> (дата звернення: 17.09.2014)
3. Мазур И.И., Шапиро В.Д., Ольдерогге Н.Г. Управление проектами: Учебное пособие / Под общ. ред. И.И. Мазура. – 2-е изд. // М.: Омега-Л, 2014. – С. 664.
4. Берестовская В.М., Тюренков Д.Ю. Особенности управления проектами в современных условиях // Гуманитарные научные исследования. 2015. № 3 [Электронный ресурс]. URL: <http://human.snauka.ru/2015/03/9357>
5. Клиффорд Ф. Грей, Эрик У. Ларсон Управление проектами: Практическое руководство: Пер. с англ. - М.: Издательство «Дело и сервис», 2003.
6. Романова М.В. Управление проектами: учеб. пособие / М.В. Романова // М.: ИД. «Форум»: ИНФРА – 2014. – 256 с.

Науковий керівник - д-р екон. наук, доцент Ключан І. В.

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Н.С. Савченко, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто проблему оцінки економічної ефективності впровадження й використання інформаційних проектів для удосконалення економічної та виробничої діяльності підприємств. Досліджено існуючі підходи та виявлено вплив факторів, що зумовлюють ефективне використання ІТ-проектів.

Ключові слова: ІТ-проект, інформатизація, інвестиційний проект, інформаційні системи, оцінка ефективності.

Постановка проблеми. В конкурентних ринкових умовах впровадження та використання інформаційних технологій стає суттєвим фактором успішної комерційно-виробничої діяльності. Найкращим інструментом для запровадження інформаційних технологій є ІТ-проект (проект інформатизації).

Економічний ефект від реалізації інвестиційного проекту у сфері інформатизації дуже не прогнозований. Такий проект, з однієї сторони, може надати підприємству важливі конкурентні переваги, а з іншої сторони, призвести до перевищення планових витрат на інформаційні технології.

Проблема оцінки ефективності інформаційного проекту постала перед економічною кібернетикою наприкінці 20 століття, і досі активно обговорюється, у тому числі, через відсутність загальної систематизації існуючих методів та підходів до визначення впливу ІТ-проектів на результати підприємницької діяльності [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки економічної ефективності інформаційних проектів розглянуто у роботах багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема: Бланка І. О. [1], Тарасюка Г. М. [3], Демиденко М. А. [5], Скрипкіна К. Г., Бузака Н. І., Поливаної Л. А., Лозинського Д. Л.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз існуючих методів та підходів до оцінки ефективності впровадження ІТ-проектів, визначення факторів, що зумовлюють ефективне їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» під проектом інформатизації розуміється комплекс взаємопов'язаних заходів, зазвичай інвестиційного характеру, що узгоджені за часом, використанням певних матеріально-технічних, інформаційних, людських, фінансових та інших ресурсів і мають на меті створення заздалегідь визначених інформаційних і телекомунікаційних систем, засобів інформатизації та інформаційних ресурсів, які відповідають певним технічним умовам і показникам якості [2]. Сучасний ріст ІТ-ринку характеризується структурними зрушеннями в сторону складних інформаційних проектів, цілі яких сформульовані вимогами бізнесу.

Економічна ефективність інформаційної системи розглядається як співвідношення між результатами її впровадження і витратами на досягнення запланованих результатів. При неефективному управлінні проектом компанія може зазнати збитків у зв'язку із затягуванням строків впровадження інновацій, перевищенням бюджету проекту, неякісним виконанням робіт [3; 4].

Питання економічної ефективності при плануванні проектів вивчається в різних масштабах та на різних стадіях життєвого циклу інформаційної системи: на стадії ініціювання розробки, стадії проектування, стадії створення, стадії впровадження й

експлуатації інформаційної системи. Залежно від цього на окремих етапах планування та оцінки застосовуються апостеріорний та апріорний підходи.

Апостеріорний підхід об'єднує методи безпосередньої оцінки результатів впровадження інформаційних систем на етапі експлуатації. Оцінка економічної ефективності на основі апостеріорного підходу передбачає проведення порівняльного аналізу фактичних витрат, ефектів, які були отримані завдяки реалізації проекту і фактичного рівня досягнення цілей ІТ-проекту. Застосування даного підходу дозволяє визначати відхилення фактичних витрат від планових, виявляти недоцільні з економічної точки зору вкладення у розробку і впровадження ІТ-проектів.

Апріорний підхід об'єднує методи оцінки та прогнозування результатів впровадження інформаційної системи на етапі вибору рішення та узгодження обсягів інвестицій. В даних методах використовуються прогнозні значення ключових факторів, які визначаються на підставі побудованих моделей. При цьому можуть бути враховані різні види ризиків, що впливають як на ефекти, так і на витрати проекту.

На етапі впровадження інформаційних технологій та в процесі їх експлуатації виникають ІТ-ризики, пов'язані з: вибором неоптимального рішення щодо автоматизації; помилками на етапі проектування; порушенням розрахункових строків та бюджету проекту; невідповідністю між інфраструктурою та рішенням щодо автоматизації; недостатнім використанням всіх функціональних можливостей технологій; відсутністю можливості забезпечення відповідного обслуговування інформаційної системи.

Впровадження та експлуатація новітніх інформаційних проектів дозволить вдосконалити процеси управління на підприємстві, отримати більш раціональні варіанти вирішення управлінських завдань за рахунок впровадження математичних методів та інтелектуальних систем, зменшити трудомісткість, забезпечити достовірність інформації [5]. Разом з тим внесок інформаційної системи в загальний прибуток підприємства важко точно оцінити, тому що цей внесок здійснюється через обробку інформаційних потоків, вдосконалення документообігу і бізнес процесів на виробництві.

Для оцінки ефективності доцільно використовувати такі показники, які враховують комплексну оцінку прибутків і витрат проекту. Серед них виділяють: суму інвестицій, грошовий потік, чисту поточну вартість проекту, термін окупності інвестицій, критерій найменших витрат, внутрішню норму рентабельності, коефіцієнт вигод (витрат), індекс прибутковості.

Сума інвестицій – це вартість початкових грошових вкладень у проект, без яких він не може здійснюватись. За період функціонування проекту протягом його «життєвого циклу» капітал, вкладений у такі активи, повертається у вигляді амортизаційних відрахувань як частина грошового потоку, а капітал, вкладений в оборотні активи, в тому числі в грошові активи, по закінченню «життєвого циклу» проекту має залишатися у інвестора у незмінному вигляді й розмірі.

Грошовий потік – дисконтований або недисконтований дохід від здійснення проекту, включає чистий прибуток та амортизаційні відрахування, які надходять у складі виручки від реалізації продукції.

Чиста поточна вартість проекту або Net Present Value (NPV) являє собою закладену вартість капіталу, тобто прибуток, який міг бути одержаний при інвестуванні найприбутковіших альтернативних проектів. Якщо NPV позитивна, то проект можна рекомендувати для фінансування. Якщо NPV дорівнює нулю, то надходжень від проекту вистачить лише для відновлення вкладеного капіталу. Якщо NPV менша нуля – проект не приймається.

Термін окупності інвестицій – Payback Period (PBP) – час, протягом якого грошовий потік, одержаний інвестором від втілення проекту, досягає величини вкладених у проект фінансових ресурсів. Критерій PBP прямо пов'язаний із відшкодуванням капітальних витрат у найкоротший період часу і не сприяє проектам, які дають великі вигоди лише згодом. Він не може слугувати мірою прибутковості, оскільки грошові потоки після терміну окупності не враховуються.

Критерій найменших витрат (НВ) використовується тоді, коли оцінка вигід проекту складна й ненадійна. При цьому порівнюють наведені витрати щодо різних варіантів проекту і вибирають той, який при найменших витратах забезпечує найкращі результати.

Внутрішня норма рентабельності – Internal Rate of Return (IRR) – рівень ставки дисконтування, при якому чиста приведена вартість проекту за його життєвий цикл дорівнює нулю. IRR визначається як максимальний процент за позиками, який можна платити за використання необхідних ресурсів, залишаючись при цьому на беззбитковому рівні. Розрахунок IRR проводиться методом послідовних наближень величини NPV до нуля за різних ставок дисконту.

Коефіцієнт вигод (витрат) – Benefit (Cost) Ratio (BCR) – є відношенням дисконтованих вигод до дисконтованих витрат. Критерій відбору проектів полягає в тому, щоб вибрати всі проекти з коефіцієнтами BCR, більшими або тими, які дорівнюють одиниці. BCR має такі недоліки: може давати неправильні ранжирування проектів; не підходить для оцінювання взаємовиключних проектів; не показує фактичну величину чистих вигід. Основна перевага критерію полягає в можливості швидкого з'ясування його значень для оцінки впливу ризиків на результати проекту.

Індекс прибутковості – Profitability Index (PI) – є відношенням суми наведених ефектів (різниці вигід і поточних витрат) до величини інвестицій.

Таким чином, вищезазначені показники є методологічною основою оцінки ефективності застосування інформаційних проектів у підприємстві. Впровадження інформаційних систем на виробничих підприємствах забезпечує економічний ефект, який виражається у: підвищенні ефективності виробничих потужностей; економії оборотних активів; зниженні виробничого браку; зниженні собівартості продукції за рахунок скорочення загальновиробничих і адміністративних витрат; забезпеченні оперативності отримання та достовірності даних; вдосконаленні системи обліку та звітності, спрощенні та впорядкуванні виробничого документообігу.

Висновки. Проекти у сфері інформатизації є високо ризикованими і потребують поетапної оцінки своєї ефективності, чіткого визначення параметрів та системи економічних показників. Доцільно з'ясувати всі аспекти економічної діяльності підприємства, структури управління, ефективності бізнес процесів і вже на основі отриманих даних виконати економічно і науково обґрунтований розрахунок економічної ефективності інформаційної системи.

Інформаційні джерела

1. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент : підручник / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. – К.: КНТЕУ, 2003. – 398 с.
2. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>.
3. Тарасюк Г. М. Управління проектами : навчальний посібник / Г. М. Тарасюк. – К. : Каравела, 2006. — 320 с.

4. Огнева А. М. Аудит інформаційних систем і технологій / А. М. Огнева // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №6. – С. 229-232.
5. Демиденко М. А. Управління проектами інформатизації : навчальний посібник / М. А. Демиденко – Дніпро: НГУ, 2014. – 118 с.

Науковий керівник- д-р екон. наук, доцент Ключан І. В.

УДК 343.3/7:004

КІБЕРТЕРОРИЗМ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

І.В.Шаповалова, здобувач вищої освіти

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проводиться огляд феномену кібертероризму, як глобальної проблеми. Розкриваються його особливості, можливі тенденції розвитку та методи захисту.

Ключові слова: кібертероризм, інтернет ресурси, інформаційні технології, мережева та комп'ютерна безпека.

Постановка проблеми. У сучасному світі з кожним днем інтернет все більше і більше вдосконалюється та збільшується у своїх масштабах. Створюється надзвичайно велика кількість сайтів для надання різного роду інформації, саме завдяки ним виникають нові можливості у комунікації та передачі знань на будь-яку відстань. У вільний час – сервіси надають різний медіа контент, в освіті – створюються нові електронні бібліотеки, в культурі – забезпечується перегляд витворів мистецтв та проведення виставок, тощо.

Проте цей процес не завжди несе в собі позитивні моменти. Надмірна доступність, слабкий контроль за даними і можливість обходу величезної кількості заборон роблять Інтернет вельми зручним інструментом для різних угруповань, що мають терористичний характер.

З кожним днем їх активність і вплив в мережі збільшується досить швидко, народжуючи нову глобальну проблему - кібертероризм. Через це багато держав і міжнародні організації, а зокрема ООН, приділяють велику увагу, видаючи різні укази і правові документи, що закликають до розробки заходів по боротьбі з новою світовою загрозою.

Аналіз останніх новин і публікацій. Проблеми боротьби та розробки систем захисту інформації, окремі питання здійснення протидії комп'ютерній злочинності та інших факторів, стримуючих створення інформаційного суспільства, розглядалися в роботах таких фахівців, як В.О. Голубев, О.В. Возженніков, О. Гончаренко, Є. Лисіцин та інших.

Над даною проблематикою також працювали такі вітчизняні та зарубіжні науковці різних соціальних сфер, як С. Хантінгтон, С. Хоффман, М. Делягін, В. Кутирьов, Г. Мірської, І. Міхеев, В. Хорос, В. Антипенко, В. Крутов, В. Ліпкан, С. Телешун та інші [2].

Постановка завдання. Описати та відобразити важливість кібертероризму, як глобальної міжнародної проблеми, що вимагає активної розробки заходів для її вирішення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін «кібертероризм» утворено злиттям двох понять: «кібер» («кіберпростір») і «тероризм». ». У літературі все частіше зустрічаються терміни «віртуальний простір», «віртуальний світ». Беручи за основу поняття тероризму і поєднання його з віртуальним простором, можна вивести таке визначення: кібертероризм – це модель, яка виражається в навмисній, політично-

мотивованій атаці на інформацію, що оброблюється за допомогою комп'ютера і комп'ютерними системами, та створює небезпеку для життя чи здоров'я людей або настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації військового конфлікту. Згідно з Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», кібертероризм – це терористична діяльність, що здійснюється у кіберпросторі або з його використанням [1].

Атаки з боку обчислювальних систем і мереж мають стихійний і непередбачуваний характер. Практично неможливо передбачити звідки і в якому вигляді буде виходити загроза, що зменшує шанси на її усунення. Основні труднощі даної проблеми полягають не в створенні і розборі комплексних систем дій спрямованих на її рішення, а в самому її визначенні. Це пов'язано з тим, що кібертероризм не постійний. Він не має чіткої і кінцевої форми, а багато його проявів мають суто індивідуальний характер.

Відмітна риса даного виду терору полягає в використанні різних програмних і апаратних засобів для реалізації своїх цілей. Вони можуть бути представлені як комп'ютерні віруси або троянські програми, здатні не тільки надати різну інформацію з віддалених мереж і машин, а і порушувати їх роботу. Так само це можуть бути спеціалізовані комп'ютерні обчислювальні станції, основна мета яких здійснювати кібератаки на різні інформаційні ресурси і сервіси, з подальшим виведенням їх з ладу.

Основною формою кібертероризму є інформаційна атака на комп'ютерну інформацію, обчислювальні системи, апаратуру передачі даних, інші складові інформаційної інфраструктури, що здійснюються угрупованнями або окремими особами. Така атака дозволяє проникати в систему, що атакується, перехоплювати управління або придушувати кошти мережевого інформаційного обміну, здійснювати інші деструктивні дії. Ефективність же форм і методів кібертероризму залежить від особливостей інформаційної інфраструктури і ступеня її захищеності [3].

В основному, даний вид діяльності спрямований, на країни, інфраструктура яких безпосередньо пов'язана з комп'ютерними мережами. В першу чергу, її можна помітити по відношенню до державних або комерційних банківських систем, що завдає серйозний удар по фінансовим і економічним галузям. Другими в цьому списку є різні рекламні агентства і ЗМІ.

Проблема тут полягає в тому, що вони є всеохоплюючими інформаційними джерелами, які ніколи не були захищені від кібератак належним чином. Дана ситуація робить з них ідеальних посередників між терористами і їх жертвами, дозволяючи першим залишатися непоміченими, видаючи за себе різні станції телерадіомовлення або редакції газет, які розповсюджуються через мережу Інтернет.

Найчастіше кібертероризми здійснюються хакерами. Згідно з Оксфордським тлумачним словником, «хакер» - це особа, що намагається отримати несанкціонований доступ до комп'ютерних систем, зазвичай, з метою отримання секретної інформації [4].

Варто зазначити, що лише 0,1 % хакерів – це професіонали світового рівня, що становлять справжню загрозу, не тільки для якоїсь окремої компанії, а й для країни загалом. Незначний відсоток становлять хакери «середнього класу», які самостійно розробляють шкідливі програми та можуть становити загрозу для якоїсь компанії. Зазвичай кіберзлочинці такого класу об'єднуються у невеликі групи та разом атакують сайти. В окремих випадках їх наймають великі корпорації для заподіяння шкоди конкурентам. 90 % хакерів – це переважно підлітки, які мають базові навички програмування, та не представляють собою загрози для держави. Як правило, ці особи вчиняють злочини з метою задоволення почуття власної гідності. Вони шукають вразливі місця у програмному забезпеченні, намагаються обійти системи захисту сайтів

і, зазвичай, заробляють не багато, зламуючи акаунти в соціальних мережах та електронні поштові скриньки.

Комп'ютерні системи піддаються атакам хакерів кожного дня і це спричиняє неприємні наслідки для користувачів. Проте найбільшою проблемою є хакерські атаки на комп'ютери великих корпорацій та державних органів керування. Такі напади кіберзлочинців є загрозою, не лише функціональності якогось підприємства чи державного органу, а й економіки країни загалом.

У сукупності це дозволяє уявити, кібертероризм, як одну з задач, що вимагають швидкого і кардинального рішення. Особливість полягає в тому, що багато експертів в галузі мережевої та комп'ютерної безпеки, описують пошук методів для боротьби цією проблемою, як непередбачуваний в своєму протіканні процес. Вони говорять про те, що неможливо створити комп'ютерну обчислювальну систему, здатну повністю бути захищеною від різного роду злому або хакерських атак. Це пов'язано з тим, що яким би великим не був професіоналізм фахівця з безпеки комп'ютерних мереж, завжди є ймовірність що він не помітив маленький промах у захисті, який зможуть знайти зловмисники.

Ситуацію погіршує ще той факт, що багато кіберзлочинців не залишаються на одному і тому ж рівні своїх можливостей. Вони розвиваються, знаходять або розробляють нові способи злому, стають більш вправними і розумними, що ще сильніше ускладнює боротьбу з ними. Так само фахівці доповнюють, що можливо дана проблема буде актуальна ще довгий час, а точніше до тих пір, поки буде існувати простір для розвитку комп'ютерних технологій. Вони аргументують це тим, що кожна перемога кіберзлочинців, це теж маленький крок в розвитку обчислювальних систем, хоч несе в собі деструктивну функцію. Тому, єдиним кардинальним вирішенням цієї проблеми є, відмова від комп'ютерів і технологій, які вони нам подарували, але до такого кроку сучасне суспільство не готове.

Світові політичні лідери запропонували створити у Женеві (Швейцарії) Глобальний центр кібербезпеки, основною метою якого є побудувати безпечний і захищений глобальний кіберпростір. На думку політиків, кіберзлочинність неможливо подолати самотужки. Тому новий центр має створити першу міжнародну платформу для урядів, компаній, фахівців і правоохоронних органів для вирішення цієї проблеми. За словами експертів, щорічні втрати світової економіки унаслідок дій кіберзлочинців можуть досягати 500 мільярдів доларів.

Для порівняння, річний ВВП Швейцарії в 2017 році оцінюється в 659 мільярдів доларів. Всесвітній економічний форум у Давосі визнав, що кіберзлочинність є одним з найбільш критичних глобальних ризиків. У відповідь на них Глобальний центр кібербезпеки надаватиме підтримку урядам і галузевим компаніям, що є учасниками форуму, для створення безпечнішого кіберпростору з використанням підходу, що передбачає залучення численних зацікавлених сторін [5].

Загроза кібертероризму в даний час є дуже серйозною проблемою. Актуальність цього питання буде зростати в міру розвитку і поширення інформаційно-телекомунікаційних технологій. Вирішення проблеми кібертероризму є важливим при міжнародній інформаційній безпеці. Існують труднощі створення і збереження коаліцій при здійсненні міжнародного співробітництва. Так, з початком серйозного інформаційного акту тероризму міцність коаліцій держав піддається великому випробуванню, оскільки всі союзники поринуть в «інформаційний туман». Можуть виникнути і гострі проблеми з реалізацією спільних планів дій проти транснаціональної кримінальної або терористичної організації.

Висновок. Таким чином ситуація з тероризмом в мережах приймає особливе становище. Через її великий темп розвитку, все більше держав починають визнавати

його, як одну з найважливіших проблем сучасного світу, для ліквідації якої потрібно організувати ефективну співпрацю всіх країн. У зв'язку з цим, запобігання злочинам в цифровому середовищі і ліквідація їх наслідків мають дійсно глобальне значення.

Інформаційні джерела

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України [Електронний ресурс]: закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII; станом на 19.05.2018. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>. – Дата останнього доступу : 05.10.2017. – Кібертероризм.

2. Топчій В. В. Кібертероризм в Україні: поняття та запобігання кримінально-правовими та кримінологічними засобами [Електронний ресурс] / В. В. Топчій. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo06/part_3/16.pdf. – Дата останнього доступу : 19.05.2018. - Кібертероризм в Україні: поняття та запобігання кримінально-правовими та кримінологічними засобами.

3. Ендрю Конрі- Мюррей Політика безпеки в часи терору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osp.ru/lan/2002/02/083.htm>.

4. Оксфордський тлумачний словник англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/hacker>.

5. Світові лідери запропонували метод боротьби з кібертероризмом // Навчально-науковий центр інформаційних технологій [Електронний ресурс] / Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://nncit.tneu.edu.ua/svitovi-lideri-zaproponovali-metod-borotbi-z-kiberterorizmom>. – Дата останнього доступу : 03.02.2018. - Світові лідери запропонували метод боротьби з кібертероризмом.

Науковий керівник - д-р екон. наук, доцент Ключан І. В.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА*Н.В. Шейна, магістр**Миколаївського національного аграрного університету*

У статті досліджено пізнання сутності та значення побудови інформаційно-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства. Обґрунтовано необхідність диференціації інтересів управлінців різних рівнів з подальшим їх врахуванням у загальній системі управління підприємством, з метою прийняття своєчасних та обґрунтованих рішень.

Ключові слова: інформаційно-аналітичне та обліково-аналітичне забезпечення, управлінські рішення, керуюча система.

Постановка проблеми. Враховуючі сучасні умови господарювання підприємств та зміни пріоритетів управління, цілком обґрунтованою є необхідність організації належного рівня інформаційно-аналітичного забезпечення, що дозволить ефективніше реалізацію цілей діяльності. Світовий та вітчизняний досвід практичної діяльності суб'єктів господарювання, підтверджує визначальну роль процесу управління, який безпосередньо пов'язаний з прийняттям та виконанням управлінських рішень, гарантією для здійснення яких є якісна інформація. Збір, обробка, систематизація та узагальнення інформації за певними критеріями, подання її користувачам у необхідному вигляді є основними етапами формування інформаційно-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства.

Проте на сьогодні існує проблема недостатнього інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень. Наявні розробки не регламентують та розкривають механізм формування інформаційно-аналітичного забезпечення менеджменту на рівні діяльності

господарюючого суб'єкта. Насамперед виникає необхідність організаційно-функціональної збалансованості та векторизації інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління присвячено праці вітчизняних вчених: В.Б. Авер'янова, І.О. Бланка, О.Д. Гудзинського, Г.Г. Кірейцева, В.К. Савчука, І.Б. Садовської та інших вчених, які складають його теоретико-методологічну основу. Водночас залишаються невирішеними та неврегульованими багато питань щодо формування інформаційно-аналітичних потоків діяльності суб'єкта господарювання на різних етапах управління.

Постановка проблеми. Дослідження та обґрунтування значення системи інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю підприємства, з врахуванням цілей та задач різних рівнів управління його полівекторності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме поняття «забезпечення» розкриває безпосередню здатність забезпечувати та задовольняти (постачати щось у достатній кількості) або те, чим саме забезпечують (зокрема, матеріальні цінності, кошти) [1].

Управління за своєю суттю є послідовністю виконання функцій, тому сучасні дослідники, покладаючи пріоритет на виконання певної з них, виділяють його окремі ланки: інформаційно-аналітичне, обліково-аналітичне забезпечення тощо.

Інформація (від лат. *informatio* – роз'яснення, ознайомлення), означає відомості про предмети, явища та процеси світу, який нас оточує [2]. Залежно від галузі, предмету та об'єкту дослідження, під інформацією вчені розуміють:

- позначення змісту, отриманого із зовнішнього світу;
- заперечення ентропії; передачу різноманітності;
- ймовірність вибору;
- повідомлення, відображення взаємостосунків між явищами [3].

Аналіз, як друга структурна складова інформаційно-аналітичного забезпечення управління, за своєю суттю означає розчленування предмету пізнання, абстрагування його окремих сторін [1]. Так, В.К. Савчук, зазначає, що саме аналіз дає можливість досліджувати суспільні явища, господарські процеси для накопичення знань та їх практичного застосування для цілей управління [4].

Сучасні умови трансформації функцій менеджменту актуалізують дослідження інформаційно-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства, яке не лише відображає економічні явища і процеси, а й дає можливість аналітичного осмислення їх сутності та рівня впливу на ефективність прийняття управлінських рішень. С.М. Галузіна стверджує, що аналітична складова інформації має два основних значення:

1) як частина системи обліково-інформаційного забезпечення, яка відповідає вимогам аналітичності;

2) як вид економічної інформації, отриманої із облікової, в результаті дій функцій управління: аналіз і синтез [5].

Сучасні дослідники за основу формування інформаційних потоків беруть облікову функцію менеджменту. Але, погоджуючись з І.Б. Садовською та О.В. Мачулка, вважаємо, що облікова інформація, як основа для прийняття управлінських рішень, має певні недоліки:

- звітна інформація є фактичним результатом господарювання за вже завершений звітний період, що унеможливорює корегування та вплив на виконання господарських операцій;

- дані проведеного аналізу звітності є загальними, без конкретизації інформації (показників) за видами економічної діяльності [6].

Це дає підстави говорити про недостатній рівень інформаційного забезпечення на базі облікових даних для прийняття ефективних управлінських рішень в сучасних умовах господарювання, що обґрунтовує необхідність диференціації інформаційних потоків (за рівнями менеджменту, структурними підрозділами, видами діяльності) та підвищення значення їх аналітичної обробки. При цьому варто виділити основні принципи побудови системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства:

- система має враховувати галузеву структуру виробництва, наявність ресурсів, пріоритетні напрями розвитку регіону та країни в цілому;

- її слід будувати після розробки стратегічного плану управління, розробленого на основі завдань оперативного та тактичного характеру, орієнтованих на поточне виконання планів діяльності;

- інформаційно-аналітична система управління має враховувати зовнішні та внутрішні фактори впливу та запити різних користувачів інформації [5].

Важливо також зіставити між собою вимоги зовнішніх і внутрішніх користувачів інформації. Крім того, в інформаційно-аналітичній системі одна й та сама інформація, залежно від відображення або форми, не повинна двічі оброблятися, тому спочатку здійснюється попередній аналіз інформаційних потреб. Оскільки, всі рівні управління є діалектично взаємозалежними, то інформаційно-аналітичне забезпечення процесу управління передбачає постійний контроль виконання господарських операцій на підприємстві.

Отже, основою ефективної реалізації процесу управління діяльністю підприємства є інформаційно-аналітичне забезпечення.

Головна мета ІАЗ (кінцевий результат) полягає у вирішенні інформаційно-аналітичними засобами не лише проблем захисту від загроз, що виникають, а, насамперед, завчасному викритті і попередженні суб'єкта управління про причини та умови, що можуть сприяти виникненню ранніх ознак цих загроз, а саме: ризиків, небезпек і викликів.

8 епоху інформаційно-психологічної боротьби, безлічі акцій меншого масштабу з дезінформації, здійснюваних супротивниками чи конкурентами, на протигагу інформаційній зброї, спрямованої на дестабілізацію та руйнування опорних елементів цілісної системи світогляду, існують засоби, що стабілізують і упорядковують мислення та надають цілеспрямованості процесу пізнання істини. Саме таким найефективнішим засобом протидії інформаційній зброї є аналітичні технології. Але для того, щоб інформаційно-аналітичні технології насправді змогли працювати як система засобів протидії інформаційній зброї, необхідно, щоб аналітик безупинно здійснював контроль за станом свого "модельного світу". Цей "модельний світ", у голові аналітика, є основою для реалізації всіх процесів цілеспрямованого пізнання істини.

Таким чином, із визначеної вище соціальної користі діяльності в сфері інформаційно-аналітичного забезпечення формується саме той очікуваний суспільно значущий кінцевий результат - мета (ціль) інформаційно-аналітичного забезпечення як елемента управлінської діяльності. **Ціль ІАЗ** полягає в тому, щоб особа, яка приймає рішення, мала у своєму розпорядженні необхідний і достатній обсяг інформації у вигляді інформаційних одиниць (повідомлень, довідок, розрахунків, схем, діаграм тощо) та максимально можливих варіантів вирішення проблеми (пропозицій, порад чи рекомендацій) з оцінкою реально прогнозованих як позитивних, так і негативних наслідків.

Завдання (тобто шляхи та способи) реалізації зазначеної мети ІАЗ: 1) на державному рівні покладено на інформаційно-аналітичні служби, управління, центри; 2) на рівні суб'єктів **адміністративно-господарської та економічної діяльності** -- на інформаційно-аналітичні відділи, експертні групи, ради директорів та інші організаційні одиниці.

Проте, основою цих всіх структур є людина - **інформаційний співробітник і фахівець-аналітик**.

Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підприємства можна визначити як комплекс заходів, засобів і методів, який забезпечує систему необхідною інформацією шляхом збору, реєстрації, передачі, зберігання, опрацювання і надання інформації для прийняття необхідних управлінських рішень. Ефективне функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення на підприємстві можна забезпечити шляхом створення в загальній організаційній структурі підприємства єдиного центра управління інформацією, який має слідкувати за формуванням цілісної системи аналітичного забезпечення та ефективним впливом використаної інформації на загальний результат діяльності підприємства.

Необхідність формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління виявляється на кожній з стадій прийняття рішень: попереднє вивчення господарських явищ і процесів, аналіз реального стану діяльності господарства, вибір варіантів господарських процесів, оцінка відповідності економічного аспекту в підготовлених варіантах рішень іншим аспектам управління, узагальнення або синтез результатів аналізу обґрунтування управлінських рішень і аналіз отриманих результатів

[7]. Таким чином, впровадження системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління на підприємстві дозволить:

- поліпшити ефективність виробництва та результати діяльності підприємства на основі управління прибутком і витратами;
- оптимізувати витрати підприємства та дозволить швидко і достовірно визначати собівартість продукції;
- поліпшити платоспроможність підприємства на основі ефективного управління грошовими потоками;
- підвищити якість та оперативність прийняття управлінських рішень.

Висновки. Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення управління діяльністю підприємства є комплексом організаційно-функціональних засобів формування та обробки інформаційних потоків всіх підсистем менеджменту, орієнтований на ефективне використання потенціалу суб'єкта господарювання з одночасним отриманням соціально-економічних та інших вигід. Визначені принципи побудови системи інформаційно-аналітичного забезпечення, дають змогу діалектичного поєднання задач всіх рівнів управління на основі всебічного розкриття технологічних характеристик господарських процесів на підприємстві.

Інформаційні джерела

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов / С.И. Ожегов. - Под ред. Н.Ю. Шведовой. - 22-е изд., стер. - М. : Рус. яз., 1990. - 921с., с.424.
2. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубігінського. - Х. : ВД «ШКОЛА». - 2006.-1008с., с. 309.
3. Черняк Ю. И. Информация и управление / Ю.И. Черняк. — М. : Наука, 1971.
4. Савчук В.К. Економічний аналіз діяльності підприємств і організацій АПК: Автореферат дис...д.е.н., / Український державний аграрний університет. - Київ, 1994. - 51с.
5. Галузіна С.М. Аспекты повышения роли учетно-аналитической информации в системе управления организацией: монография / С.М. Галузіна. - СПб. : Знание, 2006. - 392 с.
6. Філіпова Л.Я. Інформаційна діяльність як фахова навчальна дисципліна: змістовний аналіз / Л.Я. Філіпова // Вісник Книжк. палати.- 2005.- № 2.-С.29-30.
7. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підруч. для науковця / Ю.П. Сурмін. - К.: Навч.-метод. центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. - 302 с.
8. Конотопов П.Ю. Аналитика. Методология, технологические и организационные аспекты информационно-аналитической работы / П.Ю.Конотопов, Ю.В. Курносов. - М: Русаки, 2004. - 250 с.

Науковий керівник: канд.пед. наук, доцент Тищенко С.І.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МЕНЕДЖМЕНТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

О.В. Пузісв, В.С. Пронько, студенти,
Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено соціальну відповідальність у менеджменті аграрного підприємства, а також вплив на розвиток соціального та економічного розвитку сільських територій. Розкрито основні перешкоди та основні перспективи впровадження соціальної відповідальності в аграрних підприємствах.

Ключові слова : соціальна відповідальність, аграрні підприємства, ефективність, сільські території.

Постановка проблеми. Сільське господарство є провідною галуззю в Україні і є соціальним, економічним і демократичним гарантом розвитку. Однією з найгостріших проблем є проблема соціальної відповідальності аграрних підприємств. Процес впровадження принципів соціальної відповідальності знаходиться на досить низькому рівні. Аграрні підприємства майже не підтримують соціальні програми розвитку. Розвиток соціальної відповідальності в аграрному секторі може стати підґрунтям для вирішення соціальних та економічних проблем.

Впровадження соціальної відповідальності, зокрема в аграрному секторі України, слід здійснювати враховуючи особливості недосконалого вітчизняного законодавства, складного економічного становища, відсутньої підтримки сільськогосподарських товаровиробників та інтересів місцевих громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження та виявлення проблем соціальної відповідальності аграрних підприємств займалися як іноземні, так і вітчизняні вчені, серед них: Дж. Акерлоф, А.А. Гребеннікова, О.П. Гоголю, О. Грішнова, О.В. Дудкін, Т.І. Лункіна, Ю.М. Мельник, Л.В. Смолий. Хоча існує велика кількість наукових досліджень по даному питанню, проблеми соціальної відповідальності аграрного підприємства потребують подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою даної статті є висвітлення основних аспектів, ролі та необхідності впровадження соціальної відповідальності в сільськогосподарських підприємствах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конфедерація роботодавців України роз'яснює визначення соціальної відповідальності – це добровільна ініціатива власника компанії або засновників організації з розробки і реалізації певних соціально спрямованих, неприбуткових заходів, що мають на меті якісне покращення зовнішнього для компанії або організації середовища [1].

Україна знаходиться на етапі сталого економічного розвитку, а це свідчить про те, що Україна має наміри вступу до Європейського співтовариства, які в свою чергу потребують впровадження ефективної співпраці між державою, бізнесом і суспільством, та дозволить створити належні умови для стабільного розвитку держави й суспільства. Досягнення такої цілі може бути реалізовано у межах активного впровадження в сільськогосподарських підприємствах стратегії соціальної відповідальності, яка в першу чергу дозволить вирішити три основні проблеми стійкого розвитку:

- Економічна - соціальна відповідальність впливає на економічне становище зацікавлених сторін;

- Екологічна - пов'язана з впливом на навколишнє середовище, а саме на природні системи, а також на раціональний розподіл і використання обмежених ресурсів;

- Соціальна - відповідальність впливає на соціальні процеси і явища, а також системи, в яких здійснює свою діяльність.

Все це сприяє підвищенню якості рівня життя людини, надасть можливість покращити добробут майбутніх поколінь та гарантує збереження природних, соціальних та економічних ресурсів.

На даний час розвиток соціальної відповідальності в Україні проявляється лише у вигляді окремих проектів та ініціатив громади. Поки ще існує конкретно сформованої системи показників оцінки соціальної відповідальності аграрних підприємств.

Розглянемо соціальну відповідальність на приклади провідних українських агрохолдингів.

Соціальна відповідальність компанії ПАТ «Миронівський хлібопродукт» – невід'ємна частина ведення бізнесу Групи МХП і має на меті взаємовигідне партнерство з усіма зацікавленими сторонами, для вирішення соціальних, економічних і екологічних питань важливих як для регіонів присутності підприємств Групи МХП, так і для держави в цілому.

Глобальна мета компанії у сфері взаємодії із зацікавленими сторонами – ведення успішного бізнесу для підвищення рівня життя як кожної окремої людини, так і суспільства, держави загалом. У взаємодії із зацікавленими сторонами, однією з яких є також громадськість, компанія керується головним принципом – взаємовигідне партнерство, яке приведе до реалізації суспільно корисних проектів і підвищення рівня життя громадян України. При розробці та плануванні політики корпоративної соціальної відповідальності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» керується такими основними принципами: взаємодія із зацікавленими сторонами; стратегічний розвиток; послідовність та інновації; захист довкілля; прозорість і відкритість [2].

«МРІЯ Агрохолдинг» має затверджений соціальний бюджет у розмірі 130 грн. за кожен гектар землі, який вона обробляє. Соціально відповідальна стратегія передбачає не тільки допомогу громадам у вирішенні найбільш гострих соціальних проблем, а й реалізацію стратегічних проектів, спрямованих на розвиток.

Інвестиції у соціальні проекти, грн.

2017 рік

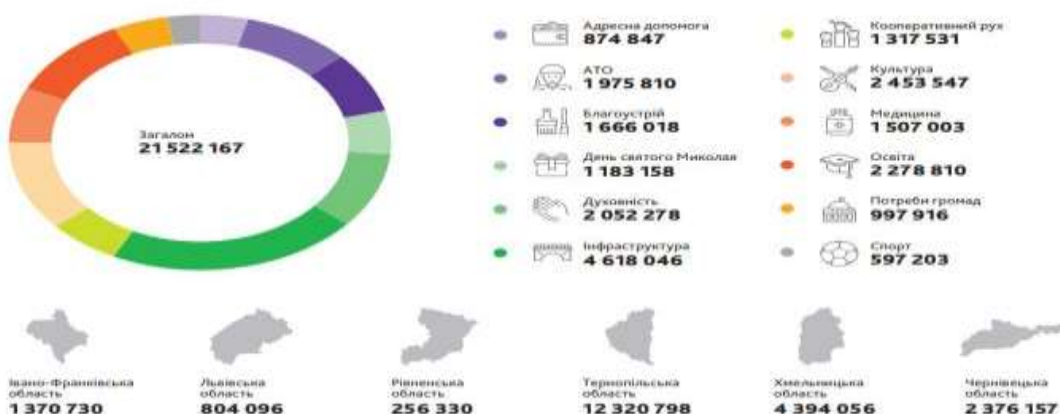

Рис.2 Інвестиції у соціальні проекти Компанією «МРІЯ Агрохолдинг»

Джерело: складено автором на основі [3]

Кошти використовуються на розвиток та підтримку місцевих громад і розподіляються за наступним принципом:

- 100 грн./га – за рішенням загальних зборів громади/пайовиків на їхні потреби;
- 20 грн./га – координуються на рівні району (в т. ч. на ремонт доріг);
- 10 грн./га – на підтримку в проведенні АТО

У створенні кооперативів Компанія вбачає майбутнє села, забезпечення новими робочими місцями, добробут та фінансову незалежність сільського населення, тому всіляко підтримує і розвиває кооперативний рух [3].

Агрохолдинг “Кернел” здійснюючи свою діяльність у сільській місцевості з усією відповідальністю ставиться до благополуччя регіонів своєї присутності. Велика частина соціальних дій структурована за допомогою договорів про соціальне партнерство з місцевими радами. Договори містять, як правило, щорічне планування наших спільних дій, виходячи із потреб регіонів. У 2014-2017 роках сумарна допомога склала майже 5.5 мільйонів доларів.

Ключовими напрямками були:

- цільові капітальні інвестиції для сільських шкіл і дитячих садків;
- точкові інвестиції в місцеву інфраструктуру;
- інвестиції в охорону здоров'я;
- підтримка місцевих спортивних і культурних заходів;
- організація відвідування наших заводів і агропідприємств для учнів старших класів [4].

Підтримка територіальних громад в регіонах присутності - важлива складова діяльності "УКРПРОМІНВЕСТ-АГРО". Соціальні ініціативи спрямовані, передусім, на покращення якості життя людей, які проживають у регіонах, де компанія веде свою діяльність. Під "опікою" компанії сьогодні знаходяться 134 села та 113 сільських рад. Компанія сприяє комплексному розвитку регіонів, вирівнюванню умов життя сільського та міського населення, зокрема через забезпечення населених пунктів у сільській місцевості об'єктами соціальної інфраструктури. Традиційно у центрі уваги компанії перебувають дитячі садочки, школи, фельдшерсько-акушерські пункти. Долучається компанія і до реалізації таких соціально-значущих проєктів як будівництво водо- і газогонів, ремонт доріг [5].

У Європі, де рівень соціального підприємництва вище, ніж в Україні, він уже накопичив певний досвід державної підтримки цього масштабу, визначаючи його пріоритет. Соціальне підприємництво швидко зростає в європейських країнах, вирішуючи проблему безробіття, соціального захисту та соціальної інтеграції.

Діяльність соціальних підприємств є вигідною для кожної країни, так як вона дає можливість зменшити частку державних витрат на вирішення проблем соціально-незахищених людей.

Формування методології соціальної відповідальності менеджменту агробізнесу в Україні знаходиться у площині проблем виявлення залежності між ступенем розвитку агробізнесу і ступенем соціально-економічного розвитку територіальних соціумів. При цьому передбачається, що ключова основа соціальної відповідальності – це існування і відтворення бізнесової діяльності, що залежить від ефективного управління, вміння менеджерів адаптуватися до умов бізнес-середовища. Таке тлумачення дає підстави формувати погляд на керівника аграрного підприємства як на суб'єкт і об'єкт соціальної відповідальності. При цьому, вплив соціальної відповідальності управління розширюється на соціум території, що підтверджує наявність чіткої залежності між економічною діяльністю аграрних підприємств і станом територіального соціуму [6, с 102-103].

Рис.2 Інструменти реалізації соціальної відповідальності у механізмі соціально-економічного управління розвитком аграрного соціуму

Джерело: складено автором на основі [7]

Тому впроваджуючи програми соціальної відповідальності аграрне підприємство отримує низьку переваг:

- покращення іміджу аграрного підприємства;
- налагодження стосунків між аграрним підприємством, громадськістю і владою;
- аграрне підприємство підвищує рівень довіри споживачів;
- підвищення кваліфікації працівників ;
- збільшення прибутку та інвестиційної привабливості аграрного підприємства;
- покращення репутації, більша лояльність покупців;
- зростання продуктивності та якості праці робітників;
- поліпшення фінансових та економічних показників діяльності аграрного підприємства та інші [8, с. 152].

Але існують певні недоліки впровадження соціальної відповідальності:

- відбувається процес порушення принципу максимізації прибутку на аграрному підприємстві;
- розвиток споживацьких настроїв у суспільстві;
- зловживання соціальною відповідальністю, як можливим інструментом нерационального використання коштів, їх виведення та приховування;
- недовіра населення у чесності намірів здійснення соціальної відповідальності.

На даному етапі розвитку країни також необхідно враховувати нинішню соціальну, економічну та політичну кризи. Тому ефективними заходами соціальної відповідальності можна виділити: забезпечити соціальний захист працівників; усунення тіньової економіки; активна соціальна участь у житті та розбудові сільських територій; добрпорядність і моральність представників бізнесу. Відповідно до суспільних очікувань має оцінюватися соціально-економічна ефективність бізнесової діяльності.

Слід зазначити, що в Україні не існує чітко сформульованої національної моделі відповідальності аграрного бізнесу. Ця діяльність охоплює багато напрямків, зорієнтована на задоволення нагальних потреб суспільства, зумовлена специфікою даного етапу соціалізації економіки та традиціями розв'язання соціальних проблем, які стосуються функціонування соціальної інфраструктури [9, с. 267].

Специфіка і складність зумовлена такими особливостями:

1) сучасний кризовий стан всієї країни не спонукає суб'єкти господарювання до розширення соціальних заходів, навпаки, примушує скорочувати зайнятість, зменшувати заробітну плату, економити на соціальних витратах;

2) не існує чітко сформованих державних рішень та заходів, спрямованих на підтримку соціальних ініціатив бізнесу;

3) у більшості випадків на підприємствах не визначені ті пріоритетні напрямки соціалізації бізнесу, які можуть забезпечити максимальну віддачу [9, с. 268].

Висновки. Враховуючи реалії сьогодення, для аграрних підприємств впровадження соціальної відповідальності є необхідністю. Через брак коштів та неготовність аграрних підприємств поглиблено брати участь у процесах соціальної відповідальності, вона проявляється у формі благодійництва та спонсорської допомоги. Підприємства які прагнуть до сталого розвитку в обов'язковому порядку повинні впроваджувати системи соціальної відповідальності, що у кінцевому результаті дає можливість досягти конкурентних переваг.

Тому у контексті вирішення даної проблеми в Україні необхідно: сформулювати законодавчу базу, яка надасть можливість аграрним підприємствам із зацікавленням брати участь у соціальних програмах; надавати підприємствам організаційно-методичну допомогу при плануванні та реалізації проектів соціальної відповідальності; необхідно чітко сформулювати суть і мети соціальної відповідальності для сталого розвитку аграрного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Конфедерація роботодавців України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.confed.org/ua/home.html>.
2. ПАТ «Миронівський хлібопродукт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.mhp.com.ua/uk/home>
3. Мрія Агрохолдинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mriya.ua/ru/>
4. Агрохолдинг Кернел [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kernel.ua/ua/>
5. УКРПРОМІНВЕСТ-АГРО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.upi-agro.com.ua/>
6. Гоголя О.П. Теоретичні аспекти соціальної відповідальності аграрного бізнесу // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.– Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес.– 2013.– Вип. 181(2). – С. 101–105
7. Кравчук І. Теоретико-методологічні засади функціонування механізму управління соціально-економічним розвитком аграрного сектору [http://baitas.lzuu.lt/~mazyliis/julram/21/63.pdf]
8. Дудкін О.В. Трансформація сутності соціальної відповідальності підприємства в умовах економічної нестабільності // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Економіка та менеджмент”. – 2010. – № 5/1. – С. 150-155.
9. Мельник Ю.М. Пріоритети розвитку соціальної відповідальності аграрного бізнесу/ Економічний форум. - 2014. - № 4. - С. 263-269

Науковий керівник д.е.н., професор Ключник О.В.

ЗМІСТ	
ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Боднарчук А. І.</i>	3
АНАЛІЗ РИЗИКІВ ВКЛАДАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В «ПАММ-РАХУНКИ» <i>Костерчук К. А.</i>	8
СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ <i>Костирко П.Д.</i>	14
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК БАГАТОРІВНЕВА СИСТЕМА <i>Лівандовська О. А.</i>	20
РИНОК ПРАЦІ ДЛЯ МОЛОДІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ <i>Лісова А.А.</i>	26
ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА <i>Луценко М.В.</i>	33
УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ <i>Маєвський О.В.</i>	39
НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Мальчикова О.О.</i>	45
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ <i>Пермякова В.В.</i>	49
АКТУАЛЬНІСТЬ МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ <i>П'ятков І.Ю.</i>	54
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Разговорова А.А.</i>	59
ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ <i>Русов А.О.</i>	64
ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПСП «АГРОФІРМА «ВАСИЛІВКА» БЕРЕЗАНСЬКОГО РАЙОНУ <i>Тютюнікова В.Д.</i> <i>Булименко М. О.</i>	69
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА <i>Чабаненко А.В.</i>	73
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ НА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ <i>Ігнат'єв О.В.</i> <i>Шуберт М.І.</i>	78
ЗРОСТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПРИБУТКОВОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ОЧАКІВСЬКОГО РАЙОНУ <i>Бичков В.А.</i>	85
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	92

<i>Керімов С.О.</i>	
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ <i>Пасько М.В.</i>	98
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Піляк М.С.</i> <i>Донец Я.Л.</i>	104
СОЦІАЛЬНИЙ ПАКЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОТИВУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Грищенко В.О.</i>	110
МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ <i>Гойдін Е.В.</i>	114
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОТИВАЦІЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Лісовський В.О.</i>	118
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Проскурня А. І.</i>	122
ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ НА КРИЗОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА <i>Русакова А.А.</i>	127
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Шерстюченко О.О.</i>	131
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СІЛЬСЬКОГО БІЗНЕСУ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ <i>Аксьонова Я. В.</i>	135
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСОВУВАННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ «АСКОД» <i>Банторіна Т.О.</i>	140
РОЛЬ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ПАЛАТИ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Буднік В.О.</i>	143
ВИКОРИСТАННЯ ІТ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ <i>Кучер О.Д.</i>	147
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Охріменко К.С.</i>	151
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ І КОНТРОЛЬ ПРИ РОБОТІ З ПРОЕКТАМИ <i>Потриваєва І.А.</i>	156
ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ <i>Савченко Н.С.</i>	160
КІБЕРТЕРОРИЗМ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ <i>Шаповалова І.В.</i>	163
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА <i>Шейна Н.В.</i>	167
СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МЕНЕДЖМЕНТІ АГРАРНОГО	

ПІДПРИЄМСТВА <i>Пузієв О.В.</i> <i>Пронько В.С.</i>	171
---	-----